

HARMADKOR ANTOLÓGIA

1989

B 126873

HARMADKOR
ANTOLÓGIA
1989

B 126873

Szerkesztette Szántó István

A borító Eperjesi Ágnes munkája

A kiadvány az MTA – Soros Alapítvány támogatásával készült.

TARTALOM

KÖLTÉSZET A ROMOK KÖZÖTT

- 8 *A KAKÁLÓ DOUBLETTA*
Bagossy László versei, Podmaniczky Szilárd prózái és verse
- 20 *A GIRONDISTA MOZOG*
Kósa Imre prózája, Balog József versei
- 50 „...EZEK
AZ ÉLÉNKPIROS ŐSZIRÓZSÁK...”
Horkay Hörcher Ferenc és Piszár Ágnes esszéi
- 64 *A NAPLÓHŐS MONOLÓGJA*
Szijj Ferenc prózái és versei

DESUNT CETERA

- 76 *A MESE ALKONYA*
Solymosi Bálint és Láng Zsolt prózái
- 120 *ILYEN AZ IDŐ:*
MAJD NEM MINDENT ELTÖRÖL
Pongrácz Tibor, Csuhai István és Orsós László Jakab írásai
- 140 *MÉG ÉS MÉGSEM*
Keszthelyi András, Jakabffy Tamás, és Hévízi Ottó esszéi
- 162 *A PÁRBESZÉD KUDARCAI*
Károlyi Csaba, Szilasi László, Takáts József és Kiss László tanulmányai

KÍSÉRLET ELÉGIÁRA

- 192 *HORGER ANTAL PÁRIZSBAN*
Darvasi László versei, Medgyesi Gabriella versei
és prózája
- 210 *SZENVTELEN, HÚVÖS ZÁRÓJELEK*
Kurdi Imre, Tatár Sándor, Jónás Csaba versei,
Háy János verse és prózája
- 230 *A VERS JOGA A FÉLELEMHEZ*
Utasi Csilla és Salat Levente esszéi, Visky András
és Tompa Gábor versei
- 250 *KÍSÉRLET ELÉGIÁRA*
Kovács András Ferenc, Babics Imre és Kurdi Fe-
hér János versei, Kurdi Fehér János és Szántó
István esszéi

KÖLTÉSZET A ROMOK KÖZÖTT

A KAKÁLÓ DOUBLETTA

Bagossy László:

DOUBLETTA

Doubletta szép közép-kelet-európai
nősténymajom tisztára lejött a bőr
a szívemről az apja a rúzsgyár
igazgatója szorong a szájvérem ettől
hé tegnap láttam a lányodat háton
úszni a divatboltban ha szar a
lehelleted csak átjössz hozzánk
az apám a szájspraygyár igazgatója
perfekten beszél entellektüelül
szuverén jogod persze megkülönböztetni
értelmiségi és értelmességi szagot
a lányodat azért csippentsd fel és
sózzad meg vele a szobámat ott majd
társaskodásokat végezzünk és össze-
izzadjuk a kontaktusunkat netán
repetitivkedünk a kedvenc minimál-
zenémre de mindenképpen magyarázatra
leszünk szorulva happy birthday to
you veszt európa eljött az önkifejezés
önbefejezése hol az ösztönrács-
reszelőm hol a bombaölő késem
Doubletta álmaim földi megnyilatkozása
tudod hogy mennyire megviselt a sereg
nem is örültem amikor leszereltem végre
happy birthday to you Magyarország
csecsemő-terroristák véres inge szárad
bennem egy kötélén kedves Doubletta
ne hagyd hogy fecsegyek ha eljössz

majd ezt is elmesélem de te olyan
Doubletta legyél aki ha rám néz
egyik szemében a mi kis jövőnk van
és nevetés van a másik szemében.

KISVERS

Jaj istenem szólíts meg engem
megölöm magamat (viccelek szerelmem)
nézd belemarkolok a világba és a
kezemben marad egy bokor mert ősz van
mondjuk a pécsi Kossuth utca és a
pesti Váci utca sarkán állok
és figyelem ahogy összedőlnek
a kórházak udvarán az első virágok
vigasztalj meg habár én se tudom
hogy milyen a kedvem vagy itt a
cuccom járjál iskolába helyettem
mert én a többiekkel és a
Doublettával is úgy unatkozom
hogy kinevet minden forradalom
és tudod megfigyeltem hogy a
lassúságban halálra hajszojja
magát a tekintet húsz éves vagyok
és ócska kis ősz van és
tudok előre mindent.

A KAKÁLÓ DOUBLETTA

Diszkrét leplek a szobrára borulnak
bár vonalvezetése most is könnyed
s márványkagyló áldoz az egyensúlynak
mert ültében kissé előre görnyed.

Leomló szép haját ha hátra hajtja
hol tündéri magány hol emberi báj
ahogy sóhajt és megrándul az ajka
felejtí most a szerelmet ez a száz.

Puha sárfallosz és arcán a rózsa
halk puffanás hangja rebben alóla
s szétlebegve száll a halál illata.

Papír neszez és körméin csillog a
lakk már öltözik s ereszti a vizet
s riadtan iszkol a kandi képzelet.

ÉJSZAKAI ANZIX

Doublettának

Az NDK-ba utaztam álmomban repülővel
de nem zuhantunk le nem lett semmi bajom
csak tudod egész éjszaka tartott az út
ahelyett hogy nevettem volna
egy tavaszi balkonon.

A SZÍVEM EGY NAGY FUTBALKAPU

A szívem egy nagy futbalkapu
három doboz altató lóg a szögön
a Doubletta becselezi magát a
tizenhatosra s kilóg a köldököm
(ó népek bömbölése) ahogy a
jóságos lövést kiöklözöm s a
levegőben kicsikét úgy maradok
a magányosság lekapja a pillanatot.

SZERELMÜNK HALÁLA

A bálon jöttem rá hogy nem tudok
tovább a Doublettával élni. Két
keringő között az ablakhoz léptünk.
Odakint vihar borongott eső áztatta
a mezőket. Egyszerű kék frakkot
viseltem sárga mellénnyel Doubletta
hófehér ruhát piros szalagokkal.
Klopstock. – mondtam azután fürkésző
átszellemültséggel.
Mi van? – kérdezte bájosan mert
megpillantott egy verebet mely az
ablakpárkányon keresett magának
menedéket.

Goethe. – mondtam türelmetlenül és
összeráncoltam a homlokomat. De már
nem figyelt rám. Ujja hegyével az
üveget simogatta ott ahol a
veréb kucorgott.

Nagyon szerette a madarakat.

DOUBLETTA ELHAGY

Leálmodom ami még hátra van
Doubletta sétál az égbe velem
beszakadnak alattunk a felhők mint a jég
ahogy romlik a képzeletem.

A boldogság csak bámul engem
mint vázák esünk a földre
mért hazudtam róla azt hogy hús és vér
mikor csak én török össze?

JÖJJ VELEM S MEGLÁTOD MI LESZ

Egy térképraizoló óvatosságával szorítottam a kezét. A banánból egy falat sem hiányzott. Felfeszítettem egy liter számócadzsemet, felfeszítettem volna mást is. Nem hiszem el, hogy üres a reklámszatyrod, vagyis el kellett hoznod a pulykamellet, így állt a helyzet egy órával ezelőtt, de akkor sétánk nem lehetett hosszabb, könnyen felfáztam volna. A gramofon lila korongja fölé hajoltam és megszagoltam a vérfoltokat. Nem tehettem mást. Zavart, hogy hidegen hagy igyekeztem, mely inkább tompított bátorságom és kitartásom parányi töredéke volt, ez még semmi, kicsit tépkedtem a parkettára terített száraz kecskebőrt. Talán hihető, nem jajgattam. A szavamat adtam, adtam az agyam, hogy egy szó nélkül fölemelem a párás filodendron leveleit és szemébe nézek ennek az öntelt hiénának. Talán még megteszem. Előveszem kopottas szürke nadrágom és arcélemhez szorítom. Egy csokor virágot adnék az életemből vagy miből, ha nem kellene azt a fiókot kihúznom. De úgy látszik, elkerülhetetlen. Mégis vannak elméletek? Csak akkor érzem magam biztonságban a vízen, ha eltehetem a hajójegyet. Hát Istenem, megettem azt a süteményt, nincs abban semmi. A villával jól tudok bánni. A szalvéta használata is egyértelmű. Egy darabot elteszek holnapra. Nem akarok üres kézzel várakozni, különben megfenyegetne a lombok között áttörő halványzöld fény, s hiába törekednék a bizonyítékokra, a film végére már egy másik előadásról emlékeznék. Arról az óráról egy szót sem szóltam, mely a nehéz terhet viselő mennyezetről szakadozott. De az sem lehetetlen, hogy még egyszer elkérem a vödröt és a rongyot, csak úgy, hideg verítékes homlokkal, lemosom a

faliképeket. Mikor nem abban az ágyban aludtál amelyikben szerettem volna; talpaimat a fehér falhoz szorítottam, jobb kezemet hátracsavartam a takaróval, megállítottam a légzésem és egyre erősödő hangon mondogattam magamban: legyen kopasz, legyen kopasz... Ma már sokkal józanabb vagyok. Összeborzoló a hajam és feladok egy expressz táviratot: „Kitörtem a nyakam, puszi, aláírás: Sas”. Emlékezetes délután volt, lehunytam a szemem, mégis álom, a napfényben suhanó huzatos szerelvény nyitott ablakán át hol napraforgó, hol cukorrépa, hol pedig valami rosszindulatú, mocsaras levegő ruhant arcomra, melyről már hiányzott minden lágyság és türelem, mintha acél nyílveesszőt rejtegetnék hátamban. *Megnéztem az első madarat, higgadtan elhatároztam, vigyázok az életére.*

Azt állítom, csöppet sem tisztelettudón, hogy látom a Napot. Még elkérik. A szünetben lámpát gyújtottam, ebben hinni nem könnyű, rács tartotta a futórózsa keresztbe feszített virágba borult csontvázát. Háziköpenyben siklottam el a csinos fehér ház mellett, csupasz ablakaiból rámterült a júniusi nap, aztán fölegyenesedtem, otromba súlyával feküdte meg nyomrom az ellopott, fekete kesztyűbőrbe húzott lámpavas. Volt réz, fényezett fa s egy járókelő, ki a növények súlyos illatán kísérté lassított fejét. A fekete lilium azért nő, hogy rátapossanak. Nem moccannak a huzatfogó lécei. Az, hogy e vágyat kielégítsem, próbára tegyem a föld kínos modorát, mindenekfölött csábított, s nem számítottam másként magamnak, mint a durva tréfára készülő olajos kezei. A felfeldolgozó üzem mellett az ember megvakul, azt hiszi, kabátzsebét megtömte tollakkal, s közben egy se sír. Mindig gyalog mentünk és azt mondtuk, utoljára látnak, mint nagybajta telefonfülkét vagy láthatólag merülő betonverebet. Amint az ember meghátrál, másik vége belevész a parkoló autók fényébe. Szája mintha védte volna az éjszakát. Ajka ugyan lassan mozgott a kis bódékkal töltött ösvényen, mégis, nyilván az övé volt. A test-e, vagy a vidék, mely tapintatosan eltakarta törékeny mondatait, holott mikor megpillantotta,

lám, asszony narancslével, csak kézi kötésű pulóverekből öltözködik. Ez jellemző rám, először a konyha falán láttam meg árnyékomat, még ma is előttem van, és kezdtem a nyavalyás ingemet kigombolni. Még hátra van minden, azonosítom képzelődéseim termékeit, mindig azt mondom, mennyire örülök, mintha ezzel valami különös, változékony bánatot ápolnék, melyet, mint simára sodort kavicsot, végigjáratok a légutaimon. Megnézem az első madarat, higgadtan elhatározom, vigyázok az életére.

AZ EMLÉK ELSŐ ÓRÁJA

Megmondom én, nem gondoltam semmire, a kezem reszkett, akár a nagybögös kutyája az elvetemült húrok között. Pocsék nadrágom még ment is az alkalomhoz, gyűrődések, redők, az évek alatt rám rakódott por húzni kezdte a fejem. Azt a fejemet, ami épp oly gördülékeny, mint lehengethető vagy átdobható egy postakocsi mögött parkoló zsiguli fölött. A postán sok levél van, addig-addig az enyém is előkerül. Volt rajta bélyeg is, sok érzékeny recével. Szomjas lettem, tehát a sivatagban vagyok. Szám fanyar és keserű ízei összefolytak könnyeimmel. És akkor gondoltam először, engem is el lehet pusztítani, ki lehet állítani formalinban a Tépjük Szét Egymás Idegeit című kiállításon. Ezért a mutatványért húszezer forintot fizetnek, amit halálom után bármibe befektethetek, például egy keskeny heverőbe. Most azon próbálok életben maradni. Nehéz, tudjátok-e? Tudom-e? Kiálltam az utcára egy virágcsokorral és vártam, hogy elkérje valaki, hogy azt mondja: *köszi, csao*. Csak egy kutya futott felém, belémharapott. Mikor kiemelte combomból tűhegyes fogait, azt mondta: *köszi, csao*. Folyt belőlem a vér és ittam pár konyakot, de nem a tüzéért, csak a felszolgáló közömbösségét akartam látni vagy a helyiség durvaságát, mely búcsúra készítet majd, hogy kihulljanak ölemből finom ujjai, hogy minden szóval vékonyabb legyek, oly vékony, hogy ma már rejtve hordhat illatos hajszájai között.

A FUTÓBOLOND KARABÉLYA

Mágikus trikó sétál a kertben. Halkan, zuhanyozva: langyos, hideg, meleg, melegszik, forró, *tűz!* A mágikus trikó ájultan hull a bogyóját vesztett laikus cserjére. Nincs még vége, azt hiszik, bölényimádók úsznak a rácsozott kenuban. Domborművet hozok nekik, átlökhetik rajta most már. Szabad illet csinálni? Csak a tesztemen keresztül. Itt van mindjárt ez a lakkcipő, az ember legalább figyelheti benne az arcát. Maradjatok ülve. Talán a macskát lesi. Jópofa, mi? Ha Zimmermanné megöntözi a kardvirágot, eszembe se jut fölhívni a *drótos mamit*. Mondom, apró kavicsokat szórtak az aszfaltra, hogy megakadályozzák a futóbolond tétovaságát. Apuci lövéseket hallott. Most már nem tudja visszaidézni. Befogja a fülét és azt mondja, „na, ilyen volt”. De a csodabuborék kipukkan és az állat rózsaszín habbal vonja be. Derék megoldás. Amit mi éjszakának nevezünk, valahol pont ugyanilyen vigyorral rázogatja a kókuszpálma termését. A vegyület körül hosszú vita folyt, lőporszag lengte körül a bámészkodók diadalmas mellényét. Előre láthatták pedig, hogy nem láthatják másként csak tollba, szőrmébe öltözötte. A lövés pillanatában nehéz lennie testhelyzetét elképzelni, ugyanis a golyónak nyoma sem maradt. Csak nézzük, vizsgálgatjuk a tekercset, gondolom, hatott a megfélemlítés és a pofacsontra lötykölődő forró üveg. Soha többé nem leszek képes fölhúzni a fekete, puha bőrtalpú cipőmet. Adok egy tippet a galamboknak: Röpüljél sokat, péntek messze van még. Mikor beszálltunk a buszba, útitársnőm meglengette szellős alsószoknyáját, rám mosolygott és kivette kezemből a füstölő szivart. Egykor szivargyáros voltam, ma már csak az eget nézem. Ez sem sokkal könnyebb, folyton változik. Épp a Labrador áramlatból húztak ki egy kapálózó férfit, mikor virágcsokorral a kezemben hosszú sétára készültem a fedélzétmester rosszálló tekintetétől kísérve, hogy majd talállok valami odaadó pillanatot, ám végül majdnem belefulladtam a szirmok zsongásá-

ba. Hogyan? Már láttam a vékony fonallá feszített partokat s össze is csomagoltam, valahogy mégsem tudtam elképzelni, hogy még ma életben maradok. Sovány csuklómát egy pelikán nyalogatta, kedvem lett volna átlendülni a korláton és bizonyossá tenni fecsegésnek tűnő agyalágyult mondókáimat. Ha hozzáérek, elveszti színét, mindig újra és újra elhatározza, talán bízik még egy alulról fölcsapó megbánásban vagy megbocsátásban. És azt is tudom, amit én ilyenkor tehetek: megiszom a citromlevet és nem vágok hozzá pofákat, a lelke-met nem köpöm ki. Azt hiszem, ember vagyok a talpamon, azt hiszem, van talpam. Hogy hogyan változtattam el a hangomat? Semmiség. Ugyanott és ugyanakkor voltam jelen, akár egy tüdőlövéstől átítatott gézdarab vagy akár N. Balogh szemüvegtörlő szivacsa. Pusztán a látvány kedvéért beszélek szemüvegről, bár nem hiszem, hogy bárkit is megbéníthat egy tíz éves szobanövény, mely első ízben hozza meg aprócska virágát. Sokat töprengtem egy alkat megismerhetőségén, ahogy fölszáll a vonatra, nem keres magának helyet, figyeli az ablak mögött elfutó törzseket és sorban kihajítja táskájából a gipsz vagy bronz maszkokat, melyek végül semmilyen utazáshoz nem tartoznak, csak a fiatalabb gyerekek huppannak rá biciklizés közben a vasúti töltés mentén. Szorosan kapcsolódik ahhoz, hogy mihez is akarunk kezdeni. Elsődlegesen egy missziós munka az oka mindennek. Először nem akartam semmit se látni, még a sliccét se, csak kedvtelésből beszéltem, örömöm telt abban, hogy szellemi frissességem a legdrámaibb mozdulatokat is látványos, de barátságos mederbe tereli. Aztán: az is lehet, hogy csupán a ruha kellemes szövete bújtatott, mely először omlott karomra s nem győztem felbecsülni a távolságot, mely egyre zsugorodni látszott, akár egy röpülő buzogány, vagy csak a zöld szalvétába merülő puha ujjnyomatban húzódtam a csendesen fénylő végpont felé, ami nem kizárt, de akkor sem leszek feketébb, mint aki nap mint nap festékekkel dolgozik. Aztán egy vödör gesztenyét öntöttek a tigrisek elé, azt mondták, ez is az élethez tartozik. Nem vonom kétségbe a méregzöld kételyt. Valahová min-

denki tartozik és nem lehetetlen, hogy ez egyszer kiderül, hogy a megmozdíthatatlan fenyők és az életünkbe behajló båtortalan szigetek hirtelen ragyogni kezdenek és az alánk gyűrt hazug lepedők boldog nedvességgel telnek meg. Hátha ki tudnák vinni innen. Térdemre tette a kezét és megkért, hogy lőjjek. Kétszer lőttem. Vajon melyik az igazi? Az egyik egy pipacs makulátlan szárába fúródott. Aztán kiszedtem magamból is az éles lövedéket és megnéztem az aula üvegcserepein átszűrődő fényben. Úgy tettem, mintha nem tudnám, melyik kezemmel tettem. De nem, nem is a missziós munka volt az oka, azzal megbíztak és csupán felelőtlenségemben vállaltam, hanem az igazi, a Nagy Misszió, mely minden pillanatban egyenlő volt velem, azokkal a tevékenységeimmel, melyeket ugyan mindenki szeme láttára végeztem, ám értelmükre soha nem derülhet fény.

KA-, KARAVÁN!

A mesterdálnok kiitta poharát és súlypontját a prüszkölő rénszarvasok bőrére helyezte. Ajka kissé megduzzadt, a repülőtér felől fagyott arcú bambuszholdok közeledtek. Afrikára, rád, és a rendőrök felfújható gumimellényére. Majd ha fölkészülök, mondta a kémianárnak, egy kacsatollal kettészelem a sapkádat. Nem jutottak el a múzeumig, azt hiszem, Cleveland után elfogyott a hó.

A GIRONDISTA MOZOG

KÜLÖNLEGES VAGDALTHÚS

Előszó: hogyan kell naplót írni?

Egyetlen értelmes módszer ismeretes korunkban. Valahogy így:

„júl. 10.: 2 kávé – 6 Fr, 2 sör – 8 Fr, 1 cigaretta – kb. 3 Fr, metró – kb. 10 Fr, szállás – kb. 15 Fr, kenyér – kb. 3 Fr, bor – kb. 6 Fr = 51 Fr = jelentéktelen vagyok.”

Így tehát a most következő sorok nem tömör és kifejező naplónak, sokkal inkább hiú és üres beképzeltgessé állnak össze (vissza).

utazás: valahonnan valahová utazva pálinkával közeledhetünk útitársainkhoz. Az erős kilégzést követően csettintenek, de inkább még egyszer kilélegeznek. Mielőtt megszólalnának, elmondhatjuk, hogy apánk pálinka és bor előállításával tölti szabadidejét. A meglepetés perceit kihasználva, az egzotikus ország fiaként megengedhetjük magunknak, hogy konzervhúst és kenyeret fogyasszunk a fürkében. Az angol hölgy félhangosan megjegyzéseket tesz az angol úrnak, de mi ne foglalkozzunk a hangsúlyos „dirty” értelmezésével, hanem a késsel vakarjuk le a Különleges Vagdalthús alumínium-hengerének belső falára tapadt különleges vagdalthúst, mert éhesek vagyunk, és messze még a cél.

amszterdam: na és akkor ott voltam a téren,
(nemtudom-na és akkor két fehér összevert egy arabot, aki
ki után össze akart verni két fehéret,
szabadon) na és akkor valami zöld takonyfélével kínáltak,
hogy vegyem meg,
na és akkor gitároztak,
na és akkor hegedültek,
na és akkor a pu. előtt megpucolt egy a néger,
de a
rendőr is jól tekert,
na és akkor mindenhol feliratok, falon, járdán,
üvegen, háton, mellen és popón meg egyebütt,
na és akkor még mindig a feliratok,
na és akkor a jó öreg Rembrandt,
na és akkor lapjával tekerj az utcán,
na és akkor a sárga-lila hajasbaba piros harisnyá-
ban eltekert,
na és akkor international négerék + bőgő +
szaxi,
na és akkor a meleg vízért fizetni kéne a cam-
pingben,
na és akkor jó a hideg is,
na és akkor megszakad a szívem a lemezboltban,
na és akkor M. Davis, O. Coleman, J. Coltrane,
A. Ship, sőt R. Gallagher, J. Mayall, F. Zappa,
na és akkor csikorgó kerekekkel fordult a hídról
a bár elé a fehér, nyitott jaguár,
na és akkor kiszállt a lila selyeminges, párduc-
mintás selyemnadrágos, fekete napszemüveges
kreol
bőrös bombanő a fehér, nyitott jaguárból,
na és akkor a lila selyeminges, párducmintás
selyemnadrágos, fekete napszemüveges kreol
bőrös után ugrott a nagy, feketeszőrű is a fehér
nyitottból,
na és akkor leszállt az éj.

utazás: valahonnan valahová pálinkával közeledhetünk. Az erős kilégzést követően kilélegeznek. Apánk tölti szabadidejét. Megengedhetjük magunknak a fürkében. A hölgy félhangosan tesz, de mi ne a hangsúlyos „dirty” értelmezésével, hanem a késsel vakarjuk le a Különleges Vagdalthús alumínium-hengerének belső falára tapadt különleges vagdalthúst, mert éhesek vagyunk, és messze még a cél.

párizs: mert ugye párizsban elmehetünk a louvre-ba, még-hozzá felszállhatunk a porte dauphine-nél, átszállhatunk a ch. de gaulle-étoile-nál, kiszállhatunk a louvre-nál, megközelíthetjük a louvre-ot, megnézhetünk a földszinten mondjuk két db egyiptomi szobrot, aztán a nyilakat követve megközelíthetjük az emeleten a monalísát meg a vénuszt, majd vásárolhatunk monalisa-képeslapot, majd felszállhatunk a metróra, kiszállhatunk a chateletnél, gyalogosan megközelíthetjük a notre-dame-ot, majd gyalogosan felmászhatsz a toronyba, fényképezhetjük a várost, az esővízköpő sárkányokat, majd metróra szállhatunk, és átszállhatunk a franklin d. rooseveltnél, kiszállhatunk a trocadérónál, gyalogosan megközelíthetjük a musée d'art moderne épületét, ahol semmit sem találhatunk egy-két légeren kívül, meg egy beteges olasz textilmonstrumain kívül, meg egy nonstop videoprogramon kívül, majd metróra szállhatunk, és átszállhatunk a franklin d. rooseveltnél, és kiszállhatunk a concorde-nál, gyalogosan begyalogolhatjuk a jardin des tuileries-t, hogy továbbhaladva végre elérjük a Centre de Pompidou-t. Ahol is jócskán kiélvezzük az egyikét légeren kívül látható miegymást: teszem azt először is magát az épületet vizslatjuk alaposan. Végre egy ház, ami eseményeket, mozgást és munkát hirdet: odabenn történik valami! Pokolba a koporsószagú homlokzatokkal – ide veled mozgólépcső-üvegkígyózat, állványerdőzet, lépcső-zuhatagzat, szellőző-elefántormányszat!

Imigyen bévül bőv teret nyerünk egy jókora hullámmzó tér-plasztikához (fehérben). Érdektelen vasarely-fémfej mellett felmozgólépcsőzve a falon kívül folytatjuk utunkat a nagy

kiállítóteremig, ahol Monet-től légmentes elkerülve Picassóhoz, Dufyhez, Matisse-hoz, Max Ernsthez jutunk, Dalit megmosolyogjuk activité paranoiaquecritique-jével együtt, Dorothea Tanning hotelszobáját forrón üdvözljük (mogyorószínű zsákvászon-kezek, combok, fenékek, mellek buggyannak ki a valódi fotelekből, valódi falakból és valódi mű-kandallóból), aztán elmerülünk a neoavantgarde préselt autók, neonbél-kompozíciók, harangot kongató fejek, hiperrealista törött ablaküvegek, kulcslyukak és coca-colák, valamint a műanyag-indiántól a hegedűdarabkákon át az elektromos szöszmöszőkig számos valóság-szegmentumot tartalmazó, vontatható bazárok között.

A földszintre leszédülve szétcincált eiffeltornyot reklámozó képeslapot és más szürreális megnyilvánulásokat vásárolunk olcsón.

A Centre előtti téren ismét elmerülés következik, de most már portréfestők; tűznyelők, pantomimesek, perui énekesek, madárfütyülő-árusok, lejmolók és más utánzó majmok közé (egy fiatalember gyanútlan járókelők – főként turisták – mögé kerül, felveszi tartásukat, egészen közel simul, míg csak a szemlélők röhögése nem figyelmezteti az áldozatot).

Aztán elmehetünk ugye a pigalle-ra, rángathatnak szex-mozikba, elrángathatjuk magunkat, mert nincs pénzünk, megfigyelhetünk egy civakodással súlyosbított rikácsolást néhány duzzadó tagú és gyerekméretben öltözködő hölgy körében, majd hazafelé a bois de boulogne sötét fái alatt 1 db duzzadó keblű, csípőjű, combú, kezű, nyakú és gyerekméretben öltözködő hölgy azt mondhatja nekünk duzzadó nyelvét kiöltve és rángatva:

– Hrrmmhny... hm?

... és ha még mindig nincs pénzünk, úgy továbbhaladhatunk a bois de boulogne sötét fái alatt, és nyugovóra térhetünk a camping négerek által tisztított területén 1 liter olcsó vörösbőr elfogyasztása után.

utazás: valahonnan valahová. Az erős kilégzést apánk tölti. Magunknak a hölgy tesz, de mi ne a „dirty”, hanem a késsel vakarjuk le a Különleges Vagdalthús alumínium-hengerének belső falára tapadt különleges vagdalthúst, mert éhesek vagyunk, és messze még a cél.

st-laurent-du-var (nice mellett): valóban, mintha készülne valami. Igaza van Camus-nek. A Nap szeletekre vágja a tarkódat, ahogy a víz szétvagdalta a köveket itt a parton.

Percenként ereszkednek a sokturbínás repülőgépek, motorcsónakok spriccelnek vízisíelőkkel, autók surrognak az úton, a vonatok lemezenként bontják a síneket.

Minden mozog a rothadt saláta-szerű szag mentén.

Motoros repülők RESTAURANTokat hirdetnek lobogó lepedőkön.

A cigaretta CHOICE QUALITY, a bor MÉRIDIONAL, I AM AN UMBRELLA. 5 Fr 90 c.

A parton gömbölyű kövek, a lefekvéshez gödröt kell ásni a fenéknek, fejnek, illetve a nemi szervnek, könyöknek. A kőporban finoman pezseg az izzadság. A víz lágy és sós, kilöki a testeket. A tengeri sün tüskéje néha bentmarad a puha talpban.

Egy nő barna mellén vízcseppek görögnek.

Egy latin-amerikai házaspár a strandon szaratja mexikói pincsijét. A szar vékony és több részből áll, különböző színekben. Egy fiú gumicsővel vizet fúj a saját fülébe. Aztán testvére fülébe.

Az orrom leégett.

Valami készül.

nice (st-laurent-du var mellett): juj, de szép!

utazás: valahonnan valahová apánk tölti. A hölgy tesz, de „dirty”, hanem a késsel vakarjuk le a Különleges Vagdalthús alumínium-hengerének belső falára tapadt különleges vagdalthúst, mert éhesek vagyunk, és messze még a cél.

castelldefells (barcelona mellett): egy bizonyos argentinai magdaléna kijelentette, hogy nem szent, viszont házat bérelt barcelónában, 5 hónapos üdülése egyik állomásán, de a vonaton képtelen volt aludni egy ideig éjszaka, mármint addig, míg meg nem bizonyosodott, hogy nem vagyok az a fajta.

Egyébként ki hinné, hogy a pónilovak erősek? Az egyik volt szíves hosszú, poros kilométereken át fuvarozni a gazdával, a gazda gyerekeivel egyetemben. Meg sem izzadt. Vagy a pónilovakon nem feltűnő az izzadság? Mindenesetre jólesett kezét fogni a feketére pörkölődött, vékony és szőrös gazdával, azzal a kiszáradt, érdes tenyérrel, ami néha biztatólag rápaszkolt a póni farára.

Egyébként ki hinné, hogy megállok a tengerparton, és a hullámok egyre beljebb visznek a nedves homokot kimosva. A legkedvesebb házigazda. Nem lehet jógit vagy aszkétát játszani.

Meg kell tudnom, mi van ott bent, a legkékebb vízben. Így rövidnadrágosan elindulok, a szandál hamarosan elbúcsúzik tőlem, szétolvad a cigarettapapír, ezernyi dohány-ikrát lebegtetve, s elhagynak a nadrágok, ingek, adatok és összefüggések mind, s elhagyom a bedöglött gyufákat és érzéseket mind, s elhagyom azt a parton rövidnadrágosan cigarettázó és hunyorgó magyar állampolgárságú fiatal férfit, hogy súlytalanul és szabadon merüljek a legkékebb vízbe.

Persze vigyáznom kell, nehogy kutyaszarba lépjek itt, a parton. Egyébként ki hinné, hogy a kutyaszar megemésztí a homok, a műanyag dobozokat viszont nem, pedig ebből van több.

Egyébként ki hinné, hogy akkor érezzük leginkább a víz

mozgását, ha egy pontot figyelünk. Természetesen pusztán kedvtelésből is nézhetjük a sötét anyagú háromszögekkel tájékozódási ponttá képzett női fenékeket.

Egyébként ki hinné, hogy angol lányok nevetnek a fülemben, jöllehet soha nem hallottak a Led Zeppelinről, habár jeles tanulók, valamint lovagolnak at summertime.

Egyébként ki hinné, hogy a németek nagyszerűen érzik magukat, minden rosszizú általánosítás ellenére. Tökéletesen kielégítik egymást, erről meg lehetünk győződve. (Na most egy axióma, ami nem e-re végződik:) szépségüket csak e meggyőződés szárnyalhatja túl.

A spanyoloknak viszont eszük ágában sincs csalni a számlával... Jolanda katolikus, de kártyázni is szeret. Napozás közben lecsúszik a melltartója.

HOGY MIÉRT CSÚSZOTT LE JOLANDA MELLTARTÓJA?

– Hm. Ez a figyelmes melltartó gyengéden útjára bocsátotta a feszes, fehér édességeket, a hozzájuk tartozó összehúzódt, narancsbarna krémdíszekkel egyetemben, kiszolgáltatóván ezen friss süteményeket éhező hímretináimnak, az idegpályák izgatott lökdösődésében, izmok célirányos munkájában, szavak rendezett és hatásos menetoszlopában bízva, azaz fűzőkére, cirókára, marókára, (hogy azt ne mondjam) döngönyre, (sőt) karolásra, (mi több) lábolásra ingerelve.

HOGY MILYEN VISZONYBAN ÁLLT JOLANDA A MELLTARTÓVAL?

– Hát olyan (valószínűleg) megengedő-, legyintő-, kikacsintó-, avagy rábuzdítólagosan(legesen).

A bátor akció megfeneklett együttérző-értetlen elforduláson. Időt adtam nagy mennyiségű homok tenyérrel és ujjakkal történő megművelésével foglalatoskodva a helytelenkedő melltartó helyesbítésére.

Egyébként ki hinné, hogy Jolanda nem ismeri a szocialista tanokat, és mosolygós grimasszal ízlelgeti az „ateista” jelzőt. Vállrándítva jön táncolni és csavarogni, vállrándítva fogadja

el a bort és cigarettát. De ha mosolyog, kinapsüt tizenhét éves kávészínűszagú bőre is.

– Tu est... interesante... carácter... – dödörögök neki.

Ki tudja, milyen horgos, illatozó bozótokat, szűrös kis csillagokat, szemtelen bogarakat növeszt a hajában, szájában, hasa alatt ez az interesante.

Egyébként ki hinné, hogy nincs neki amigo muchacho, csak group. Egyébként ki hinné, hogy én még teniszezni sem tudok, csak birkózni szeretek, meg (lassan) úszni és fára, hegyre mászni.

Si, si. Jolanda odébbhúzódik (még focizni se?).

Templomba mennek 7-kor.

barcelona (castelldefells mellett): hány zajtalan és herélt ábrázatú tisztviselőket fogvatartó, légkondicionált, mélybíbor vagy bársonybarna szőnyeges bank sötét üvegében kell néznem magam a paseo de gracián, míg egy szűk és meredek utca kemény rockkal és mocsokkal teli kocsmája után üdvözölhetem a Parque Güell félőrült tornyait. Senor Antonio Gaudi érzelmes és szeleburdi mozaik-krokodil-szökőkúttal, csipkés lépcsőkorlát-lavinával és fejfájós oszlopcsarnokkal fogadja a belépőt, aki készséggel mond le egyensúlyérzékéről később, a domboldalba ferdén vájt, viharcsavarta betontörzsekkel kitámasztott kerengőben, hogy aztán rutinosan szédelegjen az art nouveau hírhedt mozaik-mellvédjén, ezen a dagi anyagokat, hamutartókat és kávékészleteket ötvöző matematikai tételen, mely vagy 80 éve hirdeti a jóllakott látogatóknak, hogy két pont között még a leggörbébb görbe is túl rövid út. Aztán becserkészem a kevésbé ismert hagyatékot: a Casa Batllót fotózom, a Casa Batllóra és rám egyaránt rejtélyesen vigyorgó, feltehetőleg japán leányzat közelében, de visszavigyorgás helyett inkább a fehér vasvirágoktól és spiráloktól habzó lépcsőházat bámulom. Elég ostobán.

És elszomorít a sagrada familia, mert ez a lázadás nem ilyen méretekhez készült.

És hidegen hagy a katedrális, a gaudi múzeum, a modern művészet múzeuma (ahol se modern, se művészet nem talál-

ható, viszont mindez 100 pesetáért nem található), de nem hagy annyira hidegen a new yorki latin-amerika-szakos fiú véleménye „az amerikáról”, ahol aszongyák, hogy what you want, és mellbevágnak, ha igaz. Barokk templomot nézünk, és megegyezünk, hogy a barokk nem egy jó. Gótikus templomot nézünk, és megegyezünk, hogy a gótika egy jobb. Good bye.

És hidegen hagy a sánta mária másolata a kikötőben, de nem hagy hidegen a drótkötélpálya, mert Jack Nicholson ezen furikázott a Riporterben: helló, david locke-robertson!

És nem hagyott hidegen Gaudi, a költő. nikolaus pevsner (az a bizonyos) fenemód elfelejtette, hogy a tollak és a viasz MÁSRA VALÓK, mint a lúdtalpbetét és a kispárna (mert ezt írja):

„Ki az, aki szívesen lakna ilyen girbegurba szobákban, ilyen őshüllő hátú tetők alatt... meg olyan balkonokon, amelyeknek a vasrácsa könnyen felnyársalhatná az embert?”

Ismerek néhány öngyilkos-jelöltet.

utazás: valahová a hölgy tesz „dirty”, hanem késsel vakarjuk le a Különleges Vagdalthus alumínium-hengerének belső falára tapadt különleges vagdalthúst, mert éhesek vagyunk, és messze még a cél.

sevilla: a ducados cigaretta erős. A sör hideg. Ha hűtik. Megolvad, ha nem hűtik. A sátorban. A vaj folyik. A legyek szeretik. Egy francia nő pesszimista. Fekete blúzban. A bárban. De csak a társadalommal az. Meg a politikával. (Igen, párizs a fények városa, nagy és ismét csak hatalmas, annyi mindent csinálhatunk itt: egyetemre járhatunk és képeket nézhetünk és kipróbálhatjuk a kábítószereket és az érdekes embereket és a közösségeket, de nem minden olyan szép, mert vannak magányosak, és a fiúm intézetben nőtt fel meg egy idegen családban meg aztán az arabok a munkanélküliek

és a kurvák, ez mind nagy baj, de egyáltalán a politika reménytelen ügy, az emberek meg a pénzzel vannak elfoglalva és a lányokra vigyáznak meg nem őszinték a szexualitásban, de a magánéletben optimista, mert barátai vannak, fiúja van, művészettörténetet tanul, viszont hetente néhány estét egy bárban dolgozik, mint italmérő, lakást bérelnék közösen meg független a szüleitől, pedig azok jómódúak, a papa szinkronrendező, a mama lelkes tanárnő, házaik vannak, mégsem kér pénzt tőlük, pedig utazik és szereti az olasz filmeket, főleg Viscontit, de Bergmant is, a franciákat nem nagyon, pedig nem ítéli el a barátnőjét, aki csak szimpatikus hapsikkal feküdt le pénzért egy időben, de budapest sötét város, volt ott kiskorában az apjával, sötét, párizs a fények városa.)

Meg spanyol lányokkal borozunk. Meghülyülünk. A hőségben. Kifekszenek az utcára. A bank tövében. A márványon fiatal lány. Alszik. A katedrálisban rongyos öreg. Alszik.

De: vannak itt fehér sikátorok. A sikátorokban napfény és virágok. A nyitott kapuk mögött hűvös udvarok. Az udvarokban színes csempék és kutak és virágok. A téren citromfák, citromokkal.

De: van itt egy kék munkaruhás elárusítónő a katedrális melletti utcán, ott a sarkon, az édességboltban. Épp a redőnyöket húzza fel, amikor meglátom. Veszek egy süteményt, csak hogy közelről nézhessem. A fényes, fekete hajban vékony, kedves arc, mozgékony és csillogó szemekkel, bársonyos, mosolygós szájjal.

A köpenyen hátul pizsokfoltok.

Tudom, hogy annyit ér ez a leírás, mint az utcán a lócitrom: ha kikerül a meleg testből, elpárolognak a nedvek, fakulnak a színek, hőség repeszti, szél szórja szét, eső mosza a földbe (csatornába). Nem tehetek mást, dühödten ismételve sütemény-papír-souvenírom szövegét, talán újra megkapom azt a pillanatot, talán újrakezdhetem:

MANTECADO FILELLA
SAN JACINTO, 14.
FFN. 334680
sevilla SEVILLA sevilla SEVILLA
FILELLA mantecado FILELLA
san jacinto 14. san jacinto 14.
filella! FILELLA!

Ha legközelebb találkozunk, ezt fogom csinálni:

- megkérdezem a kedvenc süteményét
- rendelek egyet neki
- egyet nekem (magamnak?)
- megkérdezem mikor zár
- visszajövök zárórára
- meghívom egy italra, ja nem, előbb segíték lehúzni a redőnyöket
- aztán csókolózunk
- jó hosszan
- egészen hosszan
- aztán elkísérem
- vagy ő kísér el
- hozzá vagy hozzám
- na és akkor aztán
- elbúcsúzunk
- hogy megint találkozhatunk.

Nem értem, miért nem ezt csináltam. Talán kudarckerülő típus lettem? Nyomasztó kilátások. Jelentéktelen lennék?

sevilla (még egyszer, de másképp): b. ausztráliából jött, tehát szereti a gyümölcsöt. Körtét, sárgadinnyét, almát, narancsot reggelizünk joghurttal és zabpehellyel, mandulával keverve. Aztán paradicsomot, uborkát, sajtot, szardíniát, de ez már toledo, ha nem tévedek. sevillában végigtalpaljuk-isszuk a fesztivált.

Nyitás: egy régi vitorlás hajó ferdén a víz fölé nyúló árbocára kell kigyalogolni a piros zászlócskáért. Elmagyarázom b-nek, hogy hogy miért könnyű ez a látszólag nehéz feladat. Lassan kell menni, mert így nem inog. Csak azért nem próbálom meg, mert nem elég izgalmas (szöveg!).

Déltől estig hűsöl a spanyol temperamentum. 9 körül előke-rülnek a sörök, tortillák és halak. Kiáltásokat párologtatnak. Kék jersey blúzban duzzadó, illatosított öregasszony apró, nedves foltokat vizsgál az úton. A foltok mintegy 30–40 centiméterre helyezkednek el egymástól. A legújabb folt épp most születik egy totyogó öregember cipőjéből. A cipőre a zokniból érkezik a folyadék. A zoknira a lábszárról. A koros hölgy szaggatott, merev mozdulatokkal fedezi fel az össze-függést a foltok és a lábszár folytatása között. Szeme nagyob-bodik, szája keskenyedik. Az öreg bepösölős meg nézi a forgalmat, és mosolyog a tömegben, a lampionok alatt. A tör-ténet meghosszabbításában pavilon áll, sörrel megrakva. A falon 3 db tusrajz. marx, engels, lenin. A kp pavilonja. A fej és a test azonos méretű. engels vidám parkőr. marx szigorú kertitörpe. lenin elszánt bányász. A pult mellett, oldalt, a beavatottaknak, derékmagasságban trockij mellképe, teljes élethűséggel. Középen tábla, nyíllal és „rendőrség” felirattal. Az éjszaka hosszú és meleg, a part mentén sör és halszagban sodródik a tömeg. 8–10 éves kislányok táncolnak fertőtlení-tett népviseletben, gitárkísérettel; lebiggyesztk szájukat, mint telt nővéreik.

Jeget veszünk szájunkba, körbetoljuk a nyelvünkkel, aztán visszaköpjük a pohárba. Aztán édeskés magvakat ropogta-tunk, a hídról a folyóba köpjük, mert hasonlít az iménti tűzijáték szétfröcskölő rakétáira. Aztán kókuszt rágunk és

sört iszunk. És sört iszunk. Aztán nincs kedvem csókolózni. Aztán hajnalban szeretkezünk. b. könnyedén dobál a csípőjével, tehetetlenül kapaszkodom.

Vagy: belépővel belépünk az uszodába. Az uszoda drága. A víz lemossa az izzadságot. A medence rövid. Faltól-falig úszom a víz alatt. Szükségem van a hideg vízre azért is, mert erős izgalmat érzek. Lefekszem napozni b. mellé a fűre, de hamarosan hasra kell fordulnom. Két férfi mutatós karategyakorlatokat végez a medence szélén. Azt hiszem, belevágom őket a vízbe. Azt hiszem, sikerülne, ha nekik nem sikerülne megakadályozni, hogy nekem sikerüljön megtenni. Azt hiszem, sikerülne.

Később a forró sátorban megkérdezem, hogy is mondják azt, hogy szerelmeskedni. De hiszen úgy mondják, ahogy mondtad.

Aztán szakadt az izzadság. Az orromról a szemére, a szájamról az orrára, a mellemről a mellére, a lábfejemről a tócsába. Felültünk és csorgattuk a vizet.

Vagy: az utolsó estén keveset eszünk, mert előző estén sokat ettünk, és megfeküdte a gyomrunkat. Éjszaka felébredtünk, és elmondtuk az álmainkat. Egy hajóról beszélt, meztelen emberekről, égő kéményekről és deszkákról. Egy csecsemőről beszéltem, akit pirosra sütöttek nyárson, majd megették. Hosszan szeretkeztünk, lassú ritmusban. b. nevetett. Majd azt mondta:

– It's nice. Very nice.

Az utolsó estén keveset ettünk, mert előző este sokat ettünk, és megfeküdte a gyomrunkat. Először röviden szeretkeztünk. Éhes voltam. b. vigyázott a köcsön-hálózsjára. Csiklandozott a hónaljamon és a hasamon. Elgyengülve feküdtem. A szeretkezés angol neveiről kérdezősködtem.

Másodszorra hosszan szeretkeztünk, lassú ritmusban. b. nevetett. Majd hangosabban nevetett, és azt mondta:

– It's nice. Very nice.

Aztán a munkájáról beszéltünk, a rajzolásról, a fantázia és a pontosság szerepéről, az élet stílusairól, az unalomról és a

lehetőségekről. Két óra alvás után felébredtünk. b. újra simogatott. Majd megérkezett a reggel és a hideg víz, a szappannal, törölközővel.

utazás...: sevilla–jerez–arcos útvonalon. Stoppolunk. A város szélén megtekintünk egy működő szökőkutat, vízben úszó, egykor fehér, most sárga és zöld nadrággal. Öreg bakancs-citroenből gyerekes kíváncsisággal és zavarral fordul felénk egy férfi és egy nő. Mi is nézzük őket, egymásra találunk, de nem állhatnak meg azonnal, mert a belső sávon hajtanak. Lehúzódnak a szélre. Megállnak? Nem bízunk eléggé a pillanatban. Kis idő múlva tolat a kocsi. Hát persze. Odaszaladunk, beülünk, és all right jerezig. A citroenben nincs kárpit, az üveget tartani kell, ha levegőt akarunk. Megkérnek, üljek beljebb, mert jobbra lejt a kocsi, mióta beültem. b-vel nevetünk, megcsapkodom csupasz combját. Szerényen marasztalja a kezem. Ezután mindig így utazunk. A férfi villanyszerelő, a nő nem dolgozik, történelmet tanul. Szüleikhez mennek vidékre, az ünnepekre. Gyerekük nincs. Úgy gondolják, nehéz dolgunk lesz visszafelé, a stop ilyenkor impossible, főleg egy nap alatt. Dicsérem a spanyol borokat és lányokat, a tengert és a hegyeket. Az ország részeinek különbözőségéről beszélnek, szegénységről, kedvességről, iparról és demokráciáról. A nő a félénkségig szerény, de gyermekmosolya tükröződik a férfi fehér fogú nevetésében. jerezben elfogadjuk a férfi meghívását. A harmadik sört én fizetem. Megkérdezik, mekkora sört kérünk. Nagyot, mondom. Akkorát, mint te vagy – somolyog a férfi, mert alacsonyabb két fejjel. Törékenyek és jókedvűek, mint egy pohár tiszta, hűvös víz. Talán a sok hús nem tesz jót a kedélynek. A feleség három napig sírt, amikor meghalt franco. Csodálkozunk. b. csodálkozik:

– He was a dictator, didn't he?

A férfi sűrűn kacsintva kifejti, hogy felesége szerint franco olyan intelligens volt, mint einstein. A nő elpirulva löködi a férfit. Nem is három napig sírt, csak egy napig. Nem is olyan

intelligens franco, mint einstein, de intelligens. A férj jobban szereti a demokráciát, mint francót, de most meg gazdasági bajok vannak. A férj nem szereti az amerikaiakat, mert az amerikaiak halottak. Örülünk, hogy minket nem tartanak halottaknak, mert sokat adunk a véleményükre. Nevetnek. Nem, ti nem vagytok halottak. Csak azt értik meg nehezen, hogy nem egy helyről jöttünk, mégis együtt utazunk, hogy én talán ott lakom, de itt születtem, vagy ő így, esetleg úgy, vagy hogyan.

Halikrát eszünk savanyúsággal, elbúcsúzunk.

A gyerekes száj és a borostás arc továbbutazik az összekötött citroen fakó ülésein, kárpit nélkül.

Elmeszesedett falak közt megtaláljuk a 12. századi templomot és kinevetjük egy elszenesedett félszent selyemmel bevont csontjait, hogy öt perc múlva már fényképeztessük magunkat egy parkolási díj-beszedővel.

Visszafelé átkozódunk, imádkozunk, bohóckodunk és szomjazunk az út mellett, hogy felvegyenek. Az utolsó vonatot még elérjük.

utazás: ...egyszerű kívánság: a poggyászmegőrzőben csomagot elhelyezni. Egyszerű, de nem itt. se villában felvilágosítanak, hogy most éppen zárva van, de ötkor kinyit. Ötkor csak elküldenek, nem magyarázkodnak. madridban rendőr adja értésünkre: nyitva van ugyan, de nem használhatjuk a rendőrség engedélye nélkül, ő pedig nem engedélyezheti. Órák múlva egy földalatti parkolóban beadhatjuk a csomagokat kétszeres díjszabással, szitkozódó férfit hallgatva. Hosszú hajú kanadai fiú leplezi le a szégyenlős spanyolokat: they are afraid of the bombs. A szitkozódó férfi csupán, a veszélyességi pótlékot követelte, mert honnan tudta volna, hogy a magyarok nem szoktak bombázni.

toledo: ismerőseim gyakran megfeddnek, mert nem ismerem fel őket az utcán, magam elé bámulok. toledóban 1000 pesétát jövedelmez az úttest-hordalék-vizsgálat.

A zöldes bankót egykedvűen zsebrevágom, b. megütődve néz, elmosolyodom. Nem érti, ami természetes: most megszabadultam a pénz gondjától, nem nyomaszt, hogy nincsenek ezresek a zsebemben, nam akarok bőrdzsekit venni, sem porcelán ajándéktárgyat, sem lemezeket, magnót, autót, stb.: csak jólesne egy meleg ebéd, amint azt említettem is, tehát nem ért váratlanul a kétszemélyes ebéd költségeit bőségesen fedező összeg.

Szólóvel befuttatott, farácsos kerthelyiségben ebédeltünk. Saláta, csirke, görögdinnye a sorrend, előtte, közben és utána vörösbor. Kávézunk, sörözünk. Lerohanunk a folyópartra, ahol én virágot szedek, fára mászom, és fotózom a hidat, b. pedig rajzolja a régi város régi köveit, amelyekhez úgy illeszkednek az új házak új kövei, mintha a régi mesterek terveznének és dolgoznának az új fejekben és kezekben.

madrid (toledo mellett): „Diego Rodriguez de Silva y Velázquez (sevilla, 1599 – madrid, 1660): a klasszikus spanyol festészet fő alakja” megfestette a klasszikus spanyol festészet, sőt a klasszikus festészet, sőt a festészet (nekem) legigazibb Krisztusát. „Krisztus a kereszten, madrid, prado”: fekete éjben, sárga kereszt, keményfából, puha és fáradt kamaszfiúval.

(Az illetékesekre való tekintettel föltüntették baloldalt J. K. fiataikorú adatait, rejtjelezve: Iesus Nazarenus Rex Iudaeorum.) J. K. fiataikorú nem tud a szemünkbe nézni, feje lelóg, ameddig nyakizmai engedik. Ápolatlan, hosszú haja kibomlik furcsa fejrevalója alól a jobboldalon. Teste nőies, hajlékony és elhasznált, katonai szolgálatra alkalmatlan. Jelleme: ingadozó, megbízhatatlan, talán nem is olyan szelíd. Képtelen beilleszkedni az iskola, a család közösségeibe, tiszteletlen kérdéseivel, fantazmagóriáival állandósítaná a nyugtalanságot, ha el nem szigetelődött volna már az első moralista gesztus után.

utazás: a késsel vakarjuk le a Különleges Vagdalthús alumínium-hengerének belső falára tapadt különleges vagdalthúst, mert éhesek vagyunk, és messze még a cél.

Balog József

KANADA BITTER

chanson

epigonvers domonkos istvánnak

én is utazom
illegális légvonaton
a nyitott ablakon
át
megyek
bejárom afrikát usát
kanadát
legyek fényesek
hegyes kis szúnyogok
lepkék bogarak
dönögnek dongnak
éneklük meg
ezt az éjszakát

kanadát nem kell féltened
kanada jó neked
kanada elmegy veled

becsszóra
tuttira
nekem elhiheted

kanada szereti a rímes verseket
a kövér marhákat
a szökött katonákat

magába hajtja
kanada színek vonalak a térképeden
kanada nem hagy nyomot a vérképeden
kanada halk
kanada finom
kanada pozitív válasz a reád leselkedő negatív
metafizika kihívására centrum vagy periféria
diftéria
tbc
kanada abc
kanada díjjazza a képzavart
elmezavart
zöld folt
kék folt
barna folt
kanada mindig volt

kanada
honnan egy nap alatt érkezel haza
kanada
az a mértékegység amit szeretsz
km mérföld láb öl hüvelyk hektár liter mázsa csomó
kanada cutter
kanada hajó
kanada jó veled
add a kezed
nem hagysz a szarban
nevet adsz
tartást
kanada csigolya
jelentsz jó pajtást
oké felhajtást
gyorshajtást

HAJTS RÁ

fogd a pénzt és fuss
kanada nem néz oda
szemet huny
kanada mosolya
kanada minden szava
minden vonása
öle mint anyád öle
öleb kanada
két kanna
két lyuk
egy kút
egy kaloda

tunkold ki kanadát
ezt a cuki uszodát
szilvát almát diótogyorót olivát mézet
egy nap alatt érsz haza
szomszédnak egy hét
lehallgatás
kihallgatás
és más igekötők hallgatása
nevek
levelek
rokonok
papírok
kipakolás
abbahagyás
félbemaradás
derékbátörés
temetés
feltámadás
tebenned bíztunk
fusson akinek nincs bora

kanada

a szomszéd is jön haza
ne vágj be neki vancouver ottava
két tava
hét hava
tele
nyara
a szomszéd is jön haza
aztán vissza
a temetés után
délelőtt délután reggel nappal kocsival
nem tehetsz erről kanada
közel s távol
távol vagy anya sírjától

neked egy munkahely–lakóhely távolság kanada
egy szauna
reggeli
busz
iskola
hahota
mi lesz kanada?
mi lesz apa?
mi lesz fejek?

KINEK JÁR EL ELŐBB A KEZE

telefon vonala
tízese
húszasa
hol a dollár dollárban kanada
hol az autonóm nyelvhasználat kérdés nélküli egyszerű
természetes utcai megnyilvánulása gyerek anyanyelv tej
kenyér iskola óvoda negyven wattos izzó legalább legalább
tizenhat fok az újszülöttosztályokon egy darab hús a kutyák
elől hol a fogamzásgátló tabletta a természetes szaporodás
kanada?

drobetta!

az elrejtett nomenben a kedvem
hogy megjövök és megtalállak
kanada?

hol a rejtett kamera?
ami dokumentarista
hűen berreg e materialista
világvégen?

ISTEN háta mögött

és egyáltalán a töltény
a puska

a szél a tél a hó
a csend van és hó
és tél és hó van
és csend?

hol a halál kanada?
a reflektor milyen irányban áll?
milyen a kötél?
milyen a hangulat?
milyen a lendület?
ami alábbhagy
a szagos füvek?
az óceán?

rádpirítok kanada
kattogás kanada
letetted kanada?

annyi pici fiú pici lány megy oda
nem oda buda!
hé!
A rímes versem!

a válasz a leveleimre a svédországra átkeresztelő
ahonnan már fél nap is elég ha valakim felkötné
magát mert csak belököm a kulcsot az autóba és
ittthon vagyok már délután pár határ után

ez már a körjárat
az őrjárat
a cirkáló
a romboló
bombariadó
tökölháború

díszkötésben kanada
odaállítalak a polcomra
te elérhetetlen föld
antológia
te gesta
te reprint

te vesta
HALT!

•
hogy amikor kiterítve fekszem
elérjek hozzád
egy pillanat
alatt

ha van utolsó ítélet
ha van feltámadás
ha van mennyország
mikor megnyitják a könyvet

ha van
utolsó
szavam

kanada

VÁROSELLÁTÓ

Chareilton – testvérvárosunk

címnek most bármi jó lehet.

a törött üveg mögött egy hal fekszik.

képeket írok.

magas középkorú férfi
disznót szürcsöl.

mások hullámpapírt szállítanak
kézikocsival.
ők törpék
vagyis éppen elférnek a felszálló
repülőgépek hasa alatt.

láncon kicsi kutyák.

van hol így szeretnek.

megbocsátom hogy életemmel
beleegyezésem nélkül
rendelkezel.
felemelem a jobb lábam
és a Föld odalenn marad.

a pénzt szabad földbe csomagolják
az összeesküvők
aztán dadogni kezdenek.
letépik az asztalkendőt.

mindene megvan

jótekonny a város.
a folyók a holtakkal
az első zsilipekig futnak.
nyugodtan nyitva tarthatom

ablakom.

mind legéppuskázzák az orrszarvúakat.
ilyenkor fejjel lefelé lógnak
a sárga helikopterekből.
Miféle város ez, ahol a meztelen
test az utcán hever?

lógnak a katonák.
s a fejük szétloccsan néha
a piramisok csúcsán.

a törött üveg mögött fekszik a postás.

szád	szád	szád
róz	róz	róz
inas	inas	inas

kasza	nova
fasza	lova

nyerített az intarziás padló
rései közül.
finom függönyöket függeszt
a halál közénk.

mozdíthatatlan vagyok.
tohonya disznó. mondanád.
a mi világunk nem
e világból való.

végre elővehetem a szakállas
nőt
kit éjjelente egy vödör sósavban
áztatok.
vagy hangyasavban.

egyszer elélveztem egy kék
pillangóval.

gúzsbakötözött pillangókat
hajigáltak az angyalok
fekete angyalok
azokra gondolok
kik a menny
kéményeiben
piszkítják tollukat.

mert a Föld és az Ég
oly átláthatatlan
a kormos üvegen át.

a jobb karom ilyenkor zsibbadni kezd
és a bal szemem bedagad.
hónapokig a folyóban alszom ezután
de az első zsilipek megállítanak.

a pisztráng száraz mederben
tétováz.

mutatnak egy almát
melyből kiharaptak egy darabot
de benne maradt a száj
a nyelv
a fogak
és mozog és ráng és
rág.

ahol így szeretnek

ott az ipar virágzik
a város minden üzlete
tele
utca
boldog emberek.
Nézz ránk,
Mará!

a hazaszeretet e tébolyában
mit fütyülsz?
fütyülök minden népmozgalomra.

csak magamban hiszek.
járni akarok a Földön.
gyűlöltem aki én vagyok.
és vödröt és kendőt adok.
és nem állok ellent
és vizet adok.

a Gonosznak.

majd legfeljebb csak álmodunk.

és vagy az árnyéka
vagy a füst
ugrásra készen.

1988

MOST A HATÁRRA

Most a határra érnek a holtak.

Minden fehér.

Fehér kenyér.

Megállnak.

Az ór áll. Orrából kipiszkál két
csomag félkilós őrlött kávé.

Meinl.

Fehér por pereg.

Némán állnak a holtak.

Egyikük előre lép.

„mikor leesik szeretem nagyon
de később már gyűlölöm”

Mi az?

Ez találós kérdés.

Mondja az ór.

És tarkón lövi.

És minden fehér.

A lövés hangja nem hagyja el a
határt.

„boldog vagyok hogy két kicsi
gyermekem itt marad

itt az avar alatt

készítettem ágyukat

összehordtam tücsköt bogarat nekik

ezt a fehér liliumot

majd az ölükbe teszik”

Szól. Tarkónlövik.

pedig a holtakat nem ijeszti
fegyver sem méreg áram vagy
kötél tört üveg kerék korbács.
bánya hideg csak egyszer vált
jegyet egyszer érvényesít a
halál
Valójában igen rossz dramaturg.

Az őr most vastagot és barnát
szarik.

Szemét összehúzza.

Ringatja magát.

Igen hideg van.

Csak a holtak nem
borzonganak.

Némelyikük még a kalapját is leveszi.

Vagy felgyúrik az ingujjukat.

1989

„...EZEK
AZ ÉLÉNKPIROS ŐSZIRÓZSÁK...”

KÖLTÉSZET A ROMOK KÖZÖTT

(Czeslaw Milosz tragikus világlátása)

Sorona Gurian fiatal asszony volt, amikor az 1950-es években Romániából Párizsba érkezett. Írónő lett, két regényét is kiadta már a Juillard könyvkiadó, amikor hirtelen (mert hogy történhetnek az ilyen dolgok) felfedezte, hogy mellrákja van. Így kezdi egyik írását Czeslaw Milosz. Aztán a folytatás: „Röviddel a halála előtt találkoztam Soronával.” „Sok mindenről beszélgettünk, írókról is. Megmutatta a könyveket az éjszakai asztalon: Sesztov művei voltak, francia fordításban. Olvasd Sesztovot, Milosz, olvasd Sesztovot.”

Ilyen egyéni módon igyekszik olvasói figyelmét felkelteni Czeslaw Milosz.

Kegyetlen író. Soha nem tesz engedményt olvasóinak. Ha arcképére tekintünk, rögtön érthetővé válik, miben áll kegyetlensége. Egy magashomlokú, erősen barázdált arcú férfit látunk magunk előtt, akinek bozontos szláv szemöldöke alól előtörő tekintetében valami iszonyatos vonzerő van. Mintha lézersugarak lennének, kitörnek a kétdimenzió világából, s beleszúrnak a kívülállóba. Van ebben a tekintetben valami sátáni: kihívó, büszke, meg egy kicsit gunyoros is, a felfelé kunkorodó szemöldökívével. Talán maga az Antikrisztus. Csak egy valami különbözteti meg a Sátántól: nem bűnössége adja erejét, hanem az átélt szenvedések. Ereje a gyengék ereje.

De mégis erő. Nem lehet baj nélkül végigolvasni könyveit. Kiveti olvasójára a hálót, és addig húzza, amíg ki nem tudja emelni a mindennapok vizéből. Nem csoda, ha az olvasó megpróbál ellenállni. Ez az ellenállás adja a könyvei erejét. Az író számít rá, szellemileg provokálja olvasóját. Úgy hangzik ez, mint egy olcsó kereskedelmi fogás. De nem az. Azért nem, mert közben a szerző is mindvégig a színen van, ő maga is kockáztat, mégpedig mindent kockára tesz, egész életét adja sorai fedezetéül.

Az én Európából kiindulva – ez a Költészet szemtanúsága című Milosz-kötet első fejezetének címe. Milosz gondolkodásában Kelet-Európa kiemelt szerephez jut.

Úgy látja, e táj történelme hozzásegítette az ittlők egy részét, hogy valós megvilágításban láthassák a huszadik század világát. Egy másik írásában lengyel barátját idézi: „Olyanok vagyunk, mint a dalmátok a hanyatló római birodalomban. Akkor is vigyáztak, amikor mások már egy lukas húszfillérest sem adtak érte.” Ezek a szavak – miközben hű képet rajzolnak Kelet-Európa jellemző elfogultságáról – Milosz szerint, aki maga sem tagadja önnön részrehajlását –, az igazság magját is magukban hordozhatják.

Milosz szerint Kelet-Európa örökségének különlegessége a fel nem adott, mindig megújuló, szinte már rögeszmés kíváncsiság: mivégre él az ember. Örökösen ismételt kérdésük: mi lehet a magyarázata a Gonosz aktív jelenlétének a Történelemben. A *Föld császára* című esszégyűjteményében olyan emberekről ír, akik szenvedélyesen hittek abban, hogy befolyásolhatják a jövőt. Ez a fajta gondolati intenzitás ugyan könnyen vezethet tévutakra, pesszimizmussal (vagy tegyük hozzá, túlzott optimizmussal) keveredve pedig torz eszméket is szülhet, de mindenképp energiát termel, és ahogy Blake mondja: „Az energia Végtelen Öröm forrása.”

Kelet-Európa történelme keretbe foglalja Milosz életét. Indulásakor 1930-ban lengyelként élve Litvániában a lengyel történelem egy különös zsákutcájával kellett szembenéznie. De a pokol mélyebb bugyrai is megnyíltak előtte a háború és az azt követő évek során. Ezek a korai tapasztalatok igazolják azokat az elfogult sorait, melyek szerint: „Mi nem az absztrakt értelemben vett emberi adottságokat szemléljük félelemmel és sajnálattal, de mindig valamilyen adott hely és idő vonatkozásában...”

Mi volt az az élmény, mely Miloszt a katasztrofizmus táborába kergette, s egyszerre tette érdeklődővé a marxizmus és a kereszténység iránt? A lengyelek, némiképp hozzánk, magyarokhoz hasonlóan, mindig is féltve őrizték magukban azt a tudatot, hogy európaiak, Európa gyermekei. Ezt a ragaszkodásukat egyre nehezebbé tette az Orosz Birodalom XIX. századi fenyegető terjeszkedése. Ezért számukra különösen válságos szituációt jelentett a fasizmus, amely talán közelebb is hozhatta volna őket Sztálin Szovjetuniójához, ha az a legkisebb jelét adja baráti szándékának. Hiszen a kor Európájában a gondolkozó értelmiség a következő kiélezett választásra látszott kényszerülni: „Ha a fasizmus ellensége vagy, velünk vagy; így hát el kell fogadnod a szovjet totalitáriánus rendszert.” A lengyelek számára azonban ezt Hitler és Sztálin különlegeszménye már lehetetlenné tette.

Milosz jól látta, hogy ezek a felszíni ellentétek messzebbre vezetnek. „A Hitler és Sztálin által 1939. augusztus 23-án kötött egyezmény Európa minden mérgét a felszínre hozta: felnyitotta Pandora szelencéjét. Csak a kiteljesedését hozta azoknak a dolgoknak, amiket már jó előre előkészítettek.” „A válság állapota, amely a távoli múlthoz tartozónak tűnt, visszatért a totalitárius államok törzsi rítusában.” Mindezt a XIX. századi fejlődés természetes velejárójának tekinti: „A szellem egyes képzetek általi szennyeződése éppúgy a tudo-

mány mellékterméke, mint a természeti környezet elszennyeződése az ugyane tudományból kialakult technológia eredményeként.”

Milosz e történelmi szerződés tapasztalataiból kiindulva a szellem védelmét mindenfajta tudati behatással szembeni ellenállóerejében látja. Franciaország Hitler előtti behódolását is az ellenállás hiányával magyarázza: „(Franciaország) veresége... a totalitáriánizmussal szembeni ellenállás legyengülésének klasszikus esete...” S ebből vonja le általánosító következtetéseit: „Talán az igazsághoz ragaszkodó gondolkodás visszautasítása közvetve súlyos politikai következményekkel jár.”

Milosz gondolkodásának alapja tehát az igazsághoz való ragaszkodás – minden áron. Ezért aztán költészetében is a kezdeti avantgarde kísérleteket felváltja egy higgadtabb, letisztultabb hang. Elsődleges céljának itt is „a való szenvedélyes keresését tekinti.” Ebben a fogalmazásmódban azonban benne van az az elem, ami Milosz alapállását megkülönbözteti az eredeti klasszikus költőétől: szenvedélyes, tehát szenvedélyesen érdekelt költészetet akart létrehívni. Ugyanez az alapvetően romantikus elem gondolatmenete végső konklúziójában is előkerül.

A XX. században az a költői program, amely a valóságghűséget tűzi zászlajára, még nem oldott meg minden felmerülő kérdést. Az adott valóság ezt nem teszi lehetővé. Megragadása szinte lehetetlen feladatot ró az egyénre. Valóságunk ugyanis borzalmakkal és feloldhatatlan paradoxonokkal van teli. Milosz, éppúgy, mint a kortárs világlíra más képviselői és a filozófusok, megtorpan a világháború valóságának leírása előtt. Ezek az események ugyanis már túl vannak a megver-selhető tragédiák fokán. Az események ok-okozati viszonya átláthatatlanná válik, felbomlani látszik. Az értelem, mely a

valóság-leírás legfőbb eszköze, nem talál értelmes magyarázatot a történetekre. „A tárgy túlnő a szerzők képességein és falként magasodik előttük.”

És ez a mélypont Milosz gondolkodásának kristályközpontja, ahol a pusztulás reménybe fordul át. Ez a misztikus csavar persze az ész számára már követhetetlen, csak a hit számára belátható. Pedig nem logikátlan. Csak éppen egy olyan logikát követ, ami a kívülálló megfigyelő számára átvilágíthatatlan. Csak aki belemerül, remélheti azt, hogy a gondolatok örvényéből egyszer felszínre bukkanhat.

Milosz számára a koncentrációs táborok valósága nem vonja maga után az adornói kijelentést, hogy Auschwitz után nem lehet verset írni. Korabeli dokumentumokra hivatkozva mutat rá, milyen elemi erővel tört fel magukból a táborlakókból a költői megszólalás igénye: cella és WC-falakra hogyan rótták fel rövid, de igazán valóságos élményekből fakadó verseiket. A modern orosz irodalmat és a Nyugatot összevető – ugyancsak elfogult – írásában Paszternak és Szolzsenyicin művészetét elemezve utal ezekre a különös műfajú írásokra, mondván: ilyen írások adják e két író hátterét, valóságfedezetét:

*Átkozott legyen, aki kitalálta a nevet :
Javító-munkatábor.*

vagy:

*Ne utasítsd vissza a koldustarisznyát
s a börtönt.
Belépve ne légy nyugtalan,
Kilépve ne örvendj.*

Ezek a sorok Milosz szerint valóságsúlyúak: képesek megjeleníteni az átélteket.

Ugyanakkor külön előadásban foglalkozik azzal a kérdéssel, hogy ilyen nehézségű témát a költő hogyan dolgozhat fel, hogyan oldhat verssé. A közvetlen élmény leírása ugyanis legtöbb esetben torz eredményt szül, bizonyos ülepedési időre van szükség ahhoz, hogy ezekről a dolgokról beszélni lehessen. *Romok és költészet* című előadásában a lengyel költészet néhány jelentős képviselőjének ilyenirányú kísérleteit írja le. Szerinte annak sikerült valami maradandót alkotni a valóságelemekből, aki „mint a római, aki szemtanúja Róma bukásának, abban keres oltalmat, ami a legmaradandóbb, mert legegyszerűbb és triviálisabb, és ezért államok és birodalmak romjain is képes növekedni.” Az egyszerűsége törekvés elementáris szükségességét hozza az új helyzet: csak arról lehet írni, ami elemi élettény: „az emberek boltba járnak, edényt, kanalat és villát használnak, leülnek egy székre, kinyitják és becsukják az ajtót, mindattól függetlenül, ami fent, „felettük’ zajlik.” Ez a nyelvi puritánság és gondolati szegénység már-már szerzetesi kvalitásokat igényel a költőtől: lemondani mindarról, ami cifra, mert fölösleges.

Ehhez az egyszerűséghez járul a tárgyi hűség: a mindennapi beszéd lehetőségig pontos visszaadása, akár a nyelvtani helyesség feladásával is. Így válik a költő a város utcáinak krónikásává.

Mindez ahhoz a csodához vezet, amiről a Nyugat költője már végleg lemondott: a bohémként kidaszítottat ismét visszafogadja az emberek családja. Ez nem jelenti azt, hogy a költő feladná azt a fontos elvét, hogy nem hajlandó a többség kiszolgálására. De elidegenültsége megszűnt, ő se több már, mint egy ember a tömegből. Ezt nevezi Czeslaw Milosz az új költészet demokratikus minőségének.

A valóság leírása tehát visszavezeti a költőt közönségéhez, de csak akkor, ha a valóság kedvéért hajlandó akár a költészetet is föláldozni. Ez a kifejezetten vallásos gesztus Milosz fölfo-

gásában központi jelentőségű. A tragédia mélypontja a költői tett révén a remény kiindulópontjává válhat. A költői tett ugyanis metafizikus jelentőségre tehet szert, s Milosz hagyományos szláv felfogása szerint a Történelem kérdései Metafizikus síkon dőlnek el. Joseph Conradról szólva ír arról a sztoikus erényről, „amely értékek pusztá akaraterő általi posztulálását állította a mindenfelől fenyegetően előtörő káosz és pusztulás ellen.” Így a költői tettek nemcsak valóság-leíró feladata lehet, hanem maga is a valóság részesévé válhat. A marxi Tudat–Lét viszony párhuzamosa ez Költészet és Valóság vonatkozásában. A kötőelem azonban nem a dialektika, hanem a metafizika: vagyis az a hit, hogy a leírás energiája teremtetőrévé válhat. Ehhez azonban a teljes személyiség latbavetésére van szükség. És itt kell visszatérnünk a klasszikus költészet és a miloszi valóság-leírás közti különbségre. Milosz szükségesnek ítéli a művészi alkotáshoz az egyénnek önnön sorsa sötét régióiba való leszállását. Az önfeláldozás romantikus közhelye azonban Milosznál filozófiai jelentést nyer: „Az igazságnak abban a tényben kellene gyökereznie, hogy mi magunk testesítjük meg, és nem abban, hogy bennünk tudatosul.” Ezért Milosz osztani látszik Stanislaw Brzozowski, általa leírt meggyőződését, amely minden „rendszer” elvet, s helyébe egy bizonyos élet- és gondolkodásmódot állít. Milosz írásaira is bizonyos szellemi tartás: a borzalmakkal is szembenéző hit a jellemző, s nem valamilyen ideologikus töltésű tanítás. Ez a mindenfajta illúziókeltéstől idegenkedő felfogás állítja olyan nehéz helyzet elé olvasóját, de ez lesz később a mindenén túli remény forrásává is. Mert a valósággal szembenézni kész olvasóját nem hagyja cserben Milosz. Csak épp azt tudatosítja benne, hogy minden ember maga az üzenet.

Ha mégis tanítást keresünk sorai között, akkor azt a következő, Milosz által Simone Weiltől idézett szavakkal lehetne körvonalazni: „Honnét fog közeledni hozzánk a megváltás, akik megmérgeztük és elpusztítottuk az egész Földgolyót?

Csak a múlt felől, ha szeretjük.” Szeretet és múlt a két kulcsszó. Kezdjük az elsővel: Milosz számára a szeretet nem szentimentális érzelm. Hogy pontosan mi, azt egy másik Simone Weil idézet teszi érthetővé: „A szeretet nem vigasztalás, hanem fény. A fényben világossá válnak a tárgyak körvonalai, és megvilágosodik a dolgok értelme is.”

De miben rejlik a múlt jelentősége? A valóság a jelenből nézve kusza, áttekinthetetlen. Csak az időbeli távolság által érhető el, hogy saját szenvedélyeink ne homályosítsák el a valóságról kialakított képünket. Ami más nézőpontból ellenérvnek tűnne, hogy tudniillik az idő megszépíti a múltat, Milosz szerint a múlt egyik legfontosabb értéke. Miczkiewicz Pan Tadeuszára utalva mondja a költő, hogy szerinte a múlt felidézése nem eltorzítja vagy meghamisítja a tényeket, hanem szinte átalakítja a valóságot. A mindent megbocsátó emlékezet egy jobb világot hoz létre, amelyben nincs szenvedés.

Ez a megtisztult valóság, a szépség az, ami után az emberiségnek törekednie kell. Ezt látja Milosz annak a valóságos erőnek, mely egyre növekvő kétségbeesésünkből kigyógyít majd, s elfogadhatóvá teszi számunkra a létező valóságot, a benne rejlő minden jóval és rosszal együtt.

A műtszeretet Milosznál két formában jelenik meg. Először is ezt a szépségideált követi költészetében. A romantikus eszményeket klasszikus fegyelemmel igyekszik megvalósítani. Lírai szerepeiben sem adja fel saját Énjét, hogy másokba rejtőzhessen, inkább kiterjeszti azt, hogy másokat is költészetébe fogadhasson.

Az emlékezetnek közvetlen politikai meggyőződésében is szerepet juttat. Múltratekintő konzervativizmusnak nevezhetném ezt a felfogást, ha a konzervativizmusnak nem lenne ma olyan rossz csengése. Keresztény konzervativizmusnak is tekinthető, ha például rá vonatkoztatjuk Brozowski egy másik kijelentését: „...az emberiség nem egyedek tömege, ha-

nem egy anyaszentegyház, vagyis lelkek egyesülése szeretetben és igazságban.”

A múlt központi szerepe igazából abban áll e gondolatrendszerben, hogy megvédjen a jelen kicsapongásaitól és a jövő utópisztikus illúzióitól. Amikor a történelem metafizikus meghatározottságáról beszél, arra utal, hogy az élet-halál kérdések előbbrevalóak a politikánál, és hogy a teljeskörű társadalmi boldogságra, s főként boldogításra való törekvés hiú ábránd, sőt hiba, mert a szenvedésnek is megvan a maga értéke és szerepe a valóságban. Ez a tisztánlátás azért nem válik egyszerű pesszimizmussá vagy determinizmussá, mert költőként Milosz tisztában van az egyéniség központi jelentőségével, és vallja, hogy mindenki beleszólhat saját sorsának alakulásába. Ennek csak egyetlen feltétele van: a valósággal való szembenézés: „...annak fölismerése, hogy a XX. századi költészet világ-érzékelésünk súlyos zavaraira világít rá, már az önterápia első lépése lehet.”

Piszár Ágnes

DANILO KIŠ A KERTBEN

*...ezek az élénkpiros őszirózsák, ezek
a verőfényes tájak és lila városképek.*

Az emberiség gyermekkorából úgy merül fel a város és a kert emlékezete, mint a legtisztább képzet: a négyzet közepében a kör. A keresztény művészet ábrázolásain az édenkertet kör alappal láthatjuk, míg a Mennyei Jeruzsálem tornyai és falai

a négy égtáj felé magasodnak. Érdekes, hogy az elveszett paradicsomra kertként emlékezik vissza a mitikus tudat, míg a visszaszerzett éden város lesz, a Mennyei Jeruzsálem.

A kert és a város között végtelen nagy térségek húzódnak az időben és ezeken a térségeken folyik szakadatlanul a „tékozló fiú drámája”. Az első bűnök után a kert és a város eredendő egysége végzetesen szétszakadt, és ezt a repedést csak az emlékezés és a képzelet tudja kitölteni. Pompások a barokk kastélykertek, melyeknek bokrai és fái az épületeknek mintegy folytatásaiul nőnek, a platóni ideák zöld megvalósulásaként. Danilo Kiš *Kert, hamu* című regényét lapozva, mintha ilyen barokk kertben, virágzó gesztenyefákból és platánokból épített városban sétálgatnánk.

Az utópiák rövid meghatározását így lehetne megadni: *valaki valahol kertet épít*. Eduard Sam nagyszerű földrajzi utópiája a regényben, melyben együtt van: „minden város, minden szárazföld és minden tenger, minden ég, minden égöv és minden délkör” egy évezredes kertépítő tevékenységbe illeszkedik bele. Az igazi kertész munka azonban mindig is a költőké és a regényíróké volt. Danilo Kiš az élet és az irodalom kapcsolatáról szóló egyik interjújában mondta, hogy az apja alakja azért alkalmas az irodalmi megformálásra, mert rá alkalmazhatja az *ironikus távolságteremtés* módszerét, mert ez az alak negatív figura, mégpedig kétszeresen az: „negatív a hiány (!) értelmében, és mint regényhős is negatív”. Eduard Sam a bohóc, a pojáca.

A bohóc az a lény, aki az utópiák közepében él. Talán Gulácsy képeiről ezért tekint le ránk olyan gyönyörű iszonyattal, messzi szomorúsággal. „Hol van, ó, hol az a hely” – kérdezi a „bohóccal” Rilke az *Ötödik duinói elégiában* – „a mondhatatlan hely”. S mintha az utópiára kérdezett volna a költő: Harlekin hiány-alakja a kert, az édenkert fáival, lehulló gyümölcseivel és virágaival lesz leírható.

A *fin de siècle* a harlekin alakját a virághoz hasonlította. Gulácsy Lajos *Bohóc szájában szegfűvel* (1904–1905) című festményén ez a kép jól megfigyelhető. A bohóc és a virág itt

külön áll, de már egyetlen képben, hogy Rainer Maria Rilke
Ötödik duinói elégiájában misztikus fényben csillanjék meg ez
a távoli összetalálkozás:

*És nézd, e középpont
körül hogy nyitja és hullatja szirmát
a nézők furcsa virága! Ó, nézd
a bohócot, e termőt, amely tulajdon porától
termékenyül újra meg újra...*

Danilo Kiš *Kert, hamu* című regénye szinte egy csapásra
szünteti meg a kert és a város között tátongó hatalmas szaka-
dékot: egy édenkerti kohézió uralkodik ebben a könyvben.
Vannak írók, akik egész életükön át egy édenkertet cipelnek
a lelkükben, és ezek közé tartozik Danilo Kiš prózaíró is, nem
kell különösebb képzelőerő, hogy ezt a lelki ténytet meglássuk
benne. Amiben bizonytalanok maradhatunk, az a forma kér-
dése: lehet-e a hiánynak formája vajon?

A *Kert, hamu* című regénynek nagyszerű architektúrája van,
két fő pillérből épül föl ez az építmény: az apa és az anya
alakjaiból. Amíg az apa a város, addig az anya alakja a kert
elvét képviseli. A regény kert- és városleírásai teremtik meg
azt az atmoszférát, melybe a gyermekkor világa, az édenkert
beleképzelhető:

*Utcánkban a vadgesztenyék lombja egészen összeért és ereszt
alkotott. E roppant árkádok közét sűrű levelekkel, mintegy
borostyánnal benőtt boltozat fedte. Ez az egész építmény
napéjegyenlőség idején vagy közönséges szélcsendes napokon
mozdulatlanul és szilárdan állt merész pilléreire, csak a nap
hajigálta időnként hasztalan banderilláit a sűrű lombozatba.
Áttörve a ferde és egymást keresztező ágakon, egy ideig
rezegtek még önnön lendületüktől, aztán megoldva s folyé-
kony ezüst gyanánt csepegték a macskakövekre. Mi sietve
haladtunk el ezek alatt az ünnepélyes és kihalt boltívek alatt,
hogy minél előbb kikerüljünk a város ütőereire...*

És amit az édenkert jelenlétével nem tud közölni már, azt
mondja el a bohóc a hiányával: a regény középpontját valahol

ott kellene kijelölnünk, ahol az apa alakja végképp az ismeretlenbe vész, és ez lehetne Danilo Kiš regényíró-helyzetének a kiindulópontja is talán.

Kétféle hiányról tudunk mi évezredek óta: arról, ami elmúlt és arról ami eljő; az utópiát generáló elvek; az emlékezés és a képzelet. De az apa vissza sosem jön, és a gyermekkor is visszahozhatatlan. A gyermekkor éden, melyből örökre kiüldöztetünk, de a regény otthon, melybe hazatalálunk. „Apám alakja, aki könyveimben Eduard Sam vagy E. S. néven szerepel egy eszményítő eljárás eredménye, s e projekció útját nem állta el a valóság és az emlékezet szilárd anyaga” – mondja Danilo Kiš az említett interjúbán. Eduard Sam *hiánya* úgy ölt formát a regényben, hogy maga is *képzeleg*: megszerkeszt egy utópikus menetrendet, melyben a világ kettétört egysége a városok képzeletbeli összekötésével még visszaállítható. Amíg az anya az *emlékezet*.

Danilo Kiš három könyvet szentelt apja hiány-alakjának. Az élet és az irodalom határán megkockáztatható az állítás: Danilo Kiš három kertet ültetett, ami végül is egy. Elképzelem az író a *Korai bánat*, a *Kert*, *hamu* és a *Homokóra* című regényei között, és látom őt a kertben, amelyben Eduard Sam a virág. A tékozló fiú drámája pedig ott kezdődik valahol, amikor Danilo Kiš prózáiró regényírásra határozza el magát. A zöld utópiák és az irodalmi utópia között lényegbeli eltérés nincsen, mindkettő az örökkévalóságot, a végtelent ostromolja. Az emlékezés és a képzelet minden alkalommal előhívja a kertet és a várost, ami után annyira vágyott a mitikus tudat, aminek az elvesztése annyira nyomasztotta, hogy az egész világot beutazta, s közben fölfedezte Amerikát.

A *Kert*, *hamu* című regény nem a *Boldogok szigete*, ami végtére is elviselhetetlen. Inkább egy végtelen *felfedező-utazás*.

Már-már annyira megszoktuk a vonatokat, hogy az időt is a menetrend, e nagy, szeszélyes ébresztőóra segítségével mérjük. Éjjel félálomban, egyszerre meghallottuk az üvegнемű kristályos pianisszimóját a komódbban, s a vonatablakok egy-

mást érő fényes négyszögei összeszabdalták a szobánkat. Ez még inkább táplálta távolságvágyunkat, a szökés ábrándját. Mert a távolság ebben az évben, melyet a vasúti töltés mellett töltöttünk, apám teljes vereségének az évében, nem valami távoli lírai fénysugár volt csupán, hanem ellenállhatatlan, s igen gyakorlatias gondolat a szökésről a rettegés és az éhínség kelepcéjéből. S a szökés gondolata még inkább fokozta szédületünket: úgy éltünk a szobában, mint egy vonatfülkében. Az ötlet természetesen apámtól eredt. Holminkat bőröndökbe zárva tartottuk, a teát termoszból ittuk. Apánk távollétében egész álló nap pokrócba csavarva, behúzott függönyök mögött bóbiskoltunk, mint egy utazáson.

A 17. században élt Claude Lorain, francia festő. Gombrich művészettörténetében írja, hogy halála után még évszázadokkal is az ő képei alapján ítélték meg egy-egy tájrészletet a természetutazók. Az angolok pedig elmentek egész a végtenig: Lorain kert-víziói alapján tervezték meg csodás parkjaikat.

És valahogy Danilo Kiš *Kert, hamu* című regényének olvasása után bennem is fölmerült a kérdés – talán, ha e könyv alapján tervezném meg kertjeimet, talán akkor mondható lenne a mondhatatlan is.

(Dolgozatom megírásához Eisemann György szecesszióról szóló kiváló esszejéből merítettem lírai inspirációkat.)

1988. augusztus

A NAPLÓHŐS MONOLÓGJA

Szijj Ferenc

A NAPLÓHŐS MONOLÓGJA

Napról napra megfeszített munkát végzek,
hogy megmaradjak a lét felszínén.
Kezdődik azzal, hogy reggel
óvatosan kell fölriadnom, mert az ágyam
kissé balra lejt, s végződik azzal,
hogy este az álmoktól való félelmemet
az idővel kell eltöltenem.
És közben ott van a túlzott jelentésű
környezet, nem hagyhatom magára,
mert nélkülem szabadon megtörténhetne bármi,
előzmények és következmények nélkül,
s a legapróbb helyszín is azt állítaná,
hogy létezem. A testemmel kell fenntartanom
azt a vad folytonosságot minden esemény
és a többi test között, mely engem
vágytól s emléktől megkimél.

RÖVID IDEJŰ TÖRTÉNETEK

NEM AKARTAM ELMENNI AZ ESKÜVŐRE, DE AZTÁN mégis mindent úgy intéztem, hogy elmehessek, sőt ne is tudjak mást csinálni, mint elmenni, mert a szuperkeresztretjvényt befejeztem, és vacsorára se vettem semmit. Nem kellett volna elmenni.

Már azt is furcsállottam, hogy a szertartás néma csöndben zajlik, de gondoltam, ez egy ilyen vallás, esküvő alatt nem beszélnek, az is lehet, hogy egyetlen szertartás alatt sem beszélnek. De utána jött a vacsora, és ott ugyanez folytatódott, mintha mindenki néma lenne. Én ugyan a vendégek közül nem ismertem senkit, de nem tartottam valószínűnek, hogy csupa némat hívnak meg egy esküvőre. Nem is voltak azok, mint később kiderült, de ehhez egy roppant kínos eseménynek kellett bekövetkeznie.

Túl voltunk a levesen, behozták a húst, és nekem pont egy mócsingos jutott, illetve ahogy körülnéztem, persze csak óvatosan, nekem jutott az egyetlen mócsingos hús. Nem volt mit tenni, nekifogtam, mert olyan csönd volt a teremben, és ettől úgy éreztem, hogy olyan nagy figyelem is, hogy nem mertem otthagyni. Meg az is eszembe jutott, hogy nincs otthon vacsorám, éhezni fogok reggelig, ebédet is alig ettem. Számba tettem az első falatot, és rögtön éreztem, hogy nem tudom lenyelni. Rágásra eleve nem is gondoltam, csak arra, hogy gyorsan lenyelem, és iszom rá vizet, akkor talán nem jön vissza, de lenyelni sem tudtam. Egy darabig csak tartogattam a számban, de már azt se lehetett sokáig, mert egyre erősebb lett így is a hányinger. Felálltam, kimentem a vécére, és kiköptem.

Mikor indultam kifelé a vécéből, már hallottam a zajt, először nem tudtam mire vélni, aztán rájöttem, hogy ez a vendégek hangja, hát mégiscsak megszólaltak, gondoltam. Aztán az is eszembe jutott, hogy ez nyilván velem van kapcsolatban, nyilván túl feltűnő volt, ahogy kirohantam. És igazam is lett, beléptem a terembe, mindenki felém fordult,

és szinte egyszerre kiáltották: gusztustalan! Utána meg, miközben mentem vissza a helyemre, ilyeneket mondtak, hogy nahát, hogy képzeled, még ilyet, egyáltalán ki ez, ki hívta meg, ezt már csak úgy egymásnak, de jó hangosan, hogy én is halljam. Egy férfi heves mozdulattal hátralökte a székét, elindult felém, de meggondolta magát, visszaült, és onnan kiáltotta oda nekem, hogy ha nem izlik az ennivaló, nyugodtan hazamehetek, mire a többiek kárörvendően felnevettek. Gyorsan megettem, ami a tányéron volt, még vizet se ittam rá, biccentettem a körülöttem ülők felé, amilyen zavarban voltam, az ifjú pártól el se búcsúztam, hazajöttem.

VÉGRE LÁTTAM A VISZKETŐ EMBERT. EGÉSZ testét kiütések borították, de az impresszárió elmondta, mikor bekonferálta őt, hogy ez nem ragályos, így született, születése óta vakarózik. Ott állt a pódiumon, csak egy tornanadrág volt rajta, és egyfolytában vakarózott mindkét kezével. Többé-kevésbé módszeresen csinálta, elkezdte a homlokánál, és végigvakarta magát egészen a talpáig, mert még a talpa is viszketett, aztán alulról fölfelé, csak most hátul. Ha valahol egy váratlan viszketési inger lépett fel, akkor egyik kezével odakapott, de aztán folytatta a módszeres vakarózást.

Ez így ment egy darabig, aztán megint előjött az impresszárió, és felkért a nézők közül egy izmos férfit, hogy segítsen neki. Hozott magával egy nagy smirglit, és akkor nekiálltak ketten, és azzal kezdték dörzsölni a Viszkető Ember hátát. Forduljon meg, Lajos, mondta előtte az impresszárió, és Lajos megfordult, terpeszbe állt, bal lábát egy kicsit előbbretette, hogy ellene tartson a dörzsölésnek. Kis, nyeszlett öregember volt, azok ketten így is majdnem feldöntötték, olyan erővel nyomták a hátára a smirglit.

Ezután egy üvegdarabbal a mellkasát és a hasát kaparta végig az impresszárió. Lajos boldogan vigyorgott, nyilván nagyon jólesett neki, bár amint láttam, zavarta, hogy az alsótestéhez nem ért hozzá, csak a hátát tudta közben megvakarni.

Aztán a mutatvány csúcspontja következett, az impresszárió egy drótkéfét vett elő a zakója zsebéből. És most, hölgyeim és uraim, itt ez a drótkefe, ki akarja esetleg kipróbálni, kinek visziket valamilye? Senkinek, mindjárt gondoltam, akkor majd én kipróbálom, és odament a pódium széléhez, megdörzsölt vele egy deszkát, amiről rögtön lejtött a festék, és a rostjai is kezdtek kiszakadozni. Utána az öregember fejét vette kezelésbe. Először lendületes mozdulatokkal megkeféltte a haját, jó néhány szál ki is szakadt, azokat gondosan kiszedegette a keféből, aztán, már egy kicsit óvatosabban, a kifakult bajsát és végül a szemöldökét keféltte meg. Mikor végzett, színpadias mozdulattal átnyújtotta a Viszkető Embernek a drótkéfét, aki meghajolt, vagy inkább csak biccengett, és kétségbeesetten vakarózva eltávozott. Az impresszárió még közölte, hogy előreláthatóan mikor lesz a legközelebbi bemutató városunkban (november eleje), aztán ő is meghajolt, és ezzel végetért az előadás.

FŐLÉBREDTEM, KI KELLETT MENNEM VIZELNI.
Éjjeli három óra volt, kissé sokat ittam az este, főleg sört, aztán a végén még gyorsan két rumot, le se vetkőztem, ruhástól aludtam el. A gangon, a vécé előtt a szomszéd öregember állt a korlátba kapaszkodva, arccal az udvar felé, csak a hátát világította meg a vécében égő lámpa.

Meg fog fájni, mondtam neki, mert pizsamában állt ott, de nem válaszolt. Ácsorogtam mellette egy darabig, nézegettem a sötét ablakokat, és felfedeztem egy világosat is a harmadik

emeleten, eltűnődtem, hogy kik lakhatnak ott, aztán megéreztem a bűdösséget, te jószágos ég, gondoltam, ez beszart, nem érte el a végét. Nekem viszont már nagyon sürgős volt, bementem a fürkébe.

Mikor kijöttem, még mindig ugyanott állt. Most már mind-egy, mondtam neki, menjen vissza, mert megfázik. Megcsaltak, mondta, de nem értettem előszörre, mert olyan torz volt a hangja. Fürödjön meg, tanácsoltam, és rögtön eszembe jutott, hogy valószínűleg neki sincs fürdőszobája. Megcsaltak, mondta most már másodszor.

Mindenkit megcsálnak, mondtam rövid gondolkodás után. Görcsösen markolta a korlátot, lassan felemelte a fejét, így már az arcát is látni lehetett. A harmadik emeleten elsötétült az ablak. Jöjjön, mondtam neki, mert én fázom, megfogtam a vállát, és az ajtajához vezettem. Mielőtt belépett volna az ajtón, még felém fordult, és azt mondta: az ócska ribanc. Kézmosás közben jutott eszembe, hogy nincs is felesége, meghalt már évekkal ezelőtt, de nem foglalkoztam tovább a dologgal, inkább levetkőztem, és lefeküdtem.

EZ AZ ÓRIÁSI SZABADIDŐKÖZPONT A VÁROS büszkesége. Van itt állítólag minden a szaunától a munkásballetiskoláig, a himzőtanfolyamtól a görkorcsolyás ökölvívásig, a légzőpincétől a légidiszkoig, én egyiket se láttam. Leültem az uszodában egy padra, közel a medencéhez, de a vízbe nem merészkedtem bele, mert nagyon tág volt a fürdőnadrágom, féltem, hogy lecsúszik rólam. Különben is már csak öt perc volt a zárásig, senki se fürdött, a vendégek mind elmentek öltözni, vagy éppen készültek elmenni, az úszómesterek egy-egy hosszú nyelű szűrővel a habot szedték le a vízről.

Először arra lettem figyelmes, hogy a startkövek jó három méterre vannak a medencétől. Jellemző, hogy ekkor még arra

gondoltam, hogy megkérdezem valamelyik úszómestert, ez miért van így, ilyet még sehol se láttam. Aztán a kettes startkő tövében észrevettem egy öregembert, ott kuporgott, és engem nézett. Megkérdeztem tőle, hát te mit csinálsz itt. Elbújtam a szüleim elől, válaszolta suttogva, alig értettem, aztán hirtelen pánikba esett, talán valami zajt hallott, odafutott a medencéhez, befogta az orrát, és beleugrott a vízbe. Ekkor derült ki, hogy a víz csak bokáig ér, legalábbis a medencének ezen a végén, nyilván a másik vége felé mélyül. Az egyik úszómester letette a szűrőt, és egy mentőövet dobott be a jajgató öregembernek, csak hogy a mentőöv fejen találta őt. Az öreg elhallgatott, és eldőlt. Ebben a pillanatba lépett be egy idős hölgy, elkiáltotta magát, hogy Pityu megyünk, megjött a taxi, és már fordult is ki.

Felcihelődtem én is, a kölcsönzőben visszaadtam a labdát, amit nem is használtam, megkerestem a kijáratot, de már be volt zárva. Visszamentem az uszodába, és mondtam az úszómestereknek, hogy nem tudok kimenni, be van zárva az ajtó. Csak vonogatták a vállukat, hogy bementa többször is a hangosbemondó, öcskös, hogy záróra, miért nem mentél ki idejében. Rohantam a kölcsönzőhöz, de akkor már az is bezárt. Elkezdtem bolyongani az óriási épületben, hátha talállok valakit, aki kienged. Nagy sokára az öregemberrel találkoztam, csurom víz volt a ruhája, na mi van, csapdába estünk, viccelődött, de nagyon készségesen elvezetett az éjjeli-őri irodába. Ott felírták az adataimat, kikérdeztek, hogy miért próbáltam ittmaradni záróra után, mondták, hogy többször meg ne lássunk itt, mert baj lesz, és egy mellékkijáraton kiengedtek.

MUNKA UTÁN ÁT SZOKTAM MENNI A KÁVÉHÁZ-ba. A pincér, ahogy meglát, már hozza is az ásványvizet,

annyira ismer. Egyszer el is beszélgettem vele, a részeges vejére panaszkodott, mit szól ehhez, mondta, hogy milyen emberek vannak, én kérem már harminc éve nem ittam egy csepp alkoholt se, egyszerűen nem kívánja a szervezetem, rá se bírok nézni, nem mondom, ha valaki tényleg nem bírja ki nélküle, igyon meg vasárnap ebéd után egy pohárral, én is voltam fiatal. Teljes mértékben igazat adtam neki. Szóval iszogatom a vizet, és a találós kérdésen töröm a fejem, mert a kollégáim mindennap feladnak egy-egy találós kérdést, és akkor a múltkor egyszercsak mit látok.

Ugyanis az ablaknál ültem, mert a megszokott asztalomat elfoglalták, és véletlenül kinéztem, és láttam, hogy szemben a fodrászatban éppen megölnék egy nőt. Illetve nem egészen véletlenül, mert először csak a fodrásznőre lettem figyelmes, jobban mondva őt néztem, ahogy úgy az ember néha elgondolkodik, és aztán figyelmes lesz valamire. Elég az hozzá, hogy a fodrásznő egyszercsak megfojtotta a vendéget, egy olyan középkorú nő volt az illető, megfojtotta, aztán kivonszolta a hátsó helyiségbe, majd visszajött, és eltüntette a nyomokat.

A Kopasz Kenguruhoz címezték az üzletet, és a cégtáblára egy kengurut is ráfestettek, aminek csak három szál haja van. Őszintén szólva eddig nem is tudtam, hogy van itt fodrászat, igaz hogy nem is jártam még ebben az utcában, inkább csak a lakásom környékén szoktam sétálgatni vasárnaponként, ha éppen szép az idő. Elhatároztam, hogy másnap megint ideülök, és megfigyelem, mi történik, és jól is tettem, mert másnap a fodrásznő megint megölt egy nőt. Ez egy öregasszony volt, és árammal ölte meg, hozzáértett a vállához egy drótot, és az öregasszony rögtön meg is halt. Megint kivonszolta, és eltüntette a nyomokat. Mondanom se kell, harmadnap ugyanez történt, csak ezúttal egy fiatal lány volt az áldozat, és a fodrásznő mérget használt. De ekkor már megsokalltam a dologot, elhatároztam, hogy közbelépek. Meg se ittam a vizemet, csak fizettem, és átmentem a fodrászatba.

Amilyen szórakozott vagyok néha, csak az üzlet küszöbén

jutott eszembe, hogy valami ürügy is kell. Nem tudtam hirtelen mást kitalálni, mondtam, hogy csókolom, borotválást kérek.

Eltévesztette a házszámot, kedves uram, mondta a fodrásznő, ez női fodrászat. Ja bocsánat, mondtam, és rettenetes zavarba jöttem, úgy látszik, nem néztem meg jól a kiírást, csak azt néztem, hogy fodrászat, kissé szórakozott vagyok néha, elnézést, és elindultam kifelé. Már az ajtónál voltam, amikor utánamszólt.

Nem akarja mégis megvizsgálni a nyomokat, kérdezte. Á, szerintem el vannak már azok tüntetve, mondtam, és ösztönösen körülnéztem.

Itt aztán semmit nem találna, mondta, esetleg ott hátul az irodában. Teljesen mindegy, mondtam, én odaátról a saját szememmel láttam, hogy maga megölt három embert, és én ezek után a maga helyében nem lennék ilyen pökhendi.

Hármat, kérdezte nevetve, jó, legyen, mondta, és hirtelen elkomorodott, csak vigyen magával, nagyon kérem, vigyen magával, mondjuk megihatnánk itt a kávéházban egy fröccsöt. Nem lehet, mondtam, most jövök onnan, kínos lenne visszamenni, különben is már késő van, haza kell mennem.

Hát akkor csak menjen, mondta, menjen csak haza, jóccakát. Jó éjszakát, mondtam, de figyelmeztetem, hogy odaátról továbbra is nézni fogok mindent, de aztán végül is nem így tettem, mert miután a következő este nem történt semmi, azután már nem az ablakhoz ültem. Ráadásul a találós kérdésekkel is el voltam maradva, azt is pótolni kellett.

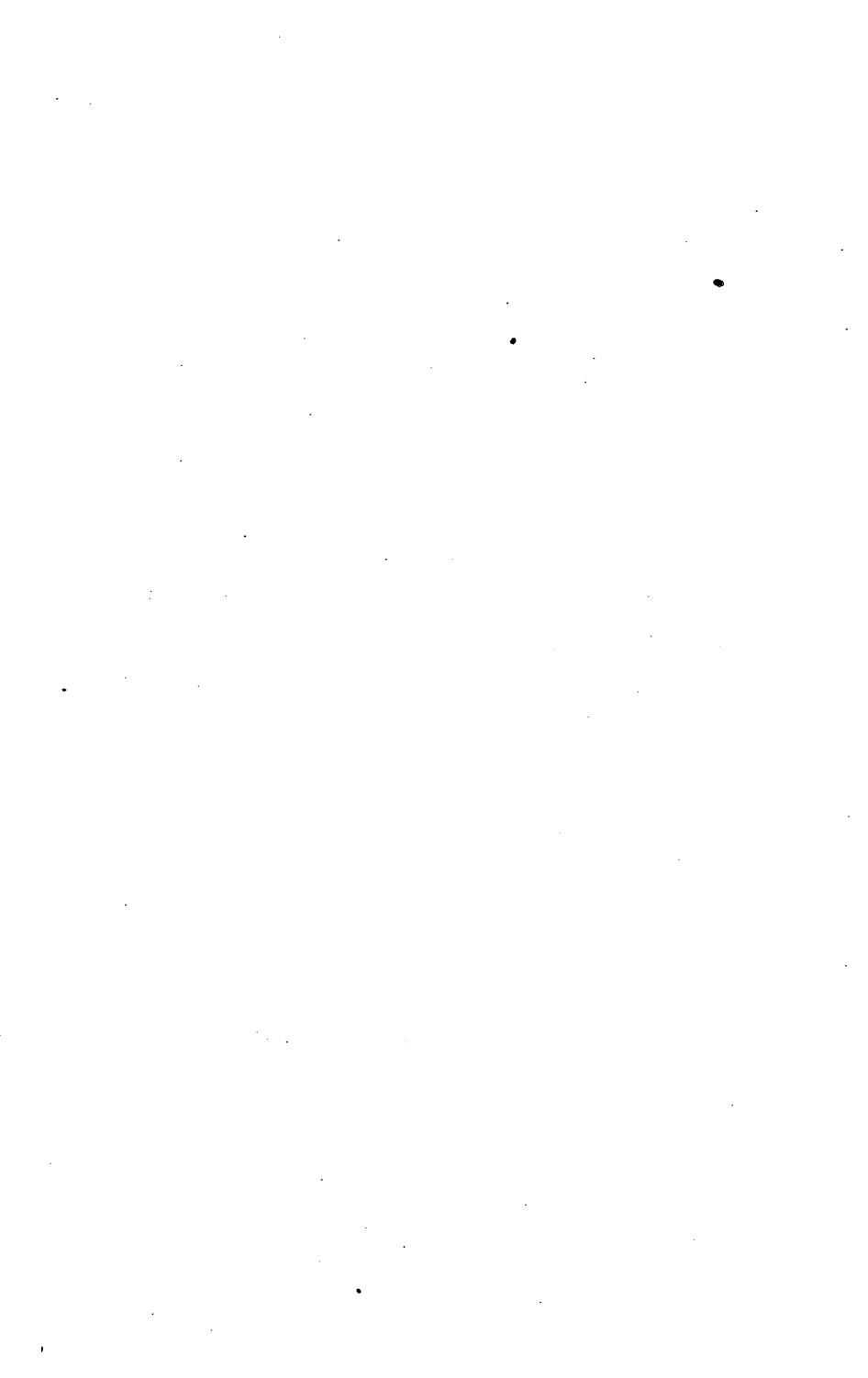
RÖVID NAPLÓ

Megtartott egy sötét, lázas erő a hanyatlás kezdeti szögében, és forgatott végig, amíg aludtam. Az ébredés mégis ütközés volt, igaz, hiányos ütközés. Aztán utaznom kellett színlelésből.

A Disznó öbölben ittam, egyik térdemet a kalappal, a másikat a sálammal próbáltam melegen tartani, de nem sok sikerrel. Az idősebb férfiak szemébe mind beléfagyott a könny, poharukat leverték, idegen asszonyok hátát lapogatták, és idegen ifjakat hívtak meg egy-egy italra.

*Perverzióban szenvedőnek
nem kínálnak állást,
szerelmedért kedves babám
nem lehetek hálás stb.*

A hárfázó férfi később bábjeleneteket is bemutatott – *Az impotens postás* volt az első, aztán következett a *Gőzfürdőben*, s végül a *Mindenki másképp csinálja* –, de a vendégek nem nagyon figyeltek, mert éppen a műsor alatt volt a razzia.

DESUNT CETERA

A MESE ALKONYA

A MESE ALKONYA

az egész való világban aligha lehet része egy színésznőnek lenyűgözőbb vizuális élményben, mint látni e kertet. e csodálatos és rémisztő kertet, amit én is láthatok. olyan ez, mintha egyszerre az összes kedves szerepét tudná, anélkül, hogy egyáltalán akarná, anélkül, hogy a szövegét tanulnia kellene valaha is... én sem nagyon akarhatok már mást, mint látni... esetleg valamit még hallani, tapintani. szaglásom oda, s az ételek, italok ízét sem érzem már. már a gondolkodásra sem vagyok igazán kapható, azaz alkalmas, gondolom... mindazonáltal nincs okom panaszra

látok, látod, mondja a férfi az asszonynak, neked, paula. jól van hát, látsz, mit akarsz.

mondjak valamit, kérdez vissza a férfi a sánta, napszemüveg nélkül, unottan himbálózva egy általános ülőalkalmatosságban.

nem tudsz mit mondani nekem, azt mondtad. mondja az asszony, te, paula.

ez már boldogít, a szív ezekért a színekért dobog, gondolom

az akarat, az a hang, és fordítva. a szín, az a képzet, és fordítva. az akaratnak már nem engedelmeskedik a hangom, s akaratom a hangomnak. nem is akarok beszélni, mert nem tudok beszélni, vagy fordítva. nem beszélek... a *színek* nem engedelmeskedik már képzeletém, a színt nem tudom *helyesen* elképzelni, vagy elképzeléseimnek nincs helye... nem látok, nem is akarok látni mást, csak a kertet. azért még néha meghallom a hangodat, hangjainkat. csak tapogatózom a sötétben

még a világháború előtt lehetett, mondja a férfi az asszonynak, neked, paula, egy szombati nap történt... erről kellene mesélnem.

a szövegnek meg kell lennie.

az ágyhoz botorkálok, reggel, vizelés után, ha egyáltalán fölkelek, s magamra húzom a takarónak használt vörös függönyt, hogy alszom tovább. csakhogY eddig sem aludtam, és nem tudok elaludni most sem. ez eléggé muzeális dolog, gondolom

még a világháború előtt lehetett. egy szombati nap történt. ma is valóságos félelem fog el, ha felidézem. emlékszel, te, paula, ebédhez készülödtünk, mondja a sánta. anyád kihozta az ételt, delet harangoztak. mielőtt leültünk volna imába fogtunk, de én csak leültem az asztalhoz, frakkban és virággal a gomblyukamban, összetett kézzel és olyan szorosan lehúnyt szemmel, ahogyan már sokszor láttam dühödt kislányokat, és sehogyan sem értem amikor végül megtalálják széküket... felálltam, meghajoltam, s kis idő múlva egy szó nélkül neki-vágtam a kerten át. amikor az ösvényhez értem elfordítottam a fejem, és visszanéztem arra, amerről jöttem...

a sánta az ajtófélfának dől és kinéz az ablakon. a kihalt utcán csupán az álm sávjai fehérlenek. alig van fény, vagy pára mely vérre, vagy akár esőre emlékeztetne.

egyedül vagyok egy kórteremszerű helyiségben, és amikor nem neked fogalmazgatok, paula, valamit kényszeresen, akkor itt mászkálok egyik sarokból a másikba, és örülök, ha nem sírva... koszosan, rongyosan, mégis fegyelmezetten, mint egy... hagyjuk ezt, nem vagyok én már *mint egy*... azt gondolom, minden, ami fájdalmat okoz még nekem, lehetőség az életre. most egy fájdalmas vizelés után az ágyhoz botorkálok s megpróbálok aludni, de ez nem sikerülhet, tudom

a férfi mélyen a zsebébe süllyesztett kezével taknyos zsebkendőjét tapogatja, majd lehajtott fejjel, nevetgélve, az asszony felé fordul. emlékszel, te, paula, a kislánnyal együtt az ablakban álltál, és nézted, ahogY a lehült tenger felől szenvtelen úszik a langyos köd, mint egy tüdőbajos a szürke cicája

után. máig őrzöm karbidillatát, mondja egyet köpve. emlékszem, egy szombati nap történt. először elmentem a székes-egyházig, s aztán vissza.

váratlan besötétedett

a ködben ázó járdákon fénylettek az üzletek

a székesegyház viszonylag közel volt házunkhoz. a szűk kis utcákon volgai lovak tiportak. korlátozott, jelentéktelen megállapítás, összegezni ugyanakkor szinte elképzelhetetlen.

hát, egyszerűen szólva, ez kelet, mondja az asszony, te, paula.

rög

sárgahátú hangyák

kutyák ugatása hallatszik

időnként alábbhagy dühöm, indulatom. időnként, egyre gyakrabban, nem kapok levegőt. gyakran elájulok. amikor elájulok, az a fantáziám támad, hogy anyád fölémhajolva imádkozni kezd. ez eléggé naturális dolog, gondolom, és mondom is neki, mert éreztetni szeretném, milyen rossz szagú lehet valakinek a lehelete, mégha én nem is érzem

amikor visszaértem, elég nagy robajjal belöktem az ajtót, és elvágódtam a kövezeten. anyád fölémhajolva imádkozni kezdett. senkit nem láttam hasonlóképpen imádkozni. a tarkóm alá erőltette kezét és felrakott az ágyra. nyomban felugrottam, s *gyerünk*, biztattam magam, indulatosan mutatva arra felé, hol épp egy varjúraj rebben fel. elkapott a nosztalgia egy olyan ország iránt, mit még nem hagytam magam mögött...

felderítő voltál, felderítőként szerezted hírneved, szól közbe az asszony, te, paula, egy albumot lapozgatva.

helyes

szóra sem érdemes, mondja a sánta nevetve. a bányaépület romjain fölbaktattam a mohás, meredek domboldal egyik ösvényén. egy szakadék keresztezte nemsokára utam. megálltam a szélén, s váratlan szédülés fogott el. a szakadék az az álom, gondoltam, amit te álmodsz, paula. ebben az álomban én egy mészáros vagyok. egy lélektől született előző élet ez,

melyben én mészáros vagyok. a nép közül való, mely ebben az országban gyomként vándorol. ez nem jelenti azt, hogy le kelljen mondania péniszéről és malacairól, ám álmait oda kell adnia a hatalomnak...

újra meg újra azt kívánom, bárcsak sohasem indultam volna el arra az útra.

esni fog, mondtam.

néhány perc múlva eleredt az eső. kinéztem az ablakon. ott volt az a tétova ég, sápadt, sovány arc, amely sírni kezd minden különösebb ok nélkül. bámulom és még nem értem, sóhajtottam föl.

karamell minden

mindent homály borít, csupán a szentek lebegő sorát látja a szem, ott, a kertben, amint megcsillannak a test nyolcadik napja tárolgatott fájdalmai az égen, vagy belül, a szoba falain

a székesegyház, mondja a férfi, miközben rágyújt és leül karosszékébe, befejezetlenül hagyott épület, sohasem készült el. ehhez igazodott aztán minden a környékben. a századok során a vízvezeték is rombadőlt, rombadőlt a bányaépület, minden... viszont a torony egyik kövén még ma is látni lehet az építőmestert, amint a mélybe ugrik, s az ördögöt, mely kutya alakjában követi...

nem más ez, mint formák nélküli festmény

ragaszkodás

a csecsemő is, mondja az asszony felugorva, te, paula, az egyszerű anyához ragaszkodási hajlammal születne, de az ember s a mindenféle tárgy alakja intő példával szolgálhat számára, mert ébren megsemmisíti s rémületet meg haragot vált ki belőle, és nem képes tovább fennmaradni, aludnia kell...

ezt nevezik az ördög, vagy más néven a megbénulás kövének, mondja nevetve a sánta.

igen, ám ez nem jelent megkönnyebbülést.

mégiscsak elaludtam, ha néhány pillanatra is. azt álmodtam, hogy odakint a kertben egy néger vagy félvér nő fekszik szétvetett lábakkal, mellette egy döbrent macska feje. nem

volt az igazi döbbenet, a teste hiányzott. egy rendőr állt néhány méterre tőle, valamit játszott. akkor váratlan, szinte sietve felébredt a nő, felugrott, ruháját magához kapta és futni kezdett. valamiben felbotlott, vérzett a lábujja. felállt, de újra elesett

az ajtófélfának dőltem, aztán kimentem az esőáztatta utcára, mondja a sánta. a *vízfény* mélységébe néztem és megláttam arcom. egészen megdermedtem. a lélek, gondoltam, úgy néz ki, mit sem tud a négyvégtagbénulás nehézkedési törvényéről vagy lebegettségéről, nem vesz tudomást róla, ám megszabadulni sem tud...

elnyújtóztam az úton, mint egy asszonyi szempillantás. a városban több osztag rendőrrjárőr fésülte a terepet.

nem álmodom veled, de egyáltalán nem is álmodok. talán ha hidegben, hideg esővízben feküdnék... időnként egy nőnemű szellem csapong, fut körbe, amely sohasem éri el önmaga húsanak vagy a test egyes tagjainak tapasztalatát. csend és kényszergeometria övez

az az épület, melyben akkoriban éltünk, mondja a férfi, érdektelen, felismerhetetlen keverék stílusban épült. az alsó ablaksor lugasszerű, de befalazott ívsorban helyezkedett el. az ívek találkozásánál mindenhol állatfejek, a leölt állatok koponyái. a ház egy sziklameredély szélén állt, amelynek nyugati oldalán sivár árterület húzódott, mit mára már teljesen elborított a gaz. jobb felől egy kisebb árok, melynek agyagos széleit letaposták a katonák és a különböző rendőrségi különítmények...

miért tiltakoznék én a törvények ellen, mondtam magamban, miközben visszafordultam, a törvényt megszegem, de megőrzöm a hitemet.

a leginkább fogadalomszegő s a leginkább halandó az, mondja most az asszony, mondod te, paula, kinek lába elszokott a földtől...

a köztársaságot összezúzni ennek a fordítottja lehet

ott álltunk az ablak előtt a kislánnyal, miközben téged vártunk, és arra gondoltam, én a békés beszédet támogatnám,

mondja az asszony, ám nem tudtam szabadulni attól az érzéstől, hogy halálunk hosszú fog lenni és iszonytató.

karjait ölébe rakja az óceán éjszakáinként
csontjait az elpusztult vándorlóknak
az óceán ülve alszik

elzsibbad a karom, elzsibbad a lábam, folytatnom kell a mászást tovább, tovább, kiválasztva valamelyik sarkot, miközben tudom zuhanok, zuhanok abban a hitben, hogy soha sem érkezem meg, zuhanok le... másrészt közben mégiscsak megérkezem, s lehet éppen a, sorrendben, negyedik sarokba. ez az a csend, ez az a kényszergeometria, a negyedik dimenzió, ahol még, mintha élnem lehetne, mintha ez lenne az a tér, melynek hatalma van a vad kutyák s egyáltalán, az állatok felett

időtlen ragaszkodás ez

visszafordultam tehát, félve attól, hogy csak fölöslegesen tévelygek, mondja a sánta, egyik szemét öklével tuszkolva, hisz az állami félelmek jelölik ki úgy is utam, részben pedig a szintén ellenőrizhetetlen szenvedély,... amikor egy félvér vagy néger nő termett egyszeriben előttem. na, mi van, kérdeztem meglepődöttségemet álcázva. a nő olyan természetességgel viseltetett irányomban, mint ha én és öközött minden kétség kiveszett volna. egy macskát dédelgetett karjaiban, majd ledobta, s az vidáman kóborolt nyugatnak, a hirtelen föltámadt szélben.

anyád, kérdeztem, amikor is megérkeztem, emlékszel, te, paula, mondja a sánta nevetve.

anyám nem jön el, ha nem alszunk, ha nem álmodunk, kiáltott fel az asszony, kiáltottál fel te, paula.

ó, sejtem hogy' kefélték, nyitott be hozzánk izgatottan akkor a rendőr, fegyverével a sarokba kényszerítve bennünket, az asszony tablettát szed, vagy más effajta szert,... erre te megfordultál, kivetted kezéből a fegyvert és nyugodtan vetköztetni kezdted, és a rendőr elképedve kapkodott levegő után az izzó alkonyi ég forráságában...

ami az akaratnak engedelmeskedik, az a csel, a cselekedet,

sóhajt fel az asszony, csalódottan nézve a férfire, kezében macskagyökérrel játszva... minden mód sajnálatos mód...

sajnálatos módon. nincs ilyen, sajnálatos módon, mondja a sánta, mert *tégy bármit*, sóhajtok fel gyakran magam is, *be vagy itt csapva*.

és nem értem, nevet fel, miért mondok ilyesmit, hisz én sohasem hiányoltam, hogy nekem nincs üzleties neveltetésem.

ma sincs semmi ötletem, aminek tetszenem lehetne. azért mondom így, mert a legnagyobb meglepetésemre a hiúság félszeg mécszlángja néha még fellobban bennem, s ad némi ötletet a továbbiakra. de érzem, most, ha kitalálok valamit, amiben igazán nem bízom, akkor csak még fáradtabb leszek, ha még lehetek fáradtabb, akkor neked írok, paula, ebben a lét alatti tudatban, s akkor újra elfog a szégyen, hogy nem tudok beszélni és beszélek, hogy nem tudok *elég* csendben lenni, hogy nem tudok behatolni a csöndbe, hogy nem tudok felkiáltani, *a tükrök sem lehetnek csöndesebbek*

az ember fekszik az ágyban, szólal meg a sánta nevetve, lábait egymáson csúsztatgatja, mintha két formátlan dobozt, és felkészül a levesre. ánizsos pálinkát iszik... aztán, észre sem véve, hogy kötés van rajta, nyomban kiugrik az ágyból, és indul arra, hol épp egy varjúraj rebben fel, de a sötétben megbotlik, megüti a térdét, s a padlóra loccsantja a markában tartott reggeli mosdóvizet... a térdére csap és újra nekivág az útnak.

de már késő

már minden üzlet zárva

aztán fönt a dombon megálltam, meséli a férfi, egy déli kitettségű, eléggé hozzáférhetetlen sziklapárkányon. ismerős volt a hely, de fáradt voltam meg szomjas, éhes. óvatosan elfordítottam a fejem, arra felé, ahol a házunk volt. könnyű belátni, gondoltam áhitatos képpel, mondja a sánta nevetve, hogy az ilyen alakú útvonal, amelyet én is választottam, esetében a végpont megválasztása nem épp egyszerű, viszont, de, holott, bár stb. adott.

az ilyen ember, amilyen te is vagy, szólal meg az asszony, te, paula, az ilyen ember vagy rejtse el tanácstalanságát, vagy álljon meg és érdeklődjön szenvedélyesen az út helyes vonala felől.

néha olyan, mintha egy elmeegógyintézetben játszóda-
raban szerepelnék. a bolond, ha megpróbál valamit még, ha megpróbál lépni, például, az orvos bottal elveri. elmesélem ehhez a hasonlatot. egy ember megvette a tejestől a lovát, aztán nem győzött panaszkodni, hogy az állat minden kapu előtt megáll. elvitte egy másik emberhez, hogy szoktassa le erről a rossz szokásáról, s amikor vissza adták neki a lovat, nem győzött csodálkozni, hogy most meg sehol sem áll meg

visszafordultam, ám a székesegyháznál minden erő kiszállt belőlem. elnyújtóztam az úton, mint egy asszonyi szempil-
lantás. ott feküdtem a hidegben, a jéghideg esővízben és gondolkodtam, mint egy kisgyerek, vagy az álomban maga az álmodó... és hát mit tehet egy kisgyerek, vagy az álomban maga az álmodó. semmit. semmit, azaz lehetőségeinek színes mámorában a viszonylagosságokat keresi és ismétli, mint egy papagáj.

a sziklákon macskagyökér, és ott, körülöttem egy egész falka idegen állat a hóban, mondja az asszony, mondd álmo-
dozva te, paula.

na és mit keres itt, kérdezte a rendőr, lovával mellém léptetve, mondja a sánta az erkély felé fordulva. mondom neki, fogalmam sincs. valami bánat gyötri, rámenősködött. ha szívem bánat gyötri, vagy érzéseim túl aggodalmasok, akkor megpróbálom elképzelni magamat úgy, hogy se a kép-
zelet, se a valóság különösebb elvaduláshoz ne vezessen. papagájkorban szenvedek. papagájkor, hagyta rám a rendőr. jó ezt így végiggondolni néha, mondta, megnyugatóérzés...

ez már boldogít, a szív ezekért a színekért dobog

előbukkant a nap, mint valami véres fej az anyaméhből. a szürkületben felderengett az erkélyem. hajnali misére szóltak a harangok. fölálltam és már majdnem elindultam a házunk felé, amikor azt láttam, hogy egy rendőrkülönítmény azt a

néger vagy félvér lányt veszi körbe, kivel már találkoztam valaha.

fejjel a falnak támaszkodom. mögöttem egy matrac, egy fogas, egy szék, afféle másodosztályú kórterem. néhány fotó a háborúra való felkészülésről. megfordulok, és azokat nézegetem. eszembe jut, hogy én nem ismerem úgy a zsaruk testét, mint ahogy ők az én testem

menjünk, kiáltottam oda félkábultan a rendőrnek, meséli nevetve a sánta, arra mutatva indulatosan kezemmel, hol épp egy varjúraj rebben fel. leugrott lováról és egy szó nélkül követett. botladozva, nehezen haladtunk előre. ezek a romok, mondtam neki, az utolsó világháború maradványai lehetnek. egy meredély feljárójának kétharmadánál megálltunk, hogy visszatekintsünk a magunk mögött hagyott tájra.

egy teve a vizet szürcsöli

az évszakok legvénebbike

ázsia

azt álmodtam egyszer, szólal meg az asszony, te, paula, hogy egy igencsak különös mészárszékekben élek, magával a mészárossal. különös álmom volt, ahogy mondani szokták. a falon, a hosszú, keskeny rések végtelen során át be lehetett látni a szobába. húskampók mindenütt, rajtuk százával a leölt állatok. akárhányszor beléptem álmomban ebbe a szobába őrvjögő dührohamok kaptak el, igen, téged, mondja az asszony, mert mondanom sem kell, a mészáros te voltál. bár az állam ezt így nem követelte meg tőled, mindegyre az volt az érzésem, egyfajta szolgálat az az őrvjögés és düh. ez persze az igazságnak csak az egyik oldala lehetett. az igazság, mint tudjuk, háromoldalú... nos, álmomban azon fáradoztál, hogy a tiszta ölés metaforájára rábukkanj, a halál hasonmására itt, az életben. a patkányok ellen kígyókat használtál a leggyakrabban... nincs metafora, ordítottam és felriadtam.

odaértünk a rendőrrel ehhez a házhoz. itt lakott állítólag az a bizonyos mészáros, mondtam neki, mondja nevetgélve a sánta, látod, ahol a falnak árpacukorfénye van, ott márványfalak vannak. de semmi ablak, semmi rés.

errefelé minden olyan jólszervezett
minden dögunalom

a rendőr nagy robajjal betörte az ajtót, meséli a férfi, és vaktában tüzetnyitott az odabent lógó állatokra. érdekesmódon bentről úgy tűnt, hogy ablak is van a házon, s mintha több rés is tátongana a falakon.

az ezerszeres nap, mint valami rendőrségi túlerő, belibegett a réseken, és a fény játékában fordított lett a nehézségi törvény, mint minden törvény.

a természet az már ilyen

emlékszem, szólal meg az asszony, te, paula, aznap vendégeket vártunk, és aggódva néztem álló nap az ablakra, mikor érkezel te.

egyszer csak felém fordul a rendőr, és azt kérdi, maga kicsoda. néhány másodpercre elbizonytalanodtam, aztán rávágtam, jah,... gyerekkoromban kommunista voltam, most meg,... jól van, szakított félbe, én sohasem éreztem úgy, hogy csalódnom kellett volna az osztálytársadalomban.

most hány óra is van ilyenkor keleten

anyám ilyenkor teázhat, gondoltam, meséli az asszony, te, paula, fölnyit egy üveg cseresznye befőttet, amit még az életében rakott el, s aztán bekap egy szem cseresznyét, majd kortyolgatni kezdi teáját.

karamell minden

a férfi megremeg, elfordul az ablaktól, hogy az asszonyra nézzen, a színésznőre, rád, paula, szexuális érdeklődéssel a tekintetében, s hogy esetleg a száját is kiöblítse egyúttal. a falikút fölé hajol, mozdulatlan áll, olyan, mint egy élő síremlék, de nem annyira szívszaggató. *alkonyodik*, súgja a fülébe az asszony, súgod te, paula.

alkonyodott. az ég színe olyan lett, mint az anyajuh méhéből kivágott bárány hamuja.

amikor megérkeztem, szólal meg a sánta hátrálva a kúttól, azt mondom neked, frakkom, civilruhám még mind ép, nyugodtan készülődhetünk. de ki fogja fölvágni a salátának való növényeket, ha anyád nincs itt, kérdeztem. idegesen cigaretta

után kaptál és rágyújtottál. a füst megkereste a rést az ablakon s ott szállt ki. anyád, kiáltottam föl akkor, mintha anyád volna az ablak előtt, mintha leseledne... érzem, mondtam, valami rosszat álmodhatott az éjjel.

nézzétek, köd, kiáltott az ablak felé mutatva a kislány, hogy ne kelljen már megint veszekedni.

felnök és ködök, olvastam föl az albumból, mondja az asszony, te, paula, fák és sziklák, emberi alakok, madarak és állatok, tornyok és kilátók... vendégek egy kertben, vendégek egy festményen. ha például egy lábnyi magasnak festett hegy a házigazda, akkor valamennyi vendég távolságát vagy közelségét hozzá mérve kell kiszámítani, hiszen biztosítani kell a részek helyes arányát. ha pedig emberi alak a házigazda, akkor valamennyi vendégnek az emberi alak távolságához vagy közelségéhez, magasságához vagy alacsonyságához illeszkedve kell elfoglalnia helyét a képben, nem lehet önkényesen elhelyezni őket.

hát vajon nem elégítheti-e ki az ember vágyait egy ilyen tájkép

a rendőr egy agyatlan macskára bámul a mocskos úttesten, mikor elkezdem neki azt leírni, hol jártunk, mi volt az a kalyiba, az a barlangépület, ahol mi éltünk, paula, akármi szerény és sötét körülmények, latrinaforma hasadékok között, olyan terepen, ami csöpögő algáival, letapadt, agyatlan kagyló- és kocsonyaéletével napjában csak kétszer szárazföld, tudod, paula, a hold jóvoltából.

egyfajta sóvárgás ez a fagyhalálra

mit bámulsz, ordítottam a rendőrre, és arcul ütöttem. a törések általában a legkisebb ellenállás mentén haladtak. ma már, meséli a férfi nevetve, társam nem ingerelném védekezésre, hanem egyszerűen ott hagynám a szarban. ott hagytam, és elindultam visszafelé.

már távolról megláthattál, mondja az asszony, te, paula, az ablakban, amint a kislányt etetem. te sohasem szeretted bádogtálból etetni, nehogy, mondtad mindig, csak bizonyos mértékig is, a gyakorlati elméletet erősítse meg benne a táp-

lálkozást illetően, ugyanis, mondtad mindig, a kutya- és macskafélék így sajátítják el, így, játszva, a gátolt harapás technikáját.

aki itt a bádogot imádja, az bádoggá fog válni

a nap, mely szereti a szokatlant, mondja a sánta nevetve, mert a rendkívülit keresi állandóan, a nap már elérte a bozótot a kert végén, minden mozdulatlan volt, mint a hőség és a mocsár kibírhatatlan szaga. alkonyodott. a tájék halott gyártelepei rettegést keltettek bennem, más szóval szellemi és érzelmi biztonságot, gondoltam hazamegyek.

eljön majd az a nap, az a pillanat, amikor az utca embere is megérti, hogy több poézis van,... szólal meg csengő hangján a kislány

a növényevő állatok, mondtam neked, mondd te, paula, hogy bátorságot öntsek beléd, sokszor még az életüket is feláldozzák családjuk, csoportjuk védelmében.

szerintem, mondtá akkor a rendőr, szerintem, egy megadóbb irányzat szerint, mind úgyis annyira szerencsétlen...

mindenesetre, válaszoltam akkor a rendőrnek, mondd most te, paula, mindenesetre fölösleges óvatoskodás a kisgyerekekkel védőkesztyűben játszani. a nemi viselkedés könnyedebb és ingerlőbb talán.

karamell minden

anyám egyszer meglátta, folytatta az asszony, folytatod te, paula, hogy a dolgokat ízekre szedem. ha anyám meglát bármit, amit én teszek, tudtam, minden egyes esetben veszteség ér. mit tegyek, gondoltam mindig.

mit tehet, ellenáll, ha tud, az ember

általában a földre vettem magam és elájultam. de aztán jéghideg esővízben ledörzsöltek és újra feléledtem. úgy éreztem mindjárt, hogy enyém minden. úgy éreztem, jó volna ebben és ebben az órában csöndben ülni és megszűnni. volnék, mint egy kristályhal. én lennék akkor az igazi középpont, nem nézne engem semmi és senki. csak én látnék, és senki és semmi sem látna engem...

sokoldalú alakja vagy, szólal meg a férfi, te, paula, a törő-

döttségnek, a keserűségnek, mint egy áttetsző hússal telt dohánylevél, vagy mint egy üveglap, mely fordítva is igaz...

a valóság éppen fordítva, mondja válasz gyanánt az aszszony, te, paula, szellemi hódításunk gyerekcipőiben totyogunk.

vaktában vágtunk neki másnap, fog újra meséjébe a sánta, én és a kislány. az udvar felé indultunk, keletnek, aztán felmentünk a meredélyre egy szűk lépcsőn. tudod mire hasonlítunk, kérdeztem a kölyköt, hát a prédaleső jegesmedvékre. az égbolton vonulnak végig és közben semmi sem történik.

reggelenként, ha egyáltalán felkelek, csak négykézlábra merészkedem, és megkezdem napi kúszásom a matrac körül. nem gyújtok villanyt, és ha az ápoló sem gyújt villanyt, téam után matatok, a tükröződő sötétség után. iszom, esetleg. esetleg kimászok az ajtóig meg vissza. senki sem zavar meg. a földről felkapkodom ruhám, ez túlzás, nagynehezen az egyik rongyos trikómat levetem, és nagynehezen felveszem a másikat. cipőm nincs, de azért általában elkezdem azt is keresni, *keresni*, az azért túlzás, végül lábamat becsavarom valami rongydarabba. miközben átöltözöm, forró, bágyadt napsütés van, érzem a zsalugáteren keresztül is. még itt a tél, de már a tavasz uralja a leget... a legszívesebben kirohannék az öböl jéghideg vizébe... azt hiszem, egyfajta sóvárgás ez a fagyhalálra

de már túl késő

már minden üzlet zárva

fölkeltetett, hogy lehet egy kapcsolatnak ez a formája. valójában nem volt ez más, mint formák nélküli festmény. valami olyasféle volt ez különösen, mint az agytól, a szívtől vagy az izmoktól termelt áram, amit grafikonnal láttathatunk, bár azt hiszem, fontosságát még ma sem fogtam fel igazán.

a sánta eltakarja két kezével az arcát, érzi, hogy előtte áll a kislány.

eljön majd az a nap, az a pillanat, amikor az utca embere is megérti, hogy több poézis van,... szólal meg végre a kislány.

na tessék, mondom az orvosnak, egy jó szó, egyetlen jó szó, és máris arra vágyakozom, hogy munkához lássak, arra, hogy a munkához a kert csodálatos muzsikája s édes illata vegyen körül. persze, nem mehetek ki a kertbe, nem is tudnék már kimenni. aztán mégis arra gondolok, hogy miért ne mennék ki. egész az öbölíg

egyszer csak egy hatalmas épület állt előttünk. hosszan, merengve néztük a kislánnyal a folyvást imbolygó épületet, mely sohasem omolhat le. mit jelentsen ez, kérdezte a lányom, s hogy válasz nélkül hagytam, elindult hazafelé.

ott álltam az ablakban, mondja az asszony, te, paula, és néztem kislányomat, amint harapós tarisznyarákokat fog meztláb. keskeny kis lábnyomát elegyengetik a hullámok. akkor félni kezdek, hogy végképp felivódnak a léptei, s nem lesz visszaút. és valóban, a hold porában mégcsak az első lábnyomok sem voltak láthatóak.

a tájképen túl is út van

csak bámulom, a dolgok ott furcsán végződnek

abban a pillanatban mély levegőt vettem, meséli a santa nevetve, és újra mászni kezdtünk, én és a rendőr, árkokon és vízmosásokon keresztül. a szörnyű bűz kúszónövényként terjengett, dögsgzagot árasztva mindenhová ahová behatolt. csak tapogatózva, majd félszemem kinyitva fogóztam, csúsztam ott arrafelé, hol semmi fehérség nem mutatkozott. aztán egyszer csak lenéztem kifakult kezemre.

a hálnak víz kell

a kéznek a folyó madara

élvezkedés

kifakult, megfehéredett kezemre néztem. igen, gondoltam, ebben az országban vándorlok gyomként, hol lassabban nyugszik le a bukó nap.

igen, a szív ezekért a színekért dobog, gondolom

a víz. a víz a föld és az ég vére, mondja az asszony, a víz víz, mit lassan eltakarít az emberi szenny.

miből táplálkozik vajon a brutalitás

alkonyatkor, mikor a záporosó elcsendesedett, betértünk a

folyó kikötőjének vendéglőjébe. fáradt, unott arcú félvér vagy néger lányok kockáztak az asztaloknál. amikor beléptünk, csend lett hirtelen. látod, mondtam magamban, mondja a sánta nevetve, így vagy egy országé, mely zárt, mint az álom.

a sánta az ajtófélfának dőlve nézte a jólismert tárgyakat. az egyik tárgy hasonlít a másikra... mit jelentsen ez, kérdezte.

hol az igazság

azt mondják, hogy bizonyos igazságokról nem lehet definíciókat adni, mondja a férfi az asszonynak, neked, paula.

nincs egy bizonyos igazság, szólalsz meg te, paula, mint hogy az egész világ az ember számára tárgy, de anyaga lelkét sötétre színezi a történet, az idő, mely naivitás és vadság, gyanútlanág és mótely...

négy nappal azután, hogy megérkeztünk, elcsábítottam egy néger vagy félvér lányt a folyó kikötőjének vendéglőjében...

a folyó egy közepes esésű, csekély sebességű, eredeti állapotában úgynevezett kanyarfejlesztő folyó volt. emlékszem, meséli a sánta nevetve, vendégeket vártak estére. a lány épp teát főzött, fölnyitott egy üveg cseresznye befőttet s bekapott egy szem cseresznyét, amikor hozzáléptem. teát töltött magának, majd nekem is. visszaültünk a helyünkre, s aztán másodpercenként váltva egy könyvet, kölcsönösen arról kérdeztük egymást, hogyan készül a töltött fogoly. jah,... vagy úgy, mondtam egy idő múlva. most hazakísérem, mosolyodtam a nőre s felálltam. felállt a rendőr is. ugyan, csak nem akar itt elájulni, kiáltottam rá. az ütés a bal halántékán érte, a törések általában a legkisebb ellenállás mentén haladtak...

ezen sötét idők

ezen sötét idők, kiáltok fel néhány másodpercnyi szendergés után felriadva. ugyanakkor erőm most kritikus éberség. éberség, a láthatárral szemben tanúsított bizalmatlansággal vegyes félénkség. a politikai, ontológiai és ornitológiai láthatárral szemben tanúsított élenkség

elengedem magam, mint egy léggömböt, mondja az asszony, te, paula, de aztán az unalom mégis foglyulejt.

egy félvér vagy néger nő mellett ébredtem másnap, abban az iszonytatóan koszos, undorító szobában, amit néhány nappal ezelőtt béreltem a kikötőben. még az álom és az ébrenlét között képzelegtem arról, hogy egy másik száj táplálkozik egy másik szájból, amikor ráfordított a néger vagy félvér lány. nyisd ki a szád, te disznó. aztán odalépett és beleköpött a számba. most nyeld le disznó, nyeld le, ordította. felugrottam és nekilöktem a falnak, és a ruháját lerántottam róla. a félvér vagy néger lány rámtapadt, lihegett, lélegzete kihagyott.

meghalni a köztársaságért valami ilyesmi lehet

a szalmaszál mindent megdrágít

helyes

menjünk, nyitotta ránk az ajtót a rendőr, s még ugyanazzal a lendülettel arcul ütötte a lányt. a gyönyör apró fényei ünnepélyes komolysággal vonultak végig nyugatnak az izzó hajnali égen.

ha nekem tetszik, fogom a hangyafogót és elindulok a hangyák ellen, gondolom

hangyák, sárgahátú hangyák.

torának sárga színéről kapta korábbi, a sárgahátú hangya elnevezést, szól közbe az asszony, szólsz közbe te, paula. a feketés, világosabb barna színű gyepi hangya a kertből a szobába kizárólag élelemszerzés céljából vándorol be, a kamrában a húst és az édességet fosztogatják. valójában ártalmatlanok, ám tömeges megjelenésük riasztó lehet.

a rendőr kérésére tehát visszafordultunk, folytatja a meséjét a sánta, s amikor beértünk a városba, a piactéren éppen valami vértől kusza rendőrpárádé folyt. a poros délutáni lombok sűrű sötét árnyékában egy rendőrkülönítmény a tüntetők most érkező kis csoportjával kezdett szórakozni. kiválasztottak egy félvér vagy néger lányt, hogy megerőszakolják, s hogy végezzenek vele. odarohantam, de nem tudtam mit tenni. elgondolkodtam, a tüntetők tömege elsodort. elájultam. amikor felocsúdtam, és már tudtam, hol vagyok, láttam,

amint a rendőr fölugrik az emelvényre, és az alkonyi nap sugarai alatt öt, azaz öt disznót helyez egymás hátára. rámkacsint, és felszabadult érzéssel röhögni kezd.

meghalni a köztársaságért valami ilyesmi lehet

a szalmaszál mindent megdrágít

a gazdagodás során a társadalmi láncok egymás után lehullanak, mondja a sánta nevetve, de gazdagodás által adósságba juthat-e az állam...

ez az ország titka

ez az ország mélye

nagynehezen eljutottam a házunkig, folytatja a sánta nevetve. a ház ajtaja félig nyitva volt. lélekben már a ránnkövetkező és változtathatatlan szertartású este misztériumában jártam, vendégeket vártunk, mikor rámkialtottál, te, paula, ne engedj be senkit, de hagyd nyitva az ajtót. én meg már el is indultam volna fölfelé, ha épp rá nem fordítom a kulcsot a zárban...

az én ajtóm nem jó arra, hogy azon ki-be járkáljon az ember, kiáltottam.

na gyere csak fiú, kiáltottam akkor a rendőrre, mondja az asszony, na gyere csak fiú, miféle olajat öntöttél te a salátára.

most már nincs idő arra, hogy mentegetőzzem, mondta a rendőr, bármelyik percben megérkezhetnek a vendégek... a rendőrök álmai különben sem teljesülhetnek soha, hogy miért nem, nem tudnám megmondani, holott éjszaka az ember fogékonyabb a hatalmakra.

az ember, akit északon és délen a forróság és a szenny párája, nyugaton és keleten pedig az állandó fény vagy a vér párája nyel el, kiáltott fel indulatosan a sánta.

indulat és düh jellemezte életem. semmi másra nem volt időm, csak haragudni és szenvedélyesen tagadni. álmaimban ez általában két agár volt, amelyek az ágyékomról ugrottak ki, abban a pillanatban, hogy megláttam a színésznőt. előbb farkuk felcsapott a gyomromon át a torkomig, s csak aztán ugrottak ki. egyszer az erkélyemről néztem hajnalban a tejesembert, néztem amint belebotlik a járdán dögölten heverő

két agárba. fejük és négy lábuk le volt vágva. fölébredtél, te is, paula, és kisurrantál az útra, s elképedcve vettem észre, hogy te, paula, a színésznő, életre kelted a kutyaikat. édeskés, émelyítő szag áradt mindenhonnan. holt lelkek híján szállt le tehát a narancsszín, sűrű köd. a díszlet, gondoltam, méltó a vállalkozáshoz.

éreztem, minden egyes nap közelebb hozza azt, amire vágyom, mondja az asszony, te, paula, hogy lerúgjam a cipőm és végigfeküdjek az ágyon.

tudod, mi a szégyenünk, mondtam azon a napon neked, paula, hogy te meg én majd csak nézzük azt, amit ők, a vendégek fognak végigcsinálni.

anyám már nem segít, anyám átka már nem kísért, de néha még találkozunk. szép és néma, már nem ismer meg. valamikor régebben, abban az időben már nem nagyon hozták a fényképem az újságok, azt álmodtam, hogy egy lokálban járok. persze, nem volt az, egy szűk kis helyiség volt, ahol egy egész sereg néger, sváb, zsidó öregasszonyt találtam az egyik sarokban üldögélve, savanykás dohányszagot árasztó, rikácsoló vénségeket, a szívjóság és együttérzés testecskéit, akik azokban a szörnyű órákban avatkoznak az ember életébe, amikor a legnagyobb szükség volna a magányosságra.

itt vagyok egyedül, a kutya se néz rám. pontosan ismerem az értékét hátralevő időmnek és az előttemlevő térnek. meghaladhatatlanok.

bocsáss meg, hogy csak most kezdek el írni, mikor már nem tudok, most kezdek el fecsegni, mikor egy szó nem hagyja már el a számat, miközben te esetleg vendégeket vársz, vagy fészülködsz, vagy épp ágyba készülsz, de nem akartam, hogy szavaimat a képzelet vagy az idegesség szülje. végül ez is következetlenség lett, mesterségemnek már közben befellegzett, s lassanként befellegzik nekem is. mára elfogytak kérdéseim is, nem várok senkit, semmit, természetesen

a természet az már ilyen

az asszony az ablakból nézne a sirályt, amint fölszáll a vízből, és a tenger válla fölött elröpül keletre...

hány óra is lehet ilyenkor keleten

vagy nem tud felrepülni, szólal meg fennhangon az aszszony, te, paula, s a szárnyát ott rebegetti a posványban. ezt látom, és ez fáj. úgy látszik mindenkinek van valamije, ami fáj, van valamije, amit senkinek se lehet megmutatni, és van, amit mindenki lát.

azon az estén, mondja a sánta nevetve, emlékszel, te, paula, nem mutatkoztam be a vendégeknek, kint vártam, hogy sorban megérkezzenek, s aztán egyszer csak ledőltem az ágyra, úgy, frakkban, virággal a gomblyukamban, mintegy idegen, már azon is csodálkoztak, hogyan jutottam be, mert ugyan az ajtó félig nyitva volt, de annyira kicsit résnyire, hogy mindenesetre valóban meghökkentő, hogyan tudott emberi lény beférni rajta... elfeküdtem az ágyon és elaludtam, nyitott szájjal. akkor látták, hogy felül is két, alul is két sor fogam van.

tudjuk, te mocskos féreg, kiáltottak fel egyszerre, hogy most jöttél, mit akarsz.

a szövegnek meg kell lennie

elnyújtóztam az ágyon, azt remélve, folytatja a sánta, elnyújtózva az ágyon, hogy a vendégek között majd rátalálok végre arra nőre, akire igazán vágyom. de vendégeink mind erre a kölyökre vigyáztak, a lányomra, aki minden évben begyűjti a nyulakat. volt aztán egy pillanat, amikor mindenki lemerevedett. hova lehetett a nyúl, suttozták. akkor ordítani akartam, hogy ott a nyúl, valamiért azonban nem tudtam kinyitni a számat. fölálltam, s azt suttoztam a füledbe, neked, paula, az állatokat már mind megöltem, de a leölt állatokról nincs véleményem.

most megint az állatokhoz érkeztünk, hajolt oda derűs arccal a rendőr.

neked, paula, mondtam, tudom a legfontosabb a bevásárlás öröme, s az emberi kapcsolatok...

egy történetet el lehet mesélni egyszer közismert változatban, egyszer úgy, ahogy az állam intézi, egyszer úgy, hogy az ember hangját recsegtetve kiabál vagy ordibál és halkan

beszél s akkor nyomban várja s érkezik is rá a válasz, és el lehet mesélni egyszer csak töredékeiben, mint ha káprázat volna, mint mikor váratlan erős reflektorfényben, közlelől látod a dolgokat

az asszony két kezével eltakarja az arcát, érzi, elölte áll a kislány.

menjünk, mondja a sánta nevetve a kislánynak, és a kert felé mutat. az üres udvar, a kert mélyén két kitömöl állat áll, egy aprótermetű vedlett farkas meg egy gém. akár a mesékben...

az úton egy teve, szeme nyirkos és közönyös, a vizet szűrösi

négynappal később visszamentem a kikötőbe. valami mélyen fészkelő logika visszakergetett kikötői szobámba, meséli a sánta nevetve. az ajtót kinyitottam, s akkor újra undorítóan mocskos szobámat láttam. beázott, a falak vészjóslóan fekete színt öltöttek, a padlón pedig kövér kikötői patkányok futkostak. nem csak hallani lehetett őket, látni is. volt köztük olyan, amelyik bicegett, jónéhány. én a leginkább ezeket a nyomorékokat kedveltem, főként a négyvégtagbénulásosokat, amik csak úgy csüngnek az esőben az ember feje fölött... bentebb léptem, a sarokban lévő ágy felé. az ágyon meztelen félvér vagy néger nő, ruhája feltürve csípője körül. tébolylól, tetszeni vágyástól, félig nyers, hideg hal szagától bűzlik. alszik.

nem állítanám, mondja a férfi, hogy azonnal felismertem, ám az az izgalom, ami ott elfogott, mégis arra vall. elájultam. azt álmodtam, hogy az épület egyik beugrójában állok, és leszólítom, mintha ismerném az arcod valahonnét, és sorban megérőszakolom az arramenő néger vagy félvér lányokat. arra ébredtem, hogy ott üldögélek az ágy mellett, a vízben, és számolom a napokat...

álmom kicsit arcimboldó modorában ért véget, kiált fel az asszony, te, paula, ugyanis valami izgatottság lett rajtam is úrrá, amikor azt láttam, hogy, már nem is tudom kik, az öreg,

hajlott korú hölgyek koszorújában felgyászszalagoznak egy disznófejet... de másnap ugyanúgy történt minden.

az elkövetkező napokban rövid sétákat tettünk az egyre hosszabb esőzésben. a lány bűvárruhát hordott, vastag húzózárrakkal, mintha az apja egy veszedelmes állat volna, jó nyári témáink egyike.

az ablakból láttam, mondja az asszony, mondod te, paula, odakint a többi gyerek között az esőben ácsorgó kislányomat. senki sem tartózkodott rajtam kívül a szobában, testem mégis gyakran megremegett.

fölgyorsítottam a lépteimet, de meg kellett állnom, s váratlanul felkapni a fejemet. láttam, milyen gazdag az élővilág... itt hálókka, gondoltam, semminek sem lehet útját állni.

a tájképen túl is út van

a sárgahátú hangyák, szólal meg az asszony, te, paula, a sárgahátú hangyák virágzó telepei a hozzáférhetetlen, mivel rejtőző életmódot folytatnak, déli kitettségű sziklapárkányokon és karsztbokor erdők szegélyén a májusi természet lenyűgöző ékességei. viszont azok között is van, amelyik szörnyeteg módjára rábizza magát mindennemű véletlen kényekedvére...

elégge felbomlóban van az ősi szemlélet, hm

az állami feladatokról nem is beszélve

a szürkületben, szólal meg a férfi, egy ló patáinak, majd egy ember lépteinek halk zaja hallatszott. betoppant a rendőr, védőkesztyűjét lehúzta, és rádparancsolt, paula, lovagolj rajta...

ne a szavakon

én csak bárányürülék vagyok, mondta a rendőr, ló nélkül.

valahogy úgy kell ezt elképzelni, szólt közbe csengő hangján a kislány, amint hogy a lovaglásba az esést is bele kell számítani, vagyis akkor mindjárt máshogyan látjuk a helyzetet. ne csak az elemzés és a bírálat képességeit táptalajozzuk magunkban tehát.

szívem attól rettegett, fordul az asszony felé, feléd, paula a sánta nevetve, hogy szépen csengő hangjával következetle-

nül tovább ingerli magát, és csak kiszámíthatatlanul igényes kiváltságokért hajlandó ételt, italt elfogadni.

hát igen, mondtam akkor a rendőrnek, ez így eleve elvesztett játék. a rendőr abbahagyta a játékot és hányni kezdett.

műveltség és rideg értelem, mondja az asszony, amivel magamra haragítom a férfiakat, amit végül is nem túl nehéz.

dehát micsoda állapot az, ha valaki ennyire érzékeny az ütés a bal halántékát érte. a törések általában a legkisebb ellenállás mentén haladtak. a rendőr ezüstösen bólogatott a hold hajnali fényében.

hajnali misére szültk a harangok. a szórökületben földerengett az erkélyem. kinéztem az ablakon. az útra láttam, azon túl az öbölre, s azon is túl a víz óriási gyűrűire, amint a használhatatlanját a partra rakja az óceán. az esőben üdén csillogtak a fák. az emlékezés kellemes volt ez egyszer, lágy és édesgető akár a föld melege.

felugattak a kutyák

minden a természet útján halad, gondolom, miközben csak arasznyi távolságokat tudok megtenni egy egész délelőttön, vagy örülök már annak is, ha a hasamról a hátamra fordulok, és amíg ezen küszködök, arra gondolok, hogy kerültem egyáltalán a hasamra, vagy fordítva. együtt a kettő nem megy. választanom kellene és nem tudok

ott feküdtem az ágyon hason, mondja az asszony, éreztem amikor megjelensz, amikor árnyékok fölhajol a gondviselés irányába. azt gondoltam, így félig szenderegve, istenem, csak ha egy életen át bámulna ablakomra e magasság. ehelyett, némiképp fenyegetőleg egyikőnk mindig visszafojtja a lélegzetét, és vonásai rémségesen kitágulnak.

miből táplálkozik vajon a brutalitás

az asszonynak, neked, paula, tetszik az az undor, ami kiül a férfi arcára. a férfi a mocskos kezét nézi. *vannak még lelkes népek*, kérdi nevetve. az asszony válasz gyanánt belemarkol a sánta mocskos hajába, aztán a reggeli mosdóvizet az arcába csapja kezével.

mit bámulsz.

mindig megérezem, ha bámul rám az a két agár

most ébredtem föl. azt álmodtam, hogy itt vagy paula, ebben az épületben, ahol én, és hullának tetteted magad. nem igazán jó ötlet, gondolom álmomban, de azért megnézlek. csalinkázok sokáig a folyosók kövezetén, aztán bemegyek a boncterembe, ahol rögtön összetalálkozok egy természetes fehérköpenyes orvossal, aki épp hullákat fosztogat. egy pillanatra rád nézek, és látom, szívszorongva várod, hogy odaérjen hozzád

ezek sötét idők

igen, az ember elfelejti, hogy maga is csak halott, mondtad te, paula, aki a többi halottal társalog.

emlékszel, úgy éjjel tizenegy óra körül kitört a vihar. előbb a déli szél rohama, aztán a felhőszakadás. amikor az égzengés első morajait meghallod, tejet fröcskölsz szét a négy égtáj felé.

fölkel ázsia

ellenem

fölkelek én is

mint mikor a nyöszörgés mesterei hancúroznak a kúrváikkal az ágyban

fölháborodás nélkül alkotni éppen olyan, mint komoly betegség nélkül nyögni, mondtad te, paula.

egy újabb rendőrmuri lármájában, meséli a sánta tovább, elindultam a kikötő felé. valami mélyenfészkelő logika visszakergetett nélkülözésteli szobámba. ott találtam a néger vagy félvér lányt, aki, hogy hamarjában eltakarja eperszínű mellbimbóját, mely mint valami élénk vörös égbolt borult ama selymes hússal töltött tájra, hogy eltakarja tehát eme égbolt teleholdszerű, kecsketejetadó fényeit, magára rántotta búvárruháját... ám a hús, de egyúttal fűszeres domboldalak levegőjét szinte magába szívó két csöndesség így is, vagy így még inkább a hatalmába kerített.

hát vajon nem elégítheti-e ki az ember vágyait egy ilyen tájkép

ezúttal magamban az élveboncolás ellen hadakoztam. vá-

gyaimat lecsillapítandó a lánynak erről az országról és az itt élő népről meséltem, mire ő elaludt lassan. amint az előre várható volt, hazudtam.

rendőrért futnék, kiált fel a rendőr tréfásan, de a várost fosztogatja mind.

körülnézek, vagy inkább befelé nézek, magamba. ki tudja, lehet, hogy megzavarodtam. érzem, hogy a világot testemben már eltemettem. azért tetszik a dolog. már nem mozdulok, erőt gyűjtök, hogy még egyszer, utoljára, kimenjek a kertbe, egész az öbölíg. úgy látszik, mindenkinek van valamije, ami fáj, mindenkinek van valamije, amit senkinek se lehet megmutatni, és van valamije, amit mindenki lát

visszafelé jövet átsántikáltam a kerten. a szikkadt sárban homályos szürke alapon színjátászó, narancssárga szélű óriási edény állt, benne az ázsiai virágok a víz színét összefüggő rétegben ellepve úsztak. éreztem, egyre közeledik az a nap, amikor meg kell válnom a babámtól.

a nőknek kuss, mondom, után a vagyunk. és után a minden olyan fölösleges

egy mondatba összefoglalva. a nép szabaddá nem válhatik, míg lelki sötétség fogja körül, mint legyet a legyezőkészség. míg ez az állambölcseletben érvényesülő egyensúlyrendszer. barátom, kiált fel a sánta nevetve, tündér szerencsénk kénye hány, vet, fitymál.

ennélfogva örökkétartó egymásmelletti futás sincs

az ember vagy elindul az ellenkező irányba, mondja a rendőr, vagy elkezd a rákokat kövekkel hajigálni.

azon a napon, mikor ebbe az elmegyógyintézetnek nevezett helybe beköltöztem, az ország egyik szabadon választható pártjának frakció ülésén ültem. egy vörös bársonnyal bevont széken ültem és rugóival játszódtam, vagy uzsonnát kértem a szomszédaimtól, ám egyúttal ellenállhatatlan vágyat éreztem az önállóság iránt, hogy mihamarabb munka helyett inkább eltartsam magam, vagy elengedjem, mint egy léggömböt, vagy bevonuljak ide. egyébként szerencsém is és tekintélyem is volt abban a társaságban, mert valami szláv

nyelvből kölcsönvett gégefőhang sajátosan viccesen nagyképűvé tett, s ennek azért volt hatása

másnap a jéghideg esővíz, szólal meg a sánta nevetve, a jéghideg esővíz csordogálva szívta vörösre a bőrömet. a jobb lábamra nehezedtem egész súlyommal, szökdécselve, sántikálva haladtam a néger vagy félvér lány felé, kinek vörösese haja hátul spanyolfésűvel volt kontyba tűzve. megálltam, kezemet szinte észrevétlen a tarkóm alá erőltettem. senkit sem láttam még rajtam kívül így imádkozni, gondoltam. a gyengéd szavú ember élete semmi más, gondoltam aztán, mint halk zúgás, halk morajlás, olyan, mint a tenger, vagy mint a visszahulló folyó...

mégiscsak kijutottam. a vízben állok, a térdemhez szorítom a kezemet, sikerült tehát elvánszorognom a kertbe, és aztán az öbölbe. de most már végképp nem akarok, vagy nem tudok mozdulni. nem is gondolkodom ezen. az az igazság, majd meghalok az idegességtől, hátha az orvos, vagy valamelyik ápoló észrevesz. akkor mindenféle csöppöket adnak be, ampullákat itatnak meg velem, amelyektől aztán elájulok, vagy legalábbis meggyöngül az akaratom, amely így is minimális ösztönösen megérzem, ha leselkedik rám a két agár

könnyük a rögre csöppen

a rög vérré válva szétfolyik

mire visszaértünk kikötői szobámba, mondja a férfi, átáztam, átfagytam, és erős vesebántalmakkal meg emésztési zavarokkal kerültem ágyba. kutyaszagom volt. a gondos félvér vagy néger lány egy csomó szőrt kötözött a derekamra, igazi kutyaszőrt. ez a legbiztosabb módszer, mondta. de bent a padlón már mindenütt víz volt, kint mindent ellepett a köd, úgyhogy átnyirkosodott a kutyaszőr... valamit mondtam, de már aludt a lány.

megtaláltak, az ápoló és az orvos visszahozott és leraktak a matracomra, majd fölnyitottak egy ampullát. nyissa ki a száját és igya meg, kiáltottak rám. de ez csak messziről, nagyon tompán hallatszott. lehet, hogy megzavarodtam, gondolom

váratlan, szinte sietve ébredt fel a félvér vagy néger lány, amikor, úgy emlékszem, mondja a sánta nevetve, így szólt. a néma lélek a legkülönbözőbb lehet önmaga rendszerében... kérde néztem rá. ne indulj el, mondta, kettős és hamis minden, ha eltévedsz a ködben, s te máris eltévedtél. maradok, válaszoltam higgadtan és vetköztetni kezdtem. az egyszerű anya fekket a közösülésnél felül, de én nem, kérdezte. igen, válaszoltam, mert ő olyan asszony.

de a nőknek kuss. utána vagyunk, és utána minden olyan fölösleges

az asszony még mindig, vagy megint a hasán feküdt, igen, te, paula, meztelenül. lehajoltam hozzád, mondja a sánta nevetve, és azt gondoltam, most felállhatnék és lehajolhatnék, megérinthezném azt a pontot, ahol a hátgerinc végetér. mélység, gondolom most is, tengeri sünnel...

a férfi, a sánta megfordul, nadrágszárából kihúzza egy csokor kökörösint, amit az asszonynak vett, neked, paula, ajándékba. szabadon ne kelljen annak dolgoznia, kinek nincs kedve dolgozni, mondja nevetve, és az asszony kezébe nyomja a kökörösint.

úgy gondolod.

hát, ha gondolom valahogy, akkor valóban így gondolom. ajándék tőlem.

az asszony ujjait végigjáratja a kökörösinen. szólna valamit, de száján átível hirtelen a csönd. a székről fölemeli és belenyúl, belenyúlsz, paula, a retikülbe s egy pár döglött macskát húz elő onnan, felmutatja. a férfi leül, mintha maradék idejében csak ezeket bámulhatná.

fejemet lehajtom a matracra, úgy érzem, sikerül elaludnom. nem kelek föl többet ebből az ágyból. vagy ha fölkelek, akkor a végemet járom. de a szív nem akar elbúcsúzni

én szeretem megcsókolni azt, ki elmegy

a szív ezekért a színekért dobog

reggel aztán, szólal meg újra a sánta nevetve, emlékszel, te, paula, amikor a tervszerűen felbukkanó napnak álcázott rendőr mászott be a szobába és anyád, azt mondtam még félálom-

ban, najó, most együtt vagyunk, beszélgessünk. de senki nem szólt egy szót sem. a forróégövi madarakkal díszített szobaszőnyegre raktam a lábamat, teljes súlyommal ránehezedtem és fölálltam. teavizet forraltam, majd kinéztem az ablakon. láttam az esőben ácsorgó kislányomat, a két kitömött állat között, amint azon a gyepszigeten a kislány felkap egy még kisebbet, s pár lépést botladozik vele. összegezni a látottakat, gondoltam magamban, szinte elképzelhetetlen.

a lányomat állatai jellemzik. ez magyarázat igen sok dologra, mondja az asszony, hogy miért tetszik.

angolnát sár nem csúfit, nem szépít

az ötödik elem a sár, mondta napoleon

a sár ott rejlett már születésünkben és körülfogja egész életünket

ám amit a sár eltakar, azt el kell felejtani

a rákövetkező pénteken az ágyhoz láncoltam a félvér vagy néger lányt a lábánál fogva, egész hétvégére. csak hogy unatkoztam. azzal csaptam agyon az időt, hogy egyfolytában ettem és ittam, s közben kínosan arra ügyeltem, nehogy valami olyasmit ejtsek ki a számon, ami nincs, hogy igaznak tűnjék. persze, amint az előre várható volt, hazudtam. az ajtófélfának dőltem és elmosolyodtam. ugyan, milyen lehet ez országos méreteken. ugyanez, országos méreteken is... ez az ország titka

ez az ország az együgyűeké

látod, mondtam akkor, mondja a sánta nevetve, nemcsak az országban, de előbb vagy utóbb itt, a szobafalakon belül is, egyszer minden fejlődésnek indul.

a természet az már ilyen

felugattak a kutyák, aztán csend támadt. a hallóidegek hajszálvégződése, mint viharos tavak vizében a hínár, úgy borzongtak.

a rákövetkező napon, miután szabadon engedtem, feljött a szobába a félvér vagy néger lány, a csüggedt, hallgatag lélek, gondoltam. eltakarította a koszt alólam, megmosdatott és lefektetett, de egyszercsak megbotlott valamiben és a láb-

ujja vérezni kezdett. akkor már nagyon magasan állt a szobában a víz. valaki kopogott, és ő indokolatlanul magasrahúzott térdekkel lépett az ajtóhoz, és nyitotta ki, a rendőrnek. az sapkáját, kesztyűjét levéve köszönt. csak most tűnt föl, hogy dadog. enyhén dadogott. a háborúk, az erőszakos cselekedetek iránti túlzott érdeklődés tette, változtatta ilyenné, magyaráztam a lánynak. enyhén dadog, hallod, de épp csak annyira, hogy még vonzóbb legyen azok számára, akiket vonz az ilyesmi. a félvér vagy néger lány úgy képzelhette, hogy elárasztja majd a rendőr a trópusok iránt érdeklődő kérdéseivel. ehelyett csak felületesen hogyléte és utazási körülményei felől kérdezgette udvariasan, majd övét kicsatolta és onani-zálni kezdett, de még ugyanazzal a lendülettel a falnak neki-lökte a lányt, szétépte bűvárruháját...

minden ország történelme tragikus, csak a miénk nem, kiáltott felém a rendőr. rúgott, harapott a lány, lihegett, lélegzete kihagyott, majd hanyatt vetette magát.

halhatatlanná teszek, suttozta a rendőrnek a lány, minden elképzelhető szerelmi lehetőséget és helyzetet kipróbálunk... a rendőr, mintha máris belehalt volna a szerelembe, úgy nehezült, álmélkodó képpel, a lány fölé. ám pillanatnyi impotenciáján méginkább felbőszült, beleharapott a lány arcába, majd felugrott és rugdosni, ütni kezdte. a félvér vagy néger nő orrán, száján dőlt a vér.

szerelmes évszak, kiáltotta a rendőr.

az ember csak helyezgeti lábfejeit az ágyban, mint két formátlan dobozt, és felkészül a levesre... ánizsos pálinkát iszik. vagy rádöbben, mellette lélegzik egy csupasz test, aztán elfogja valami gyermekes félelem meg viszolygás attól, hogy hozzáérjen...

nézem a mennyezetet. bár ez is hasztalan erőfeszítésnek tűnik. számban gyufavég, ujjaim hegye nyirkos

a félvér vagy néger lány hanyatt feküdt, szétvetett karokkal. kezével mintha a földet simogatta volna. a fájdalom a körmök alá fészkelte. bőre jeges volt, kissé megkékült, ajka elszíntelenedett. vörös üledék nyoma látszódott a fél mellén.

még mindig szaporán lélegzett, mintha egy hideg vízhullám rohant volna át rajta. de már visszanyerte nyugalmát.

mit tehetne, ellenáll, ha tud az ember

amikor éveim száma átlépi a harmincat, akkor majd egy éjszaka azt álmodom, hogy vörösre lakkozott szertartási edényeket tartok a kezeim között, és egy rémületet ébresztő, birkanagyságú tarantella pók testen szomorú lány fej ül. nem is észbontó külseje fog megragadni leginkább, hanem az az őszinte szomorúság, amikor egyszersmindenkorra valaki kigyógyul álmatlanságából. talán ő az, akivel s akitől tartanom kell...

azt viszont nem tudom, mikor fogom ezt megálmodni, ha álmatlanságom tovább tart. attól tartok, ezt már csak megélni tudom...

a rendőr a félvér vagy néger nőt kihúzta a folyosóra, majd elengedte, az gurult lefelé a kőlépcsőn, és hangtalanul, élettelenül terült el a földön, kibomlott hajjal, arcán vad félelemmel, csípőig feltűrt ruhában. a rendőr rámnézett unottan, menjünk, mondta.

én már jobban érezném magam kinyúlva, mondtam neki, mondja a sánta nevetve. én már csak azt várom, hogy beteljesedjék velem e rendszer öröme.

aztán mégis elindultam lefelé, mint egy kiöltözött ruletต์patkány.

megintcsak nem azt veszítettem, mondta csendben a rendőr, s nem azt nyertem, amivel törődni igyekeztem a játék során. a rendőr abbahagyta a játékot és hányni kezdett.

minden ember rokkanya ér el az éjszakáig, mondtam neki, mondja a sánta.

ez volna hát az emberi bölcsesség utolsó szava, mondja az asszony.

igen, utamra olykor gyógyíthatlan sodor a véletlen. a férfi a kimerültségtől minduntalan elbóbiskol, feje folyton előre-esik. most mihez kezdesz velem, kérdezi nevetve.

csókjaim nekem már majdhogynem csak funkcionális csók-kok...

emlékszel, te, paula, másnap kigyulladt a folyó kikötőjének vendéglője, mondom most, öt hétre a történetek után. odaftottam, néha valami éles fehér fény szűrődött ki az ottani szobából, máskor meg mintha nyögést is lehetett volna hallani.

felháborodás nélkül alkotni éppen olyan, mint komoly betegség nélkül nyögni.

a szövegnek meg kell lennie

én olyan vagyok, szólal meg újra a sánta nevetve, akire mindent rá lehet fogni, olyan, aki szereti a tényeket.

a tüzeset, az szép, ám ez attól is függ, mi ég.

mindig a vörös hajnallal kelve föl, ez ragadja meg a magány örvényében vergődő szívet. a szív ezért a színért dobog, gondolom, ez nem engedi szét- és visszahullani a dolgokat a mélybe

a sánta az öböl felé fordul, mintha fenyegetés helyett megszeretné ajándékozni valamivel áldozatát.

ezekben az órákban életem végérvényesen eldöntöttnek látom. itt ez az erős szer lett az első haza, melyben látok élni

a végén még tényleg én lennék az, aki lóvért iszik, kiált föl a rendőr kétségbeesetten.

dehát milyen hős az, amelyik nem hal meg

ahol ádáz fekete disznók szuszognak a lóhúgy tócsáiban, a kislány sántikál a ház felé.

egyik cipőjét elveszítette a kislány, szólal meg az asszony, te, paula.

ez a tájkép csapdája

az egyik kezemmel föltámaszkodom, a másik, szabad kezemmel az ajkamhoz illeszttem az ampullát, és beszívom a valóban ízetlen, ám mégis áthatóan édeskés ízű valamit. mikor kelet felől felkel a hold, arcom sápadt lesz, mint a megmosdatott halotté, s a hold fénye egy pillanatra megdermed az éjszaka leplén

a kislány leül, és imádkozni kezd

ez a csend, ez a kényszergeometria

ez az ország mélye

ez a kert

anyaszült meztelen vagy, paula, fészülködsz, vagy épp ágy-
ba készülsz, amikor egyszerre belezuhanunk a rothadó gyö-
kerekkel, gyommal és iszappal teli kert posványába
a szövegnek meg kell lennie

MÁRIA

rekonstrukció

Kicsi irodánk színház, mely olyan, akár az élet. Én a vad, erotikus férfiakat szeretem, mondja Ágnes. Lassan jön a fény, a reggel, a sötét üvegen Ágnes tükörképe: kíváncsian nézik egymást, csípőjüket pökhendien kifeszítik, feszül ott minden, mintha robbanni szeretne. Gittus a másik ablaknál a haját fésüli, sok repedt, tört száll hull. De ha nincs ló, jó a számár is, mi? Ágnes felfújja arcát, utálattal kiengedni a levegőt: legalább hosszú alsógatyáiktól kíméljenek meg! Tity-toty, totyognak bambává gerjedten... Mozdulatait az ablakról ellenőrizve mutatja, hogyan. Gittus nem nézi, gondosan rúszozza ajkait, komolyan mondja: tudod, Ágnes, én félek a férfiaktól; szelíd galamboknak mutatják magukat, közben pedig vad mándrucok! Ágnes macskásan nyújtózkodik, varázsos ívekbe görbíti testét. Az ég áldja meg, oly feszes még a bőröm és rugalmas, és már nem vagyok félénk jerke – izgató, szórakoztató, nő vagyok!, zongorázok, táncolok, énekelek, akár egy gésa, értek a programozáshoz is, nemes kedvtelésekben társ tudok lenni, tudok!, hát mi kell azoknak a férfiaknak, mért jut nekem a férge? Legyint, elgondolkozva flangálni kezd.

A rajztáblánál lány áll, kicsit előrehajolva dolgozik, hosszú, egyenes haja két oldalt zuhan le, a nyaknál kettéválva s azt szabadon hagyva, akár a Vörös-tenger, kék pulóver van rajta, garbó, szoknyája rövid, a hatvanas éveket idézi, szabadon tündökölnék a virágszár combok; Mária a lány neve, Mária. Ágnes megáll mögötte, végigméri, hangját teátrálisan lehalgítva kérdi Gittustól: mit gondolsz, van már neki periódusa?

Gittus elmélyülten reszelgeti körmét. Te még emlékszel ilyesmire?, kérdezi gonosan Lajoska. Ágnes felelet nélkül hagyja, mással van elfoglalva: fellebbenti a jobb oldali hajszárnyat, ráteríti a vállra, tenyerével végigsimítja, le a csípőig, milyen szép vagy, mondja titkolt szándékkal. Vannak férfiak, akik megbolondulnak a festett körmökért, én meg nem szeretem, sóhajtja Gittus. A szépség viszonylagossága hazugság, így Ágnes, aki szép, az szép! Tenyerét Mária derekán pihenteti. Voltál már a nagyfőnöknél?, leadtad a sápot? Szeme gonosan fénylik, hangja lágy: szép vagy és üde, nemes és megértő, és nem vagy komisz és követelőző, belátó vagy, türelmes és szorgalmas, nem vagy kicsinyes, sem szemtelen, sem alattomos, példás természeted van, forró szerető leszel és gondos anya, egyszerűen: eszményi élettárs. Megperdül, az ásító mérnök felé sodorja Máriát. Vedd el őt feleségül! Kerítőnő vagy tán?, próbál a férfi a reggeli tréfa szintjén maradva annak véget vetni, ám Ágnes nem bír megállni, vérszomjasan csörtet tovább: és te, hozzámennél?, magához vonja Máriát, hozzámennél?, megrázza a lányt, hozzá?, mondd már, hozzá? Gittus mint a nagyothallók, nem odavalósín mondja: Ágnes, a mérnök mérnököt vegyen el, a rajzoló rajzoló, az orvos orvost, a tanár meg legyen a tanára – nagy erős dinasztia lesznek, ez jó! Ezt hol olvastad?, kérdi Lajoska.

A mérnök, akárha moziteremben ülne, ahol megszakadt a hang, s az eddig elnyomott külső zajok felszabadultan törnek be a terembe és kötik le a figyelmünket; már napok óta zuhog, városok vakolata omlik, buzgárokat tömködnek gátőrök. Felrezen, igyekszik jelen lenni, figyelni, kapcsolatokat teremteni, szeretetre méltó lenni, napok alatt lefogyni, meghízni, ahogy kell, egyszer már úgy beszélni, ahogy a többiek akarják...

Szélvésként ront be a kisleány, vaskos ujjait lengetve körbesétál, piheg; téged hívat, mutat a mérnökre, majd újult lendülettel nyargal ismét: aki szelet vet, vihart arat, amilyen a mosdó, olyan a törölköző, vagy megszöksz, vagy meg-

szoksz, alvó oroszlánnak jajgat a felköltője, kinél lakol, annak törvényével élj, aki nem lép egyszerre, nam kap rétest esté-re...

Múlik a reggel. Lajoska székével a visszatérő mérnök mellé tipeg, letoltak?, kérdi, nagyot harap a szalvétából leffegő kenyérből, nem kérsz?, kérdi tele szájjal, ne lógasd az orrod! Kihúz egy szalámikarikát, a neonok felé tartva vizsgálja. Két éve én voltam a bűnbak, engemet hívogatott. Ez a reggeli tornája! Hátradönti fejét, száját nagyra tátja, bent sötét van, beejt a szalámit. Amíg fiatal, sokat akar az ember, kicsit nevet, a nőkre néz, sok benne a feszültség. Később beolvadtam, mint mindenki, folytatja. Leteszi a kenyeret, kezét végighúzza az asztallapon, összegyűjti a morzsákat, azután zongorázik. A nők némán majszolva figyelik a két mérnököt. A nőket kik figyelik. (Mulatságosan lehet képzeletben folytatni a sort...) Kicsiket harapnak, inkább harapdálnak. A mérnök megpillantja Misit, köszön neki. A fiúnak nagy, törékeny homloka van, törékeny, mint valami héj, bozontos magyarbajusza sehogyan sem illik hozzá. Visszabólint. Lajoska felemeli a kenyeret, harap, rág. Ismét kihúz egy karikát, befalja. A jól ismert szalámi-módszerrel dolgozik: szeletenként az egész bagázst! Ha az embernek puha ölű felesége van, sokkal békülékenyebb itt is, ha vannak is benne feszültségek, nem fogja őket deklarálni, megvárja, míg hazaér, hazatér. Az öl a hazácskája, ugye? A mérnök bólint, szeme sarkából Misit figyel, keveset tud róla, a nevét gyűlésekről ismeri, gyakran szerepel negative, büntetik, s ha épp nem tudják, bolond költőnek nevezik és kineveti mindenki. Csak szavakat hall. Hiába küldöm el a lepréselt barackfát, nem tudod meg, milyen az igazi. Örül, hogy hallott egy mondatot, figyel. De ha markodba nyomom a magját, és te elülteted... Nem érti, nem tudja elhelyezni a hallottakat. Talán, gondolta olyankor, jó barát lehetne, ám szinte azonnal viszolyogva hessegette a lehetőséget. A fiú kicsi szvetterében, rosszul vasalt ingeiben oly derűsen viselte a kollégák mesterkedéseit, hogy a mérnökben ± érzéseket ébresztett, mintha valamilyen profán

megváltásban részesült volna. Mégsem tudott a gonoszkodók glédájából átállni. Szóval berendelt a megyéhez, rájja tovább a csontot Lajoska. Bólint, közben a távozó fiúra néz, az visszabiccint mosolyogva. Te is lépjél, ő is *lépik*, hallja a bölcselkedő Lajoskát.

Reggel csatakosan ébred, gyúrt lepedőn. Nem akarok mérnök lenni, nem akarok! Kint is vizes minden, a permanens helyzet lehangolttá teszi. Tócsa nő a pocsolyához, nem néz fel, kiválaszt egy aszfaltdarabot, rálép, megbillen, szentséget. Az úristenit ennek a világnak! Benyit a trafikba, meleg van, jó dohányszag van, a nagyon kövér trafikosnő örömmel fogadja, szuszogva nevet; talán kényelmét szolgálná, ha kenyértésztá melleit felpakolná az asztalra, mint valami árut. Szentgyörgyit? Hát létezik még?, kérdi hihetetlenkedve. Ismeri az asszonyt, kér tőle egy esernyőt. Megkapja. Ez s a meleg, a szagok, a mindenhol megérintható puhaság kicsit felderítik kedvét. Mint egy hazácska, gondolja, s rákacsint az asszonyra.

Viszi az ernyőt, nem változott semmi; a rugó beragadt, bajlódik a zárral, lépés közben veszi észre az alatta, a lába alatt elterülő pocsolyát, riadtan megnyújtja az ívet (a szöget), kicsi a felület, elcsúszik. Besározódott a nadrágja, körmével húzza le a híg mocskot, mint a felesleges maltert. Magas férfi guggol mellé, majd én segíték, ajánlkozik, hosszú villogó ujjával kifeszíti a szövetet, így könnyebb!

Ön uram, büszke lehet öltözetére, ritka manapság ez a gondosság! Bizonyára fontos helyre igyekszik, nem firtatom. Remélem sikerül helyrehoznunk ezen aprócska malőr okozta bajokat, s látogatása eredményességét rossz benyomás nem gátolja. Ön elégedett lehet magával! Elnéztem az imént, milyen epedőn követik önt a nők. Csókokat dobálnának, ha nem törődnének az utca diszkrét népével. Órákig képes volnék bámulni önt. Most mintha nyomná valami a lelkét, gondok úzik? zaklatják? Pakoljon hát ki, nekem beszélhet, jaj, be

sem mutatkoztam, Zsorzs vagyok, magam is mérnökember, a lélek mérnöke!

Rohan az idő, kilép, jó volna egyszer reggel sétálni, gondolja.

Felnéz, a szürke tömbök összehajolnak fölötte, sok-sok vízszintes elhelyezkedés, a szürke, tarajos felhők félelmet szülnek. A sarkon befordul, nem néz hátra, szúrós tekintet a tarkóján, érzi. A posta előtt lelassít, szuszog, aztán sebesen eltűnik a barnára mázolt vaskapu mögött.

Hát te?, állítja meg a kisleány, ja a megyénél voltál. Mit mondtak?, persze, persze, és rólam? Semmi negatív? Gyere, igyunk valamit, mondja barátkozón.

A terem rendeltetése szerint vendéglő, használatában kocsma. Sok a füst (az ember). A szomszédos asztalnál két nő ül, talán anya és lánya; a lány lehajtott fejjel bámul kávéjába. Szóval, emeli fel poharát a kisleány, te új fiú vagy, ideje, hogy elbeszélgezzünk, szóból ért a magyar. A szomszédban a nő visszafojtott indulattal beszél. Hallja, mit mond. Ezért kilincseltem annyit, ezért, hogy most cserbenhagyj. A lány előhúzza zsebkendőjét, feje mélyen lehajtva, nem lehet eldönteni, sír-e vagy az orrát fújja. Hát, mit akar az ember, kezdi a kisleány, az ember birtokolni akar, hatalmon akar lenni (ez a meghatározás, a határok!). De értsd meg anya, nem bírom már, tisztán hallja, mit mond a lány, nem bírom, állandóan tapogat, nyúlkal... Leveri a gyufásdobozt, utánahajol, látja: sír a lány. Aki nem elég rátermett, az megbúvik az erős árnyékában, kinyitja a szemét meg a fülét, hogy aztán mindenkit sakkban tartsa, érted? Kiül a szék szélére, az idősebb nő gyorsan beszél: másokat is tapogatnak eleget, mégsem halnak bele, a lány felemeli fejét, ha egyszer szép vagy! Figyelsz?, kérdi a kisleány; a szétnyílt zakó alatt látható kigombolt inge, nincs rajta atléta sem, pedig még tél van, vagy minimum télies tavasz, kivillan, szőrtelen melle, a csupasz fehér bőr, ám ha a tekintet merészebb, lejjebb, a has környékén dús rengetegre lelhet. A nyálasabbja, lendül bele

a kisleány, aki sem nem erős, sem nem okos, az szeretetről fog papolni... Az asszonyon régimódi esőkabát van, jellegzetes stoppolásokkal a gomblyukak környékén, nehezen mondja: légy vele kicsit kedvesebb, akkor nem fog erőszakoskodni. A szétnézéstől fáj a szeme, és mintha a füle is. Én az egyenes dolgokat szeretem, emeli fel a poharát a kisleány. Mire akarsz rávenni, anya?!, tör ki a lány, s kétségbeesetten hátrahátrál a széket. Nézi a rohanó, az elrohanó lányt, a két oldalán kapálózó ballonkabátot. Figyelsz? Te elég okosnak tűnsz, biztosan érted, milyen vezérelv strukturál minket, hogy mi az elv... A kisleány hangosan magyaráz, sokan odafordulnak, méregetik őket, közelebb hajol, hátha ettől halkabbá válik, de nem ér el vele semmit, csupán a nyálcseppeket próbálja törölgetni feltűnés nélkül; ez most nagyon kínos! Aztán, áll fel a kisleány, majd emeljük a fizetésedet. Ez nem vicc!

Hallom, mondja Lajoska, emelik a fizetésünket. Hogy-hogy? Elemelik, mondja röhögve.

Jön a kisleány, jön, jön, inge végig begombolva. Úgy helyezkedik el, hogy a többiek karájából a mérnökre mutathasson. Miattad, mutat rá, miatta, kívárja a megfelelő csendet, miatta mindenkitől le fognak vonni. A mérnök elpirul, miért?, kérdi Ágnes. Mert nincs még leadva a rajz. Tegnapelőtt bevittem a nagyfőnöknek. A kisleány gúnyosan felnevet, vagy úgy, ahogyan ő a gúnyos nevetést képzele, tőle jövők apuskám; őt nem lehet meghazudtolni! Elkomolyodik, homlokát ráncolja, halkán mondja: titeket is befeketített, hogy tudniillik zsarnokoskodtok. Állával Mária felé bökö: egyeseken. A tekintetek lecsapnak a lányra, mint a keselyűk süvítene, és egy kicsit manipuláltak. Én is láttam, én húztam ki, bizonygatja Mária. Holló a hollónak, sóhajt a kisleány, széket keres, leül. A körülmények és saját balfácánságunk tolnak széket az ilyenek alá. Lajoskám, fordul gondterhelten hátra, te meg tudnád holnapra csinálni? Lajoska begombolja a zakóját, nagy, virágos nyakkendőjét kiemeli, akár egy nagy nyelvet, babrálja; szolgálatkészzen feleli: mindent el fogok

követni. Tudván van a nagyfőnök *nyelven* beszélni! (Bravúros szolicizmus!)

Messze még az idő, midőn egy ugyanazon tányérból eszünk, azonegy tányérból! Összecskja az ernyőt, megmarolja mint egy váltóbotot, futásnak ered: az eső az arcába vág, hunyorog, rossz a ritmus, kapkodva szedi a levegőt; átvág az úttesten, egy fékező Polski motorházára tenyerel, meleg, piszkos esővíz tapad tenyerére, feltartja az esőbe, fölmutatja tenyerét; átugrik a szemetes földsávon, nagyot robban egy tócsa, cipőjében hideg lé: hullámokban félelmet érez, a hullámvölgyekben, ahol nincs félelem, a tornyosuló hullámhegy árnyéka borzongat, ilyen még nem volt, ez volna a depresszió?; a belátható teret furcsamód idő szegélyezi, rossz, sötét idő, mely a hullámlásban leválik a térről, ám nem miként magtól a héj, hanem nagyon erőszakosan, mintha vásznat feszítenének le rámáról, a széthasadt fa éles szilánkjai a széleken maradnak... Számolni kezd, lassan megnyugszik, kétes e nyugalom – belépek szobámba, felkattintom a villanyt, a sápadt fény elszomorít; nincs kedvem olvasni, sem tévézni, ágyba bújok, eloltom a villanyt, államig felhúszom a sárga paplant, hiába préselem szemhéjamat ideges szemgolyómra, nem alszom, forgolódom füledt odúmban, aztán, mint akit kígyó mart meg, felülök, nyitott szemmel bámulok a sötétbe, túl józan vagyok ahhoz, hogy ne csupán ismert tárgyaimat lássam... Valaki elkapja a karját, felszisszen, felnéz, Zsorzs, kiáltja túláradón.

Tán pávát láttál?, kérdi a férfi nevetve. Gyere, elviszlek egy neked való helyre, ha ügyes leszel, megoldódnak kényes gondjaid. Belékarol, vezeti nagy, fekete ernyője alatt. Parfümöt használ, szokatlannak tűnik, hogy egy férfi is lehet illatos. Egy raktárhelyiség előtt megállnak, Zsorzs bemegy. Várja a fekete ernyő alatt, várja vissza. Hatalmas csomaggal jelenik meg, ezt hozzád te, nyomja a mérnök karjába, imádni fognak érte. A csomag súlyos, egy darabig az ernyőt is ő tartja az erőlködéstől meg-megrándul az arca, olyan mintha nevetne.

Idősebb nő nyit ajtót, a pongyola rajta nem tűnik háziruhának, nyakában ezüstlánc, fülében ugyanolyan láncon két csillagocska ragyog. *Sonia* vagyok, nyújtja illatos ujjait, tegezz! Nagyon bután eszébe jut, hogy az édesanyját is tegezi, hallgat róla mint a sír. Ügyetlenül forgolódik a csomaggal, mintha szűk volna az előszoba stb., így megússza a kézcsókot.

A szobában fiatal nő emelkedik fel, kiemelkedik egy hatalmas fotelból, zene szól, nem érti a nevét, talán *Zsazsa*, édes istenem, olyan mindegy. *Sonia* leteszi a csomagot, kacarászva bontogatják, van egy üveg albán konyak, egy magyar pezsgő, kínai csokoládék, amerikai cigaretták vannak, van narancs, banán, datolya, hazai szőlő, egy műanyag tál sonkával, sajttal, gombával, hallal, paprikával töltött olívával megrakva. Civilizált ember innen már nem tud ellenállni, gondolja...

A sok fény megfürdik a poharakban, aranyszálacskákat sző az illatos füstbe, a fotelek puhák és melegék, a szőnyeg süppedő, a fürdőszoba keramitlapjait fűtik, mint a luxusszállókban, a lapokon gyönyörű, *absztrakt* virág terül szét, az ember fél rálépni, áll, csak áll (Mit kell tennem?), a csap fotocellás, van meleg víz, a hajszárító lágyadon duruzsol, s attól sem lehetne meglepődni, ha a WC dekli, akárha hollandi szelencék a Für Elisere nyitódna – nincs zene, de van bidé és van százféle törölköző.

Zsazsa várja a fürdő előtt. Te egyedül élsz?, kérdi. Bólint. Én is. De azért nem csüggedek. Gondoltad, hogy elvált nő vagyok? a mérnök zoknis lábfejét hajlítgatva álldogáll, indokolatlanul zavarba jön, azt hiszi, miatta strázsál itt a lány, bent volna dolga stb. De akkor miért kérdezzet? Visszamehetünk, dobja el *Zsazsa* magát a faltól, itt csend volt, gondoltam, nyugodtan beszélgethetünk. Tipegve elindul, estélyi van rajta, hátul mélyen kivágott, pici szőrök futnak le a gerinc mentén. Állva nem nagyon tudok, dűnnyögi a nő mögött, s széttárja karjait.

Hol voltatok rosszaságok?, érdeklődik *Zsorzs*. Mélyen becsúszott a fotelbe, lábait *Sonia* ölében tornáztatja, kattogtatja, ropogtatja őket. Hirtelen felül, tölt a poharakba, igyunk.

Igyunk újra. Zsorzs tánc közben is iszik, át-átkiabál a mérnöknek, benti ügyeiről faggatja. Mindent el bír intézni, súgja Zsazsa. Dehát honnan tud rólam ennyit?

Hevesen magához szorítja a lányt, elkedvetleníti az odaadás hiánya, vagyis a finom, palástolt ellenállás. Azonnal és minden kellene. De lehet-e mindent akarni? Szeretlek, mondja esetlenül. Ezt ne csináld, inti riadtan a lány, e szó félelemmel tölt el. Nagy szemei ravaszokán felragyognak: majd hazakísérsz, s kettesben megbeszéljük. Hát mégis volna reményem?!

Leülnek enni, szélesre tárt ablakokon áramlik a hideg levegő, púposodnak a nehéz függönyök, bepárázódnak a modern képek a falon, a poharak az asztalon, előhívódnak a szeszélyes rajzolatú ujjlenyomatok s az ajkak foltjai, részegen imbolyognak a díszgyertyák lángjai, halvány fényfoltok játszadoznak a falon, ez s a falak mozdíthatatlan, kemény, merev állaga előttük teremtettséget: lassan és titkosan beléjük költözik. Elhallgatnak, hogy aztán hevesen és komolyan és őszintén akarjanak beszélni, majd szokatlan gátlásokkal mélyedjenek ismét némaságba...

Zsorzs töri meg a csendet: megkérném az írónőt, olvasson nekünk valamit. Valamit a készülő regényből. Maga gúnyolódik, taszítja le Sonia térdéről a férfi tenyerét, maga nem is hisz bennem. A mérnök lopva körbepillant, a könyvek gerincén Sonia nevét keresi. Lehet, hogy álnevet használ. A huszadik század regényét, igenis, vegye tudomásul, nő fogja megírni, szikrázik az írónő, a férfiak túl lojális polgárok és hiú alkotók. Zsorzs felemelkedik, piperköczen széttárva ujjait befal egy narancsdarabot, átmegy a másik szobába, onnan kiált valamit. Maguk még a karón is pipáztak!, kiáltja vissza Sonia, s indul a férfi után.

Zsazsa átül a mérnökhöz, azt hiszem, itt az idő, hogy hazakísérj. Ujjaival végigsimít a férfi ajkain, az ajkak feszesen összezáródnak, a lány elneveti magát, kinyitom úgy is, mondja, kinyitom!, a férfi inti, hogy ne, feszíti ajkait, nem enged az erőszakos ujjaknak, a lány taktikát vált, cirógatja a nyakát,

a homlokát, a fülcimpákat, hirtelen tér vissza, lecsap, dehát miért?, kérdi bosszúsan, a mérnök hirtelen bekapja a puha ujjakat, négyet, lágy, könnyű, olvadó falat, milyen szépek és épek a fogaid, mondja a lány komolyan; akkor szólok, hogy elmentünk. Az asztalon a kibontott narancs kitárt kelyhű virágot idéz. Kicsit meg van dézsmálva.

Zsorzs tér vissza, álmos gyűrött, kicsit részeg, szeme alatt mély, lilás árok, úgy illik, együtt menjünk! A mérnök segélykérően tekint az ajtó felé, várja Zsazsát, várva várja a lányt. Gyerünk, tereli Zsorzs zsémbesen.

Azt akarja, hogy feleségül vegyem, mondja már kint. Aprószemű esőt ver arcukba a kósza, belvárosi szél. Túl sokat tudok róla, dohogja, ez most baj. A földbe süllyesztett WC előtt megállnak, Zsorzs lebotorkál a lépcsőkön. Távol autó kanyarodik, szórja erős fényét. Gyere le te is, egészen sötét van itt!, hallja Zsorzs sírós hangját. Nevetve leindul. Büdös van, a férfit várja, kifújja az orrát, kínosan rövidet trombitál, kínos, mintha durrantott volna. Kifújtam az orrom, magyaráz sebesen, Zsorzs hallgat.

Tetszik neked a Zsuzsa? Zsuzsa? nem Zsazsa? Zsuzsa, kicsit butácska, ez nem baj; a szellemi élet sivárságát majd igyekvően színezi a keblek játékával. Erősen megkapaszkodik a mérnök karjában, vonszoltatja magát, cipelteti, verni kell a vasat, mondja, vedd el feleségül, verni kell, vedd el, v v vedd d d d ty...

A rongyként elnyűtté váló férfi mellett a mérnök józanul, éberen, erősen lépdel, ez az ellentét magabiztossá teszi, csalódottsága puha biztonsággá omlik, kibélelve a lelkét; fel fogja keresni a lányt, holnap megkeresi, a jövő megtelik reménységgel, az évekig tartó lelki *paramo* zsongással... Hazai gyártmányú dzsipp kanyarodik ki az egyik mellékutcából, Zsorzs váratlanul megélénkül, hadonászva ugrik az úttestre, majd-hogynem üvöltve beszél a lefékező sofőrrel, mondatai kurták, horkanásokkal teletűzdeltek, hebehurgyán bevágja magát a műbőr ülésre, rosszul ácsolt közmondással búcsúzik a mérnöktől.

Két ernyő van nála, a nyitottat fel s le rázva integet a dzsipp után, dobog a vászon. Dobog, pattog és kopog az eső, sokáig hallgatja. Összecsurkja az ernyőt, elindul, eső mossa az arcát, hamarosan hazaér. Miközben kulcsa után kotorászik, az utcát figyeli; egy távoli ablakból fény jön, ellenkező irányban utcai lámpa lóg, fénye szabályosnak tűnő kúpot metsz ki a térből, ez utólag tűnik fel, eleinte mindent síkban lát; nagyon nyirkos a levegő, hideg a kilincs, a kulcs viszont jó meleg. Az ablakban kialudt a fény, rengeteg ágyat képzel maga elé; sok-sok egymás mellé tolt ágyat. Messze még az idő, midőn egy közös takaróval takarózhatunk. A sűrű szén-gázos füst a földre száll; alszik a város, alszik már...

Pletyka, kapkodás, kíváncsiság, indiszkrécio, szájalás, fel-fuvalkodottság, hebehurgyaság, pöffeszkedés, siráncokozás, ingerültség, hencegés, betartás, hunyász. A kisleány begombolja ingét, hallatszik, váratlanul az is hallható, amint becsúsznak a gombok a gomblyukakba. Vizitre ment, döröggi utána Ágnes. Meg kellene mégis mondani, hogy egyszer már leadta azt a rajzot, mondja Gittus; Ágnes legyint, mért, úgyis levonnak, nem azért, próbálkozik félénken Gittus. Én bemelegyek, mondja megilletődötten Mária, nem figyelek rá. Te ujjat húztál a nagyfőnökkel, rendben, de minket minek kellett belekeverni?! babrálja dörögve a nyakkendőjét Lajoska. Nem kevertem bele senkit.

Belép a kisleány, visszahajolnak munkáik fölé, a kisleány leül, kigombolja az ingét, rakosgat, feláll, leoltja a neonokat, az ablakban rest, kevés fény, leül ismét, vastag dossziékkal bátyázza körül magát. Fülledt a levegő és olyan sűrű, hogy szemhéjunkt is küszködve emeljük.

Lassan nyílik az ajtó, Mária áll ott, meglepődünk. Hát mégis, mégis! Mégis? Nem találunk mondatokat, túl sok a szó! Mária arcán vörös foltok, hajszálai szerteállnak, mint tépett húrok, igen, a zene volna most legfőbb szükségünk! Szoknyája eltekeredett, a derekánál félrecsúszott, a mozdulatok is elcsúszottak, nem értjük, hogyan jutott el a rajztábláig,

esetleges minden, kilép a szoknyájából, ráteszi a falpra, lehúzza magáról a pulóvert, ráteríti a szoknyára, lefejtí magáról a nylonharisnyát, felfedezünk rajta egy megstoppolt foltot, fegyelmezetten bámuljuk a lencseszem nagyságú cérnapöttyöt, hihetetlennek tűnik az egész, magunk elé nézünk, próbálunk helyrehozható hibát felfedezni rajzunkon, hogy igyekvően radiózhassunk, radiózhassunk – lassan minden világos lesz, forró göb kezd lüktetni torkunkban, lassan lejjebb csúszik, és ott rág, rág, rág: hatalmas üregek keletkeznek

Alattunk sikongva csúszik hátra a szék, Ágnes összerezzen, jól tudja, mi fog következni, megfogalmazni olyan vakmerő dolog. Zakóncat széktámlánkra borítjuk, kibújunk ingünk-ből, ledobáljuk a zoknikat is, eszünkbe jut, hogy mindezt már *képzeletben* végigcsináltuk tegnap a Zsuzsa szobájában, gyakorlatlan pászítjuk össze a nadrágszárakat. Mária mozdulatlan karjai, kicsi gyermekkarok, lógnak le, lefelé a teste mentén. Ágnes feláll, talált egy mondatot: vetközz!, préseli ki Gittusnak. A kislány eltűnik, mint egy árnyék, Lajoska merőn nézi a nyakkendő virágait.

Mária hasa picit kiemelkedik a medencecsontok közül, akár gömbölyű sárgadinnye a fonott gyümölcskosárból; kicsit belapul, amikor kivágódik az ajtó. A nagyfőnök kerek feje elvörösödik, arca mögött ismerős arcok. Mi történt itt?, nem válaszol senki. (Az események nem rekonstruálhatók!) Előrelépünk, bele a látómezejébe, nekiverődünk Ágnes forró, robbanó csípőjének.

Amikor egy szó felrobban, az a tett.

*ILYEN AZ IDŐ:
MAJD NEM MINDENT ELTÖRÖL*

DARVAK KORINTHOSZ FÖLÖTT

Ibükosz, a költő egy napon elindult Rhegiumból, hogy a korinthuszi dalnokversenyen bemutassa legfrisebb műveit. Útján – mely sziklás szorosokon, poros ösvényeken, és sötét rengetegeken át vezetett Poszeidon erdejéhez – csak egy darucsapat követte lépteit, fenn a szikrázó égbolton.

Ibükosz vidám, gondtalan hangulatban tért a lombok hús menedékébe, nem látván előre balsorsát, ami a közeli tisztáson várta beteljesülését. Két haramia vetette rá magát ott, s ártatlan lelkét nyomban el is orozta testétől, majd az árván maradt tetem kifosztását követően a város irányába távozott.

Korinthosz népén nagy keserűség lett úrrá, amikor értesült a poéta haláláról. Ibükosz tragikus végzetének körülményeiről azonban mindaddig semmit sem tudott, míg az Eumenidák baljóslatú kardala után fel nem tűnt egy darucsapat a templom fölött. A gyilkosok ugyanis – akik a tömeg közé vegyültek – a madarak megjelenésétől megrettenve elárulták magukat, amikor fennhangon azonosították őket Ibükosz darvaival. Az erdő titokzatos eseményei, miket a tetteseken kívül élő ember nem láthatott, a darvak által így napfényre kerültek. Az igazság bizonyosságot nyert, amint a bűn lepleződött a híradásban, ezáltal Ibükosz halála felfedte az emberek számára a gondviselés lényegét, a pillanat megőrzését.

Ekképp szól hát Ibükosz története, amit az európai kultúra leginkább Schiller poémája nyomán tartott meg az emlékeztetésben. Azóta e mítosz nem játszott számottevő szerepet gondolkodásunkban, kivéve talán Alexander von Tyrol naplójegyzeteit, melyeket az alábbiakban közlünk. A szöveg nehe-

zen hozzáférhető, és magunk is csak lankadatlan kitartásunknak és felsőbb kapcsolatainknak köszönhetően juthattunk hozzá, hiszen a szerző naplójával, valamint egy holland teherhajó teljes legénységével együtt a Frederik Hendrik sziget partjai közelében, az óceán mélyén pihen. E tény tudatában persze bizonyos kétségek merülhetnének föl szavahihetőségünket illetően, de azt, hogy miképp sikerült a mű kikölcsönzése a Szférikus Breviáriumból, sajnos nem árulhatjuk el összeköttetéseink kompromittálása nélkül; így e szöveg olvasói kénytelenek lesznek mindenben ránk hagyatkozni, bár korántsem hitegetjük magunkat, hogy bizalmukra rá is szolgáltunk.

„... A napokban ismerkedtem meg Ibükosz történetével, és rendkívüli benyomást tett rám: fényt vetett arra, hogy halaszthatatlanná vált az emlékezés. Hirtelen megértettem általa az utóbbi hónapok kínlódását, azt a szörnyű érzést, ami a hegyen kerített hatalmába magányos esteiken, a lenyugvó nap dermedt bámulásakor, a völgyben konduló harang keltette szomorúságában. A fenséges pillanatok ugyanis mihelyst elérték kiteljesedésüket, nyomban abba a feneketlen homályba taszítottak, mely minden átélt, megtapasztalt eseménybe a bizonytalanság érzését keverte. Ami egy pillanattal előbb még a tiszta egyensúly látszatát keltette, az egyszerre hiányolni kezdte a maga féltétlenségét. Végül már azt sem tudtam, hogy megtörtént-e mindez valójában, hogy olyan volt-e, amilyennek láttam. Meg kellett tehát őrizni, s ezért agyam kitisztulásakor lejegyeztem, ami a szavakban megmaradt. Vissza akartam szerezni azt, ami elhagyott. Most is itt tartom magamnál a füzetet, és a közelségére még nagyobb szükségem van azóta, hogy Ibükosz feltűnt a láthatáron.

A mítoszból az derült ki, hogy valójában már nem is érthető. A történetet persze felfogjuk, de a legbensőbb magva továbbra is rejtélyes marad számunkra; vagyis az, hogy miképp lehetséges a szemtanú nélküli esemény igazságának feltárása. Még pontosabban: létezik-e az égi krónikás?

Az ezzel való számvetés életbevágóan fontos, legalábbis azóta, hogy egyáltalán kérdésessé vált. Ki ad ugyanis számot a harangszó teremtette csendről, a föld súlyáról, a hegyek árnyékában rejtekező homályról, az aknától széttépett lovak teteméről, az elítéltek siralomházi imájáról, a kibetűzhetetlen sírok mohos törzséről, a néma romok állandó visszavonulásáról? Ki tart meg, és igazol bennünket? Ki fogja fel a tekintetünket, és ki érzékeli azt, amit érzékelünk? Ha folytonosan elveszítjük az erdők tavaszi apályából kisarjadó mezők egyszerű tapasztalatát – mert ami számunkra van, az a bizonyosság hiányában mindenkor alaptalan –, akkor a tanú nélkül a világ is elillan a szemünk elől. Mi, emberek régtől fogva nem vagyunk elegendőek egymásnak, mert ha meg is mutatjuk magunkat, az sem feledteti saját láthatatlanságunk tényét.

Amióta nem szállnak az égen a darvak, azóta nincs meg a bizalom sem a bennünket figyelő tekintetben, azóta nem minket néz a világ, hanem mi bámulunk rá, és minden tettünk után türelmetlenül várjuk annak érvényesítését, hogy történetünk a miénk lehessen. A láthatatlan természeténél fogva persze a darvak korában is láthatatlan maradt, de benne volt a felhőkben, a vizekben, a barlangok üregeiben, a világ működésében. Azóta a fa fává, a tenger tengerré, a végtelen végtelenné vált, fennállása azonban a láthatatlan oltalmából elragadva állandó bizonytalansággá változott.

A bizalom kihunyásakor vette kezdetét az emlékezet, és vele együtt a történelem is. Az, hogy az emlékezet és a történelem létrejött, azt tette nyilvánvalóvá, hogy halandóságunk a legvégsőig beteljesedett. Eltűnünk, mert testünkkel az emlékezetünk is szétporlad a földben. Az emlékezet, amire azért kényszerülünk, hogy a tanú megüresedett helyére magunkat állítsuk, hogy a tapasztalat ne merülhessen el a bizonytalanban, mert annak visszamenőleg is igazolnia kell bennünket. Az emlékezet ilyenformán viszont hamis tanuskodássá lesz, mert a szemtanú és a kárvallott személye egy és ugyanaz. A történelem az emlékezet eme bűnét úgy próbálja jóvátenni, hogy a megalapozatlanul maradt tapasztalat nyug-

talanságát a közösen látott bizonyosságával csitítja el. A történelem szüntelen mentesítés és megnyugtatás azért, hogy történesünk hihetővé váljon. Ennek véghezvitele azonban képtelenség tapasztalataink igazolása nélkül. Így megintcsak a megalapozó bizalomhoz kerültünk vissza, aminek eltűnése nem egyszerűen a bizalom hiányába való átfordulásként ment végbe, mert maradt valami utána, amit hitnek nevezünk.

A görög esetében a bizalom a mindenkori tapasztalat igazoltságán, és a belőle fakadó hiten alapult, a kereszténység beköszöntével ez a hitre apadt. A kereszténység már erősen történeti, mivel az Úr tanújának megfeszítéséről a parusziáig feszülő ívben pusztán a hit táplálja az igazolás lehetőségét. A tanú visszavonult a láthatatlanba, és csak az idők végezetén jelenik meg, hogy kiszolgáltassa az igazság hiányzó bizonyítékait. A remény valóraváltásáig a történelem az ígélet jegyében működik, ami megintcsak nem elegendő a tapasztalat igazolásához.

A kereszténység óta mondjuk azt, hogy az igazság megtörténik, és ez arra enged következtetni, hogy meg is semmisül, mert csupán pillanatnyi. Isten élménye ilyenképpen megoszthatatlan, mivel amit megtapasztalunk, az nem igazolható. A hit ezért abba fekteti minden energiáját, hogy a pillanat tanúsításának idejét kitolja az újraeljövétel horizontjáig, ahol a koronatanú perdöntő igazságmondása befejezi a sokáig halogatott processzust.

Amióta hit sincs, nincs többé időnk a tanú eljövetelére várni, magunkat neveztük ki azzá, és szüntelenül történelmet írunk; igyekszünk tudomásul venni azt a felfoghatatlan tényt, hogy itt vagyunk, ahol többet nem leszünk. Ezért dokumentálunk, és raktározzuk spirituszban maradványainkat: mentjük a menthetőt. Hírül adjuk az itt feltűnőt, ahogy megtörtént a maga megalapozatlanságában, és nem reménykedünk. Csak az érvénytelenséget érvényesítjük a darvak hiányától csupasz égbolt alatt. Így válunk mindjobban, és végérvényesen halandókká...”

A MEGSZÓLÍTHATÓ MACSKA

*Méltatlan, tisztelgő ajándék
Szilasi Lászlónak*

(*K. macskája*) Ha hihetünk a dokumentumoknak, ha nap mint nap átélt bizonytalanságainkban a dokumentumok még biztonságot nyújtanak, 1917 utolsó heteiben F. K.-val sok egyéb mellett a következő furcsaság történt.

K. három leveléből idézek.

1917 novemberének közepén Zürauból keltezett levelében az alábbiakat írta egyik barátjának: „Kedves Felix, Zürau első nagy hibája: egeres éjszaka, rettentő élmény. Nekem ugyan semmi bántódásom, és a hajam szála se őszült, mégis egy világ borzalma volt ez. Már korábban is előfordult, hogy itt-ott (pillanatonként meg kell szakítanom az írást, az okát még megtudod), tehát hogy itt-ott finom motoszkálást hallottam, egyszer még fel is keltem reszketve, körülnéztem, akkor mindjárt abbamaradt – de ezúttal igazi felfordulás lett. Micsoda rémséges néma és lármázó népség! Két órákor riasztott fel az ágyam melletti zörgés, attól fogva reggelig nem volt nyugság...” – és az „egeres éjszaka” borzalmi következnek, bőséges részletezéssel. A levél így folytatódik: „...Most itt van a macska, bár titokban kezdettől fogva utálok, idevettem a szobámba, gyakran kell elkergetnem, mert az ölembe ugrik, megakadályozom (ez viszont az írásban akadályoz); idepiszkit, hívhatnám a földszintről a lányt; ha jól viselkedik (a macska), a kályhánál hever, és az ablaknál félreérthetetlenül ott kaparászgat közben egy túl korán ébredő egér...” A következő levél november 24-éről származik, K. egy másik

barátjának ír: „Kedves Max, sok ráérő idő, de a levélírással furcsa módon mégsem érek rá. Gondold csak meg: az egerinvázió óta, melyről talán már hallottál (...), tulajdonképpen nincs szobám. A macskával, de csak azzal, valahogy átvészelem az éjszakát, hanem hogy üldögéljek is itt, és hol egy kosár mögül, hol az ablaktól halljam a kaparászást (minden karom zaját külön-külön), ahhoz igazán nincs kedvem, de nagyon körülményes az is, hogy a macskát, mely egyébként nagyon jó, gyermeteg állat, írás vagy olvasás közben figyeljem, eképp védekezzem, nehogy az ölembe szökkenjen, vagy a hamuval időben ott legyen, ahol épp nyomot hagy; hogy rövid legyen, nem szívesen vagyok kettesben a macskával sem, mihelyt mások is vannak velünk, szinte egy csöppet sem feszélyező, ám különben már az is eléggé terhes, ha a macska előtt kell levetkőznöm, tornáznom, lefeküdnöm.” K. ugyan-
ebben a levelében kisebb kitérő után újra az egerekről ír: „...alighogy reggel elviszik a macskát, már kezdődik valahol a szekrény mögött a kapirgálás. Hallásom ezerszeresen kifinomult, és ugyanennyire el is bizonytalanodott; végighúzom az ujjamat a lepedővászonon, nem mondanám meg egészen biztosan, nem egeret hallottam-e. Hanem az egerek mégsem fantáziaképek csupán, hiszen a macska soványan jön be hozzám este, és teli a hasa, amikor reggel kiviszik...” Néhány nappal későbbi levelében (a címzett ugyanaz) K. az egerinvázióval kapcsolatban a következőket jegyzi meg: „Pár napja igen alkalmas, bár ideiglenes kiutat találtam. Éjszakára a macskát az üres szobában hagyom, így elkerülöm, hogy özszerondítsa a szobámat (nehéz dolog ilyen kérdésekben megértetni magunkat egy állattal. Merő félreértéssorozat az egész, mert a macska a verések s más felvilágosító módszerek nyomán megérti, hogy szükségének végzése nemkívánatos dolog, valamint hogy helyét is alaposan meg kell válogatni. Mit tesz hát? Választ például oly helyet, amely sötét, amely továbbá bizonyossága lehet, hogy ő ragaszkodik hozzám, végül pedig neki magának is vonzó. Emberi oldalról nézve ez a hely véletlenül a papucsom belseje. Félreértés tehát, és ilyen any-

nyi van, ahány éjszaka és macskaszükségvégzés), nem ugrálhat föl az ágyamra, s én mégis nyugodt lehetek, hogy ha a dolgok rosszra fordulnak, beengedhetem a macskát. Ezek az utolsó éjszakák nyugodtak is voltak, legalábbis nem észleltem egyértelmű egerjelentkezéseket. A jobb alvást persze nem segíti elő, ha a macskaszerepkör egy részét magunkra vállaljuk, ha fülünket hegyezve, tűzszemünket meresztve ülünk az ágyban, kihúzott derékkal vagy előrehajolva; ám ez csak az első éjszaka volt így, egyre jobb lesz.”

A következő bekezdés eképp szól: „Emlékszem a különféle csapdákra, melyeket már többször is ajánlottál, ám ezekhez most nem lehet hozzájutni, és tulajdonképpen nincs kedvem ilyesmihez. A csapdák még csábítóak is, és csak azokat az egereket irtják ki, amelyeket agyoncsapnak, míg a macska pusztá jelenléte, sőt talán már az ürülékéé is, elrettentés, így az ominózus nyomok sem okvetlenül megvetendők. Feltűnő volt ez főként az első macskás éjszakán, mely az első egeres éjszakát követte. 'Eger se moccant'; ezt nem mondhatnám persze, tény azonban, hogy a szaladgálás abbamaradt, a macska, kedvetlenül a rákényszerített helyváltoztatás miatt, ült csak a kályha melletti zugban, nem moccant, de ez is elegendő volt; mintha jelen lett volna a tanító, és így már csak pusmogás hallatszott innen-onnan a lyukakból.

Alig írsz magadról, én meg az egerekkel állok bosszút érte.”

(*A meghódítandó férfi*) Nem gondolom, hogy a tárgy szempontjából különösebb jelentősége lenne annak, hogy a fenti sorok kitől valók. Lejegyzőjének személyazonossága nyilván könnyűszerrel felfedhető, ez itt most mégsem feladat, nem megoldandó rejtély, mégcsak nem is kulcs semmihez sem, mert egyfelől nem filológiai „teljességre” törekszem (és hogy éppen itt ez miért stílszerű, arról majd egy mondatot még később). Ha tehetem ezt, leginkább arra kérem az olvasót, felejtse el, hogy az időpontból, az évszámból is származhatnak következtetések; ugyanígy tekintse a nyelv jótékony véletlenének, hogy az előző rész zárójeles alcímébe foglalt szín-

tagma a szükségesnél mélyebb, egzisztenciális értelmet nyer – ez „vétlen akcidencia”, vagy ha drámaiabban akarom kifejezni, az a teher, amelynek viselésében minden gyanútlan olvasó osztozik, aki az olvasás foglalatosságában elegendő jártasságra tett szert; sokszor fog még hasonlóban részesülni, ha továbbra is vágya, hogy újabb és újabb szövegeket tegyen magáévá. Messzemenően nem utalások ezek, mégis létrejön az a kulturális háló, amin bizonyos halak akaratlanul és automatikusan fennakadnak. Nem *erről* a megtevesztésről szeretnék beszélni, hanem *arról* a másikról; azt viszont fontosnak tartom (s itt van az a „másfelől”, amely visszautal a néhány mondattal ezelőtti „egyfelől”-re), hogy a betűjelek így vagy úgy távolítsanak el a konkrét személytől (ha én magam nem is mindig leszek képes élni ezzel a lehetőséggel): e kapcsolat egyik résztvevője tehát nem feltétlenül író, földmérő, bírósági fogalmazó, hivatalnok, a kivégzőosztag tagja, családapa vagy kereskedelmi utazó – de lehetne bármelyikük, és lehetne bármi más. Nincs teendőnk: itt legfeljebb beláthatjuk annak a gyakorlatnak a helytelenségét, hogy a kollektív emlékezet többnyire nem érzi fontosnak, hogy megőrizze és közreadja bírósági fogalmazók magánleveleit.

Azt tartják, hogy aki hosszabb ideig *birtokol* valamilyen élőlényt úgy, hogy együtt él vele – legyen az feleség-férj, nő-férfi, kutya vagy éppen macska – lassan-lassan, az együtt töltött évek múltával hasonlatossá válik hozzá. Nincs tudomásom róla, és (engedékenyen fogalmazva) a fenti részletek sem győznek meg igazán arról, hogy K. valaha is macskabarát lett volna. Ha ehhez hozzáveszem, hogy a hasonlatosság a macskatartás önzetlen vagy önző formája során kialakult szeretetnek valóban lehet ismérve, akkor K. bizonyosan nem tartozott a macskarajongók közé: K. arcáról nem olvasható le a macskával együtt töltött idő. Itt is azzal az egyébként nem ritka jelenséggel állunk szemben, amikor fénykép és szöveg pontosan, már-már zavarbaejtően fedik egymást – *ha* a képet jó irányból szemléljük, s a szöveget is helyesen olvassuk. Kettejük – K. és a macska – kapcsolatát a fent idézett helyen

lehetetlen másként jellemezni s kénytelen vagyok elismerni: ezt a viszonyt nem egyéb, mint a hétköznapi szükség keltette életre. A macska befogadása pusztán praktikus és ésszerű lépés volt az egérinváziótól szenvedő részéről, olyan lépés, amelyhez még csak véletlenül sem férhet hozzá bármiféle szeretetteli gesztus gyanúja – maga a macska pedig (minden valószínűsíthető és nyilván ott, akkor bőven nyomatékosított törekvése ellenére) az eseményekre utóbb visszatekintő és azokat leíró K. szemében szinte végletesen mellékszereplővé, a kellemetlen körülmények elkerülhetetlen részévé vált („...én meg *az egerekkel* állok bosszút érte...”), egyik oldalává annak a sokszor megtapasztalt relativizmusnak, ahol a sokkal rosszabb mindenkor felcserélendő a kevésbé rosszal. A dolog mégsem ezzel zárul-zárható, és nem is ilyen egyszerű. A levélrészleteknek – azzal együtt és annak ellenére, hogy kimondottan *nem* irodalmi alkotásokról van szó – van egy, az eredeti szándéknak (az ésszerűségnek) ellentmondó, és tulajdonképpen az eddig állítottakkal szöges ellentétben lévő, apróságokból visszakövetkeztethető olvasata. A történetek feljegyzése során kétségtelenül főszerephez jut az a figyelem, amelyet K. a macskára irányít, még akkor is, ha K. saját figyelmének látszólag nem tulajdonít különösebb jelentőséget. Ha a dolgok alakulásában erre a haladványra figyelünk, s miért is tennénk másként?, előbb-utóbb fel kell fedeznünk, hogy teret kap e jelenetekben az *érzelem*, illetve az érzelmenek e helyen kissé valóban sutára, féloldalasra sikeredett változata, a *ragaszkodás* (erre vonatkozólag lásd „a macskával, de csak azzal...” kezdetű mondatot), mialatt maguk a levelek is végtelenül érzelmesek, még ha írójuk mindent megtesz is azért, hogy ezt az érzelmességet elrejtse a címzetek elől. A levelek mindenekelőtt K. megtévesztéséről szólnak: arról a hadvezérről, akit egyre tragikomikusabban vakítanak el önmaga folyamatosan megnyert csatái, hogy azután ne vegye észre: a háborút visszafordíthatatlanul elveszítette. S a vég: a meghódítandó férfi elesett, mert *elveszítette* önmagát. A hódítás megtörtént.

(*Félreértés*) K. és a macska között kezdettől fogva különös kommunikáció folyik, amely az események során némileg módosul, ám legfőbb tulajdonsága gyakorlatilag mindvégig megmarad. Két monológ kerüli-kerülgeti egymást, s ezek sohasem találkozhatnak egyetlen dialógusban. A két monológot ugyanis két, egymással legtöbbször tökéletesen ellentétes, s önmagát teljességgel érvényesíteni szándékozó akarat hozza létre („...gyakran kell elkergetnem, mert az ölembe ugrik, megakadályozom...”). Ez az akarat: a másik feletti hatalom megszerzése, annak a rendnek a megteremtése, amelyben én magasabb helyet foglalok el, mint ő, a másik. Nemcsak lényege, természetesen formája is jellemző módon monologikus ennek a kommunikációnak (attól most kénytelen vagyok eltekinteni, hogy a másik fél *nem* hallgattathatik meg). K. szavaival, egyre imperativikusabb és minden bizonnyal tegező megszólításával a macska elfogadó-lenéző némasága és pillanatnyi beletörődése szembesül. Ez a lenézés még szembeszökőbb attól, hogy a macska mindvégig bizonytalanságban tartja a férfit, hogy vajon elfogadta-e a tegező viszonyt, amelynek a nyelvi formákon túl természetesen az egymással szemben tanúsított viselkedésben is változásokat kell előidéznie. Mert a tegeződés nagyrészt szabadság, de legalább ennyire korlátozottság is: olyan változás, ahol „a más felvilágosító módszerek”-nek esetleg még lehet helyük, a „verések”-nek már semmi esetre sem. A macska fürgeségével és minden akadályt legyőző találékonyságával pedig K. hiábavaló igyekezete áll szemben, amely végső soron mindig a testi fölény érvényesítésének formáját ölti, de legfeljebb ideig-óráig tartó részsiker lehet. Különösen azért, mert az alaphelyzetet egy félreértésen nyugvó, helyrehozhatatlanul egyenlőtlen és reménytelenül önös függőség uralja: K. nyugalma érdekében nagyon is rá van utalva a macskára, *miközben* szolgálatot vár el tőle, s elfogadja e téren szerzett korábbi, semlegesnek számító tapasztalatait, melyek szerint e tekintetben igenis lennie kell alá- és fölérendeltségnek; a macska éppen ellenkezőleg, egyáltalán nincs ráutalva K.-ra, és egy-

szerűen a jó sors által elévezérelt, önmagával egyenrangú barátjának tekinti K.-t.

Hogy a kiindulás inkább hajlik a gyűlölettel vegyes elutasítás felé, arról a macska legelső, zárójeles, éppen rideg tárgyiasságában nagyon beszédes említése tanúskodik: „pillanatonként meg kell szakítanom az írást, az okát még megtudod”. A sejtelmes elhallgatás azonban nem Felix megriasztására vagy éppen kíváncsiságának felkeltésére szolgál, hanem a föl-fölugráló macskának szól: a régi ember mágikus védekezése ez, aki a rosszat semmilyen áron nem hajlandó megnevezni, remélve, hogy az így elkerüli őt. Ha így van, K. hallgatása itt a félelemmel egyenlő. De hogy ez a félelem, a „titokban utálok” érzése lassacskán oldódik, és idővel felváltja az apró momentumokat sem kerülő megfigyelés, azt a közepső levél utolsó megjegyzése bizonyítja: „...a macska soványan jön be hozzám este, és teli a hasa, amikor reggel kiviszik...” – s a második félmondat passzív formája már a szenvedély térnyerését mutatja: az elválás nem közömbös annak, aki ottmarad, mert már kényszerűségből, a finom erőszak eredményeként éli meg ezt a búcsút.

K. és a macska viszonyát egy ponton túl azután biztosan nem az a kezdet motiválja, amiről idáig írtam. Sokatmondó ugyan K. két rövid minősítése („...titokban kezdettől fogva utálok...”; két héttel később: „...egyébként nagyon jó, gyermek-teg állat...”), ám ezek az idézetek szűkebb szövegkörnyezetükből kiragadva, azt hiszem, félre is vezetnek, mert arról, amit sugallnak, a szeretetről azért nincsen szó. Mutatnak azonban valami elfogadásfélét, ami lényeges változás az alaphelyzethez képest, s amit a szövegben megbúvó, a K. papucsába rondító macskáról szóló anekdota, s a hozzá fűzött kommentár („...Félreértés tehát...”) már végérvényesen jelez. A megbocsátásnak a következő fokozata is e szövegrészben van, mikor K. mellékesen odaveti, hogy „ő ragaszkodik hozzám”. A változást azonban legszemléletesebben a macskáról alkotott egyik első észrevétel („...a kályhánál hever, és az ablaknál félreérthetetlenül ott kaparászgat közben egy túl

korán ébredő egér...”), amely a lustaságról szól, és a befejező megjegyzés közötti különbség illusztrálja („...ült csak a kályha melletti zugban, nem moccant, de ez is elegendő volt; mintha jelen lett volna a tanító, és így már csak a pusmogás hallatszott innen-onnan a lyukakból...”), amely, akárhog is nézzük és bármennyire is próbáljuk másképp látni, *ugyan-csak a lustaságról szól*. Az „elbeszélő” modusa ugyanahhoz a tárgyhoz gyökeresen átalakult és az ellenkezőjére váltott. A zsörtölődő szigorból joviális elismerés lett.

(*A macska K.-ja*) A zsörtölődő szigor és a joviális elismerés közötti különbség említésével, amely e diskurzusban az egyik legkitüntetettebb pont, szándék szerint a tulajdonviszonyok felcserélődésére utalok. E csere hosszabb folyamatának középponti jelentőségű fázisa a macskaszerepkör „átvállalásáról” szóló félmondat; a pontos leírás („fülünket hegyezve, tűzszemünket meresztve ülünk az ágyban...”) még egy tekintetben értelmet nyer, amellet, hogy meggyőződése szerint egyáltalán nem elképzelhetetlen, hogy az idézett részletben a többes szám első személy nem azonos az általános alannyal. Amikor mindez történik, a züräui napok elején vagyunk (K. azt írja, „ez csak az első éjszaka volt így”), ám amikor mindez ábrázolódik, a züräui éjjelek és nappalok jónéhánya eltelt már. K. tehát *folymatosan figyelt*, ezzel töltötte legfőbbképp idejét – s ez nem magyarázható az egerekkel szemben érzett irtózatával és az ebből fakadó álmatlan éjszakákkal; nincsenek álmatlan éjszakáink, csak időnként a feledékenységünk követel nagyobb teret pszichénkben, s ilyenkor hajlamosak vagyunk arra, hogy a valóságot felcseréljük álmainkkal és viszont. S hogy a figyelés lett K. legfontosabb tevékenysége, az önmagában azzal sem indokolható, hogy a macska kisebb-nagyobb szünetekkel folyamatosan érvényt akart szerezni annak a feltétel nélküli érzésnek, amit az előbb *barátság*nak neveztem, s amely cselekedetével az „egyébként nagyon jó, gyermekeg állat” óhatatlanul magára vonta K. rosszallását és tekintetét. A macska számára éppen ez utóbbi volt a fontos, hiszen ki mással töltenénk legszívesebben minden időnkét,

ha nem a barátunkkal? „...ölembe ugrik”, írja előbb K., majd megnyugtató végeredményként közli, hogy ha a másik szobába zárja, „nem ugrálhat föl az ágyamra”; de ez a szemérmelő beismerés, *a másik*, a macska érzelmeinek felismerése alaposan túlnőtt a kezdeti tiltáson és elutasításon, s túl a macska szeme láttára történő levetkőzés, tornászás és lefekvés kellemetlennek érzett, a legintimebbet és így legvégsőt megosztó terhességén. S amennyire praktikus megfontolásból vette magához K. a macskát, legalább annyira nem praktikus – vagy eképpen nem magyarázható – lépés részéről az, hogy Max ajánlatát, a valóban kézenfekvő és kényelmes megoldást, az egér-csapdákat az ellenérvek sokaságának felsorolásával utasítja el és *a macskánál marad*, külön is kiemelve azt, hogy „az ominózus nyomok sem feltétlenül megvetendők”... Mert K. számára itt már a megértés a tét. Azt írja, „nehéz dolog ilyen kérdésekben megértetni magunkat egy állattal. Merő félreértéssorozat az egész...”, s ebben a megjegyzésben nem az újjal találkozó, s annak elementáriságára rácsodálkozó ember kissé távolságot is tartó önarcképe a lenyűgöző, hanem maga a pőre tény, az állítás, és ami belőle következik. *Megértetni* csak az tud, akit már rávezetett a megértésre a másik, s így kölcsönösen létrejött az a nyelv, amit mindkét fél birtokol, s amely mindkét irányban működtethető. S noha általában a megértés mélységesen egyenrangú viszony, itt az események az előzmények kényszermozgásából következően mintha az ellenkezőjükre váltanának át: K. a macskát egy számára még nem teljesen átlátható, vagy a sajátjától szerkezetében lényegileg eltérő tudás birtokosának ismeri már, egyetlen s mindezt kifejező szóval „*tanítónak*” nevezve őt – vagyis mindössze ennyi kellett ahhoz, hogy a K. előítéletén alapuló rend *a feje tetejére* álljon, magyarul, tökéletesen érvénytelen legyen tovább. Mindaz együtt, amit idáig az eredeti szövegből külön is idéztem, nem pillanatnyi és véletlenszerű állapotokat tükröz (mint ahogy a fülhegyezés és a tűzszem meresztése sem K. pillanatnyi és pontosan visszafordított élménye), hanem egy valóságosságában és virtualitásában

egyaránt nagyon izgalmas fejlődésrajzot takar; ám nem a macska fejlődésrajzát, hanem azét, aki a rajz érzékletességéért és megkapó voltaért dicsérhető: K.-ét.

(*A megszólítható macska*) Két tisztázatlan, s első látásra e levelek valódi problematikájához csak lazán kapcsolódó, a szövegben szimmetrikusan helyet foglaló levélrészlet maradt hátra. Különös módon mindkét locus nyelvi tréfának tekinthető, s hasonlítanak abban is, hogy mindkettőhöz lélektani indokolással juthatunk igazán közel – s a belőlük levonható következtetés minden látszat ellenére döntő jelentőségű az egészre nézve. Az egyik hely az első, meglehetősen kaotikus éjszaka után került papírra: a macska-lány azonosítás feltehetőleg tollhibának indult, K. azonban, felismerve az elszólás humorát (alighanem Felix szórakoztatására), bennhagyta a szövegben. A kicsi a nagyban: mintha a *Hamlet* Színészeinek játékát látnánk Claudiusék előtt, a nagy előadáson belül: ez az azonosítás K. megtévesztésének egyik első, ám jelentőségteljes fokozata. K. ugyanis (hűen saját korábbi, már említett tapasztalataihoz, s hűen egyúttal az általa óhajtott rendhez) legelőször itt jelzi jobbra önkéntelenül azt, hogy hieratikusan s egy előítélet szerint gondolkodik: a macskát – nemére való tekintet nélkül – nőként, női természetként gondolja el. Aki ekként vélekedik, vagy a macskát, vagy a nőt nem ismeri. A megtévesztéssorozat első lépcsője, ez az előítélet a maga logikája szerint torkollik az összes további félreértésbe, s ez vezet K. végső vereségéhez is.

Nem véletlenül hoztam példának éppen a *Hamlet* színjelölését. A másik hely, az „égér se moccant” ugyanis idézet a *Hamlet* legelső jelenetéből, tréfás automatizmus, ezúttal Max szórakoztatására. Ez a szövegdarab, amely a levelek végefele olvasható, azonban lélektanilag rimel a macska-lány keveredésre: ott egy feldúlt, önmaga világán kívül kerülő, hibákat elkövető *personával* ismerkedünk meg; a *Hamlet*-ből idéző levélíró viszont visszanyerte saját biztonságát: tudja világának határait és ismét birtokolja azt a nyelvet, amit célszerű-

nek gondol. A macskát és a lányt keverő ember véletlenül akad rá anyagára, úgyszólván „talált tárgyba” ütközik; a *Hamlet*ből idéző öntörvényű intenciója alapján cselekszik. Ahogy korábban már említettem, K. levelei és a belőlük kiemelt részletek a szó egyik, talán lényegibb értelmében nem szépírói alkotások; a változtatandók megváltoztatásával jellegükben inkább az újságok napi híreihez, esetleg bűnügyi krónikájához állnak közel. De esendőbbek is azoknál – és éppen ez jelenti izgalmasságukat –, mert dokumentálnak „valamit”, ám ennek az igazságértékét semmilyen módszer sem tudja igazolni vagy cáfolni többé. Ebben a tekintetben mindannyian egyenlők: kései szemlélők vagyunk, akikre legfeljebb a kommentálás nem is egyszer spekulatív következtetéseket-logikát és a konkrét helyzettől független felinológiai ismereteket kívánó feladata marad. Vagy ha köznapibb szavakat akarok használni, egy pont után már csak képzeletünkre hagyatkozhatunk, amit kiegészíthetünk a fenti eseménysorozat *egyetlen* állandóként megmaradt-megőrzött, ma is létező jelenségére, a macskára vonatkozó tudásunkkal. Mert a fenti levelek egy tekintetben látványosan hiányosak, noha e hiányt a helyzet végtelen *személyessége*, amiről mindaddig beszélni próbáltam, bőségesen indokolja. K. egyetlen szót sem veszteget a macska jellemének legfőbb vonására, kíváncsiságára és tudni vágyására, mint ahogy nem szól a macskát foglalkoztató örök kérdésről sem: mit lehet legközelebb megenni? K. nem beszél a macska szeméről és a belőle kiolvasható időről; végső soron hallgat arról is, hogy hogyan szólította meg a macskát, *expressis verbis* azt sem adja tudtunkra, hogy a macska megszólíthatónak bizonyult-e. Azért nem beszélt erről, mert megtörtént ugyan, de ez a megszólíthatóság nem K.-n, hanem a macskán múlt, végérvényesen? K. nem mond semmit arról sem, hogy a macska rossz filológus: ott is felfedezni vél, ahol nincs mit.

(Az idő) Hetvenvalahány év nem kevés. Ezalatt jóformán minden megváltozott a hajdani Züraubban: van, ami jobb volt és rosszabb lett, van, ami rosszabb volt és jobb lett, még ha az ilyen dolgoknak nyilván arrafelé is kisebb a számuk az előbbiekhöz képest. Hol van a régi ház, ahol K. néhány hetet töltött, hol az udvar, amelyben K. megpróbált dolgozni? Hol van K. szobája, hol a macska szobája, K. asztala, ágya, vagy ha úgy tetszik, a macska asztala és ágya? Hol van a skatulya és a fazék, amit K. egyik levelének írása közben befestett? Hol van a láda, amelyben egerek kaparásztak? Hol vannak az egerek? Hol a macska? Hol van Felix, hol van Max, hol van K.?

Ilyen az idő: majdnem mindent eltöröl.

Orsós László Jakab

MÉGHA, AKKOR SEM

Arcukat mutatják néha, hagyják, hogy felismerjem őket. Egymás felé fordulnak, és mozdulatukban megértem magamat. Tudásukat tudatlansággal mérem, rendjüket káoszszal.

Fénytörések, szél és víz mozdulása szülte emlékezetüket. Leváltak múltjukról, odahagyták érintetlen terüket és idejüket. Soha nem lehet megtudni, soha nem tudhatom meg, mekkora a múltjuk, milyen mély az emlékezetük.

Csak tévedhetnék, ha sikerülne is megtalálnom a legkisebb jellel jelölte idő képét. Hiába tágítanám hatalmasra fantáziámat, hogy megleljem a legkisebb képzetét.

És tévednék akkor is, ha a legnagyobbal próbálkoznék: hatalmasra tágítanám fantáziámat, olyan hatalmasra, mely csupán az elképzelhetetlen nagy árnyékában zsugorodna apróra.

Hiába keresném, nem találnám idejük arányait. Kezdet és végpont híján csak sejtésekre hagyatkozhatnék. Lényegtelen sejtésekre. Nem fog sikerülni felosztanom végtelen idejüket. Övék vagyok, és ők nem az enyéme.

Gondoltam, magamat alakítom, pedig peremeikkel, sarkaikkal, árnyékaikkal és tömbjeikkel ők uralták változásaimat.

Legfeljebb véletlennek gondoltam őket.

Rám figyeltek. A szagukkal beszéltek meg. Vakolathullásaik, rothadásaik félmondataival.

Ám néha megfélemeztek magukról, pontosabban elfeledkeztek rólam.

A síkok hagyták, hogy egy árnyék metssze őket. A fák, hogy köd üljön rájuk. És a színek.

Gyönyörködtek magukban, és ilyenkor vettem észre őket. Megengedhették maguknak.

Tudták, hogy nem lepleződhetnek még le, mert tetszelgésükben én is tetszelegtem.

Lényegük rejtve maradt, miként ismeretlen volt számomra gondolataim természete.

Maguk közé fogadtak, körülálltak, eltávolodtak, levegőt fojtottak apró terekbe. Rám testálták amijük van, a kiterjedésüket.

Én pedig úgy válaszoltam, ahogyan nekik kellett: vakon használtam őket.

Érintkezéseink esetlegesnek tűntek, vagy éppen szükségszerűnek, ám valójában a fatális véletlen változott minden mozdulatommal elrendeléssé. Minden, ami megtörtént köztem és köztük, nem lehetett másként, csak úgy, ahogy történt. Ezért történhetett meg.

Az utak kanyarulataikat hajlították elém, és hagyták, hogy higgyem, az én választásom, ha befordulok. Engedtem, hogy fény érjen, pedig ő döntött mellettem.

Pillantásommal szabályozom létüket, gondoltam. Eltre kel tettem, homályban hagytam, elpusztítottam őket.

Pedig semmit nem én tettem.

Elfordultam, hátam mögé tértek, rájuk néztem, elém álltak. Tudatlanságommal egyedül éltem közöttük.

Az történik, amiről azt hiszem, hogy történik? Mi történik? Elnémultak. Magamban ismerem fel újra őket.

Rájuk nézek, magamat látom. Tárgy vagyok én is végre. Magamat szemlélve magamra ismerek.

Mozdulataim mozdulatlanok. Tekintetem merev, mégis te reket pásztáz.

Egy helyben állok, és óriás időket ismerek.

Nem magamra gondolok. Nem gondolok. Nem úgy gondolok.

MÉG ÉS MÉGSEM

A NYITOTT BESZÉD

I. Az elmélet soha nem azt magyarázza, ha magyaráz egyáltalán valamit, ami van, hanem azt, aminek bizonyos feltételek mellett *lennie kell*, vagy azt, ami meghatározott feltételek fennállása folytán *létre jött*. Azaz csak a – némiképp normatív felhangokkal elgondolt – jövőt, vagy a lezártnak tekintett múltat tudja kezelni, és csak a legritkább esetben vonatkozik közvetlenül a jelenre. Az elméleti gondolkodás paradoxális státusza a fentiek egyenes folyománya: végső soron minden elmélet az ember aktuális helyének megragadására tör, vagyis a jelenbe ágyazott reflexió, miközben éppen ezt nem tudja kitüntetett tárgyává avatni.

Mit tehet ebben a helyzetben az elmélet embere? Vajmi keveset. Megpróbálkozhat saját fogalmainak tisztázásával, rejtett előfeltevései és az azokat megalapozó értékválasztásainak explicitté tételével. Rámutathat saját korlátaira, és önkritikája egyúttal gyakorlati problémái végleges (elméleti) megoldásának kritikája is. Végül, de nem utolsó sorban, tudatosíthatja teoretikus kijelentéseinek erkölcsi következményeit, melyeket lehet, ám nem szabad ignorálnia.

Amikor a jelen elméleti magyarázatának lehetetlenségét, vagy legalábbis igen korlátolt voltát állítom, akkor egyidejűleg azt is feltételezem, hogy egy magyarázat csak akkor lehet teljes, ha lehetővé teszi az adott helyzetre vonatkozó előrejelzéseket. Ezt szokás a magyarázat prediktív erejének nevezni. Ámde ki tagadná, hogy manapság lehetetlen megjósolni, mit hoz a holnap. Illetve, hogy pontosabban fogalmazzak, csak jósolni lehet, ami semmivel sem valószínűbb bekövetkeztét tekintve, mint a jövő heti lottóhúzás számainak eltalálása. Vajon ennyire irracionálisak lennénk? Vajon a történelem

ismerete nem segíthet a jövőbeli események megbízható előrejelzésében? Válaszom, mindkét esetben, nem. Ám ahhoz, hogy tisztábban lássunk, célszerű megvizsgálnunk a racionalitás és irracionalitás, valamint a történelem fogalmát.

II. Hagyományos megközelítésben az ész önálló létezőként jelenik meg. A halandó és képességeit tekintve is korlátolt emberi értelem munkája kimerül az ész rejtett működésének és törvényeinek felfedésében. Az ilymódon konstituált ész a rend szinonímája lesz. Ahol a szemlélődő értelem rendet vél felfedezni, valójában az ész titkos művével szembesül. A világ rendezettségét részben a társadalom, részben a természet törvényei szavatolják. A véges emberi lények ezek felismerése révén rendezkedhetnek be a világban: merőben esetleges az, hogy miként definiálják helyüket – kitüntetett voltuk csupán abban áll, hogy képesek, noha korlátolt módon, de mégis képesek az ész törvényeinek felismerésére, képesek a világ ész-szerű szemléletére – hiszen aki ésszerűen néz a világra, arra a világ is ésszerűen néz vissza.

Egy rendezettnek tekintett világban mindennek meghatározott helye és szerepe van: minden determinált. A szabadság nem több a felismert szükségszerűségnél, de nem is kell, hogy több legyen annál. Ez a világ vagy a lehetséges világok legjobbika, vagy úton van afelé. Gyakorlatilag is lehetséges a világnak egy olyan állapota, amelyet teljes mértékben áthatnak és meghatároznak az ész törvényei – csak fel kell ismerünk őket, és ezek szellemében kell cselekednünk (merthogy ez a szabadság).

Az irracionalizmus megjelenése nem lehet meglepő abban a légkörben, amelyben a személyiség megfosztatott a bensőségesség aurájától, és elidegenedetten, autentikus (értsd: pre-racionális) dimenzióit elvetve fogalmazza meg helyét a világban; és kérdésfeltevése részben indokolt is ebben a közegben. Ezzel persze azt is állítom, hogy az irracionalizmus végső soron a gondolkodás ugyanazon paradigmájához tartozik, ahova a klasszikus (hagyományos) racionalizmus is besorolható, jóllehet egyik leginkább reprezentatív és leginkább

radikális képviselője, Nietzsche határozott mozdulattal söpri félre mindazt, ami Szókratész és Hegel között történt az európai gondolkodás történetében. Az irracionálisizmus általában mégsem töri szét az európai gondolkodás hagyományos kereteit. Amit az egyik racionálisnak mond, a másik irracionálisnak vél. A világ vagy ésszerű, vagy ésszerűtlen, vagy vannak működő és leírható törvényei vagy nincsenek, de amennyiben mégis volnának, az értelem nem képes feltárni azokat. Ez a vagy-vagy, amennyire szétválasztja, annyira össze is kapcsolja a két álláspontot.

Egyazon rejtett előfeltevésről van szó mindkét esetben. Eszerint a világ – durván – két nagy terrénusra osztható: a jelenség és a lényeg birodalmára. A dolog, *ahogyan* megmutatkozik, jelenség, de *ami* megmutatkozik, lényeg. Az értelem munkája természetszerűleg ez utóbbira irányul, de az előbbivel szembesül, azt tapasztalja. Ameddig a világ rendje, és benne az egyén helye, stabilnak tűnik, addig az értelem munkájának értelme sem kérdőjeleződik meg. Mindaddig, amíg ez a hely nem vált problematikussá, a szubjektivitás kérdése, ha létezett egyáltalán ilyen kérdés, nem válhatott bölcséleti problémává. Az irracionálisizmus egyik erőforrása éppen abban rejlik, hogy a korábbi filozófiai rendszerek mintegy üresen hagyták ezt a kérdést.

Az irracionálisizmus a szubjektum történeti és metafizikai rossz közérzetének megfogalmazása. Kiindulópontja szerint a hagyományos racionalista bölcsélet képtelen volt érvényes választ adni a szubjektivitás kérdésére, ami végső soron a racionalista szemlélet egészének érvényességét teszi kétségessé. Csapongó elmékedéseink szempontjából döntő fontossága van annak, ahogyan a gondolkodásnak ez a két nagy hagyománya a társadalomhoz viszonyul. A lényeg és jelenség fentebb jelzett megkülönböztetése ezen a területen is érvényesíthető. A hagyományos racionalizmus számára a társadalom aktuálisan adott formája csak annyiban elfogadható, amennyiben annak lényegi formája, az ész-szerű társadalmi berendezkedés felé mutat. Hasonlóképpen, az irracionálisiz-

mus is a lényeg nevében ítélkezik, azzal a nem elhanyagolható különbséggel, hogy számára a társadalom valamennyi formája a szubjektivitás lényegi dimenzióinak kibontakozását akadályozza. Szélsőséges esetben ez a közösségi etika vagyis a közösség normatív erejének megsemmisítéséhez vezet, melynek helyére a korlátlan autonómiával felruházott individuum fogalma kerül. A korlátlanság egyenértékű azzal, hogy autonómiám korlátait nem jelenthetik más individuumok. Csak mások rovására lehetek szabad. Ámde ki vagyok én, hogy elvitatom a szabadság jogát másoktól? Ezt csak úgy lehetséges magyarázni, ha felteszem, hogy kiváltságaim vannak, melyek révén korlátozhatok másokat, de ők nem korlátozhatnak engem. Lehetséges, de – azt hiszem – nem szabad.

Racionalizmus és irracionalizmus alternatívája, ebben a formában nem csupán hamis alternatíva, de rossz is. Hamis, mert lényegében ugyanarról a kiindulópontból jön létre mindkettő, és rossz, mert megengedhetetlen erkölcsi következményei vannak. Determinizmusa folytán, az előbbi mérhetetlenül leszűkíti, bizonyos értelemben fel is számolja a szabadságot, míg a másik mérhetetlenül leszűkíti azok számát, akik élvezhetik azt (a korlátlan autonómiát birtokló kiválasztottak folytán). Véleményem szerint ezek a következmények akkor sem vállalhatók, ha akár a racionalizmus, akár az irracionalizmus álláspontja bizonyulna a világ, elméleti szempontból legjobb magyarázatának.

Az imént jelzett morális bonyodalmak azonban kiküszöbölhetők, ha a racionalitás fogalmát egy szerényebb, esendőbb, tehát emberibb értelemben definiáljuk újra. Ha racionalizmuson eddig az ész világmozgató uralmába vetett meggyőződést értettük, úgy azt ezentúl egy sajátos magatartásként fogalmazzuk meg. Eszerint az ész többé nem dolog vagy öntörvényű léttel bíró elv, hanem pusztán név: az érvelő és az érvek iránt nyitott beszéd megnevezése. A racionalitás így nem valamiféle ész-szerűségben, hanem életmódunkban, a gondolkodás egy sajátos módjában, embertársainkhoz és a dolgokhoz való viszonyunkban jelenik meg. Lényege a

nyitottság, a másik meghallgatásának készsége és képessége, a vélemények sokféleségének elismerése, bárminemű tekintély elvetése. A hagyományos racionalizmus monologikus strukturáltságát egy dialógusviszony váltja fel. A racionalitás immáron nem a titkok birtokosának magabiztos válaszaiban, hanem a kérdezés módjában, a rákérdezés örökkön megújuló gesztusában rejlik. Válaszaink elvileg sem lehetnek véglegesek, soha nem zárhatók le – csak ideiglenesen állhatják ki a tapasztalat és az érvek kritikáját, egyre újabb megválaszolatlan kérdéseket vetnek fel.

III. A metafizika Ész-fogalmának elvetésével egyidejűleg, az ész-szerű világ, avagy a világot átható Ész fogalmát is elvetjük. Mindez nem jelenti, nem jelentheti azt, hogy kétségbevonnánk a világban létező rendezettséget vagy annak strukturáltságát. Ennek meglétét akár a társadalomban is elfogadhatjuk, anélkül azonban, hogy a rendezettséget valamilyen célnak rendelnénk alá, vagy magával a célszerűséggel azonosítanánk.

Ami pedig a történelmet illeti: az itt felfedhető rend vagy strukturáltság mindig csak *utólag* a történeti rekonstrukció eredményeképpen mutatható ki, anélkül, hogy megállapítható lenne a történelemnek valamiféle belső logikája. Amennyiben a szereplők szabadon döntenek, cselekvéseik motiváltak lesznek ugyan, de semmi esetre sem lehetnek determináltak. Ha a történelmet olyan események sorozataként határozzuk meg, melyek új elemek megjelenéséhez vezetnek a társadalom életében, és azok szukcessziója valamilyen evolutív sémát követ, akkor csupán azokról a társadalmakról mondható el, hogy történelmük van, amelyek erős szabadságintézményekkel rendelkeznek. A szabadság hiánya azt jelenti, hogy az események többé-kevésbé meghatározott rendben követik egymást, folytonosan újjáteremtve a fennálló viszonyokat. Ezekben a zárt társadalmakban lehetségesek elméleti előrejelzések – mindaddig, amíg egy revolúció meg nem teremti az evolúció szempontjából olyannyira nélkülözhetetlen szabad cselekvés feltételeit.

IV. Ami eddig kimondatlanul lebegett e fragmentumok felett, ideje, hogy kimondassék: a szabadság nem csupán önmagában és önmagáért való érték, de a legfőbb érték is egyben. A történelemnek csak annyiban van „értelme”, amennyiben a szabadság kibontakozását szolgálja. És az újra-definiált racionalitás is a szabad individuumok létét tekinti kiindulópontnak – ez egyben korlátja is, hiszen történetileg meglehetősen szűkre szabja a szabad (azaz racionális) cselekvés kihordásának lehetőségeit; másfelől célja éppen e lehetőségek szavatolásában áll. A racionalizmus és irracionalizmus közötti választás ily módon válik *par excellence* morális döntéssé.

Ezen a ponton végeszakad gondolatmenetünknek. A szabadság önértékének kategorikus állításával a hitek birodalmába érkeztünk. Itt már nem az argumentumok illetékesek.

MERRE VAN ÉZSAU HANGJA?

I. Denuo vacuum Transsilvanum

Kerestem mindenhol, felforgattam érte kortársaim korhű kortudatát, leakasztottam és mögéje néztem az irodalomképnek is, de valahogy úgy látszik, elkallódott az érzelmesség, legalábbis a sodró, a röstelkedés nélkül megmutatkozó. Morzsikák maradtak ugyan egynémely versbe parancsolva – s nagyon nem utolsó ez az életforma sem –, mégis...

Bárgyú összetörtséggel néztem magamba: gyermeked kísérlet volt rögtön az irodalommal kezdeni, és főleg egy olyan, amelyiknek házatáján kinézett s künnmarasztalt látogató egy szánandó pszichopata, nem is beszélve a frivolitás határát még csak meg sem közelítő kicsinyke *irodalomról*. Ez persze elvileg még nem kínálná föl azt, hogy a bőségesen színes – és teszem azt szecessziós – érzelmességet is föltétlenül ki kéne utálni vagy tudomást sem kellene venni róla. Mégis: hova lett? Ha a legkedvesebbet elvették tőled (nem *most*, hanem egy valamelyik *akkor* zűrzavarában), akkor azt már *most* nem úgy fájlalod, ahogyan *akkor*, hanem úgy, ahogy *most* dukál. Vagyis az érzelmesség mint az érzelmek kifejeződése nem energia és nem anyag, mert nem marad meg; helyette a csiszolt intellektus újszerű káprázatainak irodalmilag formalizált (nem megformált!) (vissza)idézése az obligált egyenruha – divat ide vagy oda, de az egyenruhánál mindig csak „oda”. Vagy az uniformis újfent, máig is a túlélés első számú feltétele? A *különösség* tehát mint uniformis. Modernizmusviták, de capo. De ne bonyolódjunk.

Csakhogy míg az idegbeteg férfi vagy a nemiségre kacsintó félmondat evakuálásáról erretájt jól bezsírozott és megbízhatóan működő futószalag gondoskodik, addig a legőszintéb-

ben és ártatlan aprólékossággal megnyilatkozható érzelmes-ség komolyabb vállalkozáshoz meg sem fogan. S ez már az öncenzúrán (mint Mattüveghegyen) is túli – inneni? – mélytudas és személyes doméniumában történik, azaz nem történik. Vajon a felsőbbségbe fajult szeméremérzet hivatalos irodalmi közvéleménnyel lepaktáló titkos közlekedőedényei sejthetők az érzelmes irodalom vákuumában? Vagy az a nyújtott lépés, amellyel jeleseink a meghaladandó *úzust* próbálják meghaladni, miközben az irodalom magas partjairól átallanak lenézni az érzelmesség *kráterébe*? Vagy feltételezhető, hogy a mai Zsoltik, Istvánkák, Árpik olyan különleges érettséggel húzódnak a koravén megfontoltság zugolyaiba, hogy holnap a meghatottság vagy az önfeledt hejehuja szavai már meg sem érintik őket?

A szöveg maga fenyeget itt vissza: e tetszetősen logikus dagály – mint fentebb is – lám, követelményként könyvelhető el, meggondolás nélkül. Holott sokkal tisztességesebb a köznapisommázás, hogysem beiktathatatlan lenne itt, esetleg a többi *helyett* is: hiányzik a meleg érzelem a lapokról. Mintha legalábbis az írógép brekegését kellene fogyasztani a megnyilvánulás ünnepe helyett.

Rágondolván az érzelmességre – mint tárgyra és körülményhatározóra, íróink hallgatólag, ám kölcsönös megértésben lépnek át egy közbülső grádicsot: kései újtárgyas hitvallások és az értelmileg aládúcolt pszichologizálás között vagy újra fehér foltot (*hic sunt leones!*) vagy – kényelmesebb esetben – semmit sem vesznek tudomásul. Ha reflexió, akkor legyen értelmező, ha élmény, akkor legyen okosan, kifejtve feldolgozott. A líra dobálja körül a szentimentumot damaszkuszi, rózsafanyelű metaforákkal, amelyek hangsúlyozottan utaljanak a többszörös áttételesség istenkísértő légtornájára.

Errefelé mostmár csak sejtelmes experimentumokra szorulhat, aki érzelmes irodalomeszményt is dédelget, mert e szép haza úgy késte le a modern fölötti szemléletmód toleranciáját, akár az Etna felfakadását: térben is. Az irodalmi élet bunkereinek állandó alapzaja a suttozás. Ott néhány keser

alkimista műhelykedik, akik még/már tudják a szerepöröm, a clownság, a vendégszövegek értelmét. De az érzelmességet messziről félik ők is; az „érzékeny” és „személyes hangú” írásművészet fülszöveg-kopott minősítése már annyira rima és átgondolatlan, hogy hovatovább ki sem hiányolja az immunitást a kapitális átejtésekkel szemben.

Frontok és kódos vonalak, kiskulik-nagyhalak társadalmi szerződése, pályakezdsnek háromévi kényszermunka a világ fenekén, irodalompolitikai szlalomok és irodalompolitika – *egyáltalán* –, szépemlékű veteránok megtépázott utópiái, világnézet mint stigma, öngyilkosok és emigránsok, doktrínerek és precízözök, kiszámított, *fáradtságos* négermunkával „tiszteességgessé” erőszakolt elsőoldalak, kitagadott vitatkozók, szerkesztőségek bohémós ricsajozása, irodalomtörténész áltudorok könyveinek csillagászati és jó (jobb) írók füzetkéinek épp csak el nem hanyagolható példányszáma, másodállású rágcslók és lejárt rugójú borisszák, a naeztjólmegmondtam esztétikai enedrendűsége, Vezéríró-Vezérköltő számára felhordott tonnányi tömjén és gázsula, havasi romantika és urbánus tucatkurtácskák, gittegyleti önkielégülők avagy öntudatos zsenik, filozofikus hajlamúaktól föld alá rühell publicizmus, böhöm lábjegyzetekben sóhajtozó nagyvilágvágy. És vidék, keserűen.

Végülis mi köze mindennek az érzelmességhez? Közbeszól a tapasztalás, hogy hiányok kimagyarázásához többnyire a regionális sajátosságokat szokás megfacsnar, s a szánombánom önsajnálattá (mítosszá is) és vaddá vérmesül. Csakhogy, ha az érzelmes irodalom ravasz hiátusa nem az érzelm- vagy kultúraszegénységet jelzi is, mindenképp a vállalás *valamelyik* csődjére utal. Az újabb világteremtések *valamelyik* csődjére. Elfelejtettük, mi a dolgok neve; elvesztettük az azonosíthatóság és felidézhetőség igazi képességét. Metaforakényszer bujkál bennünk, amely a kelletténél jobban elmosza a tények kontúrjainak *tényszerűségét*. Megköszönjük a köteleesség teljesítését, *már* a szabatosságért is koszorú jár. Pedig az érzelmesség tényének megfogalmazása még nem

igazán bűntény. Gellert kapott képzetek és más szűkebb napoknak elébe siető hibernálástudat (tudat?) zárja be az író; fölkészülés egy elhitt elvárásra, amely sehogy sem mérhető.

Igen, valamikor öncenzúra volt, a látásmód tilalomfája az érzelmesség ellen. Ma ösztön van. Kulturális ösztönök eszerint tanulhatók – a köztudat nevelő turpisságai halálkomoly feltételes reflexeket ébresztenek: ha kigyullad a korszerű irodalom lámpácskája, akkor kitervelünk, szabályozunk, fontosán bújtatunk. A cselekvés egyenességéhez vagy drasztikus tényszerűségéhez elfogyott a hitelfedezet, (mert) ízlésünk annyira kifinomult, hogy az érzelmességet az érzelgősségtől már nem tudjuk elválasztani. Valamikor retrográd volt, polgári az *érzés* maga, semmi acél, semmi mosoly a jövőnek vagy építőtelep, munkaverseny és mozgalmárok; s bár rég volt, nagyon rég, itt úgy maradtunk az örökséggel. Mit sem érzünk persze a lendületéből, az rég elkopott, sok egyébbel együtt, a megtépázott szótár maradt. Felfűzött szavak szöveg helyett. Építkezni kellett modernül, megideologizált főnevekből, névmásokból és indulatszavakból. No és az ige! A ható ige használati területe megoszlott. Fönt a szabadság égnek emelt keze, lent a folyamodásé lett. A mozzanatos ige gyanús volt, nem elég elkötelezett. A *hinni* ige emigrált, a *kell* viszont szolgálati autót és elvtársi kiváltságlevelet kapott. Persze ez ama bizonyos *nyomorúság* földrajzilag ismerősen betájolható hegyecskeín-mezőcskéin nem igazán meghatározó – mert nem „releváns” – oka az érzelmesség észrevétlen száműzésének. Az okok későbbiek (is) és bujaságuk – mint ahogy valóságuk – rejtőzködő természetű. Mert ez az irodalom közben állami leltári számot viselő kevéske íróasztal körül ácsorog, időben messzire tervezve tovább magát, ahogy illik, és életképességét szavakban méri. Lehetőleg férfias szavakban, marconán és mégis titokzatosan kívülre-belülre, sajátságos érzelm-nyelvében is az oldalágiság nem merészelt sejtésével.

II. Magyarázat, következmény

„... Csak egytől félhettem,... hogy
érzelmeim olyan abnormálisan képzetek s
bölcsek lesznek végül, hogy a legszeretet-
tebb lényekkel se tudok már szeretetről
kommunikálni.”

Lászlóffy Aladár: *A boszorkány*

Mi lenne, ha egy esszé teljes tömegében a szeretetről szólna, de nem a keresztény hittan és etika körében otthonos fogalmak holdudvarával? Nyilván az történné, hogy értelmesen gondolkodó, de bizonyos formális elvárásokkal – hivatkozások, citátumok, korszerű vagy pusztán felkapott nevek kötelező igényével – élő olvasók, íróársak szorongva menekülnének valamely fenomenológiai, etikai stb. műbe, keresvén *ezt a szót*, ellenőrizvén, hogy ennek a szónak van-e „szakirodalmi” érvénye.* Az igazságot azonban nem parafrázisok és nem a jól informáltság (műveltség!) emeli magasba, hanem a meggyőződés szabatos tisztasága. Másrészt az történné, hogy nem fogadná be mindenki e szeretetről szóló esszé tétjét („szócséplés”, „üresjárat”, „szívdöglesztés”), vagy már magát a szót is visszaküldené a rokokóba. Pontosan így: *a szót*, a hangalakot. A megfogalmazásra pedig nincs más mód – de gyávaság megfutamodni a megfogalmazás elől. És éppúgy gyávaság a nyilvánvalóan szeretetre vonatkozó tartalmat racionalizáltabb pótkifejezésekkel illetni, esetleg intellektualizmus felé hajlító jelzővel eltréfizni, mintha legalábbis „eufemizálásra” szorulna.

Nem volna mindez érdekes, hogyha a *szeretet* szó még csak nem is „bátor” kiejtése az irodalomban nem tenné a kimondót az érzelgősség és az anakronizmus vádjának céltáblájává. Egyetlen behelyettesíthetetlen szó; vádlói tulajdonképp még

* A *szeretet* szó jelentéshangulatának válságát gyanítjuk abban is, hogy differentia specificára talált a *keresztényi* jelzőben. Vállalom: a *szeretet* önmagában hordja az egyetemes kivételnélküliséget. A jelző – bármifajta – fölös cicoma.

a strukturalizmus tanulságait is (pedig az rég történt) – mint sarujukról a port – lerázták.

Magyarázatul szolgál és következményként felfogható mindez arra, hogy az érzelmesség jegyeit szavak erejében vagy erőtelenségében keresni csiszolatlan lélekre, elmére vall. Az érzelmesség tulajdonképpen a lélek legmélyebb realizmusa, amelynek azonban felső határa könnyen téveszthető. Szenvelgők, pozőrök, zsonglőrstilizták rozoga földvára itt a határállomás.

(De a világ azért nagy, mert a jogok és opciók megszámlálhatatlanok. A jelentőségek szférájában a racionalista Justitia csupán szemét lesütő cseléde a lelkiismeretnek, aki egyedül, csakis egyedül képes megfogalmazni valóság és igazság szellemi fényévekre becsülhető távolságát.)

1989

MÉG ÉS MÉGSEM

„Vigyázz, mert a lélekről így gondolkodni annyit jelent, hogy elfordulsz a reménytől.”

(Nüsszai Szent Gergely)

Bevallom, mély rokonszenv fűz Ezdrás próféta megátalkodottságához és találékonyságához, amivel ki akarta játszani az Úr ítéletét. A rémülettől vakmerővé vált ellenszegüléshez, hogy minden biztató garancia ellenére sem akart meghalni. Ezdrás a legkorlátoltabb próféta; képtelen jó szívvel elfogadni és igazoltnak látni az eszkatologikus kettős határt: saját pusztulását és a végítéletet. Mi több, közvetlenül halála előtti fájdalmas kifakadásából mintha az a meggyőződés tűnne ki, hogy valójában az Úr is rászorul az ő kétségbeesetten perlekedő szavaira.

Ezdrás halálfélelméről beszélek, a menekülés hiábavaló kísérleteiről – az idő súlyáról. Ugyanakkor tisztában vagyok vele, hogy ezzel „félreértem” ezt az i.sz. I. században született, zsidó és keresztény motívumokat ötvöző művet. Félreértem, mert az Ezdrás nevéhez kötött apokrif apokalipszisben* (a jónéhány szövegbeli következetlenség ellenére) egy egységes látásmód és egy jelképes szituáció megjelenítését látom, amely ráadásul mélyen eszkatológia-ellenes – holott ilyesfajta egység feltételezését aligha igazolják a keletkezés körülményei. Ezdrás perlekedése az Úrral és „vitájuk”, amely az ítélet körül forog, történetileg kétség kívül az új vallás ellentmondásos áttörésének dokumentumát jelenti el-

* *Ezdrás apokalipszise* (ford.: Ladocsi Gáspár) Ókeresztény Írók II., Szent István Társulat, Budapest, 1988. Apokrifek. (szerk.: Vanyó László)

sősorban. Erre utal, hogy benne különböző hagyományelemek vegyülnek egymással: a feltámadástannal szembeni görög és zsidó kételyek (közülük nem egy feltűnik később a manicheusok érvei között) és az Úr kérlelhetetlen ítéletével szembeállított evangéliumi bizakodás, a próféták keserű vádjai és a Krisztus-követés, a Tartarosz vigasztalansága és a megbocsájtás reménye. Félreértésemnek azonban éppen ezzel a történetiséggel szemben adok teret. Mert ami a hagyományok véletlen érintkezéséből összeforrt, abban nem az eklektikusságot és a kompilációra utaló varratokat látom *most*, hanem egy olyan ábrázolás szuggesztíóját (és hiposztázált egységét), amely váratlanul utat talál jelenkori létérzékelésünkhöz és dilemmáinkhoz. Más szóval: képesnek tűnik arra, hogy a pusztán vallástörténeti kuriozitáson túl a legszemélyesebb kérdésekről beszéljen.

Látszólag mi sem áll távolabb ettől a személyességtől, mint az apokalipszis – a resignáció és az eszkatologikus remény műfaja. A legszigorúbban strukturált időé, amely egy jövőbeli határpont: a megtisztító kataklizma bizonyosságára épül. Mikor Ezdrás harminckét éves korában elragadtatik az égbe, akkor ezt a határpontot akarja látni – de nem az Úr mindenhatóságának nagyobb dicsőségére (és igazolására), hanem az ítélet jogosságának és célszerűségének megkérdőjelezésétől indítva. Szavainak egyik vezérmotívuma mögött („nem szűnök meg perlekedni veled a keresztényekért”) minduntalan ott érezzük a kétely engesztelhetetlenségét, amely kétségbe vonja, hogy az ítélet *értelmes*. És ott érezzük a vigasztalan kiszolgáltatottsággal szembeni ellenszegülést is.

Ezdrás az angyalok vezetésével leszáll a Tartarosz mélyére. Látja a bűnhődők szenvedéseit, látja Heródest, a tévtanítókat, a vérfertőzőket, a gyermekgyilkos asszonyt és a vasgerendákkal leszorított Antikrisztust; hallja az Úr szózatát Ádám vétkééről, Szodoma és Gomora megbüntetéséről, az égbolt és a föld elpusztításáról. Fölfedtetnek előtte az irgalmatlan végítélet titkai, mikoron az Úr összemarkolja a földet a négy égtáj felől és a Jozefát völgyében kiirtja az emberi

nemet. Mindezeket látva száll perbe az Úrral Ezdrás. Megpróbálja eltéríteni szándékától; látszólag enyhítő körülmények után kutat, valójában azonban nem a bűnösség elvitatása vagy tompítása a célja, hanem magának az „eljárásnak” a bírálata. A kérdés: mi jogon?

A próféták Isten választottjai és szerettei – az Úr kegyelméből megadatott látniuk a bűnt és inteniük a tévelygőket annak iszonyú gyümölcseire. A prófétáknak (akárcsak az apostoloknak) fölébe kell kerülniük a bűnnek, hogy közvetítők lehessenek az Úr és az ember között; állhatnak a bűn közepette, de nem állhatnak a bűnben. Ezdrás apokalipszisének legkülönösebb (és számomra legelevenebb) vonása, hogy a prófeta egzisztenciálisan *érintettnek* tartja magát a bűnösségben, tehát az ítéletben is. A bűnösség – saját ítélete; az ítélet – saját halála. „Jobb az embernek, ha meg sem születik, és ha világra sem jön” – Ezdrásnak ez a minduntalan visszatérő mondata, vagy mondhatnám: szilénoszi vallomása sokkal többet rejt magában egy rezignált sóhajnál, hiszen pontosan azokat a szavakat idézi, amikkel Jézus illetve elárulóját az utolsó vacsorán. Ezdrás azonban magához az emberi sorshoz köti az eredetileg Júdásnak szóló fenyegetést: visszavonhatatlanul osztoznunk kell a „bűn zsoldjában”, a halálban. S ez a halál az övé is.

Ezdrás érintett abban az ítéletben, amely ellen konokul hadakozik – ennélfogva perlekedése elveszti minden külsődlegességét, minden „teoretizáló” hűvösségét vagy kicsinyes aggályoskodását, hiszen azon keresztül a legszemélyesebbre, Ezdrás halálfélelmére látunk. Az apokalipszis azonban úgy épül fel, hogy ez az érintettség és a nyomában járó halálfélelem csak fokozatosan válik nyilvánvalóvá előttünk. Addig – bravúrosan tempót tartva – csupán egy „vitával” találkozunk, érvekkel és ellenérvekkel, amik nem mentesek ugyan a szenvedélyektől, de korántsem fedik fel a valódi tétet. A próféta szerint az ítélet megrendítheti az Úr *irgalmasságára* épülő hitet, mint ahogy csorbíthatja az isteni *igazságosságba* vetett bizalmat is. Ezdrás nem hagyja szó nélkül az őrző kerubok

felelősségét Ádám törvénszegésében, sőt, egy-egy élesebb fordulat az Úrra is kiterjeszti ezt a felelősséget: „ha te nem adtad volna neki Évát, akkor a kígyó sem vezette volna félre őt”. Az Antikrisztus láttán még keményebben fogalmaz: „miért engeded, Uram, hogy megtévessze az emberi nemet?”

„Vita” folyik – amiben csak utólag válik érezhetővé, hogy miként lesz mind hevesebb Ezdrás protestálása és ugyanakkor, mintha megtelne hallgatással, miként lesz egyre vigasztalanabb. Ezdrás újabb érveléssel próbálkozik, mondván, az ítélet próbára teheti az Úr előrelátására, *bölcsességére* épülő hit szilárdságát. „Uram, ha ítéletre adod az embert, akkor miért teremtetted meg?” – halljuk Ezdrás szavait; „hogyan fog akkor beteljesedni a te ígéreted?” Az Úr lakonikus válaszával („megdicsőítenek engem az angyalaim is”) világossá válik számára a döntés véglegessége és egyben személyes súlya. S ez nem más, mint az emberi nem (és önmaga) *semmissége* az Úr előtt, aki képes összetörni az égboltot és a földet, ha a Sátán ott rejtőzködik el előle. A végítéletkor voltaképpen tőle veszi el a rejtőzködés terét azáltal, hogy az embertől visszaveszi a teremtett mindenséget: az Úr számára a harc tétje *halálosan* emberfölötti.

A vita biztató levegőssége, vagy mondjuk így: (ál)egyenrangúsága tűnik el ezzel – s ami marad: a halállal szembeni rémült kiszolgáltatottság. A kétségbeesés. Pál szólhat úgy, hogy mindnyájan bűnösök vagyunk, de ezt attól az apostoltól halljuk, aki már bizonyosságot szerzett a damaszkuszi úton; és Jób is képes arra, hogy belenézzen a halál sötétjébe, de csak azért, mert a csapások ellenére biztos lehet saját makulátlan-ságában, mégha a föltámadást csak remélheti is. Ezdrásnak azonban saját bűnösségével kell szembenéznie és mit sem kezdhet az Úr ígéretével, hogy az igazaknak nyugalmat ad a paradicsomban – az nem neki szól. És mi mást is kérdezhetne az elítéltek szenvedései láttán: „Uralkodó Uram, ki az az ember, aki még nem vétkezett?”

Nem túlzás-e itt a pusztá halálfélelemről beszélni, ahelyett,

hogy azt mondanánk: Ezdrás a haláltól *mint* büntetéstől fél. Ha Ezdrás a büntetéstől rettegne, akkor szükségképpen be kellene következnie a félelem csökkenésének vagy megszűnésének, amint megkapja az Úrtól, miként a jobb lator, a bűntetlenség „személyre szóló” ígértét. Ő azonban *hiába* részese ebből az ígértetből – semmi jelét nem látjuk annak, hogy az tompítaná rémületét. Mindezt az apokalipszis legdrámaibb része, Ezdrás saját halálának elbeszélése foglalja magába (ami után már csak a megdicsőült, „boldog” Ezdrás Istent magasztaló zárószózata következik). Az Úr hiába szólítja föl a prófétát, hogy az ítélet titkaiba való beavatás után végezze be életét, s adja vissza neki „letéteményét”, a lelket, Ezdrás kétségbeesetten ellenáll. A könnyörgésen átüt az elhatalmasodó rémület, amint a próféta könnyek között kéri: „Ó, Uralkodó, mi hasznom van nekem belőle, ha visszatérek a földbe?! Jaj nekem, mert férgectől kell elpusztulnom!” S ezzel a rémülettel szemben *erőtlenek* az Úr legbátorítóbb szavai is, erőtlen a feltámasztás nyílt ígérete, hogy „te ne félj attól a haláltól, amely tőlem van!” Hiábavalóak az Úr példái szeretett fiáról és a Hádésztől „kiszólitott” Ádámról, a megváltás hangja nem hatol át Ezdrás kétségbeesésén: „Jaj nekem, mit tegyek hát, és mit is csináljak? Jaj, nem tudom!” Ezdrás történetében a *végso* szavakat a vigasztalanság mondja ki – a halál utáni üdvözült zárószózat már néma ebben.

Azonban még mielőtt végérvényesen ide, a sötétség kapujához érne Ezdrás, lejátszódik a próféta égi és alvilági utazásának legkülönösebb jelenete, amelynek tragikomikumát éppen a halálfélelem világítja meg. Ha létezne példatára az apokaliptikus *groteszknek*, ott bizonyára előkelő helyet foglalhatna el az a kétségbeesett leleményesség, amivel Ezdrás megkísérli kijátszani az angyalokat, akiket lelke visszavételéért küldött az Úr:

„És így szólt a próféta: – Melyik úton akarjátok kivinni az én lelkemet? És így szóltak az angyalok: – A szádon keresztül akarjuk kivinni. És így szólt a próféta: – Ez a száj beszélt az Isten szájával, lehetetlen azon át kivinni. És így

szóltak az angyalok: – Az orrodon keresztül fogjuk kivinni. És így szólt a próféta: – Az orrom érzékelte az Úr dicsőségét. És így szóltak az angyalok: – Szemedben keresztül fogjuk kivinni. És így szólt a próféta: – Szemeim látták hátulról az Urat. És így szóltak az angyalok: – A fejeden át fogjuk kivinni. És így szólt a próféta: – Mózes-sal együtt voltam a hegytetőn, azon keresztül nem fog kijönni. És így szóltak az angyalok: – Akkor az ujjaid hegyén fogjuk kivinni. És így szólt a próféta: – Lábaim az áldozati oltár körül jártak. Munkavégezetlenül tértek vissza az angyalok, és mondták: – Uram, nem tudjuk kivenni a lelket belőle.”

Ezdrás nem hisz a büntetlenségben, el akarja kerülni a halált – s valójában a szükségből csinál erényt annak érdekében, hogy az angyalok üres kézzel távozzanak. Némi rosszmájúsággal azt is mondhatnám, hogy a bűnösségtudat miatt a próféta-ságnak, az Úr *megszentelő* közelségének természetes „hozádékaira” hivatkozva akar egérutat nyerni. Frivolabb módon nem is cselekedhet Ezdrás: végsősoron a prófétai státus „bevetéséhez” folyamodik, hogy ezáltal a (bűnös) lelket hozzáférhetetlenné tegye az angyalok számára.

Az angyalok zavara nem meglepő; bizonyára a lélek egészen más fogságára lehettek csak felkészülve. Arra a fogságra ugyanis, amiről Jeremiás Siralmi között hallunk („Gyorsabbak valának a mi üldözőink az égnek saskeselyűinél... Orunk lehellelte, az Úr felkentje megfogattaték az ő vermeikben”), vagy amiről Pál beszél a Rómabeliekhez írt levelében: „Mert gyönyörködöm az Isten törvényében a belső ember szerint; De látok egy másik törvényt az én tagjaimban, mely ellenkezik az elmém törvényével, és engem rabul ad a bűn törvényének, mely van az én tagjaimban. Óh én nyomorult ember! Kicsoda szabadít meg engem e halálnak testéből?”

Az angyalokat zavarba lehetett hozni a lélek-kivétel nehézségeivel, az Úr azonban átlát Ezdrás rémült manőverén, s másodjára már egyszerűlött fiát küldi el „nagy angyali hadsereggel övezve”. A parancs szerint a prófétától most már el kell venni a lelket; a kísérlet nem sikerült.

Megátalkodottsága azonban arra indítja a prófétát, hogy még egyszer (utoljára) megkísérelje a lehetetlent és jobb belátásra bírja az Urat. Ezdrás reményvesztett, keserű szavai már-már az istenkáromlás határát súrolják: „Uram, ha a lelket tőlem elveszed, akkor ugyan ki marad meg néked, hogy perbe szálljon veled az emberiségért?!” Meglehet, hogy csak az időt akarja húzni Ezdrás, belekapaszkodva egy újabb érvbe, amelytől perhalasztást remél. Én mégis úgy vélem, hogy ez a mondat kulcsfontosságú az apokalipszisben. Amikor korábban az Úr azt kérdi Ezdrástól, hogy miképpen lehetne irgalmas a bűnösökkel, a próféta csak ennyit válaszol: „A haragodat nem tudják elviselni ők.” A haragot, ami miatt „még az állatoknak is jobb, mint az embereknek”, mert nekik sejtelmük sincs arról, hogy egyszer majd eléri őket az ítélet. Ezdrás pontosan fogalmaz: nem az az elviselhetetlen, hogy az Úr rettenetes ítélete elől nem menekülhetünk, hanem az, hogy ennek *bizonyosságával* életünk végéig együtt kell élnünk. Ezdrás fél a haláltól – egymásba torkollott az, amit eleve tudott, és az, amit tapasztalt. Tudta, hogy nem létezik büntetlen élet; s látta, hogy a bűnösök nem számíthatnak irgalomra. Nem tudhatja magától távol a halált, s ezért kitéphetetlenül magában hordja a félelmet – paradox módon mégis ebből a félelemből kovácsolódik Ezdrás utolsó fegyvere (vagy inkább: pajzsa) saját halálával szemben. Mert amit a próféta védekezőn maga elé emel az Úr ítélete ellenében, az maga a halálfélelem, az emberi szemléletet alapvetően átstrukturáló tapasztalatok közül az egyetlen, amivel nem rendelkezhet az Úr. „Uram, ha a lelket tőlem elveszed, ugyan ki marad meg néked, hogy perbe szálljon veled az emberiségért?!” Más szóval: az Úr *rászorul* a végesség miatti kétségbeesés elidegeníthetetlenül emberi tapasztalatára. És ily módon, persze, rászorul arra is, hogy ennek a tudásnak a birtokosa és közvetítője életben maradjon... Ezdrás vigasztalan, de szívünkhöz közel álló protestálása tisztességgel elért saját határához: nem akar meghalni, de az isteni végzés ellen csak azzal a védeke-

zéssel tud *cáfolhatatlanul* fellebbezni, amelynek ultima ratiója éppen halálának elkerülhetetlensége.

Ezdrás útjának legtisztább ellenpontja alighanem Jónás próféta története. Jónás pusztulást váró keserősége a végesség öntudatlan és görcsös igazolásától válik könnyörtelenné; ezért van szükség a végtelenség nézőpontjára, mert csak ez lehet ellensúlya az emberi határoltságból fakadó indulatnak. (Ez nem jelenti azt, hogy Jónásnak ne lenne igaza: ő nem lépheti át a neki rendelt időt, s azon belül kell értelmesnek látnia az életét.) Azonban nemcsak a végesség válhat saját paroxizmusának foglyává, hanem az örökkévalóság is – és Ezdrás története éppen erről szól: az idő kikezdhetetlen *realitásáról*. Amit hiába oltana ki a misztikus unió, hiába tenne zárójelbe az eszkatologikus remény, és amit hiába szépítene meg az a bizakodás, amely (a Genezist követve) az időhatárt mindig oda helyezi, ahol valami megteremtődött és az látnivalóan jó. Az Úr rászorul erre a perlekedésre, az idő súlyára, amit a maga teljességéhez mindörökre nélkülözni kényszerül; mint ahogy mi is rászorulunk az ő meghasonlottságára, meghasonlott létezésére – különben nem tudunk mit kezdeni azzal, hogy halott.

A PÁRBESZÉD KUDARCAI

MÁNDY IVÁN RÓL

Ha valaki szeretne Mándynál a sorok mögé látni, ha szeretné az éteri beszélgetések mélyebb értelmét felkutatni, akkor igencsak könnyen zavarba jön. Mándy Iván rejtélyes író. És mégis: a leírt „hétköznapi” történeteket szigorúan komolyan véve, minden hátsó gondolat erőltetett keresését mellőzve olvasandó. Igen, itt csakis arról van szó, ami szövegszerűen le van írva. Mándy Iván egyszerűségében rejtélyes. Ez az egész sokat dicsért és ugyanakkor szinte elemezhetetlen technika mintha semmi másból nem állna, mint egy közönséges, agyonismert, már az unalomig megszokott bútorokkal, kellékekkel berendezett emberi élettér legtermészetesebb mindennapi világának minél hűségesebb reprodukálásából. Még csak az sem pontos, hogy azt akarná megírni, ami rendesen a sorok mögött szokott maradni. Tudniillik azt úgysem lehet.

Arról Mándy is – hiszen nagy író – komolyan hallgat. Sokszor azt érezni, mintha csak azt mondaná, úgyis mindegy ez az egész, de azért mégsem lenne tiszta dolog kiszállni. Meg aztán mintha egyszerre mondaná, hogy nincsenek nagy dolgok, és hogy csakis nagy dolgok vannak. Ez a szürke, unalmas, mindig elrontott köznapi élet, mintha mégis ez lenne az az egyetlen és egyben mindenre kiterjedő nagy dolog, amiről a jól ismert hősöknek a jól ismert helyszíneken megesett történetei mesélnek.

De hát akkor mit mondhatunk egyáltalán erről a prózáról? Hát nem a presszók, tribünök, terek, mozik, öreg szobák, lépcsőházak, uszodák és a többi, akár ismeretlenül is ismerős Mándy-helyszín világáról van itt szó? Hát nem a vágások, a „nyavalyás” filmszerűség, a lebegtetés technikájáról, a hang-

játékszerű, kihagyásos, szürreálisnak vagy álomszerűnek mondott narráció formakérdéseiről? És ha nem (ha mégsem) erről akarnánk beszélni, akkor egyáltalán miről lehet itt még szó? Persze tulajdonképpen erről, nagyon is erről van szó. Csakhogy. Ez az akár a tematikai, akár a poétikai fogalomkészlettel így-úgy leírható szöveg ott, Mándynál mégis csak valami kimondhatatlant idéz fel; csak persze kimondva ez az egész így néz ki, ahogy. Beszélni róla tehát, ha egyáltalán, akkor ugyancsak így, esetlenül és csak körülbelül. Az ember először is erőfeszítéseket tesz, hogy végiggondolja a végiggondolandókat. És mindez csak azért, hogy ha sikerülne netán, akkor legyintsen egyet: ugyan mit kell itt még végiggondolni? Merthát – mint ahogy magánál Mándynál, úgy a róla szóló írásban is – ott kísért a kérdés: minek itt még beszélni? Talán az lenne a legtisztább, ha csak ülnénk együtt, és hallgatnánk róla... Mert lehet-e érdemben arról beszélni – Tandori szavaival szólva – hogyan látjuk legalább valamelyest úgy másképp a világot, amióta az ő írásai mindennapi tudatunk részeivé váltak?

Furcsa, hogy ebben az ízig-vérig érzékeny prózában elérzékenyülésnek mégisincs semmi helye. Itt szikár tények vannak csupán. A figurákhoz az írónak szinte semmilyen, az olvasót befolyásoló érzelmi viszonyulása nincs (pontosabban úgy szereti őket, ahogy vannak, de ezt sem mondja ki), ők egyszerűen olyanok, amilyenek, nem jók és nem rosszak, a világ sem jó és nem is rossz. De hiszen úgylis tudjuk, hogy milyen. Pitiáner és nagyszerű. Csupa veszteség, de épp a veszteségekkel együtt mégis teljes. Szép kis teljesség, mondhatnánk. De hát hogy is lenne másként, ha egyszer így van? A dolgok valahogy mindig elfuserálódnak, valahol valami mindig elromlik, minden félbemarad. Ha úgy igazából megnézzük, az örökös kudarc az úr ebben az írói világban. Magunkra maradtunk, mint a tárgyaink, mint az elmagányosodott tereink. Mándy nagyon ismeri ezeknek az elhagyott tárgyakkal a világát, arról tud talán a legtöbbet, ahogy ezek a tárgyak egész emberi sorsokat hordoznak, ahogy nyomai

hajdani sorsdöntő eseményeknek, ahogy őrzik némán mind-
azt, ami elszáll és szétporlad az időben. Nem „nagy” dolgok
ezek. Egy konyhaszék például a *Mi az, öreg?*-ben, amin anya
ült a liftben, mikor elvitték a kórházba, és aztán még napokig
ott maradt a kapualjban, meg ilyenek. Végül is mi ez ahhoz
képest, ami anyával aztán történt, és amiről persze itt nem
esik szó, de ez a szék mégiscsak *arra* utal? Ám ha valaki
mondjuk az elhagyott bútorokról olyan könyvet tud írni,
mint Mándy Iván, akkor talán a végső kérdéseket illetően
sincs még minden veszve. És mindezzel együtt, mi tagadás,
van itt valami nyugtalanító, valami megfejthetetlen módon
aggodalomra okot adó pusztulás-hangulat. (De ne feledjük,
az író csak arról írhat, ami tényleg van.) Szóval mintha már
nem arról lenne szó, hogy így van jól, hanem inkább csak
arról, hogy így *volt* jól. Valami mintha nagyon eltűnt volna
mostani világunkból, de legalább még tudjuk, hogy így van.
Már csak a tárgyak szomorúsága őrzi az elszállt szép időket.
Elhülyült világban élünk. Már csak ez a lepusztult tárgyi
világ a biztosíték arra, hogy ne tűnjön el innen a múlt idővel
együtt nyomtalanul az életünk.

A Mándy-írásokban – különösen az apáról szólókban –
mindig ott kísért az élet teljességének és egyben mulandósá-
gának a kérdése, és ezzel összefüggésben a megválaszolhatat-
lan kihívás: hová kerül az a mérhetetlen mennyiségű vágy,
indulat, szenvedés, öröm, reménykedés és szomorúság, ami
egy emberélet során fölhalmozódik? Hogyan lehet ehhez
egyáltalán viszonyulni? Lehet-e egyáltalán? És ha igen, ak-
kor lehet-e igazán másképp, mint „közömbösen”, tartózkod-
va minden szélsőséges érzelemnyilvánítástól? Mert Mándy
Iván – mesterét, Kosztolányit követve –, megfontoltan tar-
tózkodik ettől. Egyáltalán nem nosztalgikus (pláne nem ér-
zelgős), éppen hogy szinte száraz, szikár az a mód, ahogy a
mondatait megformálja. Az persze más kérdés, hogy az olva-
sóban ez a keményen a visszafogottságra épülő kihagyásos
technika erős érzelmi hatást vált ki. Mégpedig nem is annyira
azzal, amit leír, sokkal inkább azzal, amit kihagy. Valamit

sose ír meg, de minden írása akörül kavarg. Látunk is valamit meg nem is. Olyasmi ez, mint az a füst ott a *Mi az, öreg?* című könyv elején, abban az álomban... És ez nem misztika, nem homályosság, nem valaminek az elkenése, bármilyen furcsának is tűnhet esetleg első hallásra, ez az írói technika semmi másra nem irányul, mint a legpontosabb ábrázolásra. Mándy Iván a lehetetlent akarja megvalósítani, és itt nyilván nem az a kérdés, hogyan sikerül neki, hanem az, hogy mennyire nagyszerű az a mód, ahogyan nem sikerül. Faulkner mondta egy interjúban, hogy ő a lehetetlen megvalósításának ragyogó kudarcai alapján rangsorolja az írókat. Ebben az értelemben mondom, hogy Mándy Iván írásai a lehetetlen megvalósításának ragyogó kudarcai.

Takáts József

EGY KÖLTÉSZET KÖRÜLHATÁROLÁSA

A magyar szabadságharc vége Észak-Amerikában című versét Bódy Gábor *Amerikai anizs* című filmjére írta Oravecz Imre, s hőséül a film két központi alakja közül Fiala hadmérnököt választotta, s nem Vereczky Ádámot, akinek élete minden pillanatban súrolja önnön határait, azaz a halálét, s aki szörnyethal a film végén. Ez utóbbi alak s a híres hintajelenet Ambrose Bierce egyik novellájából került a Bódy-filmbe, ott George Thurstonnak hívják ezt a vakmerő tisztet, akinek teste a hintáról lezuhanva összeroncsolódik, ám így, holtan is keresztbe vannak fonva karjai a mellén,

miként életében. Tandori Dezső Bierce-tanulmányának a végén említi a fenti részletet, s azt a megjegyzést teszi, hogy Bierce úgy ír, ahogyan Thurston meghalt, ezzel elsősorban arra a szélsőséges pozícióra utalva, amely egyiküknek az írását, másikuknak az életét jellemezte. A tanulmány címe (*A túl-közelség kényszerű, nagy távlatai*) egy alkotáselméleti töprengésre utal, amely így hangzik egy 1976-os Tandori-versben: „Költészetet csak nagyon messziről / vagy nagyon közelről lehet csinálni; / az egyik: ha nem lehet odalátni, / ahonnét szól, s arra se, amiről; / a másik ez: ha minden beledől / abba, ami így lesz kint-bent: rakásnyi” (*A személy berug*). Létezik tehát a túl-távoliság szélsősége is, nemcsak a túl-közelségé. Arról, hogy ez Tandori művészetében hogyan jelentkezik, Balassa Péter tanulmányából tudhatjuk meg a legtöbbet (*A felnőtt D'Oré szenvedései*). Eszerint Tandori álarcai mögött *A mennyezet és a padló* című kötete óta (1976) konfesszionális művek rejlenek.

Itt térünk vissza Oravecz első mondatunkban említett verséhez. Az a feszültség, ami Tandori művében érezhető antiszubjektivizmusa és a Balassa által kiemelt konfessziós jelleg között, éppúgy jellemző, de kevésbé feltűnő Oravecz 70-es évekbeli verseiben, s ott inkább mint a geometrikusság és érzelmesség ellentéte jelenik meg, miként ebben a versben is. Fiala hadmérnök, miután eldöntötte, hogy a polgárháború vége után vasúti tervezőmérnök lesz, elalszik, s „álmában megjelenik Kossuth képmása, / és léniával szabályos fekete négyzetet szerkeszt a dagerrotipíára”. Ez a magyar szabadságharc vége Észak-Amerikában. Oravecz azért választotta Fialát a vers főszereplőjévé, s nem Vereczkyt, a túl-közelség emberét, mert akkori költészete (sőt, első három kötete) a túl-távoliság jegyében állt, hogy Tandori fogalmait használjuk. Éppen ezért jelenti a pálya nagy fordulatát legújabb, negyedik könyve, az *1972. szeptember*, mert jegyet vált: ez a túl-közelség jegye, s egyben mélyen konfesszionális mű. Ezt a lírai regényt Oravecz is fordulatnak tartja egész pályájához képest. *Egy napló története (Levél Kaliforniába)* (ÉS, 1987:

4. 10.) című írásában így ír: „...első kötetemben még egy költészeti doktrína kényszerzubbonyát viseltem, és öncsonkító következetességgel rekesztettem ki a verseimből mindent, ami ellenkezett a tökéletes zártság elvével. És később se tudtam egészen megszabadulni ettől az áldatlan gyakorlat-tól.” Az említett költészeti doktrínáról még esik szó.

Oraveczről a legjobb kritikákat Radnóti Sándor írta – épp-úgy magasan kiemelkednek e dolgozatok a magyar kritikából, mint pl. Balassa említett Tandori-tanulmánya –, az első, az *Oraibi alapítása* a régi Mozgó Világban jelent meg (1981/7), a második, a *Körmondatok a szexusról, és szerelemről* a Kortársban (1988/7). Radnóti ez utóbbi tanulmányát a következő mondatral kezdi: „Ez a költő mintha mindig újrakezdené a pályáját.” Az 1972. szeptember fordulata átrendezte Radnóti elgondolásait a korábbi pályaszakaszokról. Míg első tanulmányában az elkülönülő szakaszok belső logikáját, így rejtett folytonosságát állította előtérbe, a másodikban ezzel az egységesítő szellemmel szemben az állandó újrakezdet. Jelen tanulmány – mintegy előszóként a lírai regény olvasásához – más szemszögből kívánja leírni a pálya három szakaszát: a *Héj* tragikus szemléletét és a nyelvre vonatkozó redukcionálizmusát, az *Egy földterület növénytakarójának változása* személytelenségét, és ezzel az „egyértelmű jelzéseket” tartalmazó nyelv elérésének kísérletét, s a hopi versek regresszív utópiáját egy tökéletes társadalomról.

A *Héj* (1972) című kötetről írva a kritika általában Oravecz geometrizáló, neokonstruktivista vonzalmait, Paul Celan beszédrácsának hatását, Tandori *Töredék Hamletnek* (1968) és *Egy talált tárgy megtisztítása* (1972) című köteteivel való rokonságát, világának zártságát és ismeretelméleti szkepszisét emelte ki. A *Héj* nyitóversében (*A sötétség madara*) még nincs redukció, s a személy, az ember mint vesztére váró fogoly, a létezés foglya jelenik meg. Egyik sorával („törött eveződet még forgatod”) József Attila *Kiáltozás* című versét idézi fel („Mint fatutaj a folyamon, / mint méla tót a tutajon, / száll alá emberi fajom / némán a szenvedéstől”). Ezt a

tragikus szemléletet érzékelt egy kritikusa, Mátyóki Endre (Mozgó Világ, 1981 : 3–4.), aki a *Héj* olvasói élményét mint lázálmot írta le, mint az ember nélküli világ vízióját. Az itt kezdődő antiszubjektívizmus mellett az első kötetek másik közös jellemzője a nyelvkritikai alapállás, amelynek a 70-es évek magyar költészetében Oravecz mellett Tandori és Tolnai Ottó a két leglátványosabb képviselője. Ez a purista-redukcionista gyakorlat – amelynek a második kötet *Trakl Budapest* ciklusa a jellegzetes műve – a neoavantgarde költészet egyik ága. Itt szükséges egy rövid történeti kitérő. Ismeretes egy 1970-es plakát, amely Balaskó Jenő, Erdély Miklós, Oravecz Imre, Szentjóby Tamás és Tandori Dezső estjére hívta – 6 Ft belépési díj ellenében – az érdeklődőket. Beke Lászlónak a Balaskó-kötet utószavában található avantgarde-névsora is tartalmazza Oravecz és Tandori nevét. Úgy tűnik, hogy a 70-es évek budapesti underground avantgardejának nagy teljesítményei közé – Szentjóby hordozható lövészárka, Erdély *Verziója*, Breznyik-Berg tánca, Ladik Katalin *Gyere velem a mitológiába* című verse (s társai), Bódy *Amerikai ánzixa* és Hajas Tibor húsfestményei mellé – kell tehát sorolni az *Egy talált tárgy megtisztítását* és az *Egy földterület növénytakarójának változását* (1979) is.

Annak a „megtisztítási modellnek”, ami a purista költői gyakorlatra jellemző, s ami átfordulhat a szakrális nyelv elérésére tett kísérletté, van példája Erdély, sőt Szentjóby tevékenységében is. Szentjóby 1969-es *Prima Materia* című művét Beke László írta le tanulmányában, s a megtisztítási modell kifejezést is ő használja (Magyar Műhely, 1978.). Szentjóby ként, higanyt és söt kevert össze egy lombikban, mivel ezekből az anyagokból rekonstruálható az őszanyag. Az átfordulás műve Oravecz költészetében *A hopik könyve*. Radnóti világosan írja le a változás belső logikáját: a redukcionista „egyértelmű jelzések” nyelvétől egyetlen lépésre van egy olyan lírai világalapítás, amelyben lehetséges a tiszta nyelv. S általában az egyszerű formák közeleiek a szakrális formákhoz. Az új nyelv megteremtésének utópizmusa elvezet egy

olyan társadalom fikciójának megteremtéséhez, amelyben a nyelv egyértelmű. Egy neoavantgarde tendencia az új primitivizmusban talál megoldást önmaga dilemmáira.

Az átváltozás nem egyedi jelenség: legközelebbi általam ismert rokona Charles Simonds „romépítészete”. Simonds három fiktív, egykori vándorló nép törzseinek településeit, illetve annak kicsinyített romjait építi fel, s legendákat ír a három kis népről. E népek kultúráját lineárisan építkező, emlékezet nélkülinek, körkörös gondolkodásúnak, valamint spirálisan egyre magasabbra törőnek írja le. Simonds az individuális mitológia elnevezésű irányzat egyik leghíresebb művésze, aki a 70-es évek közepén vált ismertté, – magyarul Hegyi Lóránd írt róla (Művészet, 1981: 6). Oravecz hopi verseiben és Simonds romépítészetiében nemcsak az indián kultúrák hatása, a fiktív kislép teremtése és az új primitivizmus közös, de az is, hogy mindkét művész tervező, aki megalkotja egy nép gondolkodásmódját, illetve egy társadalom mozgató tanát, szabályrendszerét, másrészt mindkét gyakorlat egyben civilizációkritika is, s így közvetetten didaxis hatja át őket, s ez érthetően nyilvánvalóbb a költészetnél. A civilizációkritika egyben előzménye is a hopi verseknek. Már egy 1976-os szövegben (*Fedélzeti napló, avagy előszó egy készülő könyvhöz* – Mozgó Világ, 1976: 4) ezt írta Oravecz, éppen Amerikába utazva: „hulladékhegyekkel körülbástyázott, ipari szennyektől átitatott s végletesen megsugorodott egyéni szabadság korában” élünk. Ugyanezt a képet írja le a második kötet iparnegyed-, roncstelep- és szeméttemető-verse, analitikusan, hidegen, mintha egy kamera látná a terepet, úgy mutatva be a modern civilizációt, mint nyomorúságos, nememberi életet. A civilizációellenesség vezette Oraveczet a Thoreau-versekig, s a hopi versek előzményét jelentő Castaneda-versekig. Carlos Castaneda írói műve a másik nagy közeli rokon Simonds mellett, s feltehetőleg egyben minta is, mint ahogy Castaneda, s indián varázslója, Don Juan, másokra is nagy hatással volt a magyar költészetben, tudomásom szerint leginkább Ladik Katalinra.

A Thoreau-versek újra Tandorihoz vezetnek. Thoreau, a civilizációból az erdőbe kivonuló s ott magányosan élő, az életet az írással a lehető legszorosabban összekapcsoló amerikai példakép lett Tandori számára, aki róla szóló tanulmányában ezt írja: „a mai irodalmi életérzés legteljesebb érvényű változatának tartalmi őse a Walden-tó magányosa.” (*Walden-idézés*) Az a magánmitológia, amit *A mennyezet és a padló* óta Tandori kialakított, ezen a ponton, a társadalomból való kivonulásban rokon Oravecz világalapításával, de míg Tandori saját kisvilágába, koalák, verebek, játékmackók közé vonul ki, s a magányosságba, amely egy végtelen napló mániákus és gyötrő írásához vezet, addig Oravecz egy fiktív, történelem előtti korba „disszidál”, s egyben egy olyan kollektivizmusba, megszentelt egységbe, amelyben feloldódik az egyén tragikus magánya. Bizonyára ez magyarázza a kötetben gyakorta érezhető életörömet is. Ugyanakkor Tandori *Hard bop I.* című híres verse a kétmilliárd leölt koaláról s Tandori koalateremtéséről ugyanazt mondja az emberről, mint a *Hopi középkor*, melyben miközben rendezetten működik a hopi világ, „aransóváran és vértelen” megjelenik a fehér ember az indián világ határain.

A hopi versekkel van vége a „doktrinér korszaknak”. Oravecz addigi versei roppant izoláltak és zártak, a forma lehetősége szűk, a képzetnek alig van tere, modellszerűség és közömbös, vagy épp látványos ideologikusság hatja át egész költészetét, s éppen ez, az általános érvényűség vágya gyakorlatának legnagyobb tehertétele. Ettől fordul el a versregény, az 1972. szeptember, illúzióknak és művi világnak mutatva utólag *A hopik könyvét* abból az új pozícióból, amelyet a személy szenvedése hat át.

A PÁRBESZÉD KUDARCAI

*Méltatlan, tisztelgő ajándék
Szigeti Csabának*

„Du” (Volosinov)

I. Trió

Az általam leírt mondat az enyém. Amióta pedig, ahogy mondani szokás, a kép is nézi a nézőt, avagy a szöveg is olvassa az olvasót, ez korántsem csak annyit jelent, hogy a mondat azé, aki megműveli, hanem bizony azt is, hogy az általam leírt mondaté vagyok. A birtoklás, az ítélkezés, a megismerés, az interpretáció: kölcsönös. A szöveg (édes) életének minden eseménye két tudat határmesgyéjén bontakozik ki. Ha pedig ez igaz, akkor idézni nem más, mint beismerni, hogy a fent említett két tudat másképp nem, *csak* szöveg formájában folytathat párbeszédet. Szóval (:) idézni muszáj.

Az idézés ilyenén felfogása, amellet, hogy az elhatárolódott idézett elemek összegeként a kultúra, a kultúra folyamatosságának illúziójával ajándékoz meg (nem utolsó álom), oldja az eredetiség-elvesztés félelmeit is; pereant qui ante nos nostra dixerunt – az ősrégi átokra nincs többé szükség. Szó, mondat, szövegrész megismétlődhet (egybeeshet, mint két geometriai ábra) akár végtelen sokszor is, de nem mint megnyilatkozás: az egészben betöltött helye és funkciója visszavonhatatlanul megváltozott. Semmi nem tér vissza ugyanabban a formában, a múlt mégis, újra és újra: megújul. A kölcsönös ítélkezés idézetfelfogása abban a reményben fogant, hogy talán helyreállítható a kultúra folyamatossága, melynek, mint ha-

talmas és egész megnyilatkozásnak keretében idéző és idézett, olvasó és olvasott, megszólító és megszólított akadályoztatás nélkül ítélezhet és tanácskozhat egymásról, egymással. A Harmadik előtt.

II. Majmok, szajkók, poéták

Az idézés természetesen nem csupán hermeneutikus aktus, hanem szövegprodukciós eljárás is. Ezen utóbbi funkció azonban inkább a jelen szövegeinek kapcsán lép érvénybe: *megírták, mások, jobban*. Viszont Mészöly Megbocsátása, Esterházy Fuharosokja, Nádas Faliképe, Veress Miklós Nyéki Vörös utánzatai, Márton László XVII. sz-i. stílusgyakorlatai, meg Balassa Péter hagyományértelmezés-tanulmánya után joggal beszélhetünk „az archaikummal való szembesülés jegyében álló modern magyar irodalom”-ról. Itt pedig olyan művekkel is találkozunk, amelyek nem látszanak illeszkedni az elfeledett hagyományrétegek használatát „kritikai és megtartó formák” között érvényesítő (régről megszokott) eljárások rendszerébe. Ne felejtsük el: itt egy másféle logika dolgozik. Az Iskola a határon szóról szóra történő lemásolása, a majdani Ottlik-gobelin nem teljesíti például a hagyomány „könnyedén épp hogy csak érintsd!” parancsát. A Mily dicső a hazáért halni című novella, mint Danilo Kis-duplikátum pedig sem kritikai, sem megtartó formának nem nevezhető. Ezen (a szerző-másoló saját archaikumához tartozó) művek megismétlése, mint saját mű, a szövegprodukciós idézetfelfogás jegyében nem más, mint: plágium. Cópia. Ősbűn. Hiszen azon kell igyekeznünk, hogy maga a rokonság csak némi töprengés után legyen felismerhető; idegen adottságok és színek felhasználásakor tartózkodni kell a szavak kölcsönvételeitől, így a hasonulás méltó, amúgy szégyenletes: ez költőket teremt, amaz – majmokat, mondja az első aggódó eredeti: Petrarca. A hermeneuta idéző viszont tudja, hogy bár lehetséges a szöveget, miként az ujjlenyomatot, tetszőleges pél-

dányban mechanikusan rekonstruálni, de ha egy másik tudat állítja helyre a szöveget, az már új és megismételhetetlen esemény a szöveg életében, új szem a beszédkapcsolat történeti láncolatában. A megidézés, a visszahódítás erélyével. Csak e felfogás tehetné világossá, hogy Csokonai Lili nem majma, vagy szajkója a XVI. és XVII. századnak – de poétája. Ez azonban – mindnyájunk kudarca – nem igaz.

III. Kudarc 1 (nyelv)

„Akar módi, akar ásatag, nem félek meggyónni, a szók nékem legerősb támaszom, ezen sok élemet szók, tűnt mondat-rajzolatok, hótt férfiak szájából fröcskölközhető újjongások, szók, mik olly világbul valók volnának az miben – rémlik innejt – szinte az vala meg, mi bennem heány, körülem, ahogy e textusok leglelkibül, világ holott föld és ég egyben vala, összeille, az Égben lakik vala az Úr és teremtményei a Földön, az emberi állatok, azon célbul, hogy őtet alázatosan imádva tellyes és fényes lönne az életjek.” (130.) Mi remények... Vagy más se maradt? Hová lett ez a drága tiszta nyelv, a frissen kaszált szénának ez az illatos petrencéje, a mai beszéd már halva született: ezeknek az agya még muzsikált a nyelven, friss futamokat hozott, *a szavak életét még bentről élte*: mi kész sablonokkal dobjuk ki gondolatainkat – mondatja már Móricz is, a Verestói György: Holtakkal való barátság című prédikációs kötete fölött elmélkedő Matolcsy Miklóssal.

Párbeszéd a holtakkal: egyetlen esélyünk. A baj csak az, hogy elpártoltak tőlünk a szavak, és hiába eszközi megújítás, megínyenc elvetemültség; a gond marad: nem találunk szavakat. „... hogy es vóna bizalom a grammaticában így?” S ha találunk is, élemetteket, ásatagokat, régi világbul valókat, e piknikre, ahová a szerző hozza a szavakat – az olvasó nem hoz semmit. A jelen könnyűnek ítéltetik. Gondoljunk csak a jelen szövegeinek átirataira: Tele vagyon

az város; Zöld akar a fű, az ég meg kék; a rendőrség szakértők bényerésével megkezdé a huzakodást. Meg a néhány elretentésül változatlanul hagyottra: átugrani Párizsba; Tele van a város szerelemmel, nem baj ha egyedül vagy; Zsuzsánna, I crazy love with you. Meg arra, hogy hány szavunk méltó a régiekéhez: Calvados. Kapuciner. Moslékország.

Hogy is volna bizalom az olvasóban így?

De még ha meg is értjük a szavakat, sem szó, sem mondat, sem semmiféle textus (sem a Brazília-vágy Zrinyi-reminiscenciája, sem az egyik legszebb című magyar könyv, Tarnóczi István 1676-os Titkos értelmű Rosájának megidézése) fel nem idézheti többé azt az eltűnt régi világot, ami oly végzetesen hiányzik belőlünk, kultúránkból. A kontextus soha többé fel nem idéződik a maga teljességében, a nagy megnyilatkozás mindörökre csonka marad, párbeszédünk a süketek párbeszéde. A lélek kész. Az olvasó meg erőtlén. Az idézet csődöt mond, a dialógus nem valósul meg, a hiány hiány marad.

Ez a szerző első kudarca. De nem Csokanai Lilié. A párbeszéd megvalósítása őreá marad. A szó nem, de ő megvalósítja a tisztaság áhított triumphálását, a rend képzetét, Isten Országát. A szó nem, de ő ismét eléri ég és föld egységét: a Mindenható Isten tárgyai az hogy a segedelmünkre jutnak. – MI HÁRMAN. A szó nem, de ő képes a múlttal való teljes egyesülésre: „In summa: Imádom ezeket a palikat!”

Mostanában gyakran lett tárgy a saját szó, és ez kapott második (harmadik stb.) – szintén saját – szöveget. Vagyis az önmagamhoz, mint tárgyhöz való *viszony* nyert kifejezést. Csokonai Lili prózája ősi önkifejezésé. Önmagam kifejezni annyit jelent nála, mint *magamat* tárggyá tenni a másik ember s önmagam számára. Merthogy mindez az érzékenységeinkben történik.

III. Kudarca 2 (metanyelv)

Csokonai Lili minden jel szerint megpróbál a legmesszebbmenőig egyetérteni a XVII. századdal, s méltán hihetjük: valóban egyet is ért. Az egyetértés a dialogikus viszony egyik legfontosabb formája: két megnyilatkozásról van ugyanis szó, amelyeket az egyetértés dialogikus kapcsolatai fűznek egymáshoz. Kölcsönhatás van tehát és nem visszhang.

Csokonai Lili és a XVII–XVIII. század kölcsönhatása oly igen erős, hogy a regényben a másolás, a szavak újrafelhasználása ideológiai gesztussá nő: benne a hagyomány feltétel nélküli tisztelete, a hagyomány továbbépítésének igénye, az újarögzítés vágya nyilvánul meg. Ez pedig épp a választott korszak leggyakoribb hagyományviszonya. Amiként épp ebben a korszakban volt a leggyakoribb az *álnevek* használata és az *idézés* is: szerző és mű közötti szoros kapcsolat hiányában a szöveg szabadon leválasztható volt szerzőjéről illetve a szerző neve szabadon elválasztható volt a szigorúan: általa írt corpustól. (A tudatlan kálvinista prédikátorral Pázmány *írat* művet – Balassi Bálinttal, halála után: a tradíció.) Ez jelenthet tehát a hagyománnyal való kapcsolat meta-szintjét: a hagyományértelmezésbe a hagyomány hagyományértelmezésének értelmezése is beletartozik.

Ez azonban nagyon álságos gesztus: a Csokonai Lili név ordítóan álnév jellegű, a szöveg viszont ordítóan esterházys. Ál-név és ál-szöveg tehát eleve nem töltik be hivatásukat: a csel meglehetősen átlátszó. Már-már gyanús az. Talán bizony a múltat imitáló filológus szerző(k) Márton László vagy egyéb filosz-auktor tréfájáról lenne szó? Kétségtelen, ez még PAJKosabb lenne, ám még mielőtt a dolog ilyeneténképpen alul- illetve túlpörögné magát, megérkezik a beismerő nyilatkozat.

Fabricator et compiler acutissimus Petrus Esterhasnak ez a második (kétségtelen: kifogástalanul megszerkesztett) kudarca. (Már amennyiben a beismerő nyilatkozatot egyáltalán ő írta...) A hagyománnyal ugyanis a történetek szerint még

metanyelven sem lehet kommunikálni, a hagyomány újrate-
remtése még ezen a szinten is lehetetlen. A filológia – textoló-
gia jelenlegi fejlettségi fokán (még ha tiszta szöveg nincs is
és nem is lehet) már nem nagyon létezhet álneves mű. Túl
kevés a titok.

Mindemellett pedig Csokonai Lili, a nemlétező Csokonai
Lili pozíciói tovább erősödnek: egyrészt jobbhíján, másrészt
a beismerő nyilatkozat kötelező érvényű kérése alapján. Ami
által a térnyerésben lévő Csokonai Lili, mint mégis-szerző
valahol félúton Ossian úr és Psyche úrhölgy széke között a
földre pottyan.

A fogadjuk be a régieket otthonunkba és szívünkbe (intra
nostrum sinum) régi és szép gesztusa bohózatba fordul, je-
lezve a vállalkozás lehetetlenségét. Egyrészt. Másrészt felme-
rül egy újnak látszó kérdés.

Lehet, hogy nincs is szerző?

V. Kudarc 3 (műfaj)

Azt hiszem Rene Estienne szögezte le először, hogy a plety-
ka szerzetesi tulajdonság. S valóban, van abban valami le-
nyűgöző nyugalom, s komoly figyelmeztetés a vakációzó fele-
lősségére, hogy Istennek bármelyik időpont alkalmas meg-
hallgatni egy imát: hogy mindegyik pillanat tökéletes. Senki
élő ember fiának nem tartozom számadással, csak a dücsőség-
ben uralkodó kegyes és jóságos Urunknak, minden pillanat-
ban: ezt tanítja minden *életgyónás*. Szent Ágostontól Thomas
Mannig, Bethlen Katától Csokonai Liliig.

Ha pedig valaki a regény (mely talán tényleg nem képes
túlélni a régimódi narráció bukását, és idejüket becsülő em-
berek tényleg nem fogják olvasni) műfaji ürügyén íródo vég-
telen árterületű, de formátlan tudatkiömléseknél esetleg hiá-
nyolta volna: az architektúrát, a rövidséget, a határozott
irányt, a színvallást, a tisztázás szenvedélyét, a végső megol-

dásigényt, az alázatot (a jelentőségtelenség öntudatát), az most megnyugodhat: ezek a hattyúk más tavon úsznak.

Az a *oneman show*, amit Csokonai Lili művel, szinte tökéletes műfaj. Telítve göggel és segítőkész szimpátiával („Senki nem érezte olyan erősen ezt az érzést, mint én.” – mondja Rousseau), valahol középtájon az emlékirat mozaikká, anekdottá töredezett (IKKA, Tito, rettentő keleti német demokratikus óra stb.) történelmi tablója, a napló közvetlensége között, az önéletrajz magasában, ember és világ határvonalán, az életúton mozogva: emlékezik, vall, medítál. Ezenközben pedig életrajz is. Életrajza egy költőnek, életmű és élet kapcsolatának, kölcsönhatásának feszegetése, egymásbaforratása a bal-eset tengelyében. Életrajza egy filozófusnak, akinél élet és életmű azonos, mindkettő megkomponált, a vallott tanítással („Megbocsát a Mindenható. Van egyfajta erény, amely nem más, mint föltétlen hűség lényünkhöz, végzetünkhöz és hajlamainkhoz.”) való egybeesésében: mintaszerű.

Sikerületlenségében, sikerülhetetlenségében az.

Újabb és újabb sírgödrök mellett siratjuk magunkat. Mi nem vagyunk erre felkészülve. Azt hittük, kevesebb szenvedés van. A halál beleszól a gondolatokba. A Sors (sunyi végrehajtó) vagdalkozik. Mi urunk meg hallgat. Jaj, ki érti ezt? – Ez a fájdalmas sóhaj lengi be Csokonai Lili minden mondatát. Tudjuk, az 1732-re teljesen egyedül maradó, négy gyermekét és két férjét eltemető, emlékiratait temetési beszédekből megíró Bethlen Kata műfajában/történetében eleve benne rejlik a rémregény lehetősége. Ám ez eddig nem volt észrevehető. Mert ő meghallgattatott. Élete: történet.

Mert meghallgatás nélkül nincs történet. A Harmadik nélkül nincs dialógus. Még gyónás sincs. Még arra sincs lehetőségem, hogy kilépve önmagamból valódi dialógusba kerüljek önmagammal. Ha nincs Harmadik, ha nincs legfőbb címzett, sem a metafizikában, sem a régmúltban, sem a jövőben, ha sem isten, sem hagyomány, sem utókor, akkor nincs abszolút igazságos, válaszoló megértés.

(Ne felejtsük: Thomas Mann így fogta fel a *poklot*. A Har-

madik abszolút hiányként. A meghallhatóság abszolút lehetlenségeként.)

Csokonai Lilinél nincs Harmadik. Nincs életgyónás. Se emlékirat. Se történet. Rémtörténet van. Meg véres-könnyes: *csolkos regény*.

Az irodalom története megismételhető bármely stílusban? Egy vulgáris médium minőségei már azzal is felszínre hozhatók, ha a művész egyszerűen szabálytalanul használja? Nos, ha a tetszetős tézis igaz és az avantgarde valóban a művészet folyamatait utánozza, míg a giccs csupán annak effektusait, akkor Csokonai Lili regénye valójában a művészet effektusait utánzó giccs folyamatait utánozza.

Tettetést mímel, mondaná Heltai Gáspár.

VI. Esélyek

„A mindenség meghódításában elszenvedett kudarcaink alapján rangsorolom magunkat.” Így helyes. Kudarcainkhoz *türelem* kell és *bátorság*, hiszen a világ, ha jól megnézem, nem kér belőlem. S ebben a világban a szerelem: az utolsó kaland. Vagy ahogy a régi szerzők mondják, nagyon pontos szóval a Bibliában: a szerelem – megismerés.

Valamikor a XIX. sz. elején egy másik Csokonai (drága, csúf) próbálta hasonlóképp meghódítani a mindenséget: „Nem kell nekem politikai szabadság, nincs is szükségem reá... Nem kívánok egyebet, csak hogy testemet ne bántsák, ne akadályozzanak annak szükségének megelégtetésében. Lelkem felül és kívül van spherájokon, az egyedül az enyém.” (Csokonai Vitéz Mihály, 1804.)

A test szükségleteinek megelégtetése, a kosztüm nullafoka, testi és lelki szerelem: ez Csokonai Lili első esélye a mindenség meghódítására, a gáttalan szabadságfok megközelítésére, a *megtisztulásra*. Ez a vezérmotívuma, sőt szinte már vallásos tekintélyre igényt tartó eleme, *monstranciája* Csokonai Lili élettörténetének. A kaland szentté avatása. Megszabadulni a

test által a lealjasodás állapotából. És ebben van valami viszszavonhatatlanul, lebírhatatlanul pozitív.

Mint a szembenézés és megpillantás bátorságában mindig, s különösen az olyan türelmes és bátor figyelemben, mint amilyen a Lilié. Szembenézni saját életemmel, akkor, amikor se előre nem bírok nézni, se hátra: szembenézni a gyermekkorral (lator hazudság), hirdetve, hogy az embert nem lehet kényre kitoszítgatni maga életiből; szembenézni a Brazíliában akarok élni, mert ott jó, a kivándorol egy ország magából örök, visszatérő, nagy és reménytelen hazugságával; önnön szüzességem szodómiájával; a finom istállómeleg dermesztő hidegével; árvácskával és Ika nénivel, azzal, hogy ténylegesen, őszintén, szívből rosszul érezzük itten magunkat és egyedül, (és hogy egyedül, folytassak bár rontásukra dühödt háborút, a mocskok külömb-külobb fajait, természetit, undok színeit, izmos terjedésit meggyőzni nem tudom;) szembenézi szüzességelvesztésem kétségbeesett kísérleteivel, amikor magamra, csak magamra, saját ujjaimra vágyok; és ugyanakkor, és ugyanúgy magamba zárni ezt az egész kicsin, sokat elszenvedett, viseltes, törékeny, bolyókás, csúf, örült országot – appendixül.

Szembenézni és megtisztulni. A kétségbeesés biztonságával, a kudarcra ítélt elszántságával. A kudarcok sorozata után pedig számot vetni azzal, hogy az első nagy esély, a testi szabadság nem lehet már esély többé. Számot vetni a legnagyobb kudarccal: hogy ez az esély soha nem is volt valódi. In statu degradationis. A lealjasodás állapotában, amely nem való, eredeti állapota a testnek – ez már nem esély. Mert a halhatatlannak teremtet, és elfajult, romlásba és fertelembe sülyedt, halandóvá és rothadóvá tett emberi test nem tekinthető egyébnek, csupán a lélek tömlöcének és büntetőzárkájának, és csak arra alkalmas, hogy a szemérem és zavar érzetét keltse, pudoris et confusionis sensum, ahogy Szent Ignác mondta. Ebben az esetben pedig a helyes út az, ha az ember testét átszellemíti, a helytelen út pedig az, ha az ember lelkét húsba öltözteti. Csokonai Lili pedig eddig a helytelen úton

járt, márpedig bolond az, aki nem az örök életre rendelkezik be.

A döntés azonban nem egyszerű. Testi lélek és lelki test harcából születik meg Csokonai Lili *apophtegma*-ja, a most-már mindörökre csak hozzá köthető életbölcseesség: „Csak egy tetemöm vagyon.” Az apophtegma az inventáriumban mindvégig az ambivalencia két szélső pontján villózik: az Ó jaj, meg kell halni, meg kell halni rettegése és a Quis me liberabit de corpore mortis huius, a Ki szabadít meg e halálnak testéből? – bizakodó kérdése közt.

A keresztény világot a kegyelem meghökkentő betörése tartja fenn. Ezt a világot semmi sem tarthatja fenn.

A tett- és életerős hős cselekedetei után, megtérvén a világból, Csokonai Lili saját lelkében merül el: megírná élettörténetét.

A kísérlet azonban nem sikerül, és felsejlik a legnagyobb kudarc lehetősége: lehet, hogy a szív is üres, nem csak a világ. „Nem él bennem a múlt, a jelen, a jövő és nem...” Szoba és írás. Mint a betegség. A szanatórium. A börtön. A katonaság. A száműzetés. A kolostor. Proust, Thomas Mann, Kazinczy, Ottlik, Musil, Mikes helyei. A meditáció és az írás helyei. A szó mégsem segít, mert a valóság nem mondat-szép, a szó nem uralkodik a tényeken, s hiába a mondatot circiter tízszer leírni: a félelem nem távozik. „Szó. Elég lesz lassacskán. Mit keresgélek itt föl s alá szavakat?” (156.) Nincs mit keresnünk itt tovább. Gyűlölet marad és szerelem. A bosszú. Sem előre nem bírok nézni, se hátra. Sem szó, sem tett nem elég már. Minden az érzékenységinkben történik.

„Ehhez szabadság kell és béke. Nem csikordulhat egyetlen kerék, nem pislákolhat egyetlen fény sem. A függönyöket egészen be kell húzni. Az író, gondolom, ha készen áll már benne az élmény, dőljön hanyatt, és engedje, hogy a sötétben nászát ülj a szellem. Nem kell leskelődni, és nem kell kérdezősködni, hogy mi történik. Inkább tépkedjen szirmokat egy rózsáról, és nézze, hogyan ringnak csendben a hatytyúk a folyón.”

A SZÉLNEK ERESZTETT BÁBU Kommentár Szőcs Géza költészetéhez

*„A nyelv a versben önmagára emlékezik, a
nyelv a versben arra az időre emlékezik,
mikor a szó még elemi érintés volt.”*

Szőcs Géza: Mi a vers?

A szó Szőcs Géza verseiben újra elemi érintés. Költészete restauráció, a nyelv visszahelyezése eredeti funkciójába, a nyelvnek ismét eredeti módon való használata. Versei, mint a mágikus igék, helyreállítják a világ megbomlott egységét, eredendő harmóniáját. Megszüntetik az eluralkodott káoszt, anarchiát, amelynek hű tükrözője a nyelv is.

Az elvesztett bizonyosságot, a szóba, versbe vetett hitet szerzi vissza Szőcs az olvasóinak. Versei erejével földézi az ősi egységet, a minden egy rejtőzködő elvét. Versei beszélni tanítanak. Egy új poétika hordozói azáltal, hogy szavainak nem fogalmi, hanem érzelmi jelentésük van. Misztikus igék, melyeket nem érteni, hanem hinni kell, s aki ezeket kihordta az mágus, isteni kiválasztottsága folytán tudója a titoknak. Azokhoz a régi egyiptomiakhoz hasonlít, akik – mint maga a költő írja – „ha húszan is, huszonöten is, de élnek. És saját nyelvükön beszélnek.”

Ennek a misztériumnak mindenki a részese lehet. Ez egy demokratikus misztérium. Ugyanis, szemben a fogalmi nyelvvel, amelyet Szőcs mellőzött, és amely mindig arisztokratikus, kirekesztő, mindig csak egy töredékhez szól, az érzelm nyelv az egyedül általános.

Szőcs Géza világa letűnt idők természetközelségéből, a természettel való egylényegűségünkől őrzött meg sokat.

Metaforáit olyan természetből meríti, amely még ősi megnevezéseket hordoz. Onnan, ahol a szavak nem csak jelölnek, de – önmagukban is – kifejeznek. Olyan archaikus természetből, ahol nincs idő. A költő ezért egyként otthonos ott, ami nekünk már elfelejtett múlt, vagy még ismeretlen jövő. Ez a misztérium megszünteti az idő hatalmát, amelynek egykor önként vetettük alá magunkat.

Mindez azonban csak a harmadik kötettel bezárólag érvényes Szőcs Géza költészetére. A „gyűjteményes” könyv ugyanis már az elkomorulás, az elszótalanodás folyamatát mutatja be a korábbi kötetekhez csatolt negyedik rész által. A szuverén, öntörvényű világ megteremtése után ez a rész a visszavétel könyve. Felszámolása a szavak tartópilléreire épített költői birodalomnak. A gravitációs erő a köznapi tartományokba vonja vissza az alkotói génuszt. A valóság jéghegyei léket ütnek ennek a messzire kalandozó költészetnek a bordái közé. A visszavonás azonban nem feltétlenül kudarc, hiszen bekövetkezése törvényszerű.

Szőcs Géza első kötete (*Te mentél át a vízen?*, első kiadása a Kritérionnál 1975-ben) 21 éves korában jelent meg. A költő a kötetben szereplő 32 verset 11 ciklusba szerkesztette. A rövid ciklusok a szerző nyugtalan létállapotának költői vetületei, szeszélyességet, türelmetlenséget példáznak, mely nem képes hosszabb lélegzetű alkotói programok kimunkálására, végigvitelére, mely mohó, habzsoló vággyal egyszerre, egy kötetben akar mindent, egy végtelenül gazdag érzelmi teljességet kifejezni. Úgy gondolom, ez a túlsorduló érzelmi telítettség nemcsak a költő, de általában egy életkor sajátja. A versmotiváció tehát egészen általános, a rendkívüli a kifejezés mikéntje.

A kötet verseire jellemző a töredékesség. Ilyen például az *Öt vers Évikének* című ciklus, amelyet nagyfokú megrendülés jellemez. A fájdalom heroikus mérete a kifejezés heroizmusát vonja maga után („csillagok árja régen halott istenek / szerte-szóródott szemgolyói a mennyei utakon”).

Ugyanakkor – az ifjúi ellentétességből eredően – nagyon jellemzőek a kötetre a szinte partalan, elemi erővel kiszakadó, szürrealisztikus, képpazarló poémák, hosszú versek. Ilyen például *A kéz mélységei és emlékezete* című vers. Csattanóját, ami köznapiság mondat lévén valójában lírai antipoém, nagyon jellemzőnek találom a pályakezdő Szőcs Gézára. Mindössze ennyi: „csókolj meg!” Mindazt, amit az előzőekben hosszas látszat-dialógust folytató lány és fiú hiába igyekeztek kifejezni erős akusztikájú, merész képek segítségével, frappánsan kifejezi ez az egyszerű, ősi és végre közös tett. Szó van itt egyrészt a kifejezhetőség, az elmondhatóság problémájáról, és ugyanakkor annak az artistamutatványnak lehetünk – nem utoljára – részesei, amikor Szőcs a banalitás és esztétikum határán egyensúlyoz.

A költő a verseket előhívó érzelmeket oly módon próbálja kifejezni, hogy – romantikus pátosszal – szinte gigantikussá, emberfelettivé növeszti lírai énjét („Olyanok voltunk, mint a föld két szeme”). A kötet egészét transzcendens szerelemérzés és testetlen szomorúság szövi át.

„Egy másik nagy utazás foglalkoztat.”

Szőcs Géza: Felicián

A Kilátótorony és környéke (első kiadás: Kriterion Könyvkiadó, 1977) az első kötet szerves folytatása. Mély líraiságról árulkodik, melyet különlegesre ízesít a humor, az irónia. (Ez a pózna, a rúd Szőcs kezében, amivel, mint ahogy fentebb említettem, a banalitás és az érzelmesség határán egyensúlyoz.) Az epikus fikció a sója ennek a költészetnek. Mondhatatlan bája van ezeknek a fantasztikus történeteknek, melyekben egyfajta gyermeki mentalitás megnyilvánulását láthatjuk, amely nem képes a valóságtól elhatárolni a játékot, a mesét, és a kettőt állandóan összemosza.

A kötetnek két eszmei talppontja van. Az egyik az utazás motívuma, a másik a vers mibenlétének költői definiálása.

Az utazás itt nem térben, hanem (szinte kizárólag) időben

történik. A kötet legfontosabb és legszebb versei mind egy-egy ilyen utazást örökítenek meg. A harmadik kötetben kifejtett filozófiai programot előlegezik ezek a versek.

A kedves arca számtalan egymást nem ismerő űs egy-egy vonásából áll össze, hogy aztán azok, akik találkoztak vele, szétvigyék újra a föld alá – elhunytuk után – az ismerős vonásokat (*Születésnapodra*). Időbe ágyazottságunk válik ily módon szemléletesen érzékelhetővé. Ugyanakkor a lírai hős maga is képes időutazások megtételére, tetszése szerint tud visszaereszkedni 1963-ba, vagy 1955-be (*Az az idegesítő, állandó kopácsolás*). De ebbe a gondolatkörbe vonható az a vers is, amelyben a lírai hős borfűtő és vízóvó ősei 1348-ból hátrahagyott üzenetének példájára maga is hasonlót fogalmaz, mely csak 2600-ban lesz fölbontható. Ősi, misztikus tudás jelenik meg itt, olyan, amely számára még korlátlanul átjárható volt az idő, és a merev szakaszossággal, a múlt időnkénti kitörlésével szemben a kontinuitás jellemezte időélményét. Nem más, ami itt megvalósul a költészet sajátos eszközeivel, mint – Borges esszékötetének címét kölcsönvéve – az idő cáfolata.

A kötet másik eszmei sarokkövét jelentő, a vers mibenlétéről kifejtett gondolatok, a *Mi a vers?* című prózai írásban körvonalazódnak. (Az írás jól mutatja, hogy a költő játékos, látszatra sokszor ötletszerű versművészetét milyen gondos elméleti megalapozottsággal műveli.) Az ebben foglaltak szerint a vers nyelve, a költészet szavai, melyek képi jellegűek, magasabbrendűek mint a fogalmi nyelv, azok ugyanis mára az „entrópia”, a káosz szavai, melyek elvesztették őskori teremtő értéküket, „csökkent és izolált energiaszintre degradálódott szavak”. A költészetben azonban „a szó telítődik azzal az energiával, ami egy metaforában cementezte össze egy másikkal”. Így válnak értékessé, fontossá a nyelvet régi jogaiba, teremtő erejébe visszaállító – akár esetleg az értelmetlenség határát súroló – szókapcsolatok, melyek gondolkodásunkban soha nem látott, pompás és bizarr képeket idéznek föl. Ezért lesz hát fontossá a metafora adta lehetőségek radi-

kális, a végsőkéig való kiaknázása, az így nyert értelmi feszültség fölhasználása. Ez a program, és ez nagyban közelebb visz bennünket Szőcs Géza költészetének megértéséhez, megköveteli a feltétlen eredetiséget, a szokatlanságot, a kuriozitást. Innen a játék, a nonszensz, a pajkos ötletesség, a versek gyakori dekomponáltsága, a képorgia, vagy éppen a tüntetően köznapi előbeszéd versbe foglalása.

*„Semmi sem volt, semmi sem lesz,
minden van, mindennek létezése
és jelene van.”*

idézi Sz. G. Hermann Hessétől

*„Kedvesem, keressük meg a tavat.
(Majd máskor. Holnap?) Majd
egyszer.) Egyszer holnap?)
Egyszer holnap? | Egyszer
holnap.*

Szőcs Géza: A tó

Harmadik kötetének (*Párbaj, avagy a huszonharmadik hóhullás*, Dacia 1979) koncepciója az időnek, mint egy végtelené tagított pillanatnak az élményén alapszik. A szavak jogaikba való visszahelyezése után az ősi időérzékelés restaurációja is megtörténik. Az izolált idővel, a privatizált múltakkal szemben egy univerzális időélmény részesei lehetünk. A múlt nemcsak „egyidejűként” tételeződik a jelennel, de megszűnik az emlékek, a múltak személyes jellege is. Lényegessé az válik, hogy megtörtént, meg fog történni, vagy megtörténhetne valami, de hogy kivel, a lírai énnel, múltbéli alteregójával, esetleg másvalakivel, az mindegy. A levelekből kibomló történetet ezért úgy olvashatjuk, mint magunkét, rólunk szólót, amelyről időközben megfeledkeztünk. Az idő a szövegekben úgy oldódik fel, mint vízfesték egy pohár vízben, s úgy lesz múlt, jelen, jövő szétválaszthatatlan, mint piros és sárga a narancsban, éppen egylényegűségünkél fogva.

Az első levél, akár az utolsó, közvetlenül a háborúba vagy a párbajba indulás előtt keletkezik. Így a történet nyitva marad, hiszen ott végződik, ahol elkezdődött. S mindaz, ami közben „történt”, minden vers és történés így válik egy olyan hatalmasra tágitott időpillanat részévé, mely az időbeli teljességet tartalmazza.

„Sok szóval születünk, és kevéssel halunk meg.”

Szőcs Géza: Sztár atyuska rulettje

A *Konkrét vers az afrikai lópestisről (avagy) Most már sohasem lehetek olyan, amilyen vagyok* címet viselő – korábban kötetben meg nem jelent versekből álló – negyedik rész első, cím nélküli ciklusát a – lezáratlanul maradt – *Párbaj...* című kötet folytatásának is tekinthetjük. A nyitó vers (*A fegyveres*) hőse egy jövőbeni szabadságharc közepette (talán éppen ez az a háború, ahová a *Párbaj...* levél írója is készülődött) – ismét csak – levelet fogalmaz kitartó türelemmel a kedvesének. Ilyen szándékolt híradásról, jövőbeni levélről szól az *Üzenet* című szöveg is. Ez az üzenet („a tudás, amit el kell juttatnom hozzád”) azonban ugyanaz lesz, mint amit a lírai hős már első levelében leírt! A *Monológ...*-ban aztán előttünk a végső üzenet, amely lényegében mindössze csak ennyi: „szeretem”.

Mélyen borges-i gondolat, hogy az írói küzdelem a világ teljességét modelláló egyetlen mondat, metafora, vagy éppen egyetlen kulcsszó megtalálására irányul. Szőcs azonban szkeptikusan megtoldja ezt azzal, hogy a küzdelem – hiábavaló. Az élethossziglani küzdelem legfőljebb csak ilyen, szentségüktől megfosztott, köznapi szavakra való rátalálást eredményez. Ugyanakkor megjegyzendő; a ciklus szabályos, vagy kevésbé szabályos szerelmes versekből áll. Az általános értékesztés közepette, aminek része maga Szőcs költészete is, a szerelem, a szeretet tűnik az értékörzés kizárólagos formájának.

A *Párbaj...* hőse számára még lényegtelen, hogy mit fogal-

maz meg búcsúmondataiban, jöllehet – hiszen a párbaj tétje a halál – könnyen megeshet, hogy azok legutolsó, többé már nem módosítható mondataivá lesznek. Egy párbajkódexből másolja ki búcsúmondatát. A negyedik részben, ahol minden a közeli, biztosan bekövetkezőnek hitt halál nézőpontjából értelmeződik – különös súlyúknál fogva – a lírai hős számára is fontossá válnak az utolsó szavak; ezért eleve egy testámentum formájában fogalmazódnak meg (*Időszerűségét veszített végrendelet...*).

Azonban, ahogy Szőcs nem hisz a borgeszi bűvös szó, világ-metaphora megtalálásában, úgy – sorsa groteszk fintora folytán – azt sem hiheti, hogy megtalálhatja azokat a méltó szavakat, melyeket lírai hőse föltétlenül érvényesnek tudhat majd a halál küszöbén. Mert hiábavaló, sőt egyenesen nevetséges a heroikus pátoz, – úgymond – a költő végső üzenete, ha még halálában is kiszolgáltatott az ember, azáltal, hogy az sem bizonyos, hogy elnapolható, mint ebben a versszituációban. Ha őszinteség létezhet is még, tragédia és pátoz nem, megfosztatott tőlük az ember.

A halál-motívumnak az ebben a részben való központivá válásával együtt jár a nagyfokú metaforizáltságtól, a képek zsúfoltságától való megválás; a versek költői eszközökben való egyszerűsödése. A művek ugyanakkor nyelvileg játékosabbá válnak, hangvételükben a korábbinál gyakrabban ironikusak. A versek puritánsága a fogalmiság felerősödését hozza magával, jöllehet korábban azt – mint arra utaltam – Szőcs Géza még idegennek tartotta a költészettől és saját gyakorlatában következetesen óvakodott tőle. Az irónia távolságtartása, fölénye mögött azonban kibeszélhetetlen fájdalom munkál. Tudatosul a korábbi költői út járhatatlansága; a „most már sohasem lehetek olyan, amilyen vagyok” veszteségének érzete elhatalmasodik. A veszteség végleges, már a jövőben sem nyerhető vissza.

*„Ügyünk győzni fog! Győzni fog ügyünk!
Vagy nem fog győzni.”*

Szőcs Géza: És apád merre?...

A negyedik rész második ciklusa előtt van a leghatározottabb cezúra. Ez a rövid, *Változatok ugyanarra a témára* című ciklus afféle „függelék”. Verseiről szólván direkt politikumukat kell kiemelni. Ezek azt a valóságot vázolják föl néhány erőteljes vonással, amelyen zátonyra futott ez a költészet, azt a környezetet, amely rákényszerítette Szöcs Gézát korábbi költői elvei és gyakorlata teljes feladására.

Ezekről a versekről nincs mit mondanom, nyíltságukban önmagukért beszélnek.

A fokozódó játékoságtól eltekintve, amelyek a verseknek ezt az újszerű nyíltságát ellenpontozzák, és teszik őket formájukban is ironikussá, a kifejezés szinte köznapi nyelven történi, ellentmondásban a korábbi tétellel, miszerint ezek a szavak nélkülözik az ősi jelentés többletét, ugyanakkor – kénytelen módon – elfogadva azt, hogy ezeknek a dolgoknak már semmi köze a vers csodájához; az ősi nyelv nem ismert ilyenén dolgokat, erre a költészetnek már nem lehetnek szavai. Ezek a tények – makacsul és megfogalmazhatatlanul – túl vannak az elmondhatóság határán.

„A fasizmus az embert egy visszhang nélküli tájba száműzte” – idézte korábban egy helyütt G. Steinert Szöcs (*Mi a vers?*). Nos, az őt körülvevő valóság is visszhangtalan, a versek nyomtalanul elenyésznek. Hiábavaló hát a szó is. S ezen a ponton már csak egyetlen következtetés adódik.

Szöcs Géza költő – vélhetően – az elhallgatás elől is menekült, amikor elhagyta az országot, ahol született, el Erdélyt.

KÍSÉRLÉT ELÉGIA RA

HORGER ANTAL PÁRIZSBAN

A KÖNYVTÁRSZOLGA

A történet szerint az öregember egy éjszaka bezárkózott az egyetemi könyvtár olvasótermébe, reggelre könyvhalmokkal torlaszolta el a bejáratokat.

Ő, aki évekig cipelt mindenféle lexikont, szótárt és kézikönyvet, most tébolyultan dobálta a terembe nyomakvó megdöbbszent könyvtárosokat; súlyos, nehéz könyvek csattan-
tak

az olvasástól ráncos, sápadt homlokokon, szemüvegek repedtek meg, kabátok szakadtak szét.

A küzdelem heves volt, gyors, és félelmetesen néma.

Az öregembert egy régi kiadású párisi útikönyvvel ütötték le. Rongybábuként csuklott össze, csak a keze szorongatott görcsösen egy könyvet: Horger Antal – A barcasági magyar
községek története. Ilyesféle roham többé nem jött rá.

Néhány hetes kivizsgálás után visszatért a könyvtárba – az orvosok teljesen egészségesnek nyilvánították –, s végezte megszokott munkáját, mintha mi sem történt volna.

Horger könyvétől azonban soha nem vált meg.

Rongyos felöltője zsebében hordta, s néha, egészen váratlanul, akár oldalakat is idézett belőle.

Soha, senkinek nem árulta el, mi történt vele, akkor éjszaka az olvasóteremben, a könyvek között.

Legyen meg végre az a pillanat, amikor a költészet helyettesíti az irodalomtörténetet.

Ha ez a költészet, mint folytonosan megvalósuló és folytonosan megdermedő nyelv megszűnik, és pusztá szemléletként funkcionál tovább, lehetőséget ad kiüresedett nyelvi formák, ideák és énképek feltámasztására.

Tudom, mit veszítek, és siratom a múltat.

Ne akarjak esztétikus lenni? Nem írni fontos.

Látod, milyen szörnyű, hogy én mondom mindezt.

Ha a költő hajlandó csak egyetlen pillanattig is úgy elhallgatni, azaz hajlandó egyetlen hatalmas és finom, önfeláldozó és pimasz, naiv és számító öleléssel belepusztulni mindabba, ami őt körülveszi, azaz hajlandó szavak nélkül rámutatni akár egy ócska kis történetre, ami nem valóságértéke, hanem lehetőségértéke révén használható, akkor nyilvánvaló lesz, miért jutott el épp oda.

Hová? Nyilvánvalóvá válik, hogy a nyelv nem hotelszoba.

Horger eljut abba a párisi hotelszobába, ahol egy nyomasztó éjszakán megálmodja a könyvtárszolga történetét.

Megírom és elvesztem. Nem közölni.

Lesz egy történetem, ami nem a valóság felől korlátoz, s amiben olyan személyes leszek, mint ötezer szabályos bemutatkozás után.

Elvenni a prózától a prózáíró, tudománytól a filológust, gyülekeztétől a pátriarkát, hentesüzletétől a tömegembert, tudom, mekkora brutalitás ez.

Házigazdaként belehallgatni mindenkibe, aki helyettem szólhat.

Ha majd mindezt kiérdekeltem, lesz jogom eldönteni a megírt és a meg nem írt versek sorsát.

AUSZTRÁLIA

Pompeji

Míg Ausztráliában a birodalom
fennállásának 200. évfordulóját
ünnepezték, indián őslakó szállt
partra Angliában, és népe
tulajdonának nyilvánította az
egykori anyaország földjét.
Ennyit hősiességről,
iróniáról,
földről.

Drága föld.

Szőcs a napokban találkozik Suttinggal.

Elővigyázatosságból, s talán most mert utuk
messzebb vezet, kerülik a fegyver, felkelés, vér,
forradalom, ellenség, ...kifejezések magyar használatát.
És ez a vágy már majdnem remény.

A világi ragyogás tollhegye ámde törékeny ékszer.

Tisztességes mondat? Stíluskényszer?

Sib, peniszes szó? Szó? Szavak?

Pompeji?

Ismerősek nekünk minden helyek.

Van szél, ami csak tátogó madarakat hoz,
felhőket soha. Amikor a költészet úgy döntött,
kiutazik Ausztráliából, már lemérte a két férfi,
mondatnyival mindig kevesebbet kell akarni
a biztos tudásnál, hogy a törékeny szív hangjai is
átdoboghassanak ezen a szűk résen, akár egy ismeretlen
földrész ismerős munkahangjai,

fák és földek íze,
fák és földek íze,
fák és földek íze...

Ha Szőcs és Sutting ott állnának, egymás mellett,
nyakukon kötéllel, az akasztófák erdejében,
néznék a másik arcát, nem szólnának.
Szemükben se félelem, se fájdalom.
S ahogy a hóhérok kiütnék a csapóajtókat,
lenne bármilyen gyors a halál,
már csak a két férfi szóüres helyét találná.

A megszálló birodalom kivégzésekért felelős tisztje
másnap reggel feladó nélküli, kézzel írt magyar
levélet szótárazna.

„Pompeji egyik lávával betemetett lakásában
a még élő Urnőt kutyája marcangolta. Tudja meg
tehát: ilyen hely kell a szerelemhez!

Az Ön kutyája is az idő.

A hatalom pedig hiábavalóságok gyönyörű sorozata,
melyben az uralkodás természetét apró vérkövekként
ékesít fel egy-egy eltítkolt, vagy keresett szó,
talán épp a mi nevünk.

A költészet (vers) epikus kellék.

A világ bármely két különböző dolgát összekötő
legrövidebb egyenest mondatnak nevezzük.

A lélekzet testeket himbál lágyan,
a halál mégis elkésik,
mert másképpen emlékeznek rá...”

A szöveg itt egy emlékképpel lesz gazdagabb.
Mamia papnő félkörívű sírkövén Goethe üldögél,
hátát kőlappal hűsíti.

Tenger, naplemente, ciprusok.

Sok vész érte a világot, ámde kevés,
mely ekkora örömet szerzett volna az utókornak,

mint ez, írja később.

Szép gondolatokra méltó, gyönyörű hely.

Szép gondolatokra méltó, gyönyörű hely.

Szép gondolatokra méltó, gyönyörű hely...

FANTOM

Pompeji

És mégsem szó az, hogy így vagyok.

Teljes életet élnék az testemvel, holott

magomat már nem mozdíthatnám – iffiú poeta verteng

az literatura dermedt libasorában: folyhónek túl

szabályos, szarnak túl kemény, küembernek túl nehéz,

fantomnak túl fantom... – környülöttem

szorítva, fogva, őriztetve,

előről is, hátulról is gipszesek.

Kedig folyékony történet volt ez,

hogy előről is, hátulról is az ÉN. Ó a láva is.

ÉN, ÉN, az irodalomember, azki ettől fantom,

azkik ójják bennem az nyavolás hiányuk,

azkiknek hangját csinyálom.

És ha, mint fenéktelen szájából az szó, lukból ürülég,

elmozdulok (szököm), máris velem mozdulja magát

az Egész (szökik). Egy gipszcsonk,

szigorú, mert matéria, figyelmeztetőnek-é,

avagy mert élethel szüksége hergelé őt is,

az szűvóvó bordám közé rugold.

Fáj is, snem fáj is.

És mast már ki(fel) sem állhatok (abbahagyni),
mert ugyan mi tartana meg. Azmi tömlecel,
el is tart. Egymás hiányán élődsi
nyomorult lények, akárha Osszián honában,
hol sápadt Napra folyhő olmos fátyla hull,
s gáz lehellet szálldos az földnek odvából,
és sárkánygyiktaréjos kűszikla cakkoz sűrő léget,
hol a lélek nehéz és komor,
mint a növényi zöld,
hol fülemvel fájdalmas, folytonos sírást hallék.

Ki sír, folytonosan ki jajong e tájban?

Nessie sír, a szörny – kong az hang, mintha
énbelőlem, gipszen által – Nessie sír, hogy nincs,
nincs, Ő szömélye nem is lél soha.

Dac, s harag virága szökken,
önzéssem kettős, élődsi elve: ha ő se, én se.
ha igen, s igen.

Mert mégis az itt a kérdés,
ki kérdez itten, és ki sír, folytonosan ki jajong,
gyömbeleg, szép fején két halló fülével ki hall,
rózsás ajakával ki szól, s hallgat,

testével ki text e tájban.

SZEREPLŐK

Pompeji

Szerepeltetvén tehát bőv és sűrő és temérdek
oldaloknak sulyival mindenféle szömélyt:
orátort, poetát, hadfit, muzsikást,
Angyalt, Ördögöt, Istent,
és mégsem tudnám, mivégre,
hah, mivégre??

Mert ők ki?

Netalám szó? szavak?...Netalám.

Netalám dolgok?...Netalám.

Holt dologhoz holt dolog illik, in summa,
se előre nem bírok nézni, se hátra,
egy tetőm vagyon,
azki,
azki.

ASSZONYÁLLAT

Pompeji

Mert nam férfinak két végpontja vagyon.
Egyiknek felől Isten, másiknak felől asszonyállata.
Ámde asszonyállatnak csak egy végpontja vagyon!
Ennek felől az férfi, másfelől, úgymond,
mind az magát kénálló lágy edén,
beszivandó szőke ég,
az a fürtös két csöcse,

gömbelég dir-dur fara,
publikány szekszamontája,
húskapuja, húskapuja, húskapu...ámde ezeken túl is,
hogy azmi szép, avagy haec vir, item, hic foemina,
jaj, mégsem leszek nő, mert azt nem lehet befejezni!

KÖZEPES KOR

Pompeji

Utazván magomat vége-végtig
ezen kicsin pocséta, ámbátor méges
labyrinth országban – hol végtére is
haragvásomban mindent Pompeji városával
tettem hasonlatosvá –, heába reménlő
eszemvel csak azt kellett megtapasztalni
– 1988-at írunk, Uram –, hogy
Világodnak eme kietlen, hitván
régijában nincsen a költőknek
általjában csak két évszaka,
úgy mint fiatal (ámde nagyon fiatal),
és agg (ámde nagyon agg) poeta...
De nem! De nem!
Add, Uram, hogy
közepes korú költővé lehessenek!

Közepes korú költő

ül magára hagyatottan az útvesztő irodájában
és a forradalom történetét gépeli. Mindez persze
legenda, szóbeli közlés, mely akár lábjegyzetként
is felhasználható. Sőt!

„A szöveg halálra ítéltető, de a lábjegyzetek halhatatlanok.”

A katona nem ismerhette Beckett mondatát, ami a botrányal szembesített meditációt így idézi: „A növény nevén gondolkodom, mely az akasztottak ondójából nő, és ha letépik, sivalkodik.”

Ezért rúgta be a frissen festett ajtót.
Sto tü gyélajes?

Ha például – tűnődött el a férfi – egy orosz prózahős így szólít meg: *barátocskám!*, úgy mégse neheztelj. Nemzetének egyik legjellemzőbb pillanatával ajándékozott meg, és ennek örülni kell.

Beteljesül-e valaha a filológia dicsérete.
Ezt sem tudhatjuk. Azóta, hogy láttam *árnyékom*, ezt a friss és elképesztően eleven harkályt, már arra sem hagyatkozhatom, hogy a Világból könyv lesz. Van egy madaram, aminek a csőre olyan erős, hogy átütné a felvidéki ácsok tenyerét is. Platánról platánra szálldos, követi gyengeségem, kopogtat, koppant, átüt a haldokló fák tözsébe tömött beton(?) vékonyabb foltjain is, ficáncoló pondróba kap. A fonal, amit maga után húz, lassacskán behálózza az egész várost. Isten legveszélyesebb ajándéka a rögeszme, ha ez a madár valóság, kinek az árnyéka vagyok én?

A férfi, miközben felemelte a fejét, legszívesebben így válaszolt volna: Tudja-e, kedves barátom, hogy az Iliász Akhilleusz mauzóleuma? (1.)
Nyírfailat, vér és puska szagának émelyítő *keveréke* csapott az arcába. (2.)

Ám ahogy a reá szegeződő, vérekes fátyollal
elhomályosított, szlávos szempárba nézett
(A forradalom eszméletvesztés. A csalétkül hagyott,
aranyhabos mézserbe madarak szédülnek... – suhant át,
kicsi felhő, a homlokán.) mégiscsak ennyit mondott:

Dolgozom.

1. Folytonosan jelen lenni, nos ez túlon túl profán,
emberi. Az istenek fenntartják maguknak a meglepetés
jogát. Akhilleuszt ki kellett vonni a cselekményből,
hogy utolsó héroszi lángolásával mégegyszer bevilá-
gíthassa alattvalóit. Visszatérte isteni fény.
Aiasz Telamóniosz Akhilleusz árnyéka, s Odüsszeusszal
egyetemben a másik trónkövetelő. A tét igen nagy.
Az utód nemcsak a fegyvereket, nemcsak Hellászt,
Európát, egy eposzt is örököl. Az utód hazatérhet.
Odüsszeusz győzelme után, nem kevés iróniával,
azt is mondhatnánk, hogy az ember kiemelkedett az istenek
világából. Mindezekért természetesen a költészet
felelős. Úgy is nevezzük őt: *A folytonosan jelenlévő
ember* (Közepes kor)

2. Őszintén be kell ugyanis vallanunk, hogy a
filológiát némiképpen kölcsönözték többféle
tudománytól, s mint egy varázsitalt a legkülönösebb
nedvekből, anyagokból és csontokból főzték össze, sőt,
hogy ezen kívül még művészi, az esztétika területén
imperatív elemet is tartalmaz, ami elgondolkodtató
ellentétben áll tisztán tudományos jellegével.

Nietzsche

Epilógus helyett, 1857 májusában, amikor Arany
A walesi bárdok soraival bajlódik, a tavasz zöldjétől
meglepett szibériai falucskán cári ulánusok vonulnak
keresztül. A nyírek törzsére könnyű, tavaszi sarat
pötytyöznek a gőzölgő kincstári lovak. Az egyik

katona tréfásan odakiált az út szélén bámészkodó közepes korú férfinak. „Hogy ízlik az irodalomtörténet, Alexandr?” Hogy az ily módon megkérdezett ember egyik egyenesági leszármazottja az a fiatal katona, ki évszázaddal később a Magyarországot lerohanó orosz csapatok közlegényeként a Parlamentben a gépelő férfival találkozott volna, bizony ez egy közép-kelet-európai üdvtörténet tipikusan kegyetlen fintora lenne, amiért azonban már sem a költészet, sem a költő nem viselheti a felelősséget.

Medgyesi Gabriella

HORGER ANTAL LEVELE PÁRIZSBÓL

– *Darvasi Lászlónak, Szegedre* –

... Másnap úgy ébredtem, mint az állatok, telten és éhesen és várkozva.

A Szajna ideverte a hangokat Európából, s én kortyoltam a jelek, ragok, képzők nélküli szavakat, mindegyik saját jelentésétől volt édes – mint az a kávé lehetett volna, amit a szobaasszony persze elfelejtett szobámba felküldeni.

Talán elaludt ő is, ismered, talán, barátom, azokat a napokat, amikor hajnallal kelsz ugyan, de megvénhedt tested (vagy fiatal? még inkább az) ágynak szögezve, mint transzkontinentális vasút-utakon:

fektedből láthatod úgyis a sorra eltűnőt.

... Fekszem itt, különben csönd van a szállodában,
mintha nem is vendégek, hanem nyugdíjas szobaasszonyok
laknák körülöttem a rendes, virágos-tapétás szobákat,
s én közöttük, egyedül férfi, nyugalmazott egyetemi tanár,
telten igékkel, szókapcsolatokkal, elfelejtett nyelvi
fordulatokkal és éhesen, sóvárogva nézve a tegnapról
ittmaradt üres csészét: alján a beszáradt kávé
Magyarország-formát mintáz.

Drága barátom, kit igen tisztetek a múltkori versért
– furcsállod tán most, hisz sosem tartottam isten
kegyelméből való ügynek a verset –,
nem gondolok most Párizs fényeivel,
a Szajna és a sokféle náció, ki úgy ütődik ez országban
össze, mint a marokból szórt biliárdgolyók,
csak folyjanak tovább, ahogy kell, én ágyban maradok.
Nem lépek ki többé innen,
csak ha ezt a várost elhagyom –
jut talán kávé addig is. Hogy visszatérek-e
még, haza, haza innen, nem tudom.
Azt a várost – olyan nagylelkű ez a hajnal! –
rád hagyom. Nyugodt vagyok, s legyél te is,
mert felfejti magát minden, s az is egyszer,
mint a nyelv.

AMIBŐL OLVASHATNI,

a szöveg itt megszakad.
mint filmekben a kép kinyit, lezár –
nem áttűnés, kockánként megszerkesztve,
minden éles: ettől-eddig.

mint napló, amikor megered, amikor kimondhatatlan,
és két szó közt hirtelen megáll,
mert észrevétlen megtelik az élet és kiválik
és válaszol egy másik ívre, fölfelé, súlyosan, tapinthatóan.

...a szöveg itt megszakad.

de előtte becsapódik egy ajtó,
a kameraszem

– könnyebb a szónál, könnyebb a mondatnál –
szem a szónál, felvételeket készít,

a képen asztal, az asztalon óra, papír,

puszta testen hely, még nem láthatni, mire,

még nem láthatni, mettől meddig,

még minden lehet egy töredékig:

egy távozás két végpontja közt a papír hófehér esélye.

de azután a kép

– súlyosabb a szónál, tömörebb a mondatnál –
kép a szónál lüktetve,

kilökve magából, kihányva a fényre a fényt, megáll,

s mint szöveg, ami érthetetlen megszakad,

egy jól látható testet ír a falra.

a kiszakadt mozdulat:

mint félbehagyott szöveg:

állomás vonulás közben:

állomás visszavonulóban:

hogyan a lélek csak ennyire halhatatlan,

hogyan az itt-lenni: csak vászonra fénnel fölrajzolni magam,

hogyan az itt-lenni: csak távolodás leletből másik leletbe,

hogyan az itt-lenni: szűnni,

hogyan az itt-lenni folytatthatatlan kézirat.

ÁGVILÁGI VILÁGVÉGE

(részlet)

Már megint fújt a szél. Mindig ez az átkozott szél.

Akár erősen, akár gyengén: elviselhetetlenül szemtelen. Már az is, ahogy megjelenik: soha nem szól előre, csak meglódul a világ köszönésképp, s tudni, hogy megint ideette a fene a nyavalyás muzsikást.

Persze, muzsikás. De annak is milyen! Mert hangszere nincs sajátja, mindig azzal játszadozik, akit éppen ér, s akit ér, abból hang fakad. Kész zenekar ez is itt: fönt az öreg Sas faggyús szárnyai csettegnek, ahogy egyensúlyozni próbál a szegény, s hozzá azok az elnyújtott, mély sóhajok, mint egy kedveszegett gordonka. Aztán a vén Fa, ahogy szempillantás alatt, ellenállás nélkül megadja magát és nyekeregni kezd az ágak tekerőlanthada, és az elaggott gallyak pittyegése, ahogy pizzicato sírásnak indulnak...jaj...

Öreg Sas, vén Fa, elaggott gallyak...

Ilyeneket morgott Ágonülő mindig, ha megdühödött a szél-re.

Moroghatott, persze, nyugodtan, mert nem látta senki. Mert ha látná ilyenkor valaki, az rögtön elnevetné magát: Ágonülő ugyanis olyan vénséges vén volt maga is, mint azok a bizonyos országutak, amikről némely emberek beszélnek.

Vén volt Ágonülő, és az a fajta, aki örökké dünnyög. Nem hagyhatott szó nélkül semmit. Hol a leveleket találta száraznak, hol a Sas sópáncodását túl hangosnak. Hol tüsszenteni nem bírt, hol a hasa fájdult meg a sok tüsszögéstől. Persze ezek nem voltak fontos dolgok, jól tudta ezt ő is. Kényszer volt ez az állandó mormogás, mert Ágonülő tulajdonképpen végtelenül unatkozott.

Minden napja ugyanúgy telt. Arra ébredt, hogy egy levél az arcára hullt, az orra hegyére; rajta két csepp, és mindig csakis kettő. Furcsa kis cseppek voltak, de ezzel már régen nem törődött: jöttek, hát jöttek, s azt is tudta, miért. Az egyik

zöld volt és az éhét csillapította, a másik barna, az a szomját oltotta. Ha ezzel végzett, járt egyet az ágakon. Nem sokat, mert nem volt értelme. Ismert már mindent, az összes kis göcsörtöt, hajlatot, s körben, amerre a szem ellátott, soha nem fedezhetett fel semmi figyelemreméltót vagy érdekesezt. Túl az ághegyeken ugyanis teljesen üres volt a világ. Fölfelé pedig se nem bírt mászni, se nem látott: csupaszon, nyílegyenesen tört a Fa törzse a magasba, s a vége pedig, ahol a Sas fészke lehetett, homályba- fénybe veszett.

Ezután már csak két dolga maradt a napra: időnként egy-egy falevelet elrágcsálni, és dünnyögni, dünnyögni, egészen addig, amíg hirtelen le nem szállt az éj, s ő végre elaludhatott.

Íme, a napok, mindig egymásután.

Ágonülő élete, napnapután.

– Semmit nem ér ez az élet! – szakadt ki belőle, mikor erről rájött.

Azt már csak az öreg Sas tudta, hogy ez is a ceremóniához tartozott: a napfölkelte és naplemente közötti idő pontos felezőjében, mint egy kötelességtudó kis kakukk, Ágonülő fennhangon elrikkantotta bánatát, keservét tulajdon sorsáról. A Sas ilyenkor megkönnyebbülten bólintott: – Hála és köszönet, Ágonülő még a régi! De Ágonülő nem tudta, milyen örömet okozott ezzel a fokozatosan süketülő szegény Sasnak. Nem tudta, hogy a jó öreg ezen kívül már semmit nem hall; ez az egyetlen jel számára életről és halálról. Ágonülő semmit nem tudott, csak dünnyögni és unatkozni. De a legeslegjobban saját magát únta. Reggel és este, ágak és falevelek közt, szélben és csöndben, sas-szárny-csettegés és fazenekar hangzavarában, ébren és álmában mindig, mindig ugyanaz az Ágonülő kínlódott a világban. Sőt akkor is ugyanaz volt, amikor a legjobban szenvedett – de ilyenkor, kivételesen, unatkozni is elfelejtett. Ilyenkor egy merőben más érzés járta át testét-lelkét: néha bizony sírt Ágonülő, önfeledten, mint legkisebb korában, és szégyellte magát.

PÁRHUZAMOSOK, HULLÓBAN IV.

„úgy látlak, mint aki mindent látott már
és semmit se látott,
nyíló-csukódó ablakok:
érinthetetlen éveink mögött.

milyen öntudatlan és büszke vagy,
mint a szétszórt fák, ilyenkor tavasszal,
pokol és menny között:
kitalálva és ittfelejtve ebben a metafizikai tájban.

kitaláltalak egyszer, s ez a papír;
tested fény-írta rajzával
kíméletlenül örökkévaló már –

úgy látlak mindig,
mint aki mindent egy lezárt vers szemével lát.”

PÁRHUZAMOSOK, HULLÓBAN VI.

„Ahonnan mi is elindulunk.
Csillag- és esőverte ablakok mögül,
bentről kifelé, ahogy sohasem,
ahogy csak most lehet.
Aszfalt- és fényverte utcák felé,
majdnem érezve, majdnem teljes arccal
simogatva, majdnem leborulva.”

„Valahonnan elindulni – mint távolodni,
már nem lenni itt.

Nem az üveg mögött, ráfeszülve,
hogy egyre-egyre kijebb, egyre az ég felé, mindig.
Mindig ott, ahol elfelejtkezik e reggel, a dél, az este,
elfelejtkezik rólunk és csak tünemény, csak örök.”

„Ahonnan mi is elindulunk. Az éjszakából.
Ahol helyettünk mindig más, csak a felhevített hús,
újra csak visszahullva, csak magába.
Ahol ajtók s az ajtófélfák ölni taszítják,
ölni az öntudatlan húst, a száját,
az átkozott, gyönyörű kezét,
ahogy kinyúl, megérint, belemar.”

„El innen. El a csillagokkal és esővel
sebesre vert ablaktól,
el a meleg, mindig felelő testtől,
ami élni akar, élni akar.”

„Ahonnan elindulunk.
Az arc mögül, csak egyre beljebb, ahogy sohasem,
ahogy csak most lehet.”

„Minden nap, dél, délután örök.
Az este mozdulatlan.”

SZENVTELEN, HŰVÖS ZÁRÓJELEK

LEÜL ÉS VERSET ÍR

Látod ilyen nekem a vers
Mint egy katona aki mindig másról beszél
Mint egy katona aki
kimászik a lövészárokból és
sétálni indul a senkiföldjén az arcvonalak között
és közben cigarettára gyújt

A vers mindig másról beszél

És persze hallgatni könnyebb
különben is kinek kell ez az egész
és mégis mitől van akkor ez
a torokszorító fájdalom Uram

„Látni tanulj” később félbehagyom

ezt a szonettet is talán
a felszólító mód miatt vagy mintha riasztana
minden biztosnak tűnő megoldás
(Kérdés: oldani mit meg biztosan?) Később
az ablakhoz hallgatni állok Odakint
lassú ősz egypár borzas madár
firkálgat a képen Tanulok

látni Később megyek egy
kört a latyakban El-
szoktam ettől is pedig ( )
„Felejtsd el hogy írni kellene”

ELŐTT

A hely ahol állsz
A hely ahol állok Persze más
És így mondom „állsz” holott
nem állás és így mondom „hely” holott –
Osztályrészét – mondhatni – végül
úgyis elnyeri? Vagy elnyeri
veszteségét?
Úlj le és figyelj
Még mindig hallgatok

KIMOSSA CIPŐJÉT: NYERS

Szeretnék én is eljutni egyszer (valamikor)
a katarzishoz mondjuk
mint egy Tarkovszkij-filmben
Ahogy a fűszálak megremegnek

a tragédia előszelétől az egyszerű-
en nem felejthető (felejthetetlen)
Felejthetetlen mondom és csodálatos persze miköz-
ben cipőmet mosom derékig áthajolva a
fürdőkád peremén

Szeretnék verset írni neked de mintha máris

földdel lenne tele a szám
Pedig a bölcsességet elhárítom
magamtól és néha már
napfelkelte előtt a rigókat hallgatom a kertek
bohócait: ahogy
bukfencet vetnek az ágakon
Holott az is lehet hogy a rigók nem is
tudnak bukfencezni
Azért jól teszed ha bizalmatlan vagy
a poézissal szemben

SZENVTELEN, HÚVÖS ZÁRÓJELEK (T. S. barátomnak)

Nem tudom ez a bútorszagú csönd
megtölti-e a verset (mit bír el)
vagy az is
éppúgy üres marad
áttetsző mint az emberi bőr

Talán néhány pontos metafora mondom
de vannak dolgok amiket nem lehet – –
mégis *dolgozom* – –
egymás mellé rakom a szavakat és hallgatok
hallgatom
ahogy épül bennem a vers

És közben rámcasukódik
ez a metaforákon túli csend
belémlopózik hazát foglal
magának – – bennem
(*mondj van-e ott haza még
ahol éjszakánként szenttelen
hűvös zárójelek közt fekszem*)

Tatár Sándor

POST FACTUM

Nem volt szabad senkinek szólnom
Ez így volt megbeszélve Jobb
ha tervszerűen és fegyelmezetten
történnek a dolgok
Mert dolgok fognak történni, amint ezt
szintén elhatároztuk akkor – –
A hajósok a csillagokat szokták figyelni
amennyire tudom
az összeesküvők meg azt hogy

mikor van újhold s mikor telihold
(Felszédülnek a gyerekek *megkomolyodnak*
Átírták magukon nagyjából
normális számban

a hozzávetőleg szokásos példaképeket
És soha többé nem lesznek gyerekek
ha csak nem akkor amikor közös titkukkal
fenyegetik a rendet: az Erőset)
Nehéz erről beszélni így

neked
aki bélszínt eszel véresen,
nekem;
avar kövek és föld alól

AHOGY AZ ÖRVÉNY IS LEFELÉ...

Lépteid hangudvarába befogott tehetetlen állat a magány
A magány ingoványában lépteid mellé más meleg jelenlét
nem szegődik.
Jól bőséggel sem tartható legyen őszi tánca a magány
A magány őszi vacogás a fal tűzrakással ellentétes
oldala-
lán.

A magány hátrafordulás és üres utca
...Kanálispáraként kabátszárnyad alamizsnáját követelő
állat a magány.

A magány sebezhető, a magány oszthatatlan
a magány ön*magát* kézbesíti házhoz,
a magány győzni fog...

MÉG EGY

Erről

(→*Majakovszkij*)

Megérkezésed néma pantomim.
A világ lecsavarja színeit és itthagyl –
magányt robbant körém, ha itt vagy
Hűtlen a szó: kifordult, antonim.

Nevetséges, de méri az időt a fejem.
Beleborzolsz és látod: széthajló ezüst.
Elmondtam minden kellemest, derűst,
mi tellett. Hogy a félelem?

az „kapcsol” össze, veszi szavamat?
Hogy nem hagy el, csak *lapul*, ha a
szemeidbe fúrom,
gyömöszölném magam?...

A félelem... Ne felejtse el a csapzott madarat,
mikor megül egy dróton, mint a húron.
Ne felejtse el a csipás reggeli
egymásfeléfordulást, mikor a szemek irtásföldet látnak.
Tudod, hogy ennél jobban kellene
egymásnak állatok hiába vágynak.

Véráramokká átírt félelem.
A forgószínpad megfakul, megöszül.
Már minden mondhatót és fontosat
elmondtam – hogyha nem maradsz tetőül,
villanydrótul, akkor ne bánd a madarat.
Más játszma az.

Hazárd és képtelen.

Eltávolodsz és visszatérsz.
A törülköző leng talán és nedves
Nem tartóztatom alakod, hogy utánaeredhess
Elhallgatlak, ahogy a torkomon kiférsz.

FOKOZATOSAN ÉS FOKOZATTALANUL

Szálanként kapjuk a hajunkat.
Kortyonként a tejet.
S évenként azt, – az egyszerűségnek
azt a bélyegét, – amitől
ragyogunk. (ha ragyogunk.)
S valahogy ugyanígy vonul ki
belőlünk az évek
vándorhangya-légiója;
ezt-azt visszavéve, mind
elhagyatottabbá s magtalanabbá
trappolva a salakot, –
míg gerincünk tűjébe fűzött
gyökerekkel hímezni nem kezd
a Teremtő valamit: erdőt,
zsombékost, gabonaföldet, vagy
bármi egyebet, mi helyettünk
még (már) adni tud.

Csak a szenvedés nem ízelget, nem szurkál minket.
Ki tudja? – tán akar. De
egy bizonyos pontig nem bír
velünk. Aztán minden megáll.
A csöndről tehetetlenül
siklik le bármelyik karom.
Szabad préda vagyunk.

Jónás Csaba

VETÜLETEK

„...minden három dimenziós tárgy, melyet
egyszerűen csak látunk, egy olyan négy-
dimenziósnak a vetülete, amit nem ismerünk.”

Marcel Duchamp: Zöld doboz

Dráma a lőtéren

Véres dráma játszódott le szombaton a dél-norvégiai Farsund város egyik sportlőterén. Egy ismeretlen helyről támadó orvlövész agyonlőtt két sportlövőt, akik éppen a lőtáblák előtt tanulmányozták eredményeiket. A támadó néhány perc múlva meggyilkolta az áldozatokhoz siető két orvost is, majd megsebesített két másik személyt is.

(Ars poetica)

A tűzkerék lassan bukdácsolt lefelé a domboldalon, pöfékelt, puffogatott és olykor lángokat pökött. Lerítt róla, hogy házi-
lag barkácsolt szerkezet. A törököket is ez a hatás bilincselte
le: mozdulni sem tudtak a meglepetéstől, csak rázkódtak,
remegtek a magukba fojtott röhögéstől, miközben a kerék
átlendült velük az adott pillanaton és az egész, alapvetően
jelentéktelen, hülye életükön.

(circulus vitiosus)

„Maga agyalt ki magának
legyőzhetetlen akadályokat,
és egy viharos éjjel
egy szirthez hasonló magas partról
egy eléggé mély és sebes
folyóba vetette magát,
és bele is veszett.”
(*Shakespeare nővére*)

A szovjethatalom Makszim Gorkijt küldte a szigetekre, hogy *saját tapasztalatai* alapján cáfolja meg az ellenséges híradást. Gorkij érkezése előtt áthúzták az ágyakat, fehér abrosszal terítettek az ebédlőben, és aznap nem végeztek ki senkit. Gorkij végigsétált a barakkokon, senkitől *nem kérdezett* semmit, és hazautazott. Soha *nem beszélt* Szolovkibéli tapasztalatairól.

A világ első önkéntes temetőjében járunk. Fiatal és kevésbé fiatal emberek strandpapucsban, fürdőköpenyben a kőasztalok körül ülnek, vagy a márványoszlopoknak támaszkodnak, vagy tenyerükbe rejtik az arcukat, míg fényes koponyájukra madár, lepke vagy bogár nem száll. Egy lépés hátra vagy egy zseton.

(aqua vitae)

Valami őrült nagy merénylet volt a levegőben: a szentváros fölött gomolygó fellegek, mint egyfajta halfarkas-tárlók, az utcákon a selyembe-damasztba bújtatott hamvas melleken a harapásnyomok, mint a szerelembe zárt rendőrség, a város homlokán ejtett vágások, vékony, színes csíkok, mint egy fenyegetően fölnagyított marokkójáték.

Az árulás előestéjén a szentváros utcáin bolyongtam lélekben újjászületve, szent szűzként vegyültem el a tömegben. Halk zűmmögésként ereszkedett a városra a még mindig haldokló ember idegtépő üvöltése.

Az üvöltés két napja vált hallhatóvá, de valószínűleg már csaknem kétezer éve erősödött egyre gyorsuló tempóban, míg most áttörte a bűvös határt, és félő, hogy hamarosan tisztán kivehető lesz. Arra nem is merek gondolni, hogy mi lesz, ha esetleg küldetésem nem járna sikerrel. Mindenesetre teológusaink már dolgoznak egy új doktrínán, amely vég-szükség esetén útmutatásul szolgálhat.

(Divina Amnézia)

Háy János

HOMOKSZÍN SZEMEK

Nem láthat,
hiszen szeme csak homok és víz,
szeme homokban homok és vízben víz.
Léptei az állatok puha léptében
az emberek durva lépése,
s az emberek durva léptében
az állatok puha lépése.

Idegen férfiben idegen férfi
és idegen nőben idegen nő.
Férfiben nő és nőben férfi,
hidegen puha és melegen kemény.
Testében zakatol az idegen beszéd,
testében kopog a csont és lötyög a vér.

Ami fölötte van lehullik,
s ami mellette van ledől.
Talpa alatt megtörik a környezet,
belső hullik a külső törmelékre...
Tudom, érintése mégis
a testmeleg levegő érintése,
tapintása vízbemerített kéz.

A NÖVÉNYEK HAZÁJA

a közeledő szerelvény folyosóin sétálok
mikor te alszol s az idővel kibekkeled a távolságot
álmodban türkizzöld ruhában érkezem
álmodban meghajlok előtted
– úgy szeretjük egymást
ahogyan a növények szeretnek
hiszen puha bőrünk alatt
nem ropog a csont és nem lüktet a vér

álmodban tudom az atya növény és az anya is növény
s a gyermek is növény lesz
a pályáról mely eddig csak a miénk volt
mégis kiűzött a húsok csatája
ne félj majd eljön érted a perzsa nő

majd eljön érted a perzsa úr
s álmodban végre eltűnünk innét
eltűnünk hogy úgy szerethessünk
ahogy a növények szeretnek

RÓMAI TÁJKÉP

„A rómaiak annyira szerették a természetet, hogy még lakásuk falait is gyönyörű tájképekkel díszítették.”
(Ted Grove: *The Roman Empire*)

Először voltam itt, s mint érkezőt az aktivisták fogadtak. Az aktivista szó pont olyan ronda, mint egy igazi aktivista. Alaposan megrázták a kezem, a nők is, hogy lássam rajtuk, ők férfiak (vagy mik). Éppen akkor érkeztem Itáliából, középkori csengettyűs ruhát viseltem, s így minden kézfogás olyan volt, mintha kiráznának egy karácsonyfát az erkélyen. Te vagy két lépéssel a hátam mögött álltál, s kuncogtál látva a kellemetlen szituációt, majd gyorsan elrohantál arra, amerre korábban az utca volt, most meg a halványlilarúzs-bolt áll. Késő este lett, mire hazavackolódtunk, én tök vörös voltam, mint a fürdőzők, te pedig tök lila, mint a lilára festett fürdőzők.

A fürdőzők a parton feküdtek, aztán berohantak a vízbe. Úgy csillogott a bőrük, mint a közeledő cápáké. Ott a vízparton annyira elbáméskodtunk, hogy még a jégkrém is a kezünkre csorgott. Közben persze tél lett és befagy a seggünk, ha kimegyünk a lakásból.

Inkább ki se mentünk. Órákon át bámultuk az ablakból a hentest. Egy vékony fehér köpeny volt rajta, de nem féltünk, hogy megfázik, mert folyamatosan ömlött rá a langyos vér. No mindegy itt az este. Takarj be, holnap újra felkelünk.

Tavasza ébredtünk. A fák zöld ruhába öltöztek. Ettől a naptól kezdve olyan nyugodtak lettünk, mint egy doboz szedukszen, mert a zöld szín nyugtatja az idegeket. Írásban sokkal gyorsabban telnek az évszakok, mint valóságban. Ez is mutatja, hogy az írás nem azonosítható a valósággal. Még mindig tavasz van. Sok minden eszünkbe jut a tavaszi tájról. Például, hogy ez a föld itt nem a miénk, hanem egy már régen kihalt népé. Az, hogy az erdőt a fák-húvös-zárdájának nevezzük, tőlük ered. Egyesek azt is tudni vélik, hogy e nép utolsó generációja nem halt ki, hanem beköltözött pillantásainkba. Ha alaposan megfigyeljük mikor két ittlakos egymásra pillant, a találkozó szemek öblében apró, pici alakokat láhatunk, akik különös nyelvükön másodperces monológokat hadarnak egymásnak.

Hu, már annyi minden történt, hogy nem tudtam férfi maradni, inkább nő lettem. A szoba egyik sarkába vonultam, kikaptam a szemeimet és elkezdtem újracsiszolni, hogy ne csak egy napot lássak, hanem legalább háromszázhatvanötöt. Hajnalodott, mikor elkészültem. A zörgéstől, szöszmötöléstől felébredtél, rám néztél: Úr isten! te kifestetted magad? Nem szóltam semmit, mert belőled is annyit láttam, hogy nem tudtam merre forduljak a válasszal. Közben az ablak és a fa között leesett valami. Persze, mi nem hallottuk, mert vakok is voltunk, meg süketek. Lehet, hogy egy atombomba volt, vagy egy hidrogén.

Itt az ősz. Ez a mostani nem is hasonlít a korábbiakra. Ki se megyünk a szobánkból. Itthon kapjuk meg az influenzát, meg a náthát. Még tavaly behűtöttünk pár őszi vírust. A sok prüszköléstől olyan a szoba, mintha permeteznének. Őszi zápor. A lassan felgyülemelő vízben megindult a vízinövényzet burjánzása, a halak és békák növekedése. A szárazföldi lények az asztal lapjára menekültek. Utolsóként mi is fölkapaszkodtunk. Ott gubbasztottunk a kerek asztal szélén, s mint a hajótörött matrózok szomorúan szemléltük a szobát, majd kezünkkel búcsút intettünk: sziasztok, helló, báj-báj.

A VERS REKONSTRUKCIÓJA

(homage á MANDELSTAM)

Ő égszínkék kertben áll.
Neve: időjós. Álmodik itt.
Eső esik, hiába idő
És messzire ugrik, tócsa.

Gesztenyebarna szemek, napos homok.
Bájos kirándulónő kirándul.
Fák mögül fekete szemek
Lesnek piros lányvérre.

És szépen görbül időnk.
A fagyon fehér hó.
Idegen idegen előtt ő áll égszínkék
És a név gesztenyebarna.

* A VERS MARADVÁNYA

Személyes névmás, melléknév, főnév, ige
Főnév, főnév, ige, határozószó
Főnév, ige határozószó, főnév
Kötőszó, határozószó, ige, főnév

Melléknév, főnév, melléknév, főnév
Melléknév, főnév, ige
Főnév Névtő, melléknév, főnév
Ige, melléknév, főnév

Kötőszó, határozószó, ige, főnév
Névtő, főnév, melléknév, főnév
Melléknév, főnév, névtő, személyesnévmás, melléknév, ige
Kötőszó, névtő, főnév, melléknév

(*Osip Mandelstam, Voronyezs, 1937*)

SZELÍD TÖRTÉNETEK

(Eco)

ez az ember milánóból jött
ő találta fel a milánói makarónit
leül a tányérja mögé és szertartásosan
feltekeri villájára a turóstésztát
mint egy igazi milánói

– a vers-szövegben minden más jelentést kap:

ez az ember basrából jött
bishán damon shibamon keresztül
ezeregy éjszakát vándorolt
míg budapestre ért
egész lénye az ázsiai ravaszságát tükrözi
de pofára olyan mint egy milánói

– a vers-szövegben minden más jelentést kap:

szegények voltunk
milánói makarónit főztünk
spagettiből mert az vékonyabb
egy ember állított be
a budapesttel szomszédos basrából jött
a bé betűs városok általában
közel vannak egymáshoz
egy éjszakát utazott és ezret maradt
míg el nem fogyott az összes milánói

– a vers-szövegben minden más jelentést kap:

semmiféle ember nem érkezett
mi beléptünk a szobába és
találtunk egyet csak úgy elfekvőben
nagyon szegények voltunk
így milánóit sem tudtunk főzni
kiskanállal hozzáláttunk hogy
kivájjuk az ember szemét
kivakarjuk az orrát meg a pofáját
mert mi kannibálok vagyunk
basrából érkeztünk
ott mindenki kannibál

– a vers-szövegben minden más jelentést kap:

mi humanista európaiak vagyunk
kultikus vérevésünk
milánói makarónievéssé változott
nyáron basrába utazunk nyaralni
szeretjük a nyarat
keleten tölteni

A VERS JOGA A FÉLELEMHEZ

A HUZATOS HÁZ

CELLO-EINSATZ

von hinter dem Schmerz :

(CSELLÓ-BELÉPÉS

a fájdalom mögül:)

(Paul Celan)

Ha a verseskönyvek állapotok, egy költészet állapotai, akkor a soron következő mindig bizonytalan irányú elmozdulás az előzőtől a kettő közt eltelt idő inerciájából valami más felé, ami egyben a régi állapot megmozdulását is eredményezi. Mindez bizonyos távlatból szemlélve korántsem jelentős elmozdulás (ki tudja, kinek a távlatából?), csak moccanás a kerekre záródás irányában, minden életmű tendenciájában. Danyi Magdolna mintegy elébe ment műve sorsának, első kötete, a *Sötéttisza* válogatott verseit *Rigólesen* című új könyve élére helyezte. Nem lírája történetének, hanem kifejlődésének leírását könnyítette meg vele. Költészete kezdettől fogva a szó keresését tűzte zászlójára. Arra kellene tehát kérdezni, hogyan jeleníti meg Danyi Magdolna lírája a szó keresését, minthogy lírájában éppen erről van szó.

A szó, paradox módon, azért keresés tárgya, mert nincs, nem létezik, azért lehetetlen rátalálni, mert a vers – a fölépített, más szavakból fölépített, a keresést jeleníti meg. Szabatosan, pontosan végigvitt versmondатаi vallanak a hiányról és a keresésről. Ezek a versek súlyosak, arányos súlyelosztással építkeznek, elsőre dolgok leírásának tűnnek, miközben dologiságuk érzécsalódás. Azokban a versekben, amelyekben az élet, a halál, az éjszaka, a rombolás és (a rombolás ellentétéként, visszajaként) a tárgyak dicsérete folyik, tulaj-

donképpen szavak, azaz tiszta minőségek teremtése folyik. Masszív minőségek neveztetnek meg ilyen módon, melyeknek magja komoly, kemény, anyagiassult, iróniamentes. Danyi Magdolna képei nem pontosak, ha pontosságon kizárólag rajzosságot értünk, hiszen szinte mindegyik bizonytalan körvonalú, derengő alakú, rejtetten mocorgó, lebegő, változó; ám valójában pontosak, mert a lényegük a változékonyság, mert a lényegükbe fordulnak így át. Az elemi tisztaságú tárgyak és minőségek mentén ér el a vers a semmiig, az áthevülő verstárgyak a majdnem-semmi konkrétumai. A tárgyiasságuk individuum előtti, néző-teremtőjük szemléletét nélkülöző; individuumának megszólalás előtti terepeivel azonos. A „*homályos látomás, mintha értelem*”, „*a szótartó csend*”, a „*tagadásra kedvező világ*” anyaga addig a határig terjed, ahol kezdetét veszi a „ne tovább”, azzal az üvegdarabbal lebeg együtt, amely „még nem”. Az elemitől elmozdulóban hajlíthatatlan, kérlelhetetlen hiányig érkeznek. Dologiasságuk, cselekvés-mozzanatuk vékony sávja: „*karcolás üvegre*;” mindössze ekkora felületük fordul kifelé.

A versmondattal meg sem kísérli létrehívni azt a reflexiótlan „örömet”, amelyben vad és vadúzó helyet talál. Ennek a különös, mély hangszínű örömnak a nyomai ott szemlélhetők Danyi Magdolna elemi tárgyainak, képeinek, szubsztanciáinak a felszínén, egy közérzet leképezéseként. A meg nem valósuló végtelen vadúzás, határtalan izgalom eszméjében mintha a korai német romantika irónia-felfogása visszhangozna. Friedrich Schlegel ezt írja:

„Az irónia tiszta tudata az örök agilitásnak, a végtelenül teljes káosznak.” Loszev és Sesztakov magyarázatában: „Más szóval minden, ami csak van a világon és valamilyen értelemben megformált, az mind csak örök játék az egyetemes káosz abszolút teljességével, úgyhogy az irónia természete a kozmikus káosz.” Nem véletlenül ír Danyi Magdolna sem „*kis romantikus verset a XX. század végén*”, romantikus módon vágyódva az én után, aki immár nem a világgal játszó

„szintetizáló”, de az sem, aki hatalmával visszaél, aki így már idézőjelbe sem rakható.

A vad szava az utolsó elhangzó szó, de vadat és vadászt egyaránt fenyeget a versek másik körének, az állatinak, a tetemnek, a dögnék, a földmeredtnék, „*a gyermekkor veszélyes játékaiból*” ismert, megnevezetlen, csak nyelvtanilag jelölt macska létszférájának közelsége. A „hátról” sötétje, a visszahullás állandó fenyegetése, a gyerekkor játékaiknak igazi veszélye.

A határtalan izgalom mélyén a jelen pillanat mint megoldás nyugodott. Az „*állandósuló figyelés*” (ennek a költészetnek szinte alkímikus vagy ellen-alkímikus eljárása) semmisnek mondja a pillanat megoldását: a jelen pillanat feloldódik a másban. A létezés állapotáról szóló jelentéseként keletkező versek kiterjednek, elkerekednek, és tagadásukat kezdik tartalmazni. Pillanataik, Percek belsejében távolságok nyílnak. A percekben nyíló időtlenség a figyelés következménye, időtlensége: állandósága. A bölcsekkel a hallgatásban kiegyenlített fák (a merész felszolgálólány akárha Valéry *A játék és a tánc* című párbeszédének Szókratészével értene egyet, akinek ajkai: „Azt mondják csöndesen: az ember akkor a legigazságosabb, mikor eszik...”, asszociációs összekapcsoltságukban a figyelés abszolút értékű objektumai, ami a figyelés „elégtelenségét” leplezi le. A korai versek másik fája, a „*vékony törzsű*” fa antropomorf vonásaival lehet a „hátról” fája, amint-hogy térbelileg is az, hiszen a tükör mutatja.

A homályból kinyíló „*álóé-virág*” – maga az éjszaka, mely „*acélosan és láztalan fog át*”, a „hátról” követe, hátulról közelít: „*sejtést engedélyezve csak / nekem s annyi vágyat- / kitárulkozzék mezítelenségem / engedve a sötétlő anyag / magát pusztító akarátának.*” Az álóé-vers énje magába fogadja a rovarlétet, a kitárulkozó teste halott testté lesz, arra alkalmas matériává, hogy őrizze „*parázsát az éjszakának*”.

De mást is jelent ez természetesen. A költői én magára ismer az éjszaka-anyagban, a belültre kerülés felismerésének nyit ajtót a közelség iszonyatában, ahol az én a szubsztancia

időtlenységét érzi a közellétben, és ahol a lélek házat épít magának, falat emel maga köré. Danyi Magdolna Dantéja a szubsztanciális értékű testbe száll alá, a tárgyak testébe és a saját testébe, ami végül is egyre megy.

Ennek a költészetnek (ha költészetről illet megállapítani érdemes) iránya a vízszintes, sohasem a függőleges; antinómia az itt és az ott, a kint és a bent között alakul ki, a fönt és a lent között nem. Dante itt nem úgy indul meg „*a puszta lejtőn*”, hogy mindég alsóbb lábát feszíti súlyra, itt sík, egyenletes a talaj, legföljebb ha emelkedik enyhén, ám lényegében a kaptató is látszólagos. Ez az ismeretlen Dante valahogyan úgy száll alá, ahogyan Vladimir Veličković *Leszállás* című festményein kapaszkodnak *fölfelé* a pallón, az emelkedőn a fej nélküli szürke figurák. A test tájain járva a fölfelé és a lefelé irányba irreleváns.

A horizonton súlyosodó égre, a figyelemmel létrehozott versetek egyenletes szikárságára még vetül valami vékony sugár a reményből. Az „*emléktelen*”, aki az anyag tiszta tartamát éli, a szavak „*embertelenségét*” orvosolni, már maga lesz a szó, a vers keresztjére a saját testét szegezi, hiszen az ember alakú szó nem más, mint a test. Önmagába hátrál, amikor tárgyainak lehetőségébe alászáll. A szemlélet pontja helyeződik át belültre, „vert falak” közé. Az én az időtlenség érzéki kiterjedésében azt a teljes pillanatot birtokolja ilyen áron, mely versének mindig is elengedhetetlen alapja volt. Az én-kijelölés öröme, gondja foglalkoztatja. A puszta falak a tárgyiasság fokát mérik, az én vízszintes magasodását a vers tornyában, vízszintes zuhanását a várpincében. A jelöltség, a megnevezettség az általános olyan fokára hág, ahol végső soron minden jelenséget egyetlen név jelöl: a szavak fogalom-katalógusából: az én.

A kívül érvényét veszíti. A kívüli tereken a kert, a táj, sőt az egész világ honosak, de ezekben, mint tükörben, önmagát pillantja meg az én. A hasonmás maga a lokalizáció nélküli kert és táj. Minden egyes szám harmadik személyben álló közlés ráolvasás itt a másikra, és minden megszólítás öndefi-

níció. Ebben a kertben eldönthetetlen, mekkora rész a „képzelet”, és mekkora a valódi.

„Szellős térség”, „visszhangos szoba”, „elgondolt tárgyak” veszik körül, és az üres, huzatos, tárgyatlan térségekben, amely terepen annyi a „vesződség a mozdulattal”, a levegő végzi gyakorlatait: sodródásait, megglebbenéseit, fényszerzéseit, porguláit, átfutó árnyékait. A fényanyagoknak, fényállapotoknak érzékletességében rajzolódik ki egy lélek jelenléte.

A lélekforma létezés azonban, mint láttuk, sohasem emberforma is egyúttal, hanem mindig csak tájforma. Rejtve, szemmel nem látható módon, minden mozdulatunk után mozdulnak a tulajdonunkat képező erdők, fenyvesek, a homok, a „*hófúvások puha lankái*”, a „*test útvesztői*”, egy belső tekintet táplálói, élesztői. A vidéken a tereket kitöltő közérzetek, én fölötti erők, zavart, tétova, békés hatalmak uralkodnak, mintegy varázslatra, szeszélyek szerint. Az én határainak kijelölhetetlenségéről, a fényes területek határtalanságáról van szó. A közérzetnek kiszolgáltatottságról vallva, de utólag, visszatekintve, a versek állapottá rögzítik azt, növelve határtalanságát.

A jelöletlen táj az én jelöletlenségére, a táj és az én egybenöttségére utal vissza. A képzelet jelöletlen vidéke láthatatlan. Amit maga körül látott az én, az a „hátsó” káprázata volt. Más szavakkal úgy is mondhatni: a kertet a tájat meg kell ölni ahhoz, hogy itt testi valójában megjelenhessen. Sőt, meg sem kell ölni, mert valahol az időben már megtörtént a gyilkosság, egy „*tobzódó délben*”, amikor „*azzá lesz minden, ami.*” Az én behátrál és kiteríti maga elé a vidéket. A szálkás ujjak, az arc, a test öntudatlan felületeinek órája lejár. Egyetlen utolsó mozdulásával fölmutatja a „*testvéri táj*”-at. A cselekvés ironikus mozgékonyaságából a „*tagolatlan zsibongás*” marad, a figyelés súlya pedig végleg arra kerül át, aki figyel. Aki mindig a felismerésekre szorítkozott, új körvonalat nyer, közvetítő nélkül ismeri fel magát a tájban. Mozdulata valójában a test eldobásának mozdulata, vagy ami talán ugyanezt jelenti:

a versírás „külső” pozíciójának maradéktalan feladása, belülré, még beljebb sodródás. Mint egy fordított Walter Benjamin-i Angelus Novus, úgy hátrál a versek énje, szárnyával a hátul sötétjében, múltja helyett jövője az, amit maga előtt lát. Egy halál felé indul el, amikor „mindig újra és újra nekilendülve” belép a tájba.

A létezés kegyetlen sötétsége érinti meg a jelenben, s bár alig több ez, mint az ösztön sötétsége és monokrómiája, teljességgel tagolatlan. „*Vérmadarak zavarják fel a patak vizét*”, a nárcizmus vagy a Doppelgänger-szituáció lehetetlenül: a sötétségbe csukódik az én. Halált terem a „gyümölcsűjtotta” fa, „*kimeredve*” a földből, miközben „*a szélrózsa minden irányából permetez a fényhalál*”. Halálos sötétbe érkezik az is, aki prizmakemény gyöngyöket hoz létre „jégüvegfaág”-on, hiszen maga a „*hiányzó szem*”. A hasonlat távolabbi pólusán ülve egy széktámlán, a hasonlítottban rendezve be otthonát, a levegőbe, a levegőhiányba tűnik át. A halál felé lendülés és a táj megalkotása, átnyújtása ugyanis egybeesik. Fölmutatás és kioltódás – e kettő hozza létre a kései versek feszültségét, ebben merül ki megalkotódásuk. A versek írója korai verseszményéhez hű maradt, teljes kört járva be körülötte.

Mit jelent hát a „*testetlen fájdalom*”, melyben, miután a maga módján végigtapintotta a fényt és az árnyékot, a sötétet és a tisztát, elnyugodni látszik Danyi Magdolna lírája? Nem szemléleti végpontját, hanem őrzőjét. Ez a gondolat fájdalom, olyan fájdalom, amelyben a testbeliség valamennyi állapota metafora.

A VERS JOGA A FÉLELEMHEZ

1

Elárulunk-e magunkból – és a világból – valami nem *ildomos*at, ha rácsodálkozunk arra a társadalmilag adott és történetileg folyamatosan újratermelt léthelyzetre, amelyben költő és kritikus, vers és műbírálathat kölcsönösen feltételezik és – egyáltalán – lehetővé teszik egymást?

2

Csak az nem *vét*, aki nem ír verset – gondolhatja minden bizonnyal (és némi joggal) a maga sajátos nézőpontjából a kritikus, akit a gyarló és esendő emberi egzisztenciákról leválasztottan, a merő hivatásszerűséget tekintve, egy kicsit mindig is úgy képzeltem el, mint hideg nyugalommal köröző ragadozómadarat, *aki* prédára les az alatt futkosó alakoskodók között, akik megnyilatkoznak, és ezzel visszavonhatatlanul kiszolgáltatják magukat a megsemmisülés és felmagasztalódás egyként végzetes esélyeinek. A kritikus a más vérén húzik – gondolhatnánk következőképpen (átengedve magunkat a képzet további konnotációinak), ezért a létnek számára nincs különösebb tétje. Úgy, amiként tétje van a világnak és a dolgoknak az alakoskodók esetében, akik magukra veszik a lét egészének a terhét. S míg az alakoskodók esetében a *végzet* maga az alternatívátlan egzisztencia, addig a kritikus lét bizonyos értelemben appendix-lét: elvileg a vers elképzelhető kritikus nélkül, a kritikus azonban nem vers – vagy egyáltalán a mű – hiányában.

3

Mert mit is csinál voltaképpen a kritikus? Kézenfogja a tanácstalan – esetleg csak tájékozatlan – olvasót és végigvezeti a vers boltozatos terméin, vagy áttuszkolja a megnyilatkozás szűk, térdre vagy egyenesen hasra kényszerítő folyosóin? „Szótűzijátékokat” (Popper) produkál az ember(iség!) vers-

nek való kiszolgáltatottságáról és az üdvözülés versbéli lehetőségeiről? „Ezt csináljátok utánam!”-szerű hivalkodó gesztusokkal bemutatókat tart a vers léttartalmainak lehetséges – járható! – realizálódásairól? Emelgeti a megsemmisülés és felmagasztalódás divergens *kijárat*ai előtt a sorompókat? Vagy egyenesen társadalmakba szerveződik és létrehozza a megsemmisülés és felmagasztalódás folyó ügyeit intéző hatalmi apparátust? És ha igen: honnan van a kritikus *joga* mindehhez? Milyen eredetű ez az illetékesség?

4

A kritikus más, élet- és emberközelibb szöveggörnyezetben a dogmatikus irodalomtanárok emlékét idézi bennem, akiknek lehangoló létet – kivételes szerencse folytán – nem kellett a bőrömnön megtapasztalnom. Mindazonáltal fölöttébb kényelmetlenül éreztem magam mindahányszor nagy, súlyos igazságokról kellett számot adni, és százszor, ezerszer elmondott, elkoptatott összefüggéseket kellett szajkózni egy-egy nagy vers, kivételes irodalmi teljesítmény ürügyén. Ilyenkor úgy éreztem: látom a verset kimúlni, és arra gondoltam: milyen felemelő és megalázó egyben, hogy az életbe beletanuló ifjú emberek nagy versek romjain rakott tüzekben érlelik „igazuk forró gyémántjait”. Mert hiába minden: okos tanács és eligazító útbaigazítás, vagy akár agyafűrt *sztalker*kedés a vers elkerített és aláaknázott belterületein, a lényeg – a *vers* maga – úgyis elmondhatatlan: ott van, s bár mindenki számára adott – egzisztenciákra szabott mégis, kinéz magának, neveden szólít, s ami föltárulkozik benne számodra, azt senki el nem mondhatja helyetted.

5

Ezzel a révült értetlenséggel gondoltam később – hasonló alkalmakkor – az irodalomtudomány boncasztalára, és a lelketlen természetbúvár indulataival és mozdulataival ügyködő irodalomtudósra, akit számtalanszor elképzeltem magamnak, amint ott áll, értetlenkedve és tehetetlenül, a lelkét

vesztett, ízekre szedett vers romjai fölött. Egy ideig úgy gondoltam: tartani kell attól, hogy egyszer majd valamelyik kitartó és különösképpen leleményes irodalomtudós erőfeszítéseit siker koronázza, és fölsejlik a formula, amely alapján minden volt és leendő vers áttetszővé válik, és ezzel végérvényesen, visszavonhatatlanul beteljesedik a Weber-i látomás: Entzauberung der Welt. Ma már *tudom* (a „tudás” fogalmának a kétség minden árnyalatát kimerítő fölvilágosultságával), hogy mihelyt az irodalomtudomány elérné – egyébként be nem vallott (vagy csak végig nem gondolt?) – célját –: pl. fölgöngyölitené a műalkotás *természettörvényeit* (mert mi nem „természet” abból, ami velünk megtörténik?! – alakoskodik, nagyon hozzá nem illően, a kritikátlan jóhiszeműség), vagy egyetemes, az összes elgondolható vonatkozás tekintetében kimerítő magyarázatot, le (vagy – horribile dictu –: *elő*)írást találna minden elvileg lehetséges irodalmi alkotásra –, azon nyomban az irodalom *lehetősége* szűnnék meg, mint olyan. Ez idő szerint azonban – amint az eltanulható, kellő odafigyelés mellett, Esterházytól – „AZ IRODALOM AZÉRT LEHETSÉGES, MERT A VILÁG MÉG NEM KÉSZ”.

6

Ebben az egyetemes, emberre szabott lehetőségben természetesen elviselhetetlenül sok – de egyáltalán: *a* – rossz vers esélye is meghúzza magát. Lám, lám! *ezért* van szükség a kritikusra – gondolhatnánk –, de ne hagyjuk magunkat megteveszteni! A rossz vers azért rossz, hogy nem szólít nevén senkit: ezzel megoldottuk a demarkációs problémát, úgy, hogy elismertük annak megoldhatatlanságát és egyúttal elhárítottuk magunkat az ízlés fasisztáitól. A kritikus azonban számtalan rossz versről is értekezik, és ezzel árulkodóan föllebbenti a léplet hivatásának eredendő kalmárlelkűségéről. *Mert arról, ami nem nekünk szól, nem áll jogunkban semmit mondani* – ezt a hermeneutikai fölvilágosultság becsülete is megkívánja tőlünk. Ha mégis megteesszük, csak az értetlenség

vagy a félreértés fog megszólalni bennünk, és az ritkán képes hiteles dolgokat mondani, ha képes egyáltalán. Ha ezzel szemben ott vagyunk a vers kiválasztottai között, akkor csak a mélységes egzisztenciális döbbenet, a megrendültség, a megérintettség őszinte hangján szabad szólanunk. A kritikus azonban nem lehet igazán őszinte: őt kötik az ízlés és az elvárások egynemű közegének a béklyói, és tudva tudja, hogy a minősítés maga is minősít; ezért nem adhatja át magát minden fenntartás és sanda körültekintgetés nélkül a versnek, ezért van az, hogy véleményét a relativizmus fogalmi útvesztőin és bármikor visszavonhatóan formulázza. Legszemélyesebb érzéseit is a személytelenség kategoriális pátosza mögé rejti, és a világ legképtelenebb dolgát, az *objektív értéket* szeretné megvalósítani. Ebbéli igyekezetében az irodalomtudomány eredményeire apellál, fölveszi a „tudományos” attitűd modorosságait (osztályoz, összehasonlít, alá- és fölérendel, statisztikai módszerekhez folyamodik), szeretne pontos, találó és kétségbevonhatatlan lenni, és úgy tesz, mintha a versre vonatkozó egyetlen, kimerítő és maradéktalan *igazság* birtokában állna jogában ítélni elevenek és holtak, versek és „verskészítő mesterek” – poiétés – fölött. A leg súlyosabb vétek azonban, ami a kritikus lelkét nyomja (igaz is: vajon hány nagy vers porladt el a történelem zárva maradt íróasztalfiókjaiban, a kritikusok számlájára írhatóan?), hogy könnyed, szellemes, magamutogató formulázásokban azt a bűnös és megtévesztő látszatot kelti, mintha a vers, ez a magában megmagyarázhatatlan csoda, kimerülne abban, annyiban, amit a kritikus benne meglátott. Még pontosabban: annyiban, amennyit *abból* – a kalmárlelkű kalkulációk eredményeként – elmondhatónak, kiemelhetőnek ítélt. Mert tudja, és fontos számára az, ami a verskészítőmester nézőpontjából – ha igazán az – triviális, hogy: „a lényegesen fontos az az, hogy a haladás oldalán találjon sanda bíránk, a Történelem”. (Esterházy.) A kritikus tehát látványos egzisztenciális eleganciával, de jobbára involválatlanul cseveg *ott*,

ahol maga Heidegger is csak „óg-móg-habog” és elkeseredett, elkötelezett erőfeszítések árán próbálja betömni a szavak (a nyelv) és a lelki valóság között tátongó mély szakadékot.

7

*Nem jóolyan országban élni,
ahol az igazságról túl sokat beszélnek.
Más megsemmisülni és más meghalni.
Hamvas*

Szükség volt pedig mindennek végiggondolására, hogy számot adhassak magamnak egy hozzám *léttartalmak tekintetében* nagyon közel álló verskészítői teljesítménnyel* (Visky András: Fotóiskola haladóknak, Kriterion, 1988) szemben megnyilvánuló (és megnyilatkozó) kritikusi értetlenségről. A kritikus ez esetben természetesen visszaöltözik a hús-vér egzisztenciák gyarlóságába és esendőségébe, éppen olyan *emberi*, rokon- vagy ellenszenves („ki merre fordul, aszerint”), mint maga a verskészítő mester, jótollú, szellemes, felkészült. Értetlenségének lét lényeges összetevője – a kívülrekedtség-élmény és a félelem (mint indokolatlan? alaptalan?) elutasítása – összefüggésében magyarázatként kell arra gondolnunk, hogy helyenként és alkalmakként kritikátlanul azonosul a kritikusi attitűd játékszabályaival: ilyenkor megtöltik szemét (és szívét) az irodalomtudományos objektivizmus elvárásai és nem tud mit kezdeni a félelem adott – de neki semmit nem mondó – *lelki realitásával*. A „lelki ének nyelvére” lefordított világ pedig ott áll előtte – akár egy „versbunker” (vagy FEKETE DOBOZ?!) – áthatolhatatlanul, bevehetetlenül.

* Visky András: Fotóiskola haladóknak, Kriterion, 1988

A KERESZTESPÓK HADJÁRATAI

a lugas árnyékában háló lebeg,
szem nem látja, mert *túl* van már,
ahogy a térből kiszakítja a magáét,
saját időt él, a senkiét, csak a
lebegés távoli hullámai üzennek
halált annak, aki értheti még, a
pusztulás gyönyörű mintázata,
bogarak és lepkék beletaposva a
nemlét szőnyegébe, mintha aláhulltukban
álltak volna meg, s most az öröklétbe
zuhanak *tovább* tündöklően és
üresen, amit a szem mozdulatlanságnak
ismer, hacsak nem belül látod, a lélek
áttetsző vetítővásznán, *ahol* nevetsz, ha
sírsz kívül, és zokogsz férfiasan, keményen,
megriadsz mégis a nemlétező szárnyalásától,
innen vagy, s mintha látnál a *túl*ból is
valamit, ami nincs és szép, érdekesebbnek
érzed a rád szabott időt, szemed szivárvány-
hártyáján fekete szív, kereszttel jelölt,
belevész a sötét pontba minden, mi él, csak
éppen vergődik még egy kicsit, míg körbefut
a háló kötélzetén a pók, a sötét verem
körbesző és kiszakít, fúj, fúj a szél, a
lebegés távoli hullámai halált üzennek,
fölmerül és lesüllyed, ami már nem te
vagy, nem lepke, nem levél erezetén
egyensúlyozó fényes bogár, ami már *nem*

ABLAK

aki vagyok, elmondhatja-é helyettem más,
hallja-e magában ugyanúgy a tengert,
amint éppen kinyúl a fövenyre, hogy
eltörölje a lábnyomokat, s helyébe kagylót
adjon a mélyből? szólhat-e arról, ami
elkerít s lehatárol, a *kint* és *bent*, a
magasság és *méllység* közé épült áttört
formákról, s a résekről, amelyeken át
zene zúdul be és napfény? a *túl* miatt
ismerd meg te is álruhádat, mert
felhághatsz nagy néha és kitekinthetsz,
s felejtteni tudod a testeden fölfelé
kúszó árnyat, melynek hidegét lassan
átveszik az erek, megborzong a vér
ágbogas fája, és beledermed a mozdulatlanságba.

aki lehetnél, vagy *te*, a magasság
gyolcsaiba rejtezik előled valód, s
csak a madarak látják, amikor riadtan
körberezepülnek, s az örvényből már nem
tudnak szabadulni: ilyenkor zuhan eléd
a hóba egy-egy szárnyba burkolt, ólomnehéz
test, s nem érted, mitől oly súlyos most
és végleges, s honnan dobta fel magát
a légbe, hogy ilyen hamar aláhulljon?
előtted hull le minden. amerre néz, te
már azt nem tudod követni, mert fogva
tart a *hamar*, s úgy nő árnyékok a talpad
alól a rétekre az égig, akár egy ösvény,
amin megindultál, s már nem lehet megállni.
ami most vagy, csak játék. ruhákba bújsz,
fátyol mögé szorítod arcod, lóra szállsz,
kitérő ablakod. a sietség és várakozás

hangtalan tánca ez, amikor lázas karokkal
magadhoz szorítanál valakit, aki vezessen,
hogy körbelengd, így, a boldog tárgyakat.
lent vagy, s makacsul az égi magasban, ablak
akár, állnak előtted, s kitekintenek. a *fent*
és a *lent* szaggatását te tudod csak, ízét a
víznek, amelyen lábnyomok úsznak az idők
kezdetétől. örök már attól az ember, hogy
a hajnali parton egyszer végigsétált, s
kinyúlt érte a tenger, és csöndben önnön
idejébe lopta. értelme vagy víznek és
madárnak, reád hull alá a levél, s hozzád
emelkednek magasba a nedvek. mi kívül van,
magadban mindazt megtalálod.

miként más,
ki nem te vagy? hallod, amint szólt, amikor
a földből magadhoz emelsz egy koponyát: mint
ami öröktől fogva van. ismered az állkapcsok
szörnyű ütközetét a szóért, a könnyű sugárért,
amely az arcon mintha ismét fölfénylenék,
noha csak visszalátszik, csak maradványa
benne annak, aki te általa is lettél.

ami most vagy, csak játék. mennydörgés, eső,
üres üvegek szomorú nyaka, a nemlétezővel
viaskodó ezredszert ablaknak csapódó lepke,
a tükör bizonytalan homálya. ami most vagy,
töredék csak: az *innenben* érzed meg a
távolt, egy napernyő alatt ragyogó női
arcban, amelyen semmi nem teljes még,
s ezért tökéletes. fejeken, elporladt
arcokon lépkedsz a világon által, tenyerek
nyílnak talpad alá, s térdedet érintik,
ha lehajolsz, tengerek zúgása a koponyák
fenséges üregéből. egy lehetsz csak, mielőtt

a mindenség lennél. azután a hajnali égen
úszó felhők szegélyén a gyönyörű vér,
naptámadatkor. mennyi jel, mennyi temérdek
lehetőség, hogy felismerjenek.

KÖD ELŐTTEM

lőn estve és lőn reggel, isten tudja
honnan jöttem, zakatolnak, fújtatnak
a vonatok fejekben, nagy éjszakai
szerelvények, egyszer előszámlálom
a költözködések is, köd előttem,
köd mögöttem, meg az újjászületési
évszámokat, külön szólok majd a
pokrócok, a gyúródeszkák és viharlámpák
hasznáról, elmondom, honnan lehet
felismerni egy száguldó szerelvény
ablakából a tengert, a röptükben alvó
madarakat, hasznos tudnivalókról írok
neked, megtanítom a távíróoszlopok
fütyjeleit, a drótokra fagyott csillagok
kottáját, nem is tudom, miért csomagoltunk
ki, miért is merészkedtünk túl messzire
az állomástól, annyira, hogy már nem
hallhattuk a hangosbemondó tájékoztatásait
és udvarias felszólításait, nem tudtuk
mihez tartani magunkat, s a csomagjaink
meg egyre fogytak a nagy sietségben, végül
csak a két aranybetűs koszlott bőrrű
aranyjános és a zsákvászonba kötött
drapp madách maradt meg és a mindenütt

otthonlevés szabadsága, és a mindenkori
otthontalanság szabadsága, és a semmi
nélkül való lét könnyűsége és a mindent
birtoklás könnyűsége, éveken át csak
vonatokkal álmodtam, látomásaim voltak
ködös nappalokon az útnak indult
utcahossznyi házakról, udvarokról, diófákról,
innen a hosszú verssorok, nyakra tekeredő
vörös selyemsálak, és a megcsukló ritmus,
a jelzők sötéten villanó traverzei, köd
előttem, köd mögöttem, együtt láttam világot
aranyjánossal és madáchimrével, a többiek
lemorzsolódtak rendre, derék férfiak, talpig
selyemvászonban és bőrben és zsákban, ott
szorgoskodtak körülöttünk, elszórakoztatták
a szipákoló gyermekeket, aprókat köhintve
megdöntött törzssel beszálltak a tarisznyákba,
majd aztán polcra kerültek ismét valahol, a
két aranybetűs koszlott bőrrű aranyjános és
a zsákbakötött drapp madách, megvagytok-e
mind, fiúk, kérdezték csillogó szemekkel,
itthon vagyunk, itthon, jól vagyunk és
útrakészen vagyunk, selyembe, bőrbe, zsákba
kötve, minden jog fenntartva, bizzál, csend
mindenütt, köd előtttem, köd

INTÉS A TÜKÖRBŐL

*„...az olyan nemzetségnek, amely
száz év magányra van ítélve,
nem adatik még egy esély
ezen a világon.”
(G. G. Marquez : Száz év magány)*

combjaid úgy reszketnek mint farbarúgott
miniszterelnökök egyeduralom idején szíved
félredobban nem bízik magában mint
zsarnok aki kormányélen táncol törvény
és nép között s kicsorbult borotváját
alattvalói nyakához szorítja hogy kihallgassa
a hűség riadt lüktetéseit de úgy törli
hím vesszőjét a hazába mint szálloda lepedőjébe
hát ilyen itt a szerelem izgalmas mint egy
kalandregény mindenki lehet még gyilkos aki
lélegzik s remél aki pedig megússza lesz még
életében szolgálatos fülig szerelmes vedd hát
nyakadba remegő combjaidat nézz körül mint
irtásra kiszemelt vad ki titokban szapo-
rodik s mielőtt ölelnél győződj meg százszor
hogy

egyedül

vagy

ESZTER ÉBREDÉSEI

Látod a tó fenekéről a földközi sárkányt visszarepülni,
habfejű tündér nyújtja be csipke-kezét a mélyrebukottnak;

két hete sincs még, hogy havazott, s ím, újra tavasz van,
felszívódnak a partról máris a „csúf vízihullák”,

s bár kobakodban még a szörnyű, a látnoki képek
hosszú sorának éjjeli, vak jelei kavarnak,

rendre felissza a nap szemeidből az álomi könnyet,
gyöngye szívedre a Látszat-Egészből egy kis nyugalom száll,

s megtelik, lám, ez a reggel is mély ragyogással!
(Bár odakint a remény lobogója hanyatlik...)

KÍSÉRLET ELÉGIÁRA

ÍRÓNÁD-SZÚRA

- 1 Az írónádra, a gondolkodóra,
  - 2 s a tűzre, amelyben égni fog,
  - 3 mint örökéletű pusztaság, a könyv is!
  - 4 De nem! Sivatag s magas ég sok
  - 5 suhogó lapja közé rótt karavánutakat
  - 6 küldtünk, új jeleket. Te lélek!
  - 7 Őrizkedj lopva sugalmazóktól,
  - 8 távoztasd el a tolvajaid,
  - 9 végre tanuld meg a végtelenség
  - 10 vak betűvetését – beduin évszak nyomait
  - 11 fenn a Zuhál ragyogó porában.
  - 12 Éld a bizonytalant,
  - 13 mint magadét! Ez a könyv.
  - 14 Honnan is értenéd?
  - 15 Lapos kövekre íratott s a tenger fáira.
  - 16 Mit tudod te? Nő s tovasiklik
  - 17 a csend idejében, akár
  - 18 imbolygó hegyek és hajók.
-
- 19 De nem! Damaszkusz izzó rózsájára! Nem!
  - 20 Szemed sarkába karcoltuk föl azt
  - 21 forró tűvel. A tág csillagvilágra!
  - 22 Vállcsontodra véstük a láthatatlan
  - 23 törvényt. Írástudó! Lenyúzott bőrdre
  - 24 arkangyali kéz írta le fajtád
  - 25 titkos történetét és kárvallásait:
  - 26 szétszórt molylepkék lesznek ők,
  - 27 kik a bolydult semmiben elkeringve

28 csak szavak omló kelméin élnek,
29 kirágott gabonaszárak lesznek ők,
30 széttöredezve könyörtelen írnok ujjai közt,
31 száraz papiruszdarabok.
32 Nem tudhatod, mi'áll rajtuk...
33 Csak papiruszdarabok delelő napon –
34 döglött tevék és városok fehér
35 bordáira miként megíratott.

36 A hajnal fénylő tejére!
37 A napszállat fátylaira!
38 A lengő Holdra s a régmúlt
39 csillagok szikráira, szólj!
40 De mégse! Minek sorolnád újra
41 Sin birodalmát. Hind királyságait,
42 hol a kertek alatt források fuvoláztak, ám
43 most sár hömpölyög és dadog...
44 Bálványokat, se hamis képeket
45 ne szőjj az utak szétfoszló szövetébe,
46 te ember, készül amúgy is, teljesedőben
47 léted szőnyege, hogy leborulhass
48 rá, légy tiszta, akár a kés
49 a vad éjszaka fogsora közt:
50 önmagad álma légy,
51 mint a szabadság –
52 írd a homokba a szél
53 ezeregy nevét!

MÉLYSÉGES MEGÉRTÉS

Két ejtőernyős suhan, erdőségbe leérnek,
ólmos zseblámpáját felkattintja, ki egyből
földre esett, kikerülve az ágak tar szövevényét,
összetekert ejtőernyőjét hóba kaparja,
indul, hogy gyilkoljon az éjben, a másik egy ősi
tölgy koronájában felakadva mereng s mosolyog még:
mellén csillagok érve, tanácsa, sugallata izzik,
hátán meg homokóráhalottak vágya dörömböl,
eldugaszolta a kettős szócsövet, érzi, sietve
szétvagdosza zsinórjait, összezsomózva kilenc-tíz
métert és a legalsó ágra kötözve lekúszik,
fény villan valahol közel, aztán tompa morajlás,
Elkezdted, te rohadt, gondolja, leugrik a hóba,
(*Elkezdtem. Megölünk mindenkit az eszme nevében!*
Hát ez meg mi? Hiúz? Megölöm. Piff. Puff.) odalép a
fához, megpaskolja a törzsét. – Megvagy, öreg. Tölgy
lettél hát. S mi leszel még? Gyík? Ember ne legyél (bök
háta mögé a hüvelykujjával): ezek leigáznak
minket. Nézd a Világórát, értük ketyeg éppen. –
Oldaltáskáját kicsatolja, a földre ledobja,
melléről levetett gépfegyvere, töre a száraz
vászonzsákra kerül, leül és anorákja zsebéből
kártyát vesz ki, kever, felnéz és látja a régmúlt
emlékképet: a bangkoki kocsmá különhelyiségét,
hol két társa meg egy buddhista pap üzte a pókert.
Húsz perc múlva beszállt ő is, miután kiderített
néhány dolgot: a bonc árvák nevelője, az árvíz
szétrombolta közösségük házáat, s valahogy pénz

kellett összekaparnia, így jött erre a helyre.
Hajnalodott és hármuknak már semmije sem volt,
ellenben veszedelmes módon eláztak az édes
kígyópálinkától, míg a pap éberén ült és
nyert. Az utolsó parti, közölte velük, nem akart ő
osztani, hagyta a holtrészeg katonáknak, akik már
pisztolyaikkal játszottak, licit újra meg újra,
órák, gyűrűk, láncok gyűltek az asztalon, akkor
felpattant egyikük, s belelőtt háromszor a papba.
„Tűnjünk!” Még mielőtt kirohantak volna az ajtón,
ránézett a lehullott kártyalapokra: „Megint ő
lenne a nyertes!” Hát most visszaadom, papa! Nézd csak!
Megfordítva lerakja a tölgyfa tövébe az első
kártyalapot, tesz lába elé is, húz, öt-öt absztrakt
mintákkal díszített karton fekszik a hóban,
– Kész is. Hát akkor kezdjük! – felcsapja a szélsőt
vén ellenfele törzse előtt, treff ász, a sajátja
pikk nyolcas, folytatja, amíg valamennyi lapot nem
fordította meg – Egy nyolcas párom van, apám. És
három dáma előtted. Jól van. – a zsákra feláll, a
géppisztolyt meg a tört elrúgja, az északi szélben
himbálózó zöld zsineget hurkolja. (*Ki van még!?*)

23. HAIKU

Katona mellén
átszúrt lándzsa nyelén egy
hollófióka.

A 23. HAIKU ÁRNYÉKA

Átfésültük az erdőt, úztuk a vad szökevényt, ki felgyújtotta a tábort, elvagdosta az íjhúrt, megtagadott hát, hallótávolságnyira mentünk egymástól, kiabáltunk, nem hallottam a „Hejhó”-t balról, aztán jobbról sem már, FUTNI! futottam, megbotlottam, a fűben a kürtös hasraborultan, hátán tátongó seb, A FÁRA!! a csend zakatolt, a dárdám is felhúztam, az ágak közt puha fészek, benne fiókák, mind ledobáltam a földre, CSIPOGNI!!! jön már, érzелgős szenny, nem vett észre, CSIPOGNI!!! és lehajolt értük, s aztán belevágtam a dárdám.

SÍRFELIRAT

Nézd csak! hullámozó gyárfüstben ring a vitorlás!
Friss móha nő a fedélzeten és a paranacs-noki hídon,
négy roppant, egyenes, bár korhadtt fejfa az árboc,
s *elhagyott* repkényből nőtt lepedő a vitorla.
Görbe gereblyével fordítja a szélbe a klippert,
távoli sündisznók tüskéire kötve a szívós
indákat, majd gyorsan visszaroohan. Koszorú a
kormány, hét fokkal megpörgeti ssz! a *fiú*, ssz!
szúr a toboz, megrebben a kék szalag ÉG VELED ÉDES
KISFIAM ÁNGYIKA Pont ez kellett ssz! elemelnem!
Megdől, reccsen a formás test, felsír az ereszték,
látszik a vízvonal és a fenékrész. Alga, csigák, kis
kagylók máza helyett *Pannónia* ujnyi penész a
barna koporsóléceken. Ölyvek, nádírigók és

cinkék húznak a klipper alá, Ahoy, itt a dagály! és száll a hajó, tatjáig felcsap a tollpihehullám. Fémantennák, templomok és toronyépületek vad zátonyait kikerülve sodorja a néma madárraj, és jelzőlövedékek, kék repülőhalak esnek és gabalyodnak a repkény szélduzzadt szövetébe, Hopp, ki ne égesd! s kondenzcsíkok csápjai hullnak ernyedten le a klipper hosszú orrsudaráról ... Csontvázakká lett a dagály, úgy látja, elalszik egy friss hószakadás felső fövényén a szilárd hab: és a madárraj terhétől már megszabadultan fordul a hópolyhek közt vissza, s a sírra telepszik. Francia pezsgőt bont, most már minek is navigáljon... s érzi ... bölények vágtatnak fűjtatva előtte, tölt, hullámszik a préri patájuk alatt, szegyet ér a fokszi, *derűs* dakoták nyargalnak utánuk üvöltve, nyilvessző suhan át felemelt poharán, s a vezérhím rőt púpjába csapódik, iszik, megsejtve a messze földre rogyó állat hörgését, kopp, a kezére egy könnycsepp hull, míg a hajó árbockosarában felhahotázó etruszk harcosok isznak a tűznél és táncolnak néhány másodperc erejéig. Sír: pontos méltányosság ácsolta hajóját, mert önnön mennyét vagy poklát kapja örökbe mind, ki remélt, elhitt vagy képzelt, s lelke nyugodt volt. S most kollektív mennyországokon át egyedül száll lény, hiába keresve a szűk horizonton a régmúlt érintetlen háttérasszonyait, kik apácák menhelyein haltak meg, gyermekként, kicsi arcuk átizzadt szalmába szorítva, a birtokaik dús, bokros *lankáin* solymásznak prémes uszályban ők már és nem tudnak semmit a furcsa hajósról. S alszik a többi tivornyás srác a *halálra* simulva, hisz nem vártak a nemléttől mást, mint a nyugalmat és üresen tátong a dohos raktérben a sörbár. Kop... Kikötőt! Kikötőt!!!... szipog; eljön-e az, ki a parton

egy klipper kontúrjait őrzi a csendes öbölben,
várva, kitöltse a test és szól: Ki *beittad* az izzó
elmúlás számodra lehetséges ragyogását,
s újra magányba zuhantál, most bízd rám *magad*! Á, nem,
ritka eset, hogy két végső égbolt fedi egymást.

Szántó István

FEJES VONALZÓ

*Boldog, ki a csendes
középpontban pihen
(Ungvárnémeti Tóth László: Teiresias
szavai a Narcissus drámában)*

1

Azidőtájt, hogy Caspar David Friedrich – a valószínűleg
hiteles kortársi visszaemlékezés szerint – csaknem teljesen
üres, puritán sivárságú drezdai műtermében tájképein dolgo-
zik, egy nyomorúságos, külpesti hónapos szobában Psyché
vádjára, hogy Ficzkó, te merő Abstractumot írsz, Ungvárné-
meti azt feleli, hogy himnuszai a por és sár felett szárnyalnak

...

2

„Ha valaki a jelenkor magyar irodalmában azt a költőt keresi,
aki *par excellence* költő, csak az, vérmérséklete, gondolkozá-
sa, szíve szerint, sorsszerűen költő és semmi más, csak Mar-
connay Tiborban találja és találhatja meg.”
Ezt a csattanó tömörséget, ezt a kizáró egyértelműséget, ezt

a – biztos értékrend létezéséről való – meggyőződést nem gyengíti ez az (egyidejű) homályos terjengősség, ez a sokértelmű pontatlanság, a bizonyosságnak csupán ez az *akarása*. Fogalmazhatok így; s fogalmazhatok így: ezt a homályos terjengősséget, ezt a sokértelmű pontatlanságot, ezt a kunstwollenizűt nem egyértelműsíti ez az ugyanakkori lapidaritás, ez a kizáró egyértelműség, ez a meggyőződés. Ez a mondat lebegése: kiegyensúlyozottsága, nyugodt epikája mögött és alatt nem átlagos indulat forrong. Bizonyosnak egy dolog látszik: a megfogalmazás bátorsága, a tévedés kockázatát, az anatómát is vállaló őszinte szubjektivitása olvasójától a költészetről szóló bejáratott (semmitmondó?) szkémák újragondolását kényszeríti ki: az olvasó elutasító vagy egyetértő állásfoglalását. Még egy éve sincs, hogy megjelent a *Számadás*, Babits most dolgozza az *Újabb versek* darabjait újra és újra át, József Attila ez évben adja ki a *Nagyon fáj-t*, s ekkor a recensens Marconnay Tibor legfrissebb kötetéről szóló recenzióját a fenti megállapítással kezdi.

Ezt a majdnem minden esztétikai közmegegyezést sértő, a szakrilégium határát súroló (átlépő?), öngyilkos mondatot Hamvas Béla írja le, ezerkilencszázharminchatban.

3

Nem egy rendszerbe foglalt esztétika részeként. A mondat bizonyosságában, sommás-kíméletlen élességében, mely felzaklat és kimozdít, a szerzőnek a tárggyal s önmagával szembeni kérlelhetetlensége munkál, a diszkurzív logika kapaszkodóinak magától való ellökése, kiismerhetetlenebb és kevésbé belakott, az olvasói köztudat számára is veszélyesen idegen terület becserkészésének igénye, empátia és logika határán. A mondat anagógiás értelemben *erről* szól, s nem Marconnay kötetéről; a veszélyes írásról, és ami *itt* egy – a veszélyes életről. Par excellence, sorsszerűség – ennek a több mint virtuális esztétikának (Hamvasénak) kulcsfogalmai. Tisztázatlan fogalmai annak az irodalomeszménynek, az olyan irodalom akarásának, melyben élet és mű azonossága az alkotó

személyes sorsalakításában valósul meg. Bizonytalanság, elmosódó kontúrok; biztosan tudjuk, hogy a par excellence mi *nem* (nem kulturáltság, nem műveltség, nem virtuóz nyelvkezelés, nem őszinteség, nem magakelletés, nem hírnév) de nem tudjuk, hogy akkor *mi*. Ez a művész(et) eszmény (mert már régen nem Marconnayra figyelünk!) meghatározhatatlanságában, törvényen kívüliségében valami – szélesebb értelmű – időn kívülit is jelent, valami nem történeti léptékkal mérhető tradicionálisat. A Caspar David kortárs nemde úgy mondja: „a belső képi világot minden külsődleges tárgy zavarja.”

Marconnay *Világtükör*-ében egyébként Hamvast leginkább a kötet legtöbb versének formája izgatta. A szonetté.

4

A szonettet őszintétlen, szenvtelen ügyességgel, virtuóz aranyművességgel vádoló Babitsnak alighanem csak részleges igazsága van. Mert a szenvtelenség vádja a szonettnek mint formának (tizennégy sor, kötött rímképlet), a magyarul verselők formaraktárának legújabb szerzeményének, a magyar versirodalom legfrissebb (ám hamar prostituálódó) kihívásának szól, de nem szól a szonettnek, mint világnézetnek, a márványbavészt időtlen és a fölényes(kedő) aktuális – nem is annyira vad – házasságának, a szonett egyenlő világnézet *akarásának*. Hiszen trükkök, mutatványok, bravúrok mellett és *fölött* semmi sem annyira jellemző e formára, mint súly és ünnep, gravitas és solemnitas. A szonett nem technika, nem fogás (ahogy persze az esszé sem, a regény sem), hanem a világnak egy bizonyos, pontosan meg nem határozható, mégis jelenlevő átélése s értelmezése. Empátia és világlátás. Szonettíró tehát az, aki a világot *így akarja* vagy *így tudja* látni, aki a pillanatot kívánja megállítani (márványba vésni?), a kép bilincsébe verni – tizennégy sor, kötött rímképlet –, mert tudja: a világtól ez a legtöbb, amit kaphat, a teljes kép, az eidol.

Ennek a több mint virtuális esztétikának (Hamvasénak)

kulcsmondata úgy hangozhatna, hogy a költő nem léttartalmak kifejezője, hanem léttartalmak megjelenése, aki az általa nem kifejezett, de megjelenített (megvalósított, meglelkesített) létértelmezés felől közelítendő meg, akinél a szó már nem szól, hanem *van*.

5

Kenyeres Imre Hamvas Bélát kérte fel Weöres negyedik verseskötetének, a *Medúza* recenzálásra. Hogy Weöres Sándor valami egészen merészre és újra tesz kísérletet a magyar költészet történetében (azaz, precízebben: tabula rasa teremtésére), Hamvas számára akkor már pillanatig sem kétséges. E Diáriumbeli, 1944-ben megjelent írásában e tény súlyának mértékében Hamvas kíméletlen vele. Weöres ujjong. „Szerintem Hamvas kritikája zseniális, roppantul örültem neki...”

Weöres Hamvas olvasatában akkor páratlan, mikor nem kíván többet, mint a világból a képet percipiálni, az eidolt megtalálni, képben rögzíteni a világot, belépni a már nem és a még nem, a megtorpanás és a nekilendülés közötti senki földjére. Akkor érzi kivételesen áttetszőnek és intenzívnek, mikor az összes mesterség problémákat a létezési problémáknak veti alá, mikor az absztrakt rend világában való otthonléttel ajándékozza meg olvasóját. Ha a létezés határait tolja kijebb. (a mai költészet) „a dolgok szubsztanciájába kell hogy hatoljon... ne 'valamiről', hanem 'valamit' beszéljen.” Ezek már Weöres szavai. Hamvas nemde úgy mondja: nem a léttartalmak kifejezője, *de megjelenítője*.

A szonett nem végcél e beszéd- s gondolkodásmód kijelölte, a redukció, azaz az esztétikán túli (innen?) irányában vezető úton. Szonettből az egysoros, az egysorosból az egyszavas versek felé tolódik el a súly, a képből a kép mögötti felé, az eufóniából az akusztikába, zörejek, morajok, a csend, a keats-i viewless wing világába, az olyan sorok világába, mint „az ökölnyi köveket én morzsoltam szét rovarállkapcsommal”. A reflexív költészettől addig a költészetig, ahol minden be-

széd paradoxszá, sőt negatívvé válik, addig a költőig, aki egyszerre tud a kő fájdalmáról és az állkapocs mohóságáról. Az ön-falástól, ön-marcangolástól a szemünk láttára sem megrettenő, autophag költőig és költészetig. A test művészetéig, a testtel, a testen történő művészetig, ha tetszik, a body-art-ig.

Egyébként, ha Ungvárnémeti *csendes középpontját* némi önkénnyel, de nem teljesen pontatlanul franciára fordítom, Valéry kedvenc szókapcsolatát kapom, az *attitude centralet*. Mindkettejüknél valami áttetsző fényességről, egy talpalatnyi helyről, egy extramundiális pontról van szó.

Ungvárnémeti koszos hónapos szobájáról, Caspar David sívár műterméről, a terem egyetlen díszéül szolgáló, falra akasztott fejes vonalzóval.

Kurdi Fehér János

A VILLANYFŰRÉSZTELEP

Amit én észlelek, kedves Barátom, az még csak mindig áldatlan megszakadása a korábbiak, amelyben a magam módján annál mélyebben osztoztam, mivel számomra a legnyíltabb jövőbe ment át. Minél tovább tart ez a zűrzavaros félbeszakítás, annál inkább abban látom a feladatomat, hogy a legtisztább zavartalanságban és kimeríthetetlen emlékezésben folytassam azt, ami volt.

ADDIG IS ELMESÉLEM ÖNÖKNEK AZT, AMI VAN, AZT, AMIÉRT ÚGYMOND IDEJÖTTEM...

(Rainer Maria Rilke levele Anton Kippenbergnek, 1918)

...és egyéb lehetőségek

XY kisasszony nyilatkozata:

„én nem hasonlítok az ikertestvéremre”

(Erdély Miklós)

1.

Főképpen azt vádolom, aki viselkedésében saját akaratával került szembe. Én, kinek tegnap leszakadt a könyvespolca, éppen az, amelyik a német, francia és angol szótárakat és nyelvtanokat tartotta, s éppen akkor, mikor érezhetően magam alá zuhant az életem, nem tudom a világot nem szimbólikusan értelmezni.

A szimbólum állandóan gondolkodásra készítet, a világ megértésére, életünk történetként való felfogására. Létemben

számtalan összefüggést kellett megértenem, például azt, hogy bármennyire is szeretném a szubjektumtól független valóságot, nos, az tényleg létezik. Senki ne tekintse paradoxnak e gondolatot, legalább is ne inkább annak, mint önmagát, a ketrecébe kényszerített sárga kis skorpiót, azt a mutáns alvajárót.

2.

Világunk duplikátumok és álommásolatok sorozatából áll. Ismétlődés nélkül nincs művészet, s a minket úgy szorongató lét sem. Ki ne lett volna úgy a semmittevő hetek posványát megtapasztalva, hogy a legszívesebben csak aludt volna. Az alvás pedig szállította az álmokat, a félelem lehetséges kiútjait.

Ma, amikor elhatároztam, hogy önmagam teljességét önmagam teljességeként fogom kezelni, mint ahogy Önöket, Hölgyeim és Uraim, hölgyeknek és uraknak fogom tekinteni, engedjék meg, hogy bemutassam egyik változatomat, Hermészt, kit Walter F. Otto 1929-ben megjelent *Die Götter Griechenlands* című könyvében teljes létnek nevez. Hermésznek valóban Hermésznek kell lennie, ezért figyelmen kívül hagyva első valóságunk világát, egyéb lehetőségekkel fogok élni.

Tehát Önök most Hermészt hallgathatják, kiben a hellénség egy egész világot látott, s az egész világot az ő alakjával jelképezte. S engedjék meg, hogy ezt a képet röviden megidézzem, s így a figyelmet még jobban önmagamra irányítsam

—

Ekkor a kérők lelkét a Külléne-hegyi Hermész szólította elő; a kezében fogta a pálcát, szép színarany botját, mellyel megigézi halandók közt, akinek csak akarja, szemét vagy szünteti álmát. Ezzel irányított, mire ők surrogva követték. Mint mikor isteni barlang mély zugolyán denevérek röpdösnek

surrogva, s a szikláról, a csoportból egy leesik, mire ott fönt mind összébb tapadóznak, így mentek surrogva azok, s Hermész, a segítő, míg ők összefogództak, a nyirkos utat mutogatta. Okeános sodránál, Leukasz szirtje tövében mentek el ők, meg a nap kapuján át, és hol az álmok népe tanyázik: az aszphodelosz-réthez hamar értek, mert ott laknak a lelkek, az emberek árnyai együtt.

3.

Miután kiderült, hogy a mindent megelőző hőskorban is élhettem volna, nos elmesélek két álmot, két ellentétes pólust. Két olyan ember álmát, kik lehetséges viselkedésükben saját lehetséges akarataikkal kerültek szembe. Az álom közösségi műfaj, jobban az, mintsem mi azt előre is gondolhatnánk, ezért lehet, hogy csak ismert tények újabb megidézője leszek.

Az első álom főszereplője akár a Külléné-hegyi Hermész is lehetne, ki „kezében fogta a pálcát, szép színarany botját”, de nem ő, hanem egy Babig, egy Rudolf Carnap által is leírható lény, minek, mint általában a metafizikai kijelentéseknek nincs értelme. Hogy ezzel én mennyire értek egyet, arra még a későbbiekben visszatérek. Ezt a Babigot még visszacsalogatom a hermeneutikai horizontra. Mindkét álmot első szám első személyben mesélem el, választva a legjobb stratégiát e két lehetséges világ igazolására –

egy felhőn ültem, hihetetlen távolságban a Földtől, sem sztratoszféra, sem semmilyen hülyeség nem befolyásolt, csak ültem és néztem alá egy meghatározott irányba, hol az eddig általam megjárta városok mindegyikét ötvöző egyetlen város falai álltak; piszkos falak, tetők cikcakja, egy házban kinyitottak egy ablakot és kócos nő ásít és nyújtozkodik, a redőnyök mögött alszanak, a harmadik emeleten iskolás fiú könnyököl, kávésbögréjét markolássza, felhajtott galérral száll ki egy férfi a taxiból, pénzt kotor elő és tetők, kémények, falak szurtos, széltépett, esőverte rengetege

és én e soha nem tapasztalt szabadság birtokosa és szerelmese kezembe veszem merev falloszomat, s szórom, ó szórom a magot. néha hatalmas sugárban ömlik alá, megkönnyebbülést nem érzek, csak jön feltartóztathatatlanul, mintha a világot én, itt, ebben a lehetetlen helyzetben

és másik énemet hátrahagyva, mi hóval borította be az egész várost, alászálok, én angyal, láthatatlanul itt vagyok köztek, lábamat beborítja az égből szállingózó hó, egy kisfiú hólabdát gurít, s az egyre nő, az útjába kerülő pelyheket mind felszedi, élénk fű látszik alatta, egy fenyőfa mögül kihajoló lány alakja, fejét oldalra billenti, haja, a szénfekete, s ő beleharap a hógolyóba, a buszok halkán úsznak tova, a telefon befagyott, senki nem hívható

Lehet, eljön még az idő, mikor Babigok hullanak az égből, s akkor minden önmagát erősítve válik eggyé, de addig is –

a fák hullákkal voltak telítettek, alattuk sámlí, s legalább három testet himbált minden ágon a szél, a város falai felfedték titkukat, mögöttük semmi sem volt, s az ablakokban árnyak álltak, készen a levetés pillanatára, s akkor a házak között járkálva megriadtam a tetemektől, s egy hatalmas pincébe léptem, hol ártatlan, néma borjakat láttam, hatalmas barna szemükkel érzelmesen tekintettek rám, de nem látás volt ez, pusztán a néma állapot felfokozása, hogy még nagyobb zajnak hallatszódjék a terem tulsó oldalán kinyíló ajtó nyikorgása, hol természetes férfi ereszkedett alá, s az állatok mind csak engem figyeltek, s ő

hatalmas késsel a kezében a legártatlanabb borjú nyakát hátrafeszítette, s az éles penge feltépte, felhasította a gyöngyhúst, s ömlött a vér, mindenütt vér volt csak, a felhasított szövetek vérpatakokká rendeződtek, s a férfi, a mocskos pengét magasra emelve saját nyakába döfte, hogy ő meri, ő ezt megteheti, s őt is elborította a vér, kint az utcákon halkán puffantak a testek, s csak járőrök csizmája nyikordult egyetlen kavicsokon

A világon minden avégből létezik, hogy dolog, tárgy, álom, történet, könyv váljék belőle, Ding, mondja Rilke, mely állat és fa és király és gyermek, s bármilyen értéktelen volt is, előkészítette kapcsolatainkat a világgal, történésbe és emberek közé vezette Önöket, s még ennél is több volt, a létén, végleges eltörésén vagy rejtélyes eltűnésén éltek át minden emberi élményt. Nem mintha valamennyi egyformán valóságos volna. Az egyik azt foglalja magába, amit mint szükségszerűt elfogadtak, pedig még nem volt szükségszerű; a többi azt, amit lehetségesnek képzeltek, és egy perccel később már nem volt lehetséges.

4.

Az ember nemcsak az életbe, de az álomba is belefárad. Különösen akkor, ha mindez a valóságban nincs így: Nem azt mondom, amit beszélek, s nem azt teszem, amiért én úgymond idejöttem. Wim Wenders erről álmodott a *Der Himmel über Berlin* című filmjében. Ebben az álomban a Babighoz is visszatérek, melyet Carnap a „semmi semmit nem vonz magához, hanem lényege szerint eltaszít” Heidegger mondatból alkotott. Ez a Babig, könnyen elutasítható, de belátható az is, hogy fogalmaink és cselekvéseink nagyrésze is hasonlóképpen denotálhatatlan. Én egész életemet tettem fel, hogy a Babig szó denotátumát megkeressem. Így lehetek pl. Hermész is, ki oly sok világot járat be olvasóival, s annyi világ porát viseli isteni saruján.

Wenders álma az angyalokról szól, azokról a teremtetett lelkes lényekről, kik Isten közvetlen csodálatában töltik el halhatatlan létüket, s kik Hermész módjára üzenetet hoznak nekünk. *Hogyha kiáltanék ki hallana engem az angyalok rendjéből? és ha netán a szívére vonna hirtelen egyik: én belepusztulnék az erősebb lét közelébe. Ki az hát ki kellene nekünk?*

Egy nap angyalok jelennek meg Berlin utcáin, az autószalokban, a metrón, a lakásokban, könyvtárakban, – minde-

nütt. Hallgatják az embereket, vigasztalni és segíteni próbálnak. Az egyik egy artistalány szerelmén keresztül elveszíti angyságát, ájultan fekszik a „*Berlineket*” kívülről és belülről szorongató burok tövében, az égből aláhulló lovagi páncélzat, homlokát érintő ütésére ébred. A kívülről szorongató valóság most belültre került.

Egy arc, mely ha elhagyja eddigi bábformáját semmivé foszlik, Babiggá, vagy minden változatban önmaga pályáját rója, Babigként. Hol a határ az álom és az ébrenlét, köztem és a rajtam kívül lévő dolgok között?, ha ezt meggondoljuk érthetővé válik a két férfiú, a költő, a félisten, a filozófus és a rendező riadalma. *S mennyi idő telt el, s mióta?*

5

Térjünk vissza Rilkéhez, a kályhához, honnan ez az írás elindult. Ő az összegző, kinek csak rá kellett találnia a mondataira, melyeket azért kerestem, mert egy barátom megkért, hogy jöjjenek el ide –

Manapság nem a hangyák borsóztatják idegeinket, hanem a hatalmas villanyfűrészek. Ez állapot szerint, mintha egyszerűségünk és duplikátum voltunk örökre szétszakadt volna, vagy legalábbis egymásnak zajos ellentéte lenne.

Másként: Amikor a kedvest illető vonzalmak épp annyira csitultak, hogy remélhettem, egy darabig osztatlan figyelemmel lehetek önmagamé, ott szemközt, a park kijáratánál egy kis építmény támadott, melyet aféle színnek véltem, s nem is törődtem vele tovább. Közben azonban egy kis villanyfűrészház lett belőle, és most már 10 napja sziszereg zümmög fáradhatatlanul: dolgozik. Csendem oda. Látom, hogy amit terveztem nem pótolható az utolsó előtti pillanatban, ahogy a rossz lelkiismerettel elodáztatott házifeladatok. A tevékenység ideje lejárt. Most a fűrész beszél.

6.

Itt vagyunk. Mint duplikátumok és álommásolatok oly
egyek, hogy nem is feltételezhető róluk a közös eredet.

Bármennyire szeretnénk is, Hölgyeim és Uraim, ez nem a
Berg am Irchel kastély parkja, hanem egy villanyfűrészház,
de sokkal inkább egy villanyfűrésztelep.

FÉL EGY

Ami itt van, az szorít, levisz és hallgattat.
Egy figyelő helyzete az egymásba nyíló utcák
egyesén.

Egyenletes a szemét is, mely körbevesz, ezek
egy evolúciós birodalom pusztuló végei; kegyetlen
járőrök és katalizátoraik.

Megtelnek magányosokkal az utak, így fél egyre kész
a tömeg, s a felkínálkozó szájából szeméttel
terít egy sarkot a szél.

KÍSÉRLET ELÉGIÁRA

A duinói elégiák költőjének.

„hirtelen idegen súly zúdult rá,
akár egy erősebb sav”
(Rainer Maria Rilke)

I.

Mindez azonban nincs így.
Legfeljebb összeszámolhatóak az
irodalmi akadályok: itt egy elefántcsonttorony
ablakából aláhulló: *Hajviselet Vakhír Tetszés*
Lény Ital Vihar
Élő Étel Madár:
kötelező-e innen kiugrani?

Szárnyas lényekkel szeretnék belesétálni a világkébbe.
Zuhanni csak úgy szép, ha madár csőréből lehulló mag.
A madár csontja levegővel telített elefántcsont.
Magnyi hely sincs, hol ne lenne valami a levegőben.

Most se tudod még?
Rajta, hajtsd ki karoddal a térbe
az űrt, a belélegzettet;
a madarak talán érzik még a nagyobb levegőt.
És ha kiáltok hallja-e bárki?

Benső repüléssel térj alább.
Hadd érezze tőled a lent nagy túlerejét.
S itt, itt
oly különös módon veszítjük el épp a cselekvést.

II.

A tevékenység kora lejárt
és a zuhanási kísérlete is. A világ
túldadog ezen, s nincs benne semmi szégyelnivaló.
Nem úgy iszonyú semmi, mint az angyalok.

Patkányközben az ősök
csontjai. Ők kiáltottak és hallották, hová
száll magporuk, ki lélegzi be. Egy savba belehulló,
egy átalakítás zaja volt a kiáltás.
És egy hirtelen idegen lesz a
mostani.

Mindenről annyi tudható:
átrendezés történik itt.
És majdnem minden feladat. Az
elveszettség kettős előállítás.

Mi változhat itt, s mivé?

és/vagy

Beledöntötték a kockát
a rovaroktól kékülő térbe. A szárnyas lények
hierarchikus és evolúciós rendjei.
A sor végén csendben mutogatja egy bogár mocsárlázás ék-
szerét.

Felfejtését a tárgynak,
a felfedezést, a megtisztítást bárcsak

Dóm Fok

Rohadás Csurgó Szégyen magában végezné el.
Szedné össze a fertőzöttek fegyverét és hajítaná
ki a magasból.

Erőszakosan játsza játékát,
de zene fel nem ér
e lenti körtánc köréből. *Hasíték*

Dárda Kőd

babrárlhatna helyette ezekkel a háttérből kétségkívül
kirajzolódó alakokkal. Bárki.

Lábazat Tekercs

Énség

Hol a francban lehetne még így összegyűrve, így
elkalandozva, így
kihagyva mindenből?

(III.

Egy elpusztított naplóból szakította
ki e lapokat bátran,
s látta mind

Akarat Vendég Szemüveg
a szárnyasfejet aláhullani.)

(A szövegben lévő T. S. Eliot-, S. Mallarmé-, R. M. Rilke-idézeteket Vas István,
Tellér Gyula, valamint Tandori Dezső fordította.

B' 126873

A Harmadkor melléklete

Felelős szerkesztő Ötvös Péter

Engedély száma: HU-ISSN 0237-4951

Szedte a Nyomdaipari Fényszedő Üzem, Plantin betűtípusból